

T. C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı
Yayın Nu: 36

**ARŞİV BELGELERİNE GÖRE
KAFKASLAR'DA VE ANADOLU'DA
ERMENİ MEZÂLİMİ**

IV

1920-1922

**ARMENIAN VIOLENCE AND MASSACRE
IN THE CAUCASUS AND ANATOLIA
BASED ON ARCHIVES**

Yayına Hazırlayanlar(*)

Uğurhan DEMİRBAŞ
Ümmühani CERRAHİ
Ali COŞKUN
Ali Osman ÇINAR
Mücahit DEMİREL
Seher DİLBER
Recep KARACAKAYA
Nuran KOLTUK
Ahmet ÖZKILINÇ
Abdullah SiVRİDAĞ
Murat YÜZBAŞIOĞLU

İngilizce Tercüme

M. Fethi ATAY

Bilgisayar Dizgi

Günay SARIHAN

ISBN

ISBN

(*) Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Personeli

**ARŞİV BELGELERİNE GÖRE
KAFKASLAR'DA VE ANADOLU'DA
ERMENİ MEZÂLİMİ**

IV

1920-1922

**ARMENIAN VIOLENCE AND MASSACRE
IN THE CAUCASUS AND ANATOLIA
BASED ON ARCHIVES**

K I S A L T M A L A R

M.	Muharrem
S.	Safer
Ra.	Rebiülevvel
R.	Rebiülâhir
Ca.	Cemâziyelevvel
C.	Cemâziyelâhir
B.	Recep
Ş.	Şaban
N.	Ramazan
L.	Şevval
Za.	Zilkade
Z.	Zilhicce
b.	bin
bkz.	bakınız
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
HR. SYS.	Hâriciye Siyasî
k.	karye, köy
ks.	kasaba
kz.	kaza
m.	mahalle
n.	nahiye
nu.	numara

İ Ç İ N D E K İ L E R

KISALTMALAR	V
İÇİNDEKİLER.....	VII

I. BÖLÜM BELGELERİN ÖZET VE TRANSKRİPSİYONU

Belge	
<u>Sıra Nu</u>	<u>Sayfa</u>
1	Ermeniler Tarafından Yapılan Soykırımında Kimsesiz Kalan Erkek Çocuklara Ait Defter 3 <i>Notebook Concerning the Homeless Male Children Left Behind Following the Massacre Perpetrated by Armenians.....</i> 3
2	Oltu Livası ve Göle'ye Bağlı Köylerde Bir Sene İçinde Ermenilerce Gerçekleştirilen Soykırım 16 <i>Massmassacres Perpetrated by Armenian in the Villages Attached to Göle and the Liva of Oltu During a Year.....</i> 17
3	Ermenilerin Aşkale ve Civar Köylerde Yaptıkları Katliâm ..... 18 <i>Massacre Committed by Armenians in Aşkale and the Villages of its Surrounding.</i> 18
4	Şüregel ve Zaruşad Kazalarında Ermeniler Tarafından Yapılan Mezâlim..... 19 <i>Atrocities Perpetrated by Armenians in the Subdistricts of Şuregel and Zaruşad</i> 20
5	Ermenilerin Kosor ve Penek ile Bağlı Köylerde Yaptıkları Yağma ve Mezâlim..... 22 <i>Atrocities and Pillage Perpetrated by Armeians in Kosor and Penek and the Villages Attached to.</i> 22
6	Ermenilerin Göle'nin Toptaş, Gülpınar ve Hamoğlu Köylerinde Uyguladıkları Katliâm 24 <i>Massacre Perpetrated by Armenians in the Villages of Toptaş Gülpınar and Hamoğlu Attached to Göle.</i> 24

Belge	
<u>Sıra Nu</u>	<u>Sayfa</u>
7	Kars'a Bağlı Yirmi Dört Köyde Ermenilerin Yaptıkları Mezâlim ve Yağmalama... 26 <i>Atrocities and Pillages Perpetrated by Armenians in Twenty Four Villages Attached to Kars.</i> 26
8	Ermenilerin Kars'tan Göç Ettirdikleri 35000 Kişinin Büyük Bir Kısmını Katlettikleri28 <i>Armenians Killed the Greater Part of 35.000 Muslims They Forced to Emigrate From Kars</i> 28
9	Zeytun, Demirkapu ve Pilümür Karyelerinde Ermeni Askerleri Tarafından Yapılan Yağma ve Mezalim 29 <i>Atrocities and Pillages Perpetrated by Armenian Soldiers in the Villages of Zeytun, Demirkapu and Pilümür</i> 29
10	Kars ve Sarıkamış'a Bağlı Köylerdeki Ermeni Mezâlimi ..... 30 <i>Oppressions Perpetrated by Armenians in Villages Attached to Kars and Sarıkamış.</i> 31
11	Ermenilerin Göle'nin Köylerini Basıp Yağma Yaptıkları ..... 34 <i>Armenians Raided and Pillaged the Villages of Göle. ....</i> 34
12	Ermenilerin Ruslarla Birlikte Göle'ye Bağlı Köylerde Yaptıkları Katliâm ve Talan 35 <i>Massacre and Pillage Perpetrated by Russians and Armenians in Villages Attached to Göle.</i> 35
13	Ermenilerin Kars'dan Firar Ederken Malakan Milletinden Bir Değirmencinin Mallarını ve Eşyalarını Gaspettikleri..... 36 <i>Armenians Fleeing Kars Seized the Goods and Belongings of a Miller From Malakan Ethnic</i> 37
14	Digor'daki Otuz Sekiz İslâm Köyünde Yapılan Ermeni Mezalimi..... 37 <i>Atrocities Perpetrated by Armenians in Thirty Eight Villages in Digor ..... 38</i>
15	Ermenilerin Kars'a Tabi Belenköylü Bir Malakan'dan Zorla Yiyecek ve Giyecek Gasbettikleri 41

	<i>Provisions and Clothes Confiscated by Armenians From a Miller of the Village of Belenköy.</i>	41
16	Sarıkamış'ın Karahamza Nahiyesine Bağlı Köylerde Ermenilerin Yaptıkları Soykırım ve Talan <i>Pillage and Extermination of the Muslim Population of Villages Attached to the Township of Karahamza in Sarıkamış.....</i>	42
Belge		
<u>Sıra Nu</u>		<u>Sayfa</u>
17	Bardız, Kosor ve Peneskird Nahiyeleriyle Köylerinde Ermenilerce Gerçekleştirilen Soykırım <i>Large Scale Massacre Perpetrated by Armenians in the Townships of Bardız, Kosor and Peneskird and the Villages Attached to.....</i>	52
18	Ermenilerin Haramivartan Nahiyesine Bağlı Köylerde Yaptıkları Mezâlim ..... <i>Atrocities Perpetrated by Armenians in the Villages Attached to the Township of Haramivartan</i>	60
19	Şeril, Saderek ve Dereilyas Mıntıklarındaki Yüz On Köyde İki Yıl Zarfında Ermeniler Tarafından Yapılan Yağma ve Soykırım..... <i>Massacres and Pillages Perpetrated by Armenians in the Space of Two Years in One Hundred and Twenty Villages of the Districts of Şeril, Saderek and Dereilyas.....</i>	61
20	Zaruşad ve Civarındaki Elli Beş Köyde Ermeniler Tarafından Yapılan Yağma ve Katliâm <i>Massacres and Pillages Perpetrated by Armenians in Zeruşad and Fifty Five Villages Situated in İts Neighborhood.....</i>	96
21	Ermenilerin Erivan Mıntıkasında Yeniden Mezâlim Başlattıkları ..... <i>New Atrocities Are Being Perpetrated by Armenians in Erivan .....</i>	101
22	Uğruca ve Percinis Nahiyelerine Bağlı Altmış İki Köyde Ermenilerce Gerçekleştirilen Katliâm <i>Massacre Perpetrated by Armenians in Sixty Two Villages Attached to the Townships of Uğruca and Percinis. ....</i>	104
23	Nahcivan ve İğdir Havalisinde Müslüman Halkın Ermeni Soykırımına Uğradığı .. <i>Extermination of the Muslim Population in the Neighborhoods of Nahcivan and İğdir by the Armenians.</i>	108
24	Ermenilerce Cemil ve Möküz Köylerinde Yapılan Katliâm ..... <i>Massacre Perpetrated by Armenians in the Villages of Cemil and Möküz.....</i>	127
25	Bolşevik Ermenilerin Borcalı Civarında Müslüman Ahâliye Karşı Başlattıkları Mezâlim <i>Armenian Bolshovik Began to Commit Atrocities Against Muslims in the Neighborhood of Borcalı.</i>	140
26	Erivan ve Kars'a Bağlı İslam Köylerinde Ermenilerce Yapılan Soykırım ..... <i>Masskillings, Perpetrated by Armenians in Muslim Villages Attached to Kars and Erivan.</i>	143
Belge		
<u>Sıra Nu</u>		<u>Sayfa</u>
27	Karakilis ve Celaloğlu Mıntıklarındaki İslam Köylerinin Kıtık Tehlikesine Maruz Kaldıkları <i>Muslim Villages Situated in the Regions of Karakilis and Celaloğlu Are Exposed to Famine</i>	146
28	Karakilis Civarındaki Köylerde Ermenilerin Uyguladıkları Baskı ve Yağmanın Durdurulması <i>Oppressions, and Looting Committed by Armenians in Villages Situated in the Neighborhood of Karakilis.</i>	149
29	Erzurum Köylerinde Ermenilerce Katledilen İslâm Nüfusu İle Yakılan Köy ve Hâneleri Gösterir Cetvel <i>Lists Showing the Number of Muslim Population Killed and Villages Burned Down by Armenians in the Villages Attached to Erzurum.....</i>	150
30	Ermenilerin Hınıs'ta İslam Ahaliye Yaptıkları Mezâlim ..... <i>Atrocities Perpetrated by Armenians Against Muslim Population in Hınıs .....</i>	164
31	Ermenilerin Tercan Kazası Havalisinde Yaptıkları Mezâlim ..... <i>Atrocities Committed by Armenians in the Neighborhood of the Sub- district of Tercan</i>	167
32	Ermenilerin Nahcivan ve Civarındaki Türk Köylerinde Katliâm Yaptıkları ..... <i>Massacres Perpetrated by Armenians Against Muslim Population in Nahcivan and İts Vicinity's villages</i>	169

33	Bayburd'ta Rus İşgali Sırasında Ermeni ve Rum Çeteleri Tarafından Yapılan Katliam ve Yağmalama	174
	<i>Massacres and Pillages Perpetrated by Armenians and Greeks During the Occupation of Bayburd by the Russian Army.....</i>	<i>174</i>
34	Şüregel ve Arzuti Köyünde Müslüman Ahâlinin Ermenilerce Katledildiği	176
	<i>Killing by Armenians of Muslim People Living in the Villages of Şüregel and Arzuti</i>	<i>177</i>
İNDEKS179		

II. BÖLÜM

BELGELERİN FOTOKOPİLERİ.....	199
------------------------------	-----

I. BÖLÜM

BELGELERİN ÖZET VE TRANSKRİPSİYONU

1

*ERMENİLER TARAFINDAN YAPILAN SOYKIRIMDA KİMSESİZ KALAN ERKEK ÇOCUKLARA AİT
DEFTER*

Anne ve babaları Ermeniler tarafından öldürülmüş olup Erzurum'da Gürbüzler Mektebi'nde tahsil gören üç yüz yirmi sekiz kimsesiz erkek çocuğun isim, doğum tarihi ve yerlerini ihtiva eden defter.

*Notebook Concerning the Homeless Male Children Left Behind Following the Massacre Perpetrated by
Armenians.*

A notebook containing the names, dates of birth, birth places of three hundred twenty eight homeless children whose parents had been killed by Armenians and who are now educated in Erzerum at the Gürbüzler school.

8 S. 1339 (22. X. 1920)

Erzurum Polis Müdüriyeti
4067

Müsta'celdir

Erzurum Zâyi' Gürbüzler Mektebi Müdüriyet-i Vâlâsına

Ebeveyn ve ta'allukâtı Ermenilerin mezâlimine uğrayarak bî-kes kalan ve el-yevm Erzurum dâhilindeki mü'esseselerde bulunan zükûr çocukların bir kıt'a defteri makâm-ı vilâyet ile Şark Cebhesi Kumandanlığı'ndan müsta'celen talep edilmektedir. Binâ'en-aleyh zîr-i idârenizde bulunan mü'essesedeki bu kabîl çocukların bir kıt'a defterinin bi't-tanzîm makâmımıza irsâli mercûdur.

Fî 17 Teşrîn-i Evvel [13]36

Polis Müdüri Vekîli

İmzâ

Numara: 139

Mülâzım Neş'et Efendi'ye

Erzurum Polis Müdüriyeti Vekâletine

El-yevm Zâyi' takımlarında mevcûd bulunan bî-kes çocukların bir kıt'a defteri leffen takdîm kılındı.

15. K. [Kolordu]

Zâyi' Takımları Kumandanı

Yüzbaşı

İmzâ

Vürûdu: Fî 21 Teşrîn-i Evvel [13]36
(4082)

Ermenilerin Erzurum'da bir sene zarfında yapmış oldukları mezâlîme dâ'ir olan evrâk "4.082" numara fî 19 minh târîhlü müzekkere ile takdîm edilmişdi. Bu def'a ebeveyni Ermeniler tarafından şehîd edilüp gürbüzler mektebinde tahsîl etmekte olan efendilerin defteri de vürûd etmiş olduğundan ol bâbdaki evrâkıyla tevhdî ma'raziyla huzûr-ı sâmi-i cenâb-ı vilâyet-penâhîye takdîm kılınır.

Fî 22 minh

Polis Müdîr Vekîli

İmzâ

Şıra Numarası	İsmi	Pederi İsmi	Vilâyeti	Kazâsı	Karye ve Mahallesi	Tevhîdî	Târîh-i Duhûlü
1	Safvet	Sabri	Erzurum	—	Mumcu-yı ulyâ	[1]324	Fî 5 Kânûn-ı Sâni sene [13]35
2	Cevad	Sabri	Erzurum	—	Mumcu-yı ulyâ	[1]322	Fî 5 minh
3	Nureddin	Şükrü	Erzurum	—	Ayaspaşa	[1]323	Fî 5 Haziran sene [13]35
4	Lütfi	Ali	Erzurum	Bayburd	Tumlacık	[1]323	Fî 6 Ağustos sene [13]35
5	Şevket	Salih	Erzurum	Bayburd	Zâhid mahalle	[1]322	Fî 5 Temmuz sene [13]36
6	Edib	Hamdi	Erzurum	Kuloğlu	Kuloğlu	[1]323	Fî 5 Haziran sene [13]36
7	Hasan	Mehmed	Erzurum	Hınıs	Gümgüm (?)	[1]322	Fî 6 Temmuz sene [13]35
8	Cemal	Hüseyin	Erzurum	Pasin	Endek	[1]323	Fî 5 Ağustos sene [13]35
9	Ali	Mikâil	Erzurum	Hınıs	Kurtuzu	[1]323	Fî 5 Mart sene [13]35
10	Zeynelâbidin	İsmail	Bâyezîd	Nağcıvan	Alihan	[1]322	Fî 5 Nisan sene [13]35
11	Musa	Mikdad	Kağızman	—	Künbet	[1]323	Fî 15 Teşrîn-i Evvel sene [13]36
12	Şemun	Kemal	Erzurum	—	Muradpaşa	[1]323	Fî 5 Ağustos sene [13]36
13	Süleyman	Yusuf	Erzurum	Erzincan	Haşhaş	[1]323	Fî 5 Temmuz sene [13]35
14	Halil	Selim	Erzurum	Erzincan	Handepesi	[1]323	Fî 5 Temmuz sene [13]35
15	Derviş	Gencağa	Erzurum	—	Mumcu-yı süflâ	[1]323	Fî 5 Haziran sene [13]36
16	Kâsım	Mahmud	Erzurum	Hınıs	Niftik (?)	[1]323	Fî 5 Temmuz sene [13]35
17	Halil	Derviş	Tebriz	—	Razkin	[1]322	Fî 5 Haziran sene [13]35
18	Hasan	Yusuf	Erzurum	Tortum	Azo[r]t	[1]323	Fî 5 Temmuz sene [13]36
19	Mehmed Salim	Abdullah	Van	—	Kanireş	[1]324	Fî 5 Temmuz sene [13]35
20	Receb	Mehmed	Erzurum	Oltu	Mazgirt	[1]322	Fî 5 minh
21	Kâzım	Mehmed	Erzurum	Tercan	Ovacık	[1]322	Fî 5 Ağustos sene [13]36
22	Ahmed	Mevlûd	Erzurum	Hasankal'a	Mendivan	[1]323	Fî 5 Temmuz sene [13]35
23	Bekir	Ahmed	Erzurum	Hasankal'a	"	[1]323	Fî 6 Temmuz sene [13]36
24	Rüşdü	İskender	Erzurum	Bâyezîd	Abdikul	[1]324	Fî 5 Temmuz sene [13]36
25	Ali	Tevfik	Erzurum	Erzurum	Ayaspaşa	[1]325	Fî 6 Temmuz sene [13]36
26	Abdullah	Hamid	Erzurum	Bayburd	Kopan	[1]324	Fî 5 Nisan sene [13]35
27	Zeki	Şükrü	Erzurum	—	Tercan	[1]325	Fî 5 Nisan sene [13]36
28	Hândâr (?)	Ahmed	Erzurum	Kabarik	Kabarik	[1]324	Fî 5 Ağustos sene [13]35
29	Abdullah	Hüseyin	Erzurum	Hınıs	Hanik	[1]322	Fî 5 Temmuz sene [13]35
30	Ahmed	Mehmed	"	Tortum	Azo[r]t	[1]322	Fî 5 minh
31	Ömer	Abdullah	Erzurum	Kadana	Kadana	[1]324	Fî 5 Teşrîn-i Evvel sene [13]35
32	Vahid	Abdullah	"	Bâyezîd	Abdikul	[1]322	Fî 9 Mayıs sene [13]35
33	Halil	Mehmed	Van	Bâyezîd	Kal'a	[1]323	Fî 1 Temmuz sene [13]35
34	Durak	Yusuf	Erzurum	Aşkal'a	Topalçavuş	[1]324	Fî 6 Mayıs sene [13]35
35	Feyzullah	Derviş	Erzurum	Kars	Susuz	[1]325	Fî 7 Nisan sene [13]35
36	Ahmed	Edhem	Erzurum	Bayburd	Cilara	[1]323	Fî 10 minh
37	Dursun	Sefer	Erzurum	Aşkal'a	Paçaküt (?) [Bacavurd]	[1]324	15 Mayıs sene [13]35
38	Yusuf	Ahmed	Erzurum	Bayburd	Kukunus	[1]323	7 Mayıs sene [13]35
39	Cemal	Mahmud	Erzurum	Oltu	Dere	[1]325	6 Nisan sene [13]35
40	Mikdad	Ahmed	Erzurum	Kağızman	Bufik	[1]324	7 Haziran sene [13]35
41	Nebi	Mikdad	Erzurum	"	"	[1]322	11 minh
42	Dursun	İsmail	"	Erzincan	Vasgirt	[1]325	7 Mayıs sene [13]35

43	Ferhad	Adil	"	Bayburd	Çorozma	[1]325	6 Haziran sene [13]35
44	Mehmed	Ahmed	"	Hasankal'a	Mendivan	[1]323	7 Mayıs sene [13]35
45	Zeki	Yaşar	"		Kadana	[1]325	10 Nisan sene [13]35
46	Emin	Ağa	"	Tortum	Koğans	[1]324	7 minh
47	Hüseyin	Ali	"	Aşkal'a	Sohi	[1]323	10 minh
48	Mehmed	Hüseyin	Van		Şaban mahalle	[1]324	6 Mayıs sene [13]35
49	Hakkı	Hamdi	Erzurum	Bayburd	Karasakal	[1]323	7 minh
50	Şeref	Kemal	Erzurum		Muradpaşa	[1]323	10 Ağustos sene [13]36
51	Sabri	Mehmed	"	Tercan	Tüysüz	[1]325	11 minh
52	Salim	Said	"		Mumcu-yı ulyâ	[1]325	7 Mayıs sene [13]35
53	Tevfik	Cemal	"		"	[1]324	15 Ağustos sene [13]36
54	Sabri	Mehmed	"	Tercan	Gölatik	[1]323	10 Mayıs sene [13]35
55	Aziz	Halil	Erzurum	Bayburd	Burnaz	[1]325	5 Temmuz sene [13]35
56	Faruk	Hüseyin	"	"	Gez	[1]324	5 minh
57	Ali	Mahmud	"	Pasin	Müceldi	[1]325	5 Mayıs sene [13]35
58	Hüseyin	Süleyman	"	Tercan	Ağaviren	[1]324	9 minh
59	Halil	Ali	"	Kelkit	Yanaza	[1]326	9 Haziran sene [13]35
60	Tevfik	Mustafa	"	Eleşkirt	Ha[m]zikan	[1]323	1 Mayıs sene [13]35
61	Ahmed	Emin	"	Revan	Erciş	[1]322	5 minh
62	Ayvaz	Abdullah	"	"	Ganbab (?)	[1]325	6 Mayıs sene [13]35
63	Hamza	Kâsım	"	—	Bakurcak	[1]325	7 Haziran sene [13]35
64	Mahmud	Nuri	"	—	Mumcu-yı ulyâ	[1]324	7 minh
65	Ziya	Şamil	Erzurum	—	Kadana	[1]324	10 Mayıs sene [13]35
66	Şeref	Hamdi	—		Yeğenağa	[1]323	11 Nisan sene [13]35
67	Ali	Mehmed Ali	İran	Nağcivan [Nahcivan]	Kal'adibi	[1]324	11 Ağustos sene [13]36
68	Muhlis	Ferâşid	Erzurum	Bayburd	Hıgnı	[1]323	5 Temmuz sene [13]35
69	Süleyman	Hurşid	Erzurum	Narman	Şekerli	[1]324	5 minh
70	Receb	Ahmed	"	Bayburd	Kadı-zâde	[1]323	6 Mayıs sene [13]35
71	Rezzak	Mustafa	"	"	Kolonis [Kokonus]	[1]324	9 Haziran sene [13]35
72	Şemseddin	İbrahim	"	Hınıs	Kayabaşı	[1]322	6 Mayıs sene [13]35
73	İbrahim	Ali	Erzurum	Oltu	Hukam	[1]323	5 Mayıs sene [13]35
74	Hasan	Ali	"	Hınıs	Gemiş	[1]324	9 minh
75	Hasan	Mehmed	"	Pasin	Saçlık	[1]325	10 minh
76	İsmail	Şerif	"	"	Aşağıkom	[1]325	11 Teşrin-i Evvel sene [13]35
77	Saadet	Süleyman	Erzurum	Pasin	"	[1]323	8 minh
78	Süleyman	Hasan	"	Pasin	Mescidli	[1]324	10 minh
79	Sabri	Abdullah	Erzurum	Tekman	Köprübaşı	[1]323	6 Eylül sene [13]35
80	Kâmil	Hüseyin	"	Tercan	Sanis	[1]324	6 Mayıs sene [13]35
81	Hüseyin	İsmail	"	Hasankal'a	Sivasmahalle	[1]323	7 Mayıs sene [13]35
82	Şamil oğlu Ahmed		Erzurum	Eleşkird	Hamurlu	[1]323	8 Mayıs sene [13]35
83	Kerim	Abdullah	Erzurum	Eleşkird	Leylek	[1]324	Fî 10 Teşrin-i Evvel sene 36
84	Fikri	Sefer	Erzurum	Namervan	Hamasi	[1]321	Fî 6 Eylül sene [13]35
85	Cemal	Derviş	"	Hasankal'a	Kinkar [Kirinkar]	[1]322	Fî 5 Temmuz sene [13]35
86	Hasan	Süleyman	"	Tekman	Şuşar	[1]323	Fî 6 Mart sene [13]35
87	Mevlûd	İbrahim	"	Bayburd	Puşke	[1]324	Fî 7 Nisan sene [13]35
88	Haydar	Şerif	"	Pasin	Kızılkal'a	[1]324	Fî 5 minh
89	İsmail	Ali	"	Tercan	Kürtkaçak	[1]322	Fî 7 Mayıs sene [13]35
90	Dudu	Mehmed	"	Pasin	Ciringar (?)	[1]323	Fî 6 Ağustos sene [13]36
91	Edib	Tevfik	"	—	Kavak	[1]324	Fî 5 Temmuz sene [13]35
92	Âşir	Mehmed	"	"	Taşmescid	[1]323	Fî 7 Mayıs sene [13]35
93	Mustafa	İsmail	"	—	Mehdî efendi	[1]324	Fî 8 Haziran sene [13]35
94	Mehmed	Mahmud	"	Erzincan	Zağık [Zağzik]	[1]323	Fî 7 Mayıs sene [13]35
95	Hasan	İbrahim	"	Eleşkird	Kal'adibi	[1]325	Fî 5 Nisan sene [13]35
96	Cemil	Abdurrah-man	Bitlis	—	Zeydan	[1]324	Fî 6 Temmuz sene [13]35

97	Musa	İsmail	Erzurum	Erzincan	Cimin	[1]325	Fî 7 Teşrîn-i Evvel sene [13]35
98	Mehmed	Mustafa	"	Tekman	Başköy	[1]324	Fî 5 Mayıs sene [13]35
99	Abdülmeccid	Abdurrah-man	Bitlis	Siird	Debbâğ	[1]324	Fî 10 Haziran sene [13]35
100	Ziya	Şamil	Erzurum	—	Habibefendi	[1]323	Fî 10 Mayıs sene [13]35
101	Abdülkadir	Yusuf	"	Bayburd	Şingâh	[1]324	Fî 8 Haziran sene [13]35
102	İdris	Kadir	"		Kavak	[1]323	Fî 9 Mayıs sene [13]35
103	İhsan	Arslan	"	Ganbab (?)	Çermik	[1]324	Fî 8 Nisan sene [13]35
104	Mehmed	Ömer	"	Mamahatun	Kebekvir [Göbekveran]	[1]324	Fî 9 Eylül sene [13]35
105	Murad	Dursun	"		Kızılkilise	[1]324	Fî 8 Mayıs sene [13]35
106	Sırrı	İbrahim	"		Dere	[1]325	Fî 7 Teşrîn-i Sâni sene [13]35
107	Mahmud	Receb	"		Dereköy	[1]322	Fî 5 Mayıs sene [13]35
108	Salih	Şamil	"	Bayburd	Şingâh	[1]324	Fî 8 Nisan sene [13]35
109	Raşid	Mikdad	"	Karakilise	Bitlis mahallesi	[1]324	Fî 8 minh
110	Nusret	Abdullah	"		Güngörmez	[1]325	Fî 10 Nisan sene [13]35
111	Bayram	İsmail	"	Kemah	Kal'a	[1]322	Fî 11 Haziran sene [13]35
112	Cafer	Mustafa	Erzurum	Pasin	Haydarkom	[1]324	Fî 5 Mayıs sene [13]35
113	Cemal	Dede	"		Ca'feriye	[1]325	Fî 6 Nisan sene [13]35
114	Niyazi	Zülkarneyn	"	Bayburd	Duzcu	[1]323	Fî 10 Mayıs sene [13]35
115	Muhyiddin	Şakir	"	Pasin	Haçalar (?)	[1]324	Fî 10 Teşrîn-i Evvel sene [13]35
116	Ahmed	Şükrü	"	Namervan	Virintab	[1]323	Fî 11 minh
117	Zakir	Şakir	"	Tercan	Gölaşık	[1]324	Fî 21 Nisan sene [13]35
118	Cuma	Ömer	"	Namervan	Cansor	[1]322	Fî 23 Mayıs sene [13]35
119	Veli	Yusuf	"	Kelkit	Karaçorum [Karacaviran]	[1]323	Fî 12 Nisan sene [13]35
120	Mehmed	Fehim	"		Ortaköy	[1]324	Fî 13 Nisan sene [13]35
121	Fazlı	Hüseyin	"	Tercan	Kavaklı[k]	[1]323	Fî 5 Mayıs sene [13]35
122	Ragıp	Battal	"	Ovacık	Beşken [Başkend]	[1]324	Fî 7 Haziran sene [13]35
123	Kaya	Garib	"	Bayburd	Zahid	[1]323	Fî 7 Eylül sene [13]35
124	Muzaffer	İbrahim	"	Bayburd	Veysel	[1]325	Fî 8 Nisan sene [13]35
125	Receb	Rıfat	"	Tutak	Câmi'-i şerîf	[1]322	Fî 6 Mayıs sene [13]35
126	Mustafa	Hasan	Trabzon		Yenicuma	[1]323	Fî 7 Haziran sene [13]35
127	Süleyman	Derviş	Erzurum	Tercan	Haçköy	[1]325	Fî 8 Mayıs sene [13]35
128	Süleyman	Şükrü	"	Bayburd	Veysel	[1]324	Fî 8 Haziran sene [13]35
129	İbrahim	Maruf	"	Bâyezîd	Abdikul	[1]323	Fî 9 Mayıs sene [13]35
130	Hasan	Ömer	"	Şuşar	Başköy	[1]324	Fî 10 Teşrîn-i Evvel sene [13]35
131	Hamid	Mustafa	"	Eleşkird	Tahar	[1]325	Fî 11 minh
132	Yusuf	Dursun	"	Bâyezîd	Diyadin	[1]324	Fî 15 Mayıs sene [13]35
133	İbrahim	Mikdad	"	Tekman	Söylemez	[1]325	Fî 15 minh
134	Bekir	Ağa	"	Pasin	Ahalik	[1]325	Fî 17 Mayıs sene [13]35
135	Faruk	Mustafa	"	Tercan	Güllüce	[1]323	Fî 20 Haziran sene [13]35
136	Dursun	Yusuf	"		Korti	[1]323	Fî 10 minh
137	Dursun	Mahmud	"	Pasin	Kötek	[1]323	Fî 11 Mayıs sene [13]35
138	Kâzım	Murad	"	Erzincan	Çakırman	[1]323	Fî 7 minh
139	Safir	Hasan	Kelkit	Çamurkum	"	[1]324	Fî 8 minh
140	Ali	Yusuf	Erzurum	Bâyezîd	Taşkesen	[1]324	Fî 10 minh
141	Hasan	Mustafa	Tebriz		Mevlâekber	[1]325	Fî 7 Ağustos sene [13]35
142	Nevzad	Rasim	Erzurum	Bayburd	Şingâh	[1]324	Fî 8 minh
143	Nureddin	Mustafa	"		Cedîd mahalle	[1]325	Fî 10 Mayıs sene [13]35
144	Halis	Tevfik	"		Eminkurbi mahalle	[1]326	Fî 11 Haziran sene [13]35

145	Hakkı	Turan	"	Bayburd	Kadı-zâde	[1]325	Fî 10 Teşrîn-i Evvel sene [13]35
146	Bekir	Ahmed	"	Erzincan	Beybağı	[1]326	Fî 12 minh
147	Ahmed	Mikdad	"	Revan	İğdir	[1]325	Fî 13 Nisan sene [13]35
148	Hüseyin	Muhsin	"	"	Kazancı	[1]326	Fî 13 Mayıs sene [13]35
149	Bağçeli	Ali	"	"	Firingi	[1]324	Fî 18 Mayıs sene [13]35
150	Bayram	Mehmed	"	Kars	Tekneli	[1]325	Fî 19 Mayıs sene [13]35
151	Nuri	Haydar	"	Bâyezîd	Abdikul	[1]324	Fî 15 Mayıs sene [13]35
152	Hamdi	Mikâil	"	Tercan	Mirzelik	[1]326	Fî 10 Haziran sene [13]35
153	Halis	İsmail	"	"	Kavak	[1]324	Fî 8 Nisan sene [13]35
154	İbrahim	Hacı	"	Hınıs	Parmaksız	[1]323	Fî 6 Mayıs sene [13]35
155	Salih	Süleyman	"	Revan	Yorulan	[1]322	Fî 7 Nisan sene [13]35
156	İsmail	Fazlı	"	Mamahatun	Bardakçı	[1]325	Fî 8 Mayıs sene [13]35
157	Mehmed	Yusuf	"	"	Aşkal'a	[1]323	Fî 10 minh
158	"	Osman	"	Namervan	Ahalı	[1]324	Fî 10 Haziran sene [13]35
159	Kâmil	Ahmed	"	Erzincan	Beybağı	[1]324	Fî 10 minh
160	Tevfik	Sabri	"	Pasin	Alvar	[1]325	Fî 10 minh
161	Abdurrah-man	Mehmed	"	"	Çamurlu	[1]323	Fî 15 Nisan sene [13]35
162	Mehmed	Mahmud	Erzurum	Erzincan	Yenimahalle	[1]324	Fî 20 minh
163	Edhem	Şerif	Trabzon	"	Alanos	[1]323	Fî 21 minh
164	Ahmed	İsmail	Erzurum	Revan	Şakir	[1]324	Fî 21 minh
165	Zakir	Hüseyin	"	Pasin	Penaduz	[1]325	Fî 22 Teşrîn-i Evvel sene [13]35
166	Abdullah	İsmail	"	Pasin	Haydarkom	[1]324	Fî 10 minh
167	Salih	Yahya	"	"	Es'adpaşa	[1]325	Fî 11 minh
168	Halid	Mehmed	"	"	Hasanbasri	[1]323	Fî 10 Nisan sene [13]35
169	Cemal	Mahmud	"	Erzincan	Horan	[1]324	Fî 11 minh
170	Nuri	Rasim	Erzurum	Bayburd	Şingâh	[1]326	5 Mayıs sene [13]35
171	İlyas	Derviş	"	Kars	Susuz	[1]325	9 Haziran sene [13]35
172	İbrahim	Mehmed	"	Erzincan	Horan	[1]324	10 Nisan sene [13]35
173	Yakub	Bekir	"	Bayburd	Kacır (?)	[1]326	10 Mayıs sene [13]35
174	Ali	Mehmed	"	"	Hacıcuma mahalle	[1]324	12 Haziran sene [13]35
175	Muzaffer	Hasan	"	"	Mevki'dere(?)	[1]325	12 Mayıs sene [13]35
176	Avni	Dursun	"	"	Mumcu-yı ulyâ	[1]323	13 minh
177	Şahin	Hamdi	"	"	"	[1]324	15 minh
178	Mehmed	Hüseyin	"	Pasin	Endek	[1]326	17 Temmuz sene [13]35
179	Avni	Derviş	"	Tortum	Azo[r]t	[1]324	17 Temmuz sene [13]35
180	Sırrı	Kaşif	"	"	Gülhacı mahalle	[1]323	18 Mayıs sene [13]35
181	Zülkarneyn	Aziz	"	Bayburd	Şingâh	[1]324	19 minh
182	Nuri	Mustafa	"	"	Habibefendi mahalle	[1]326	20 Temmuz sene [13]35
183	Sıdkı	Hakkı	Erzurum	Pasin	Penaduz	[1]324	21 minh
184	Mehmed Ali	Hüseyin	Erzurum	Tekman	Söylemez	[1]323	22 minh
185	İsmail	Nasreddin	"	Bâyezîd	Abdikul	[1]323	23 Mayıs sene [13]35
186	Naim	Sefer	"	Namervan	Şatak	[1]325	1 Nisan sene [13]35
187	Kamil	Hüseyin	"	Pasin	İlecik	[1]324	10 Mayıs sene [13]35
188	Hasan	Ali	Van	"	Şam mahallesi	[1]325	12 minh
189	Lütfi	Nuri	Erzurum	Bayburd	Gapir	[1]325	16 minh
190	Muharrem	Hasan	"	Revan	Kal'adibi	[1]326	18 Haziran sene [13]35
191	Mehmed	Ahmed	"	ArDOS	"	[1]324	19 minh
192	Receb	Hacı	"	Bayburd	Şingâh	[1]325	6 Mayıs sene [13]35
193	Arif	Hamdi	"	"	Vağan	[1]325	7 Mart sene [13]35
194	Hasan	Mehmed	"	Eleşkird	Ahmedbey karyesi	[1]326	8 Mayıs sene [13]35
195	Nuri	Şemseddin	"	"	Mülk	[1]324	9 Nisan sene [13]35
196	Ali	Ahmed	"	Kiği	Çanakçı	[1]325	9 Ağustos sene [13]35
197	Bayram	Bekir	"	Kelkit	Kılıççı	[1]325	6 minh
198	Ali	Hüseyin	Erzurum	Tortum	Nihah	[1]325	6 Mayıs sene [13]35
199	Hamdi	Mehmed	"	Erzincan	Hasanefendi	[1]325	7 minh

200	Yaşar	Mahmud	"	"	Kayapa	[1]326	9 Haziran sene [13]35
201	Kara	Ali	Erzurum	Pasin	Ağavir	[1]323	9 minh
202	Ömer	Mehmed	Erzurum	Hasankal'a	Dânişmend	[1]324	10 Mayıs sene [13]35
203	Nihad	Hakkı	"	"	Yoncalık	[1]324	11 minh
204	Fikri	Ahmed	"	Erzincan	Çukur	[1]325	12 minh
205	Niyazi	Hakkı	"	Hasankal'a	Yoncalık	[1]327	16 Nisan sene [13]35
206	Kâmil	Halil	Erzurum	Tekman	Çapnoz	[1]326	10 Mayıs sene [13]35
207	Halil	Mustafa	"	Pasin	Nadonis(?)	[1]324	10 Ağustos sene [13]35
208	Ali	Ahmed	"	Pasin	Haydarkom	[1]323	12 Nisan sene [13]35
209	Tahsin	İbrahim	"	"	Kadana	[1]325	6 Mayıs sene [13]35
210	Ali	Mehmed	Bitlis	Muş	Gündeli (?)	[1]326	6 Nisan sene [13]35
211	Muhyiddin	Dursun	Erzurum	—	Yağmurcuk (?)	[1]325	10 Ağustos sene [13]35
212	Ali	Mehmed	"	Namervan	Başdere	[1]324	15 Mayıs sene [13]35
213	Bekir	Murad	"	Tercan	Edebik	[1]325	10 Temmuz sene [13]35
214	Edhem	Süleyman	"	Bayburd	Hıgnı	[1]323	30 Mayıs sene [13]30
215	Neşet	Mehmed	"	—	Boyahâne	[1]325	21 Mayıs sene [13]35
216	"	Hamid	"	Erzincan	Ağvireşehir	[1]324	10 Mayıs sene [13]35
217	Niyazi	Paşa	"	—	Kadana	[1]325	20 Haziran sene [13]35
218	Şefik	Osman	Erzurum	Bâyezîd	Yukarı mahalle	[1]323	21 Mayıs sene [13]35
219	Haydar	Mehmed	"	Hasankal'a	Kındığı	[1]322	1 Mart sene [13]35
220	Muhyiddin	Hasan	Erzurum	Tekman	Söylemez	[1]323	7 Nisan sene [13]35
221	Zühdü	Halil	"	Bayburd	Tuzcuzâde	[1]324	7 minh
222	Şevki	Said	"	Oltu	Köprübaşı	[1]322	10 Nisan sene [13]35
223	Feyyaz	Halil	"	Pasin	Endek	[1]325	10 Mayıs sene [13]35
224	Nusret	Mustafa	"	"	Kadana	[1]326	5 Haziran sene [13]35
225	Kadir	İrfani	Erzurum	Pasin	Müceldi	[1]323	5 Temmuz sene [13]35
226	Haydar	Şükrü	Erzurum	Erzincan	Yalnızbağ	[1]324	5 Temmuz sene [13]35
227	Ahmed	Dursun	Erzurum	"	"	[1]325	5 minh
228	Bahri	Hasan	"	"	Yenicâmi'	[1]324	5 minh
229	Ahmed	Mehmed	Erzurum	"	Câmi'-i kebîr	[1]325	5 minh
230	İshak	Mustafa	"	"	Vaskirt	[1]325	5 minh
231	Hüseyin	Salih	Erzurum	"	Hıgnı	[1]324	5 Haziran sene [13]35
232	Dursun	İsmail	"	"	Cimin	[1]323	5 minh
233	Halil	Timur	"	"	Vaskirt	[1]324	9 Temmuz sene [13]35
234	Cemal	Ali	"	"	Yalnızbağ	[1]323	9 Haziran sene [13]35
235	Ali	Hüseyin	Erzurum	"	Vaskirt	[1]325	10 Nisan sene [13]35
236	İsmail	Hasan	Erzurum	Kemah	Kal'a	[1]324	11 Mayıs sene [13]35
237	İsmail	Mehmed	"	"	"	[1]323	11 minh
238	Rasim	Yusuf	"	Kelkit	Boğazlı	[1]325	12 Nisan sene [13]35
239	Niyazi	Mahmud	"	Bayburd	Gapir	[1]323	16 Mayıs sene [13]35
240	Kâmil	Mustafa	"	Tercan	Kom	[1]324	12 minh
241	Kâzım	"	"	"	"	[1]325	12 minh
242	Mustafa	Hasan	"	"	Hasanbey mahallesi	[1]324	12 minh
243	Murad	Mehmed	Erzurum	Tercan	Kurdu	[1]323	16 Nisan sene [13]35
244	Hüseyin	Ali	"	"	"	[1]324	16 minh
245	Hüseyin	Mehmed	"	"	Dereköy	[1]325	16 minh
246	Mehmed	Hasan	"	Aşkal'a	Câmi'	[1]323	17 Mayıs sene [13]35
247	Agâh	Muhyiddin	Erzurum	Bayburd	Zahid	[1]325	5 Haziran sene [13]35
248	Murad	Ahmed	"	Erzincan	Vaskirt	[1]324	7 minh
249	Hasan	Ahmed	Bitlis	"	Câmi'-i kebîr	[1]325	18 Eylül sene [13]35
250	Mecid	Hasan	Erzurum	Eleşkird	Karnik	[1]325	12 minh
251	Ömer	Hamid	"	Hınıs	Parmaksız	[1]324	6 Kânûn-i Sâni sene [13]35
252	Halid	Yusuf	Erzurum	Eleşkird	Düzova	[1]323	Fî 2 Mayıs sene [13]35
253	Nusret	Mahir	"	Pasin	Horasan	[1]324	Fî 6 Ağustos sene [13]35
254	Taşdan	Ağa	"	"	"	[1]323	Fî 9 minh
255	Zeki	Süleyman	Erzurum	"	Ayaspaşa	[1]322	Fî 5 Haziran sene [13]35
256	Sıdkı	"	"	"	"	[1]325	Fî 5 minh
257	Cemal	Mahmud	"	Oltu	Erüngenç (?)	[1]323	Fî 12 Teşrîn-i Evvel sene [13]36

258	Selaheddîn	Samed	"	Karakilise	Mescid	[1]324	Fî 18 Ağustos sene [13]36
259	Bahaeddîn	Abdullah	"	Tekman	Kuruman (?)	[1]325	Fî 7 Nisan sene [13]36
260	Hüseyin	Mehmed	"	Tercan	Hilevan (?)	[1]323	Fî 6 Mayıs sene [13]35
261	Hüseyin	Ali	Erzurum	Erzincan	Yenicuma	[1]324	Fî 5 minh
262	Hüsameddin	Samed	"	Karakilise	Mescid	[1]325	Fî 17 Ağustos sene [13]36
263	Ali	Mehmed	Tebriz		Kurufak (?)	[1]323	Fî 5 minh
264	Osman	Mehmed	Erzurum	Bâyezîd	Abdikul	[1]324	Fî 7 minh
265	Hasan	Yusuf	Erzurum	—	Taşmescid	[1]325	Fî 10 Mayıs sene [13]35
267	Süleyman	Hasan	Erzurum	Hasankal'a	Mendivan	[1]324	Fî 6 Ağustos sene [13]35
268	Kahraman	Mehmed	Erzurum	Tercan	İlbeyi	[1]325	Fî 7 Mayıs sene [13]35
269	Hacı	Dursun	Erzurum	Bayburd	Şingâh	[1]323	Fî 5 Temmuz sene [13]35
270	Nureddin	Şükrü	"		Ayaspaşa	[1]323	Fî 9 Haziran sene [13]35
271	İbrahim	İsmail	"	Tortum	Azort	[1]325	Fî 5 minh
272	Ali	İsmail	"	"	"	[1]323	Fî 5 minh
273	Ahmed	Ömer	Erzurum	Erzincan	Yalnızbağ	[1]324	Fî 9 Temmuz sene [13]35
274	Yunus	Şerif	Erzurum	Bayburd	Emir	[1]323	Fî 6 Ağustos sene [13]36
275	Mehmed	Şakir	"	"	Gapir	[1]325	Fî 16 Ağustos sene [13]35
276	Yakub	Mirza	"		Dağistan	[1]327	Fî 6 Mayıs sene [13]35
277	Bekir	Ömer	Erzurum	Erzincan	Hasanefendi	[1]325	15 Temmuz sene [13]35
278	İsmail	Mehmed	Erzurum		Hacıcuma mahalle	[1]325	15 Mart sene [13]35
279	Mustafa	İsmail	"	Erzincan	Kerdah karyesi	[1]324	Fî 7 Mayıs sene [13]35
280	Sabri	Emin	"	Erzincan	Nurkah	[1]326	Fî 10 minh
281	Maksud	Âdilî	"	Ovacık	Kızılkal'a	[1]325	Fî 12 Mayıs sene [13]35
282	Remzi	Cemal	"	Mumcu-yı ulyâ	Mumcu-yı ulyâ	[1]324	Fî 7 Mayıs sene [13]35
283	Mustafa	Abdullah	Erzurum		Yoncalık	[1]325	Fî 6 Nisan sene [13]35
284	Osman	Battal	"	Bayburd	Masat	[1]324	Fî 12 Eylül sene [13]35
285	Şaban	Yusuf	"	"	Şingâh	[1]325	Fî 6 Mayıs sene [13]35
286	Sadık	İbrahim	"		Karakilise	[1]325	Fî 5 Eylül sene [13]35
287	Mehmed	Hüseyin	Erzurum	Tercan	Odalar (?)	[1]325	Fî 7 Mayıs sene [13]35
288	İbrahim	Mustafa	Tebrîz		Hükümdâr	[1]324	Fî 6 Mayıs sene [13]35
289	Asker	Salih	Erzurum	Pasin	Çamurlu	[1]326	Fî 7 Nisan sene [13]35
290	Hasan	Yusuf	"	Erzincan	Câmi'-i kebîr	[1]324	Fî 6 Nisan sene [13]35
291	İsmail	Süleyman	"	Erzincan	Sultâniye	[1]325	Fî 7 Mayıs sene [13]35
292	Hakkı	İbrahim	"	"	"	[1]326	Fî 8 minh
293	Ahmed	Osman	"	"	Karahan	[1]325	Fî 10 minh
294	Avni	Ahmed	"		Taşmescid	[1]324	Fî 12 Mayıs sene [13]35
295	Salih	Şakir	"	Bayburd	Gapir	[1]325	Fî 16 minh
296	Vehbi	Sabit	"	Erzincan	Halılağa mahalle	[1]324	Fî 5 Temmuz sene [13]35
297	Arif	Ali	"	Aşkal'a	Sohi	[1]324	Fî 5 minh
298	İsmail	Ömer	"	Namervan	Çaksor	[1]325	Fî 7 minh
299	Fehmi	Şerif	Erzurum	Pasin	Kızılkal'a	[1]324	Fî 6 Mayıs sene [13]35
300	Haydar	Hüseyin	Erzurum	—	Kurtuzu	[1]325	5 Haziran sene [13]36
301	Fettah	Mehmed	Erivan		Başdere	[1]324	7 minh
302	Karabey	Ağa	Erzurum	Pasin	Kepenek	[1]324	18 Mayıs sene [13]35
303	Mustafa	Mehmed	"	Pasin	Velibaba	[1]325	16 Ağustos sene [13]36

304	Zikri	Mustafa	Erzurum	Ardahan	Kirman	[1]324	17 Haziran sene [13]35
305	Enver	Zekeriya	Erzurum	Oltu	Deliktaş	[1]325	17 Teşrîn-i Evvel sene [13]36
306	Fahreddin	Ziya	Erzurum		Yoncalık	[1]326	17 Teşrîn-i Evvel sene [13]36
307	Yusuf	İbrahim	"	Pasin	Yağan	[1]324	15 Ağustos sene [13]36
308	Abdülgani	Bekir	"	Tekman	Susuz	[1]323	12 minh
309	Mehmed	Abdullah	"	Tortum	Azo[r]t	[1]324	5 Haziran sene [13]35
310	Halil	Hüseyin	"	"	"	[1]324	5 minh
311	Ömer	Hacı Hasan	Erzurum		Şeyhler	[1]325	16 Teşrîn-i Evvel sene [13]36
312	Hasan	İbrahim	"	Hasankal'a	Tizgi	[1]324	17 Mayıs sene [13]35
313	Ömer	Abdullah	—	—	Kadana	[1]322	16 Nisan sene [13]35
314	Musa	Mikdad	"	Kağızman	Bağlarbaşı	[1]323	17 minh
315	Resul	Ömer	"	Bâyezîd	Abdikul	[1]323	16 minh
316	Maksud	Mustafa	Erzurum	Karakilise	Tüysüz	[1]323	15 Ağustos sene [13]36
317	Ahmed	Cündî	Erzurum	"	Subabaşı (?)	[1]324	16 minh
318	Şamil	Abdullah	"	Karakilise	—	[1]323	17 minh
319	Aşur	Mehmed	Erzurum	"	Alipaşa	[1]324	16 minh
320	Mehmed Ali	Ali	Tebri[z]	Nağcivan [Nahcivan]		[1]325	16 Ağustos sene [13]36
321	Süleyman	Hüseyin	Erzurum	Pasin	Mescidli	[1]324	12 Mayıs sene [13]35
322	Maksud	Nuri	"	Kelkit	—	[1]323	17 Mayıs sene [13]35
323	Mehmed	Hamid	Van	—	Arnis	[1]323	16 minh
324	Osman	Ali	"		"	[1]324	17 minh
325	Halil	Yusuf	Erzurum		Ayaspaşa	[1]322	5 Haziran sene [13]35
326	Salim	Osman	Erzurum	Bayburd	Şihgâh	[1]323	25 minh
327	Ömer	Mustafa	Erzurum	Erzincan	Karataş	[1]324	15 Temmuz sene [13]35
328	Cemal	Ahmed	"	"	Hancı	[1]325	12 minh

Ebeveyn ve ta'allukâtı Ermenilerin mezâlimine uğrayarak bî-kes kalan ve el-yevm mektebimizde mevcûd efendilerin mikdâr ve esâmîlerinin ihrâcıyla bir kıt'a cedvelin takdîm kılındığı ma'rûzdur.

Fî 19 Teşrîn-i Evvel sene [13]36

15. K [Kolordu]
Zâyi' Mektebi Dâhiliye Zâbiti
Mülâzım
İmzâ

BOA. HR. SYS. 2878/47

2

*OLTU LİVASI VE GÖLE'YE BAĞLI KÖYLERDE BİR SENE İÇİNDE ERMENİLERCE
GERÇEKLEŞTİRİLEN SOYKIRIM*

Oltu livası dahilinde Kosor, Bardız, Lisbik nahiyeleri ile Olur, Sarıkamış ve hudud haricindeki Göle kazalarına bağlı köylerde Ermenilerin bir sene içinde kurşun, kama, balta, topa tutmak ve büyük kısmını yakmak sûretiyle 10.693 Müslümanı katlettikleri; liva dahilinde iş yurtları ve hayır kurumları bulunmadığından kimsesiz kadın ve öksüz çocuklara Bardız nahiyesinin Kürkcü ve Vartanut köyleri ahâlisince bakıldığı.

Massmassacres Perpetrated by Armenian in the Villages Attached to Göle and the Liva of Oltu during a year

Within the boundaries of the liva of Oltu, in the townships of Kosor, Bardız, Lisbik and Olur and in the villages attached to the districts of Sarıkamış and Göle Armenians using rifles, artillery, daggers and axes, killed 10.693 Muslims the majority of them had been set fire to and perished burned; homeless women and orphaned children were taken care of by the population of the villages of Kürkcü and Vartanut attached to the township of Bardız since there were no charitable institutions to shelter and lodge them.

12 S. 1339 (26. X. 1920)

Oltu Mutasarrıflığının 26 Teşrîn-i Evvel sene [1]336 târihlü ve 300/3 numaralı şifresinin mahlûlü

C. [Cevâb] 13 Teşrîn-i Evvel [1]336 ve 8936/679 numaralı şifre ile 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]336 ve 8936 numaralı şifreye:

Mâdde 1- Livâmız hudûdu dâhilinde üç nâhiye ile Olur kazâsını ihtivâ eden kurâdan bir seneden beri Ermeniler tarafından tahrîb ve yağma ve ahâlîsi katli'âma uğrayan Kosor nâhiyesine tâbi' Gerek, Yılıksı (?), Güherler, Ersinik [Arsenik], Leb[le]bi, Ağundur, Köşk karyeleri ve Bardız nâhiyesine merbût Pertos, Vartan[ut], Vatgör (?), Geci(?), Çermik, Menbedir, Ehrizli, Morkışlak, Üderis(?) karyeleri ve Lisbik [Lisbek] nâhiyesine merbût Balkaya, Alicuk karyeleri ve Olur kazâsına tâbi' Pertuvan, Han, Şelom, Kaban, Tecerek, Kuzukom, Kazıhan[Gazıhan], Erikli, Sasakorid [Sakurit], Köprübaşı, Yukarıpenskird, Aderla, Yukarıkızılköy, Aşağıkızılköy, Keleşot, Kacık, Mehenk, Perdanus, Colhak, Reksaman, Yavigdat, Abhaydos, Kamis, Eterkenis karyeleridir. Hudûdumuz hâricinde Göle'nin elli bin nüfûsu hâvî Topçaş [Topdaş], Gülelbelkor [Kelpekor] (?), Lavustan karyeleri ile Sarıkamış'a tâbi' Ağcaka'a, Kotanlı, Aşağıkotanlı, Ağyar, Oluklu, Virşan, Bozkuş, Başköy karyeleridir.

Mâdde 2- Livâyı muhtevî hudûd hâricindeki birinci mâddede musarrah bi'l-umûm karyelerden iki bin yüz yirmi dört kurşunla ve dokuz yüz üç kama ve balta ile ve üç yüz topa tutmak sûretiyle yedi bin üç yüz altmış altı ihrâk etmek sûretiyle ki cem'an on bin altı yüz doksan üç nüfûs İslâm erkek-kadın, çoluk-çocuk Ermeniler tarafından fecî' sûretde katl ve ihrâk edilmiştir.

Mâdde 3- Bî-kes çocuklardan yüz kadar öksüzün merkez kasabasında ve elliyi mütecâviz Bardız nâhiyesinin Kür[k]cü, Vartanut karyelerinde olup ahâlî tarafından i'âşe etdirilmekte ise de livânın teşkilâtı olmamak münâsebetiyle tahsîlleri için teşebbüsâtda bulunduğu ve iş yurtları ve cem'iyet-i hayriyye mü'esseseleri teşkîli olmadığından aynı

mu'âmeleye uğrayan İslâm kadınları dahi kurâda i'âşe edilmektedir. Ermeni ve Rum kadını, çoluk ve çocuğundan bir ferd livâmızda bulunmadığı ma'rûzdur.

Oltu Mutasarrıfı

Ziya

BOA. HR. SYS. 2878/53

3

ERMENİLERİN AŞKALE VE CİVAR KÖYLERDE YAPTIKLARI KATLİÂM

Ermenilerin Aşkale nahiyesi ve Cinis, Nardiban, Persor, Karahasan, Yeniköy, Topalçavuş, Ergemansur köylerinde toplam sekiz yüz doksan üç müslümanı şehit ettikleri; ayrıca merkez ve beş köyde de altı yüzden fazla evi tahrip edip yaktıkları.

Massacre Committed by Armenians in Aşkale and the Villages of its Surrounding.

Armenians attacked the township of Aşkale and the villages of Nardiban, Persor, Karahasan, Yeniköy, Topalçavuş and Ergemansur and killed a total of eight hundred and ninety three Muslims, they destroyed also more than six hundred houses in the said township and in five villages.

14 S. 1339 (28. X. 1920)

Numara: 343

Erzurum Vilâyet-i Celîlesi Cânib-i Sâmîsine

Devletlü efendim hazretleri,

Fî 13 Teşrîn-i Evvel sene [13]36 târîh ve 8936/679 numaralı ve mahrem işâretli irâdelerinin arîza-i cevâbiyyesidir.

1- Ahvâl-i zâ'ilede ve hudûd dâhilinde Cinis karyesinde yüz elli hâne, Karahasan'da kırk beş, Topalçavuş'da yüz, Aşkal'a'da iki yüz, Pertin'de yüz yirmi, Karabıyık kâmilen Ermeniler tarafından tahrîb olduğu.

2- Nâhiye merkezinde otuz bir, Cinis'de altı yüz elli, Nardiban'da elli sekiz, Persor'da on, Karahasan'da dört, Yeniköy'de yüz, Topalçavuş'da on, İrgemansur[Ergemansur]'da otuz nüfusun katli'âma uğradığı.

3- A'ileleri Ermeniler tarafından şehîd edilen ve tarafımızdan toplatdıkları i'âşe etdirilen çocuklar bulunmadığı.

4- Ermeni ve Rum çocukları olmadığı.

5- İşbu fecâyî'in üç yüz otuz dört senesi zarfında Ermeniler tarafından ikâ' olduğu ve hudûda bu'diyeti hasebiyle bu sene zarfında zarar-dîde a'ileler bulunmadığı ma'rûzdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 28 Teşrîn-i Evvel sene [13]36

Aşkal'a Nâhiyesi Müdürü

İmzâ

BOA. HR. SYS. 2878/54

4

ŞÜREGEL VE ZARUŞAD KAZALARINDA ERMENİLER TARAFINDAN YAPILAN MEZÂLİM

Kars'ın Osmanlı ordusu tarafından geri alınmasından sonra bir heyet tarafından yapılan tedkikte, Şüregel'e bağlı otuz dört köyde iki bin beş yüz seksen üç hânenin Ermeniler tarafından top ve makineli tüfeklerle tahrip edilip halkının çoğunluğunun katledildiği; Zaruşad'a bağlı Tepeköy'e yapılan saldırıda da

altı Müslüman'ın öldürülerek mallarının yağmalandığı, ayrıca Zaruşad'ın Mescidli köyünden otuz, Keçeyor köyünden kırk, Gökçin köyünden yüz elli, Kızılkilise'den altmış hânenin harabedilmesinden başka, yetmiş-seksen kadar çocuğun ateşte yakıldığı ve sekiz bin koyunun gasbedildiği.

Atrocities Perpetrated by Armenians in the Subdistricts of Şuregel and Zaruşad.

Following the recovery of Kars by the Ottoman Army an investigation had been carried out by a committee which ascertained that in thirty four villages attached to Şuregel two thousand five hundred dwellings had been destroyed by Armenians using artillery and submachine guns and killing the majority of their population; in Tepeköy attached to Zaruşad six Muslims had been killed and their goods looted and in Mescidli a village of Zaruşad thirty dwellings, in the village of Keçeyor forty in Gökçin one hundred and fifty in Kızılkilise sixty dwellings had been also destroyed and seventy to eighty children had been burned and eight thousand sheep seized.

19 S. 1339 (2. XI. 1920)

Şark Cebhesi Karârgâhı

2/11/[1]336

15. K. [Kolordu] Vekâletine

Kars şehrinin 30 Teşrin-i Evvel [1]336 târihinde kıta'âtımız tarafından işgâlini müte'âkib Kars livâsına tâbi' Şuregel ve Zaruşad mntıklarında Taşnak Ermeniler tarafından İslâm ahâlî hakkında yapılan fecâyî'e dâ'ir bir hey'et ma'rifetiyle mahallerinde icrâ edilen ibtidâ'î tahkîkâtın netîcesine dâ'ir alınan ma'lûmâtın hulâsası ber-vech-i zîr arz olunur:

Ş. C. K. [Şark Cebhesi Kumandanı]

Kâzım Karabekir

1- 16/1/[1]335 târihinde Kars Vâlîsi Karkanof'un zamanında Ermeni kumandanlarından Baratof(?) ve Mazmanof top ve makineli tüfenklerle müsella Ermeni askerlerinin Şuregel'in:

Ani karyesinden	40	Tencar'dan	30
[D]aynalık	60	Karahanlı'dan	150
Karataş	70	Erkin'den (?)	40
Gülviran'dan	50	İncedere'den	30
Kepenek'den	80	Surluca'dan	100
Arsanlı'dan	40	Şahnalar'dan	220
Ağüzüm'den	70	Karahan'dan	200
Şesnehan'dan	30	Söğüdü'den	18
Aralık'dan	30	Geçid'den	30
Karakilise'den	35	Hâcipîr[i]'den	30
Mollamûsa'dan	100	Küçükkımlı'dan	60
Bacoğlu'ndan	50	Akbulak'dan	30
Vartanlı'dan	100	Karamehmed'den	20
Okçuoğlu'ndan	150	Küçükkızıltaş'dan	20
Güllübulak'dan	300	Büyükkızıltaş'dan	100
Mehmedağa'dan [Mehmetabad]	20	Çakmak'dan	30
Seceli'den	150	Mağaracık'dan	100

İslâm hânesinin tahrîb edildiği ve emvâlinin yağma ve ahâlîsinin kısm-ı a'zâminin katledildikleri.

2- Zaruşad kazâsının Tepeköy bu sene harman zamânında Ermeniler tarafından top ve tüfenkle mücehhez kuvvetlerle harâb edilerek mezkûr köyden 5 erkek ve bir kadın Müslümanın katledildikleri, mâllarının yağma olunduğu, yine Zaruşad'ın Mescidli karyesinden 30, Keçeyor karyesinden 40, Gökçin karyesinden 150, Kızılkilise'den 60 hânenin harâb edildiği, 70-80 çoluk çocuğun ateşde yakıldığı ve 8.000 koyunun alındığı.

BOA. HR. SYS. 2878/55

5

ERMENİLERİN KOSOR VE PENEK İLE BAĞLI KÖYLERDE YAPTIKLARI YAĞMA VE MEZÂLİM

Oltu sancağının Kosor ve Penek nahiyeleriyle buraya bağlı otuz bir köyün Ermeniler tarafından işgal edildiği ve bu işgal sırasında altmış dokuz kişinin öldürülüp 26.400 koyun, 19.250 sığır, 590 at, 60.200 lira nakid para, 218.300 liralık eşya ve 300.000 pot zahirenin yağmalandığı.

Atrocities and Pillage Perpetrated by Armeians in Kosor and Penek and the Villages Attached to.

Armenians occupied the townships of Kosor and Penek and thirty villages attached to the Sanjak of Oltu and during their occupation they murdered sixty nine persons, looting 26.400 sheep, 19.2400 cattle, 590 horses, 60.200 lira cash (silver coins); goods worth 218.300 liras and 300.000- grain pots.

19 Ra. 1339 (1. XII. 1920)

Oltu sancağının Kosor nâhiyesi dâhilinde ve Ermeniler tarafından yapılan mezâlîm hakkında Olur Kâ'im-i makâm-ı sâbıkı Behri [Bahri] Bey'in ve Zivart [Zuvart] karyeli Hüseyin oğlu İbrahim Efendi'nin zabtolunan ifâdeleridir.

Geçen sene Ramazan Bayramı'nın ikinci günü Mazmanof kumandası altındaki Ermeni ordusu Kosor'a ve Penek'e gelerek teslim olan köylerde ve merkez kazâda icrâ-yı mezâlîme başlamışlardır. O işgâlde:

	Koyun	Sığır	Nakid pâre	Liralık eşyâ	At	Öldürülen İnsan	
Zivart[Zuvart] karyesinde	4.000	2.000	3.000	15.000	50	12	Bir kadın öldürülmüştür.
Kivank karyesinde	1.000	1.000	5.000	15.000	80	3	
Barik karyesinde	1.000	1.500	2.000	3.000	30	0	
Lebibî[Leblebi]	1.500	1.500	3.000	10.000	30	5	Bir kadın öldürülmüştür.
Penek "	1.000	1.500	0	10.000	25	0	
	Koyun	Sığır	Nakid pâre	Liralık eşyâ	At	Öldürülen İnsan	
Kamhis "	400	400	400	3.000	20	3	Birisi kadın öldürülmüştür.
Güllet "	400	300	500	1.000	10	2	
Tecerek "	2.000	1.000	1.000	10.000	40	5	
Hanımkom "	200	150	500	2.000	4	2	Birisi kadın öldürülmüştür

Pertivan [Pertuvan] "	400	300	1.000	3.000	15	2	
İznus "	500	250	1.000	2.000	20	0	
Şamkas[Şamhas]	500	300	1.000	2.500	6	2	
Kot "	400	300	500	1.000	4	1	
Çaksor "	400	200	500	1.000	5	0	
Armaşık [Armuşin] "	1.000	1.000	800	1.200	10	0	
İğdeli "	200	200	400	600	10	0	
Muşık [Muşih] Kışlası "	200	50	200	600	5	0	
Muşık [Muşih] karyesi"	800	300	500	1.500	10	0	
Avındır [Ağundur] "	500	300	400	1.000	10	2	
Kosor "	1.500	1.000	2.000	12.000	50	2	
Taht "	400	300	200	800	20	0	
Ekitkom " "	500	500	300	500	15	2	
Ersinek[Arsenik]	3.000	2.000	2.000	15.000	50	3	
Mirhil "	200	50	500	1.500	10	2	
[İ]ğnaki "	800	400	300	500	10	3	
Nazırva[n]s "	1.000	500	400	800	15	4	
Zadeğrek karyesi	800	500	500	1.000	12	2	
Vağaver karyesi "	1.000	1.000	700	1.000	15	3	
Diraskor [Digaskor] "	400	300	400	600	9	4	
Paykis (?) "	200	50	100	500	4	2	
Balkaya "	0	100	500	1.500	40	2	
Yekûn-ı Umûmî	26.400	19.250	60.200	218.300	590	69	

Ermenilerin Kosor nâhiyesinde öldürdükleri 69 mazlûm ile 26.400 koyun, 19.250 sığır ve 590 at, 60.200 nakid lira ile 218.300 liralık eşyâ-yı beytiyye ve 300.000 pot zahîre talan ettikleri tarafımızdan yapılan tahkîkât ile tahakkuk etmiş olduğunu mübeyyin işbu mazbatamız i'tâ kılındı.

Fî 1 Kânûn-ı Evvel sene [13]36

Zivart [Zuvart] Karyesinden
Hüseyin oğlu Molla İbrahim

Oltu'nun Balkaya Karyesinden
Olur Kâ'im-i makâm-ı Sâbıkı
Bahri

BOA. HR. SYS. 2878/58

6

ERMENİLERİN GÖLE'NİN TOPTAŞ, GÜLPINAR VE HAMOĞLU KÖYLERİNDE UYGULADIKLARI KATLİÂM

Mazmanof idâresindeki Ermenilerin Göle'nin Toptaş ve Gülpınar köylerinde Müslüman erkekleri süngüden geçirerek, kadın ve çocukları bombalayarak yaklaşık beş yüz kişiyi vahşice katlettikleri, katliâmдан ancak on bir kişinin kurtulabildiği ve her iki köy tamamen yakılarak ellerine geçirdikleri kız ve kadınlara tecâvüz ettikleri ve bir çok kadını beraberlerinde götürdükleri; ayrıca Hamoğlu köyüne de saldırarak sekiz kişiyi şehit edip, hânelerin birçoğunu ateşe verilerek sözkonusu köylerden binlerce hayvanı da çaldıkları.

Massacre Perpetrated by Armenians in the Villages of Toptaş, Gülpınar and Hamoğlu Attached to Göle.

Headed by Mazmanof Armenians attacked the villages of Toptaş and Gülpınar bayoneting and killing the male Muslim population, shelling savagely with bombs women and children; the death toll amounted to five hundred persons, only eleven persons had succeeded in escaping from the massacre, the two villages were completely burnt down and destroyed, women and girls who fell into the hands of Armenians were raped; Armenians carried also away many Muslim women with them besides, the same Armenians attacking the village of Hamoğlu murdered eight persons, set fire to most of the households and looted thousands heads of cattle.

21 Ra. 1339 (3. XII. 1920)

C. [Cevâb] 2/12/[13]36 târîh ve 511 numaralı emre:

Telakkî olunan emr-i kumandanîlerine tevfikân Ermenilerin Göle'de icrâ eyledikleri fecâyî' ve mezâlîm beşerin tahammül edemeyeceği derecelerde gâyet fecî' ve dil-sûz olduğu cihetle bunların ehemmiyetleri derece derece tasnîf edilmiş ve pey-der-pey arz ve iblâğı der-dest-i tasavvur bulunmuştur.

1- Mazmanof'un idâresinde bulunan kıta'ât 27/9/[1]336 târîhinde Penek'den aldığı darbe üzerine ric'at eder etmez Ermeniler Göle'nin Toptaş ve Gülpınar karyelerine gelerek mezkûr karyede meskûn olan kadın-kız, çoluk-çocuk ve erkek beş yüze karîb nüfûs-ı Müslimeyi başdan başa katli'âm ve mâllarını yağma ve hânelerini de ateşe vererek kâmilen harâb eylemişlerdir.

Ermenilerin ikâ' etdikleri mezâlîmden Toptaş karyesinden beş kişi ve Gülpınar karyesinden de altı kişi tahlîs-i câna muvaffak olabılmışlardır. Ermenilerin gerek Toptaş ve gerekse Gülpınar karyelerindeki ahâlînin evvelâ erkeklerini süngüden geçirdikten sonra her iki köyün kadın, çoluk ve çocuklarını kâmilen mereklere doldurmuşlar ve bombalarla mezkûr köyler meskenesini imhâ eylemişlerdir. Bâkire kadınların evvelâ ırz ve nâmûsları hetkedildikten sonra hevesât-ı elîmânelerini tatmîn zımnında dört beş kadın da alup berâberlerinde götürmüşlerdir. İşbu vak'a Mazmanof kıta'âtı tarafından 30/9/[13]36 târîhinde icrâ edilmiştir. Ermeniler Toptaş karyesinden dokuz yüz re's mâl ve üç bin beş yüz re's mevâşî ve Gülpınar karyesinden bin yüz re's mâl ve üç bini mütecâviz mevâşî ki, cem'an dokuz bin re's hayvânât gasbeymişlerdir. Ermenilerin buralardan sekseni mütecâviz binek ve koşum hayvânâtı da bu mikdâra dâhil değildir.

Ermenilerin Mazmanof'un emri altındaki kıta'âtı aynı târîhde Hamoğlu karyesini de talan ve kısmen ihrâk ve mezkûr köy sekencesinden sekiz adamı pek fecî' bir sûretde katleylemişlerdir. Hamoğlu karyesinden Ermenilerin aldıkları hayvânâtın mikdârı iki bin mâl, altı bin re's mevâşîyi tecâvüz eylemekdedir. Köyden altı yedi hâne de ihrâk edilmiştir. Bu gibi fecâyî'in bi'z-zât Mazmanof'un emriyle vukû' bulduğuna bütün Göle sekencesi şehâdet etmektedir. Her gün icrâ edilen tedkîkâtın ve yapılan tahkîkâtın emirle ve vesâ'ika müsteniden arzedileceği ma'rûzdur efendim.

Merdenik ve Havâlîsi
Kumandanı ve Kâ'im-i makâm Vekîli
Osman

BOA. HR. SYS. 2878/61

7

KARS'A BAĞLI YIRMI DÖRT KÖYDE ERMENİLERİN YAPTIKLARI MEZÂLİM VE YAĞMALAMA

Kars'a bağlı Kosor, Arsenik, Ekitkom, Taht köyleri dahil yirmi dört köyün Ermeni saldırılarına maruz kaldığı; bu esnada kıymetli eşya, para ve on binlerce hayvanın çalındığı, kız ve kadınların namuslarının kirletilip birçoğunun götürüldüğü, yüz elliden fazla Müslüman kadın, çocuk ve erkeğin çeşitli şekillerde katledildiği ve yüzlerce hânenin yakıldığına bizzat şahid olan Kosor eşrâfından Ado Beyzâde Mehmed Bey'in tahrirati.

Atrocities and Pillages Perpetrated by Armenians in Twenty Four Villages Attached to Kars.

Twenty four villages including the villages of Kosor, Arsenik, Ekitkom and Taht had been exposed to Armenians attacks and looted, valuables, moneys, and ten thousands of cattles had been pillaged many girls and women raped and dishonored and abtucted, more than hundred and fifty Muslim women, girls and men had been killed in various ways and hundreds of households burnt down; all these atrocities had been related by a notable of Kosor Ado Beyzade Mehmed Bey who was an eyewitness and stated all these cruelties in an official writing he had sent.

Kars Mevki'-i Müstahkem Kumandanlığı
559

Mevki'-i Müstahkem
Karargâhı
4/12/[11]34

Şark Cephesi Kumandanlığına

Kosor eşrâfından Ado Beyzâde Mehmed Bey'in imzasıyla mevrûd Ermeni mezâlimi hakkındaki ma'lumât leffen takdim kılındığı ma'rûzdur.

Mevki'-i Müstahkem Kumandanı
Miralay
Rüşti

"Ermeni Mezâlimi Hakkında Ma'lûmâtım"

Ermeniler ilk ta'arruzunda Kosor'da bulunmakta idim. Kosor'a girer girmez, Mazmanof askerleri Beko oğlu Nadir ile üç refikini fecî' sûretle katlettiler ve Ersinek [Arsenik] karyesinden beş Müslümanı ayn-ı günde mahall-i mezkûrda katletmişlerdir. Kosor ve Ersinek karyelerinin dört yüz sığır ve bin beş yüz ağnâmlarını gabetmişlerdir. Ekidkom [Ekitkom] karyesinden sekiz yüz ağnâm, üç yüz mevâşî ve bütün hâne eşyâlarını yağma ederek hânelerini ihrâk etmişler ve üç adamlarını katletmişlerdir. Taht karyesinden bir adam katl, yetmiş mevâşî, sekiz re's esb götürmüşlerdir. Penek karyesinden üç yüz ağnâm, iki yüz mâl, beş esb ve bütün hânelerini yağma ederek ırz ve nâmûslarına ta'arruz etmişlerdir. Libi[Leblebi] karyesinden sekiz adam katledilerek ve beş yüz mevâşî ile iki yüz ağnâm götürmüşlerdir. Pirtuvan [Pertuvan], Tecerek, Soğun, Güllet karyeleri ahâlisini Ilıcık derûnunda bi'z-zât Mazmanof önlerine geçerek bütün mevâşî, ağnâm ve eşyâ ve'l-hâsil on sekiz adamlarını katl [ü] itlâf ettirerek tamâmıyla talan ettikten sonra kurâ-yı mezkûreye i'ade ettirmiş ve ne kadar nakid pâreleri var idi ise tamamıyla bi't-taharrî ellerinden alınmış idi. Zuvart karyesinden iki bin ağnâm, altı yüz sığır, yirmi yedi esb ve üç kadın, sekiz erkek katletmişlerdir. Barik karyesinden iki yüz mâl, yirmi sekiz esb, sekiz adamları da katletmişlerdir. İğdeli karyesinden yüz elli sığır, on bir esb ve üç adamlarını esîr götürerek bi'l-âhire katletmişlerdir. Ermoşin [Armuşin] karyesinden dört yüz ağnâm, beş esb götürmüşler ve bir çocuğu katletmişlerdir. Kotik karyesinden üç yüz sığır, otuz beş esb, iki adamlarını katletmişlerdir. Kod karyesinden yüz elli ağnâm, yetmiş beş mâl, iki esb götürmüşlerdir. Muşih karyesinden iki yüz mâl, yedi esb götürmüşlerdir. Ağundur karyesinden iki yüz mâl, yüz elli ağnâm, iki esb götürerek üç adamlarını katletmişlerdir. Zadeğrek karyesinden yüz on sığır, iki yüz elli ağnâm götürmüşlerdir ve dört adamlarını katletmişlerdir. Vağavir [Vağaver] karyesinden sekiz yüz mâl, otuz dört esb ve üç adamlarını katletmişlerdir. Digaskor karyesinden yüz elli mâl, beş esb, iki adam katledilmiştir. İğnaki karyesinden doksan yedi mâl, on beş esb, iki adam katledilerek götürmüşlerdir. Nazırvans karyesinden yüz altmış mâl, sekiz esb, üç adamları da katl [ü] itlâf edilmiştir. Şamkas [Şamhas] karyesinden yedi yüz ağnâm, yüz elli mâl ve bütün hânelerini yağma ve üç adamlarını katletmişlerdir. Ve Kağızman eşrâfından Bahri ile aşîretinin on bin ağnâm ve üç bin beş yüz kadar sığır ve bütün üç yüz hânenin eşyâ ve binek hayvânlarını götürerek ve otuz sekiz nüfûs İslâmî Penek istikâmetinde Mazmanof katl [ü] itlâf ettirmiştir.

Bâlâda arzylediğim fecâyî'-i elimenin şâhid-i hakîkîsi bulunduğumu ve ma'rûz karyelerde bulunan ahâlî-i İslâmiyyesinden nâmûslarını ihlâl ettiklerini ayrıca arza mecbûr oluyorum. Ayrıca kendi şahsıma edilen hakâret yirmi iki bin manat-ı Rus, üç yüz lira-yı Osmânî, on beş esb, altı öküz, on iki tüfenk, altı yüz ağnâmı götürmüşlerdir.

Kosor Eşrâf-ı hânedânından
Ado Bey-zâde Mehmed Bey

BOA. HR. SYS. 2878/62

Ermenilerin, Kars havalisindeki Müslüman ahaliyi, İran'ın himayesine alarak köy ve tarla vereceği yolunda uydurma sözlerle kandırarak 35000 kişiyi göç ettirdikleri ve bu insanların hayvanlarını, eşyalarını, paralarını yağmaladıkları gibi bir çoğunu da yollarda katlettikleri; yine bu kişileri Erivan'dan trenle sevkederken, Ermeni askerlerin trene hücum etmesiyle bir çoğunu öldürdükleri ve bu göçmenlerden ancak 10000 kadarının Nahcivan havalisine ulaşabildikleri.

Armenians Killed the Greater Part of 35.000 Muslims They Forced to Emigrate From Kars

Armenians, misleading with false, made up stories 35.000 Muslim they had forced to emigrate from the neighborhood of Kars by saying that İran is ready to take them under its protection and would donate them villages and fields, seized and looted, their cattles, goods and moneys and assassinated many of them on the roads; while these emigrants are dispatched by trains from Erivan they had also been attacked by Armenian soldiers assailing the train; only 10.000 of them safely reached the neighborhood of Nahcivan.

22 Ra. 1339 (4. XII. 1920)

Kars Mevki'-i Müstahkem Kumandanlığı
Numara: 550

Kars
4/12/[1]336

Şark Cebhesi Kumandanlığına

Ermeniler fi 1 Mayıs sene [1]336 târîhinde Kars havâlisine uydurma bir İran sefiri göndererek ahâlîyi İran hükûmeti taht-ı himâyesine alacak ve köy, tarla verecek diye iknâ ederek 35 bin kişiyi hicret etdirdikleri ve bu ahâlînin ellerinden kâmilen mâl ve hayvânâtını, zî-kıymet eşyâ ve pârelerini aldıkları gibi yollarda bin dürlü mezâlîm ile bir çoğunu katletdikleri ve Erivan'dan şimendüferle sevkederken trenin üzerine resmî askeri hücum etdirerek katletdikleri ve 35 bin kişiden ancak 10 bin kadarı aç ve bî-ilaç Nahcivan havâlisine geldikleri ve oradan da Dilman taraflarına gitdikleri Sarıkamış Kazâ Kâ'im-i makâmlığı tarafından 3/12/[13]36 ve 78 numaralı telgrafla bildirildiği ma'rûzdur.

Mevki'-i Müstahkem Kumandanı

Mîralay

Rüşdü

BOA. HR. SYS. 2878/64

9

ZEYTUN, DEMİRKAPU VE PİLÜMÜR KARYELERİNDE ERMENİ ASKERLERİ TARAFINDAN YAPILAN YAĞMA VE MEZÂLİM

Ermenilerin Zeytun karyesinde ahalinin mallarını gasb ile sekiz kişiyi öldürdükleri, Mazmanof askerleri tarafından Demirkapu ve Pilomer karyelerine yapılan saldırı ile Demirkapu'da yirmiden fazla kişinin telef edildiği, ırza tecavüz ve taarruzla eşya ve hayvanlarına el konulduğu gibi aynı şeyleri Pilomori karyesinde de yaptıkları.

Atrocities and Pillages Perpetrated by Armenian Soldiers in the Villages of Zeytun, Demirkapu and Pilümür

Armenians seized the goods of the inhabitants of Zeytun and killed eight persons. The attacks carried out by the soldiers of Mazmanof against the villages of Demirkapu and Pilümür resulted in the killing of more than twenty persons, raping and seizing of goods and cattles in Demirkapu the same violences had been also committed in the village of Pilümür

22 Ra. 1339 (4. XII. 1920)

Numara: 218

Merdenik
4/12/[13]36

Kars Mevki'-i Müstahkem Kumandanlığına

3/12/[1]336 târih ve 213 numaralı rapora zeylidir.

Ermeniler Zeytun karyesi ahâlisinden de cebren 200 re's mâl ve yirmi re's at karye sekencesinin kısm-ı a'zamından Lakant [Nagant], Loverver [Revolver] ve tabanca gibi zî-kıymet eşyâlar gasbeylemişlerdir. Zeytun karyesinden Ermenilerin bir mereğe doldurarak ihrâk ederek öldürdükleri adamların mikdârı sekiz neferden ibâretidir.

Demirkapu karyesinde bütün köy sekencesinin erkeklerini telef etdikden sonra on beş yirmi kadar kadının ırzlarına da dokundukları vukû' bulan tahkikâtdan anlaşılmıştır. Demirkapu'da telef edilen ahâlînin mikdârı adeden yirmiye tecâvüz etmektedir. İşbu fecâyî' ve cinâyât 4 Ağustos sene [1]336 târihinde Mazmanof asâkiri tarafından icrâ edilmiştir. Ermenilerin [1]335 senesi Haziran'ında Pilümür[Pilomori] karyesine vâki' olan tecâvüz ve ta'arruzları da serâpâ bir vahşet numûnesidir. Pilümür karyesinden aldıkları beş yüz re's davarı dört yüz re's mâlî ve bütün takımlarıyla beraber yirmi beş re's atı bir gece mechûl yer istikâmetine götürdükleri ve ahâlînin ve kadınların elbiselerini bile Mazmanof kıta'atı talan etmişlerdir. Pilümür karyesi ahâlîsi üç gün köylerini terkederek dağlarda taşlarda imrâr-ı hayât eylemişler ve bütün eşyâ ve zahîrelerini köylerinde terketdikleri cihetle üç gün sonra avdetlerinde işe yarar bir çöp parçası bile bulamamışlardır. Bu husûsda icrâ kılınan tahkikâtın yarın ve tevâlî eden günlerde pey-der-pey arzedileceği ma'rûzdur efendim.

Merdenik ve Havâlîsi Kumandanı

imzâ

BOA. HR. SYS. 2878/65

10

KARS VE SARIKAMIŞ'A BAĞLI KÖYLERDEKİ ERMENİ MEZÂLİMİ

Ermenilerin Sarıkamış'a bağlı on üç köyde giriştikleri soykırımda bin dokuz yüz yetmiş beşkişinin öldürüldüğü ve iki yüz yetmiş altı hânenin tahrip edildiği; ayrıca Kars ve Sarıkamış'ta ahâliiden 2. 353. 000 liralık zahire, 45. 700 liralık koyun, 17335 liralık öküz ve inek ile 5. 926. 800 lira nakit paranın gasbedildiğini gösteren tablo.

Oppressions Perpetrated by Armenians in Villages Attached to Kars and Sarıkamış.

A list showing that during massacres perpetrated by Armenians in thirteen villages attached to Sarıkamış, thousand and nine hundred seventy five persons had been killed and two hundred and seventy six households destroyed; moreover in Kars and Sarıkamış provisions worth 2.353.000 silver liras, 45.700 heads of sheep, cattle valued at 17.355 silver liras and 5.926.800 silver liras cash moneys had been confiscated from the population.

22 Ra. 1339 (4. XII. 1920)

Kars Mevki'-i Müstahkem Kumandanlığı

Numara: 549

Kars Mevki'-i Müstahkem Karargâhı

4/12/[13]36

Şark Cebhesi Kumandanlığına

Esâmî-i karye	Evvelce nüfûsu	Evvelce hâne mikdârı	Şimdiki nüfûsu	Şimdiki hâne mikdârı	Ermeniler tarafından yapılan telefât-ı nüfûs
Kotaklı [Kotanlı]	375	55	20	5	275
Aşağıkotaklı [Aşağıkotanlı]	160	18	30	8	130
Alisofu	260	30	20	6	240
Sübhanazad	275	35	30	8	200
İğdir	335	45	15	7	320
Karaçayır	165	22	—	—	130
Sipkar [Sipkor]	200	17	25	6	150
Akpınar	180	25	35	9	100
Karnakaz [Karnagas]	230	28	40	10	190

Cavlak	200	25	25	5	60
Bozat	265	32	260	32	2
Azboğa [Asbuğa]	150	25	128	25	8
Karahamza	570	65	70	25	170
				1.975	

Ermenilerin Sarıkamış kazâsındaki karyelere yaptığı mezâlim ve kıtâl ber-vech-i bâlâ olduğu Sarıkamış Kazâsı Ka'im-i mâkamlığı tarafından 3/12/[13]36 ve 90 numarayla bildirilmekle ma'rûzdur.

Mevki'-i Müstahkem Kumandanı

Mîralay

Rüşdü, Mevki'-i Müstahkem Kumandanı, Mîralay;

Ma'sûm ahâli-i İslâmiyyenin gasbolunan eşyâ ve mevâfî ve nükûd ve sâ'irenin icmâli									
Îkâ' olunan fecâyî mahalli	Nüfûsu	Tâbi bulunduğu mahal		Gasbolunan zahîre mikdârı	Gasb u gârât olunan koyun mikdârı	Gasbolunan öküz ve inek mikdârı	Gasb u gârât olunan ve hâne eşyânın mikdârı	Gasbolunan nükûd mikdârı değer fi'ât ile nakdi	İşbu gasb ve fecâyî sûretiyle insan telefâtına sebep veren ve husûsiyle ikâ' olunan fecâyî'a iştirâk edüp emr veren müsebbibînin esâmisi
Kars	100	Kars	Şûrâ askeri	—	—	—	—	—	Vâlî Karkanof Ceneral Osebyan
"	—	"	Şûrâ mü'essisi İbrahim Aziz vesâ'ire	—	—	—	On bir	1.000.000	"
"	1	"	Kömürlü Himmet-zâde Yusuf Bey	—	—	—	Halı- 500	100.000	"
"	1	"	Furuncu Mustafa Çavuş	—	—	—	—	4.000	"
"	—	"	" Kesikceli (?) Hasan	—	—	—	—	800	"
"	1	"	Yaslı Molla Mehmedî	—	—	—	—	—	"
"	8	"	Otuz hânedan	—	800	—	Otuz hâne	300.000	"
"	—	"	Küçük Yusuf vesâ'ireden	—	2.000	1.500	—	300.000	"
"	—	"	Pitrofka karyesinden	—	100	1	Yirmi hâne	200.000	"
"	600	"	Çamurlu vesâ'ireden	—	2.000	—	"	100.000	"
Sarıkamış	—	"	Fahredden Bey'in â'ilesinden	—	—	5	Zî-kıymet eşyâ	8.000	"
"	7	"	Sarıkamış kâ'im-i makâmı Bekir Bey'in	—	3.000	500	"	200.000	Vali Karkanof Ceneral Osebyan ve Kâ'im-i makâm Varcebet Mazmanof'un emriyle Kürt Arşak vesâ'ireden
"	25	"	Yukarıkotan'dan	7.000	—	150	"	7.000	"
"	—	"	Karahamza'dan	15.000	—	500	"	7.000	"
Îkâ' olunan fecâyî mahalli	Nüfûsu	Tâbi bulunduğu mahal		Gasbolunan zahîre mikdârı	Gasb u gârât olunan koyun mikdârı	Gasbolunan öküz ve inek mikdârı	Gasb u gârât olunan ve hâne eşyânın mikdârı	Gasbolunan nükûd mikdârı değer fi'ât ile nakdi	İşbu gasb ve fecâyî sûretiyle insan telefâtına sebep veren ve husûsiyle ikâ' olunan fecâyî'a iştirâk edüp emr veren müsebbibînin esâmisi
"	—	"	Iğdır Karahan vesâ'ireden	—	400	600	"	50.000	"
"	10	"	Alisofu'dan	8.000	400	100	"	50.000	"
"	—	"	Karnayenmez[Karnagaz] ve Sipkor	3.000	3.000	300	"	50.000	"
"	200	"	Bölükbaşı vesâ'ireden	2.000	3.000	1.000	"	150.000	"
"	—	"	Salut ve Boyalı'dan	100.000	2.000	500	"	150.000	"

"	200	"	Akçakal'a nâhiyesinden	2.000	5.000	2.000	"	150.000	"
"	—	"	Murgul Mirhil] vesâ'ireden	20.000	3.000	300		170.000	"
"	800	"	Murgul[Mirhil], Bozkuş, Toptaş	300.000	3.000	5.000	—	600.000	"
"	1	"	Türkoğlu Hahoy (?) iki heybe altun	200.000	—	—	—	—	"
"	219	"	Kurd nâhiyesinden	1.067.800	18.000	4.780	—	2.500.000	Kağızman mutasarrıfi emriyle mevcûd olduğu hâlde Kürdo Arşak
	2.173			2.353.000	45.700	17.335		5.926.800	
	İki bin yüz yetmiş üç nüfus-dur			İki milyon üç yüz elli üç bin liradır	Kırk beş bin yedi yüz liradır	On yedi bin üç yüz otuz beş liradır		Beş milyon dokuz yüz yirmi altı bin sekiz yüz liradır	

BOA. HR. SYS. 2878/63

Not: Toplamlarda bazı hatalar mevcuttur.

Aslına mutâbıktır.

ERMENİLERİN GÖLE'NİN KÖYLERİNİ BASIP YAĞMA YAPTIKLARI

Ermenilerin Göle'de bulunan bütün köyleri yağmalayarak eşya ve hayvanlarını gasbettikleri; ayrıca Hatemoğlu ve Himiskâr köylerinde ikinci kez yapılan yağmada da Hatemoğlu köyü ahâlisinin dağıtılıp, bazılarının hapsedildiği, yaklaşık iki bin baş ve yine Himiskâr köyünden de iki bin iki yüz büyük ve küçük baş hayvanın çalındığı, köy ahâlisinin dağıtılıp, bazılarının hapsedildiği.

Armenians Raided and Pillaged the Villages of Göle.

Armenians had raided all the villages of Göle and confiscated and carried away all their goods and cattles; attacking for a second time the villages of Hatemoğlu and Himiskâr, they had dispersed the population of Hatemoğlu and imprisoned some of them, stealing two thousand heads of cattle; they also stole about two thousand and two hundred heads of goats, sheep and cattle pertaining to the village of Himiskâr, dispersed its population and put into jail some of them.

23 Ra. 1339 (5. XII. 1920)

Numara: 228

Merdenik
5/12/[13]36

Kars Mevki '-i Müstahkem Kumandanlığına

4/12/[13]36 târih ve 218 numaralı rapora zeyldir.

Ermeniler Göle'de bulunan bi'l-umûm İslâm köylerinde at ve eyer takımı ve tabanca gibi zî-kıymet eşyâ ve hayvânâtdan kâffesini gasbeylemişlerdir. 1 Haziran sene [13]35 târihinden i'tibâren Ermeniler yevmiye Göle'deki ahâlînin mâllarından askerlerine yedirmek üzere bilâ-bedel yevmiye olarak kırk dört mâl almışlardır. Bunlardan bir kısmının esmânî te'diye sûretiyle ve kısmen de bilâ-bedel müsâdere etmişlerdir.

Ermeniler [1]335 senesi Haziran'ında Hatemoğlu karyesini ikinci bir def'a olarak talan etmişlerdir. Bu def'adaki talanlarında Ermeniler Hatemoğlu karyesinin etrâfına askerleriyle abluka ederek ve köye civâr olan tepelere top ve mitralyöz tab'ıye ederek köy sekencesi dağıtdıktan ve bir kısmını Merdenik'e getirerek günlerce hapsedtikden sonra Hatemoğlu karyesi ikinci def'a olarak başdan başa yağma edilmiştir. Ermenilerin talan ettikleri mâl hayvânının mikdârı 400 ilâ 500 arasında ve davarların mikdârı da 1.500 re'se bâliğ oluyordu. Köyün ma'dûd olan bütün eşyâlarıyla berâber kâmilten zahîreleri Ermeniler bu târihler zarfında kâmilten yed-i zabtına geçmiştir.

Ermenilerin Temmuz mâhı zarfında Himisker[Himiskâr] karyesini de başdan başa yağma ederek 2.000 re's mevâşî ve 200 re's mâl hayvân talan etmişlerdir.

Bu husûsda alınacak ma'lûmâtın yarın ve tevâlî eden günler zarfında pey-der-pey arzedileceği ma'rûzdur efendim.

Merdenik ve Havâlîsi Kumandanı
ve Kâ'im-i makâm Vekîli

Osman

BOA. HR. SYS. 2878/67

ERMENİLERİN RUSLARLA BİRLİKTE GÖLE'YE BAĞLI KÖYLERDE YAPTIKLARI KATLİÂM VE TALAN

Ermenilerin Ruslarla beraber Göle'ye bağlı köylere saldırıp Sipkor, Korevenk, Çölpenek, Himiskâr ve Kızılkilise köylerinde yüz elliden fazla Müslümanı katlettikleri, ayrıca Harabealtunbulak, Karatavuk,

Lalavargens köylerinde kırk dört Müslümanı da boğarak öldürdükleri, yöre halkının göçe başladığı, geride kalan mal ve eşyalarının talan edildiği gibi evlerinin büyük kısmının yakıldığı.

Massacre and Pillage Perpetrated by Russians and Armenians in Villages Attached to Göle.

Armenians together with Russians attacking the villages of Sipkor, Korevenk, Çölpenek and Himiskâr attached to Göle had killed more than one hundred and fifty Muslims and striking the villages of Harabealtunbulak, Karatavuk, Lalavargens strangled forty four Muslims; the people of the neighborhood in face of this situation began to immigrate; their goods and chattels left behind had been sacked and most of their homes burnt down.

24 Ra. 1339 (6. XII. 1920)

Numara: 239

Merdenik

6/12/[13]36

Kars Mevki'-i Müstahkem Kumandanlığına

5/12/[13]36 ve 228 numaralı rapora zeyldir.

1- Ermeniler Ruslarla müştereken geçen senenin Haziran ve Temmuz aylarında Göle'nin Sipkor, Korevenk, Çölpenek, Himiskâr, Kızılkilise karyeleri ahâlisiyle bir müddet muhârebede bulunduktan ve mezkûr kurâ ahâlîsinin sebât edememesi hasebiyle ahâlînin her birisi bir tarafa kaçmış ve emvâl ve eşyaları Rus ve Ermeniler tarafından kâmilan gasb ve talan edilmiştir. İsmi geçen köylerde Rum [Rus] ve Ermenilerin müştereken şehîd ettikleri İslâmların mikdârı yüz elliye tecâvüz etmektedir. Bu cinâyetler [1]335 senesinin Haziran ve Temmuz ayları zarfında bi'z-zât Mazmanof'un emr ve kararıyla icrâ edilmiştir. Bundan başka Ermeniler Lalavargens, Çullu, Harabealtunbulak ve Karatavuk karyelerini de ahâlîsinin kâffesini ölüm tehdîdiyle hicrete mecbûr ederek mezkûr dört köy sekencesinin tekâmîl mâl ve eşyalarını talan ve hânelerinin de yüz yirmisini de başdan başa ihrâk etmişlerdir. Mezkûr dört köy ahâlîsinden Ermeniler 2.000'i mütecâviz mâl ile 4.000'i mütecâviz mevâşî talan etmişlerdir. Harabealtunbulak karyesinden Ermeniler dört Müslüman şehîd ettikleri gibi Karatavuk ve Lalavargens karyelerinden 40'ı mütecâviz Müslümanı boğmak sûretiyle i'dâm etmişlerdir. Yarın ve tevâlî eden günler zarfında bu bâbdaki tahkîkâtın pey-der-pey arzedileceği ma'rûzdur efendim.

Merdenik ve Havâlîsi Kumandanı

ve Kâ'im-i makâm Vekîli

BOA. HR. SYS. 2878/70

13

***ERMENİLERİN KARS'DAN FİRAR EDERKEN MALAKAN MİLLETİNDEN BİR DEĞİRMENCİNİN
MALLARINI
VE EŞYALARINI GASPETTİKLERİ***

Kars'tan firar eden Ermenilerin, Sarıkamış yolunda Malakan milletinden bir değirmencinin erzak ile on beş aded kaz ve otuz aded tavuğunu alarak çoluk çocuğunun tüm eşyasını gasbettikleri.

Armenians Fleeing Kars Seized the Goods and Belongings of a Miller From Malakan Ethnic

Armenians fleeing Kars on their way to Sarıkamış seized thirty chickens, five geese, provisions and belongings pertaining to the family of a miller from the Malakan ethnic.

25 Ra. 1339 (7. XII. 1920)

Huzûr-ı sâmi-i vilâyet-penâhîye

Ma'rûz-ı bendeleridir

Âcizleri Malakan milletinden olup bu kerre Ermeniler Kars'dan firâr ettikleri sırada bendenizden aldıkları iki vurgun atı teferru'âtıyla berâber birlikde aldıkları ve seksen pot buğday ve arpa yüz yirmi pot. Ve kaz on beş aded, tavuk otuz aded, bir pot yağ ve hânemizdeki bi'l-umûm eşyâmızı ve çoluk çocuğun elbisesini tamâmen talan ettiklerinden bu kerre âcizleri tarafından makâm-ı âlîlerine istid'â veistirhâm eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Kars'da yarım sâ'at Sarıkamış
yolu üzerinde Değirmenci
Malakan İvan

Ermeni kumandanları on bin pot değirmende buğday unu yaktıklarından bize de yüzde iki pot verecekleri hâlde vermediler diğer eşyâmi da talan yaptılar.

BOA. HR. SYS. 2878/73

14

DİGOR'DAKİ OTUZ SEKİZ İSLÂM KÖYÜNDE YAPILAN ERMENİ MEZALİMİ

Kars'ın Digor nahiyesine bağlı otuz sekiz köyde, Osmanlı Devleti çekildikten sonra Ermenilerin yaptığı katliâm ve yağmanın ayrıntılı dökümünü gösteren defter.

Atrocities Perpetrated by Armenians in Thirty Eight Villages in Digor

A copy book enumerating the details of the massacre and pillage committed by Armenians in thirty eight villages of Digor in Kars following the retreat of the Ottoman Authorities.

25 Ra. 1339 (7. XII. 1920)

Huzûr-ı Âlî-i Vilâyet-penâhiye

Ma'rûzdur:

Âcizleri Kars'ın Digor nahiyesi tâbi' kurâları ahâlîleri vekilleri olup bu def'a geçen sene Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'mizin vatanımız Kars'ı tahliyesinden ve Cenûb-ı Garbî Kafkasya Hükûmeti'nin İngilizler tarafından dağıldığından sonra zâlim Ermenilerin hakkımızda revâ görmüş oldukları mezâlîm istid'âmıza rabten takdîm kılınan zayı'ât defterinde gösterilmiştir. Âcizleri ise 38 kurâmız ahâlîlerinden perîşân bir hâlde sağ kalanımız yersiz yurdsuz yaşamakdayız lütfen acınacak ahvâlimize murrâhhamen zâyî'ât ve telefâtımızın ve ihrâk ve tahrîb edilmiş hânelerimizin i'mârı ve i'tâsı lâzım gelenlerden müsâ'ade ve delâlet-i ekremîlerinin sezâvâr buyurulmasını ma'rûzunda fermân.

Fî 7 Kânûn-ı Evvel sene [1]336

Âcizleri
Kars'ın Digor nâhiyesinin
Otuz Sekiz Karyesi Ahâlîleri Nâmma

Kars Vilâyetinin Digor nâhiyesi kurâlarına Ermeniler tarafından verilmiş zâyî'âtın esâmi defterini beyân eder

Esâmi-i kurâ	Arpa pot	Buğday pot	Öküz aded	İnek aded	Camus aded	At aded	Eşya-yı beytiyyeye a'id manat aded	Eşya-yı zirâiyyeye a'id manat aded	Nakid olarak Rus manatı aded	Nakid olarak evrâk-ı nakdiyye aded	İhrâk ve tahrîb edilmiş hâne aded	Katli'âma uğramış zükûr aded	Katli'âma uğramış inâs aded	Türk ma'denî lirası aded	Rus ma'denî lirası aded
Pazarcık karyesi	85.000	1.500	200	360	120	80	500.000	100.000	240.000	8.500	53	233	120	2.000	1.500
Tarhana "	90.200	1.600	195	400	115	75	495.000	190.000	230.000	7.419	35	210	115	1.900	1.495
Türkmen[e]şen "	70.000	1.400	175	300	100	80	383.000	180.000	220.000	6.719	30	125	100	500	397
Sorhunlu [Sorkunlu] "	65.000	1.300	185	250	190	75	349.000	170.000	240.000	8.915	39	159	117	600	425
Nefs-i Digor	905.000	1.600	215	400	139	95	600.000	125.000	250.000	8.600	59	250	175	2.300	1.560
Alem "	94.000	1.400	174	230	115	84	439.000	175.000	250.000	8.721	38	125	165	2.400	435
Magazpert [Magazbert] "	93.000	1.400	145	112	85	37	143.000	132.000	240.000	5.430	30	142	175	2.300	396
Alaca "	94.000	1.300	138	113	75	39	134.000	132.000	250.000	5.350	35	135	179	2.400	426
Türksöğütüsü "	96.000	1.200	191	121	95	40	143.000	145.000	360.000	4.190	40	141	190	215	371
Bayramkom'da "	97.000	2.200	171	119	79	32	191.000	132.000	270.000	4.290	49	196	195	317	315
Veyskom'da "	99.000	2.800	119	150	61	20	193.000	123.000	290.000	5.360	47	170	171	119	319
Ayrandöken "	97.000	3.900	105	110	51	10	172.000	131.000	280.000	3.910	30	130	151	100	200
Azacık[Ağzıaçık]- ulyâ "	75.000	4.300	109	115	34	19	131.000	141.000	270.000	4.920	25	190	200	117	150
Azacık[Ağzıaçık]-ı süfla "	93.000	9.000	191	100	91	20	16.200	141.000	260.000	2.940	27	194	216	120	200
Kızılmağara "	20.000	3.000	181	115	71	29	17.200	191.000	290.000	4.840	29	125	219	100	300
Kitan "	30.000	4.000	193	127	34	40	190.000	181.000	270.000	3.870	49	135	381	115	400
Karabağ "	40.000	5.000	125	139	41	90	190.000	191.900	290.000	3.990	29	140	391	195	1.500
Çatak "	30.000	7.000	124	145	39	70	180.000	291.800	280.000	4.850	34	190	471	180	2.000
Dolamac "	49.000	9.000	139	219	96	71	170.000	281.900	290.000	3.940	40	290	331	115	215
Kesko "	29.000	8.000	125	219	71	61	190.000	291.200	260.000	2.940	29	230	415	165	121

Karakale "	28.000	3.000	131	317	82	69	170.000	28.113.000	290.000	2.910	36	210	316	121	196
Hortun (?) "	29.000	4.000	121	419	91	79	180.000	2.912.000	290.000	2.915	40	2.190	319	131	171
Kabakom'da "	30.000	3.000	135	319	71	35	170.000	2.971.000	380.000	3.912	91	291	425	142	189
Pivik [Pifik] "	45.000	4.000	159	424	91	45	160.000	2.891.000	390.000	2.913	99	219	120	2.100	1.500
Dellar (?) "	415.000	3.000	154	315	92	30	169.000	2.919.000	380.000	2.819	60	219	125	3.200	1.600
Karagüney-i ulyâ "	91.500	7000	136	416	67	45	196.000	2.313.000	390.000	2.917	70	218	135	2.100	1.510
" -i süfla "	31.000	19.000	191	119	71	32	175.000	3.114.000	240.000	2.712	41	219	115	110	100
Şaban "	920.000	9.000	171	129	41	21	190.500	4.115.000	240.000	2.613	45	211	125	120	112
Arpalı "	23000	9.500	191	190	21	31	190.200	4.117.000	270.000	2.912	35	217	136	125	125
Başköy "	22000	9.300	171	180	31	41	191.200	4.193.000	290.000	2.819	19	230	219	135	115
Tiblik "	290.000	16.000	200	150	50	40	997.000	219.000	16.795	1.391	49	119	120	200	5.000
Alimcan[Halimcan]	27.000	19.000	200	160	50	50	973.000	339.000	17.916	1.419	50	117	136	195	512
Paşabey(?) "	297.000	12.000	300	150	29	40	982.000	419.000	19.417	1.325	41	191	146	151	417
Çarıklı-i ulya "	394.000	14.000	200	60	39	45	843.000	543.000	18.419	1.490	55	200	151	191	326
" -i süfla "	494.000	16.000	215	80	25	32	931.000	564.000	19.817	1.310	42	190	195	121	415
Halıkışlak "	373.000	15.000	200	90	27	39	715.000	963.000	18.695	1.920	31	185	170	200	500
Hasankendi (?) "	494.000	17.000	300	70	20	25	6.312.000	782.000	17.816	19.400	30	200	165	160	200
Kalekale [Karakale] karyesi	745.000	16.000	200	90	15	26	8.719.000	993.000	99.031	18.300	25	191	200	300	150
												1.392 5.433 6.825	1.283 6.512 7.795		

7/12/36

Aslına mutâbıktır.

*ERMENİLERİN KARS'A TÂBİ BELENKÖYLÜ BİR MALAKAN'DAN ZORLA YİYECEK VE GİYECEK
GASBETTİKLERİ*

Ermenilerin Kars'tan kaçarken Kars'a tabi Belenköy ahâlisinden olan Malakan değirmenci İstefan Semrin'den at, inek, un, arpa, yağ, bal ve bütün giyim eşyalarını gasbettikleri.

Provisions and Clothes Confiscated by Armenians From a Miller of the Village of Belenköy.

Armenians fleeing Kars confiscated goods and provision such as horses, cows, flours, barley, butter, honey and all of the clothes pertaining to the Malakan miller İstefan Semrin of the village of Belenköy attached to Kars.

25 Ra. 1339 (7. XII. 1920)

Huzûr-ı Sâmi-i Vilâyet-penâhiye

Ma'rûz-ı bendeleridir

Âcizleri Malakan milletinden olup bu kerre Ermeniler Kars'dan firâr ettikleri sırada bendenizden iki adet araba atı, beş aded inek, üç aded dana, yirmi pot buğday unu, otuz pot arpa, yirmi beş pot kartof(?), iki pot yağ, on beş pot bal, on aded de kaz, altı aded ördek ve hânemizde eşyâ-yı elbise gibi çoluk çocuğun bütün elbisesini aldığından bu kerre âcizleri tarafından makâm-ı âlînize istid'â ve istirhâm eylerim. Ol bâbda emrû fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 7/12/[13]36

Kars'ın Belenköy(?) ahâlisinden
Malakan Değirmenci İstapan Semrin
İmzâ

BOA. HR. SYS. 2878/72

*SARIKAMIŞ'IN KARAHAMZA NAHİYESİNE BAĞLI KÖYLERDE ERMENİLERİN YAPTIKLARI
SOYKIRIM VE TALAN*

Sarıkamış'ın Karahamza nahiyesine bağlı on sekiz köyde Ermenilerin yaptıkları katliâmda beş bin üç yüz otuz yedi Müslümanı çeşitli şekillerde şehit ettikleri, bu esnada yüzlerce hâneyi yaktıkları, büyük ve küçük baş hayvanları, kıymetli eşya ve mücevheratı, yüzlerce ton zahire ve diğer yiyecek maddelerini gasbettiklerine dâir her köyün ihtiyar heyetleri tarafından kaleme alınan defter

***Pillage And Extermination of the Muslim Population of Villages Attached to the Township of Karahamza
in Sarıkamış***

In eighteen villages of the township of Karahamza attached to Sarıkamış Armenians perpetrated massacre indulging in fantasies while killing five thousand three hundred and thirty seven Muslims and burned hundreds of homes, seizing cattles, sheep and goats, jewelleries and objects of value and hundreds tonnes of grains and other foods, all these facts are related in book written out by the council of the village.

2 R. 1339 (14. XII. 1920)

Kars

Mevki'-i Müstahkem Kumandanlığı

Erkân-ı Harbiyye

Şark Cebhesi Kumandanlığına

Ermenilerin Karahamza nâhiyesinde yaptıkları mezâlim hakkındaki Sarıkamış Mevki' Kumandanlığı'ndan gönderilen defter sûreti leffen takdîm kılındığı ma'rûzdur.

Kars
Mevki'-i Müstahkem Kumandanı
Mîrlivâ
Rüşdü

İsâmî-i kurâ	İnkübât	İşyâ-yı beytiyye	İayrânât-ı bakariye	Koyun	At	Karâb olan kâne	Ermeniler tarafından telef olan zükür	Ermeniler tarafından telef olan imâz	
	Kod	Kıymeti gurus	aded	aded	aded	aded	aded	aded	
İğdir	16.000	50.000	1.000	200	40	30	100	80	Sütûn-ı mahsûsunda gösterilen zâyi'ât Ermenilerin Kumandanı Antranik emriyle müfreze kumandanı ta'yin edilen Pasinler'in İşki karyesinden Arşak tarafından bu mezâlime karyemize yapılmak ve bu sûretle bizi mâlen ve cânen mutazarrır etdiklerini mübeyyin işbu mahalle şerh ve imzâ edildi. Fî 2 Kânûn-ı Evvel sene [1]336 A'zâ A'zâ Ali Muhtâr İğdir karyesi imâmı Hamza Murtaza
Karnakas [Karnagöz]	17.000	40.000	1.500	500	50	35	120	100	Sütûn-ı mahsûsunda gösterilen zâyi'ât Ermeniler Kumandanı Antranik emriyle Kars'ın Be[n]liahmed [karyeli] ve Keşiş oğlu Markar tarafından bu mezâlîm karyemizde îfâ edilmiş ve bu sûretle bizi mâlen ve cânen mutazarrır etdiklerini mübeyyin işbu mahalle şerh ve imzâ edildi. Fî 2 Kânûn-ı Evvel sene [13]36 A'zâ Karib oğlu Ömer Muhtâr Kayu oğlu Turan Karnakas İmâmı Hüseyin oğlu Ahmed
	Kod	Kıymeti gurus	aded	aded	aded	aded	aded	aded	

Sipkor	20.000	42.000	1350	350	60	25	150	80	Sütûn-ı mahsûsunda gösterilen zâyî'ât Ermeniler tarafından gasb ve insânlar fecî' bir sûrette arabaya koşularak katledilmiş ve bu mu'âmele ise Antranik tarafından Be[n]liahmed karyeli Keşiş oğlu Markar çete re'îsi olarak karyemize gelmiş ve bu sûretle zâyî'ât verildiğini mübeyyin işbu mahalle şerh verilerek parmak mühür yerine basılmıştır. Fî 2 Kânûn-ı Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Âşir Mustafa Sipkor İmâmı Ali
Ağpınar	30.000	54.000	350	400	45	20	185	200	Sütûn-ı mahsûsunda gösterildiği vechile gerek hayvânât ve gerekse hubûbât ve insanlar fecî' bir sûrette katli'âm etdirilerek gasbedilmiştir ve bu mezâlim Ermenilerin kumandanı Antranik tarafından karyemize çete ta'yîn edilen Erzurum'un Pasinler kazâsının Hekebad [Yekbad] karyesinden David nâmındaki Ermeni çete re'îsi tarafından bu zulmlerin kâffesi karyemize yapılmış olduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh ve mühür olmadığından parmak basılmıştır. Fî 2 Kânûn-i Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Yakub İsmail Ağpınar İmâmı Süleyman
	<i>Kod</i>	<i>Kıymeti gurus</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	
Sübhanazâd	50.000	60.000	700	200	30	30	150	50	Sütûn-ı mahsûsunda gösterildiği vechile gerek insân ve gerekse hayvânât ve eşyâ Ermenilerin kumandanı Antranik tarafından verilen emr üzerine karyemize gelen Kars'ın Berne karyesinden çete David tarafından olmaz derecesinde mezâlim karyemize yapılmış olduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh ve mühür olmadığından parmak basılmıştır. Fî 2 Kânûn-ı Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Kahraman Dursun Sübhanazad İmâmı Bektaş
Karaçayır	70.000	64.000	800	150	40	43	350	150	Sütûn-ı mahsûsunda gösterildiği vechile Karaçayır karyesi tamâmen harâb ve insânlarını katli ve eşyâ ve hayvânâtı gasbedilmiştir. Mezkûr karyede bir ferd yoktur. Bizim karyemize yakın olduğu için her bir ahvâline vâkıf olduğumuzdan Ermenilerin kumandanı Antranik emr vererek Pasinlerin Yüzviran karyesinden Kırkor tarafından bütün imhâ edildiğini mübeyyin işbu mahalle şerh verildi. Fî 2 Kânûn-ı Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Ali Hamza İğdır İmâmı Murtaza
	<i>Kod</i>	<i>Kıymeti gurus</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	

Aşağıkötanlı	5.000	45.000	400	200	15	15	80	50	Sütûn-1 mahsûsunda gösterildiği vechile Ermenilerin kumandanı Antranik tarafından verilen emr üzerine Kars'ın Be[n]liahmed karyesinden Efendi Tornis (?) Minas tarafından son derece de mezâlîm karyemize yapılarak mikdârı gösterildiği vechile zâyî'âtımız olduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh verildi. Fî 2 Kânûn-1 Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Şükrü Ağa Aşağıkötanlı İmâmı Murad
Alisofu	25.000	30.000	650	380	70	35	400	300	Sütûn-1 mahsûsunda gösterildiği vechile Ermenilerin kumandanı Antranik tarafından verilen emr üzerine Hınıslı Murad tarafından katli'âm ve eşyâ ve hayvânât ve arabalar alınarak fecî' bir sûrette karyemize ta'aruz yapılmış olduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh verildi. Fî 2 Kânûn-1 Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Kâmil Alisofu İmâmı Mehmed Ali
	<i>Kod</i>	<i>Kıymeti gurus</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	
Cavlak	18.000	70.000	400	5.000	55	14	100	70	Sütûn-1 mahsûsunda gösterildiği vechile Ermenilerin kumandanı Antranik tarafından verilen emr üzerine Erzurum'un Tercan kazâsından Kalost tarafından katli'âm ve mâl ve eşyâ ve arabalarımız gâret edilmiş ve fecî' bir sûrette insanlar bir merak içerisine konularak ateş verilmiş ve yandırılmışdır. Mezâlîm ta'rîf edilmeyecek bir derecede olduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh verildi. Fî 2 Kânûn-1 Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtâr Yusuf Hasan Cavlak İmâmı nâmına Hasan
Ağyâr	32.000	80.000	521	700	32	20	170	50	Sütûn-1 mahsûsunda gösterildiği vechile Ermenilerin kumandanı Antranik tarafından verilen emr üzerine çete Hınıslı Şabo ve Habo tarafından katl ve eşyâ ve hayvânât gasbedilerek götürülmüş olduğunu mübeyyin şerhdır. Fî 2 Kânûn-1 Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Hasan Hüseyin Ağyâr İmâmı Rıza
	<i>Kod</i>	<i>Kıymeti gurus</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	

Oluklu	30.000	100.000	600	450	60	60	500	250	Sütûn-ı mahsûsunda gösterildiği vechile Oluklu karyesi karyemize civâr olup tamâmen insanları katli ve eşyâ ve hayvânâtı gasb ve hâneleri harâb edilmiştir ve bu karyeye yapılan mezâlim derece-i nihâyede olduğunu ve hiç bir ferd kurtulmadığını mübeyyin ilmimiz lâhik ve işbu mahalle şerh verildi. Fî 2 Kânûn-ı Evvel sene [13]36 A'zâ Muhtârı Hasan Hüseyin Ağyâr İmâmı Rıza
Kırkpınar	6.000	70.000	500	1.000	30	15	30	20	Sütûn-ı mahsûsunda gösterildiği vechile Ermenilerin kumandanı Antranik tarafından verilen emr üzerine Vanlı Kara Ohannes, Muşlu Haçik ve Mıgırdıç, Kırkor, Bogos bunlar karyemizde katli'âm yaparak bütün emvâlimizi yağma etmiş olduklarını mübeyyin şerhdır. Fî 2 Kânûn-ı Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Kâsım Ahmed Kırkpınar İmâmı Ahmed
	<i>Kod</i>	<i>Kıymeti gurus</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	
Tuzluca	25.000	53.000	732	300	28	20	200	150	Sütûn-ı mahsûsunda gösterildiği vechile Ermenilerin kumandanı Antranik emriyle Kars'ın Bayburd karyesinde Köseyan Hamazasb derece-i nihâyede karyemize mezâlim yapmış katli'âm ve eşyâ ve hayvânâtı gasbederek karyemizi hâk ile yeksân etmiştir. Merkûm Hamazasb Kars'da olduğu da ma'lûmdur. İşbu mahalle şerh ve imzâ yerine parmak basıldı. Fî 3 Kânûn-ı Evvel sene [13]36 A'zâ Muhtârı Ali Bektaş Tuzluca İmâmı Mehmed
Karahamza	78.000	80.000	1.200	2.000	100	80	360	200	Sütûn-ı mahsûsunda gösterildiği vechile Ermenilerin kumandanı Antranik emriyle Kars'ın Bayburd karyesinden Köseyan Hamazasb, Kağızmanlı Can- bolatof müdhiş sûretde karyemizi katli'âm ve mâl ve eşyâ ve nükûdumuzu gâret eylemiş olduklarını mübeyyin işbu mahalle şerh ve imzâ yerine parmak basıldı. Fî 3 Kânûn-ı Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Şamil Mehmed Karahamza İmâmı Behlül
	<i>Kod</i>	<i>Kıymeti gurus</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	

Asbuğa	65.000	473.000	623	160	15	15	8	20	Sütûn-1 mahsûsunda gösterildiği vechile Ermenilerin kumandanı Antranik emriyle Pasinlerin Hekebad [Yekbad] karyesinden David derece-i nihâyede karyemize mezâlîm yapmış ve katli'âm, eşyâ ve hayvânât gasbederek karyemizi hâk ile yeksân etmiştir. Merkûm gârât eylemiş olduklarını mübeyyin işbu mahalle şerh ve imzâ yerine parmak basılmıştır. Fî 4 Kânûn-1 Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Ahmed Garib Asbuğa İmâmı Süleyman
Yukarıkotanlı	74.000	82.000	805	300	65	25	300	250	Sütûn-1 mahsûsunda gösterildiği vechile Ermenilerin kumandanı Antranik emriyle Kars'ın Veli Ahmed [Benli Ahmed] karyesinden Efendi Tornis (?) Minas tarafından son derecede mezâlîm karyemize yapılarak mikdârı gösterildiği vechile zâyî'âtımız olduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh verildi. Fî 4 Kânûn-1 Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Yakub İsmail Yukarıkotanlı İmâmı Mehmed
	<i>Kod</i>	<i>Kıymeti gurus</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	<i>aded</i>	
Yedikilise	940.000	95.467	625	50	35	30	20	15	Sütûn-1 mahsûsunda gösterildiği vechile Ermenilerin kumandanı Antranik emriyle Kağızmanlı Canbolad [Canbolatof] müdhiş sûrette karyemizi katli'âm, mâl ve eşyâ ve nükûdumuzu gârât eylemiş olduklarını mübeyyin işbu mahalle şerh ve imzâ eyleriz. Fî 4 Kânûn-1 Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Nimetullah Yedikilise İmâmı
Pozat	600	2.500	117	315	95	0	10	50	Sütûn-1 mahsûsunda gösterildiği vechile Ermenilerin kumandanı Antranik emriyle Kağızmanlı Canbolad [Canbolatof] tarafından katli'âm, eşyâ ve emvâl ve hayvânât gasbedilerek götürülmüş olduğunu mübeyyin şerh verildi. Fî 6 Kânûn-1 Evvel sene [1]336 A'zâ Muhtârı Musa İbrahim Pozat karyesi İmâmı Mustafa

İşbu defterde sütûn-1 mahsûslarında gösterildiği vechile hey'et-i ihtiyâriyye celbedilerek zâyî'âtı yazılmış olduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh verildi.

Fî 6 Kânûn-1 Evvel sene [1]336

Karahamza Nâhiye Müdîri

Yunus

*BARDIZ, KOSOR VE PENESKİRD NAHIYELERİYLE KÖYLERİNDE ERMENİLERCE
GERÇEKLEŞTİRİLEN SOYKIRIM*

1920 senesi içinde Ermenilerce Bardız ve Kosor nahiyeleriyle köylerine uygulanan soykırımda; Kosor nahiyesine bağlı 38 köyün tamamının yağmalanması sonucu binlerce hayvan ve nakit paranın gasbedilip beş yüzden fazla insanında perakende şekilde katledildiği ve nahiyeye civarındaki Toptaş, Kelbkor, Lavustan köyleri de yakılarak altı yüz nüfusunun neredeyse tamamı topluca katledilmiş ayrıca Türkiye'ye iltica etmek üzere yola çıkan Kağızman eşrafından Bahri Bey ve arkadaşlarına açılan ateşte iki yüz kişinin katledildiği; Bardız nahiyesine bağlı on altı köyden 112'si yakılmış ve 139 hâne harab edilip 913 kişi katledilerek 29 nüfus kız ve geline de tecâvüz edildiği; Kürkçü ve Vartanut köylerinde bakılmakta olan aileleri şehit olmuş 125 kimsesiz çocuğun da vahşice katledildiği; Peneskirt nahiyesine bağlı 24 köyde de 457 hâne tahrip ve yakılmış, 2832 kişi değişik işkencelerle genelde topluca katledilmiş ve bütün bu köylerde binlerce hayvan, eşya ve paranın yağmalanmış olduğu.

***Large Scale Massacre Perpetrated by Armenians in the Townships of Bardız, Kosor and Peneskird and
the Villages Attached to***

During the massacre perpetrated by Armenians in the year 1920 in the township of Kosor and Bardız; 38 villages attached to the township of Kosor had been plundered, thousands of heads of cattle and cash moneys seized more than five hundred persons separately killed besides, the villages of Toptaş, Kelpekor, Lavustan, in the vicinity of the said township had been burnt down and about the whole of their population en masse killed; had been also shot down and killed a notable of Kağızman named Bahri Bey together with two hundred persons accompanying him; from villages attached to the township of Bardız 112 houses had been burnt down, 139 destroyed 913 persons killed 29 girls and brides raped; 125 homeless children whose families had been killed, were also savagely slaughtered; in 24 villages attached to the township of Peneskirt 457 houses had been also destroyed and set fire to, 2832 persons tortured and killed sometimes en masse, in these villages thousands heads of cattle, goods and moneys had been plundered.

7 R. 1339 (19. XII. 1920)

Tahrîrât Kalemî

Aded: 549

Leffi: 2

Kars

19/12/[13]36

Şark Cebhesi Kumandanlığına

Bir seneden beri Oltu'nun Olur kazâsıyla Bardız ve Kosor nâhiyeleri halkına Ermenilerin îkâ' etdikleri mezâlim ve gasb [ü] gârât ile tahrîbâtını irâ'e eder Oltu Mutasarrıflığı'ndan gönderilen üç nüsha evrâk-ı tahkîkiyenin birer sûreti leffen takdîm kılındığı ma'rûzdur efendim.

Kars Vâlî Vekîli
nâmına
İmzâ

Kars Vilâyet-i celîlesinden şeref-mevrûd 27/11/[13]36 târîh ve 367 numaralı telgrafnâmesiyle mübelliğ 1/12/[13]36 târîh ve 648 numaralı tahrîrât-ı sâmilîleriyle muhavvel Şark Cebhesi Kumandanlığı'nın emirnâmesi mücebince Ermenilerin Arpaçayı garbındaki ahâlî-i İslâmiyyeye yaptıkları mezâlim ve tahrîbât hakkındaki yapılan evrâk-ı tahkîkiyedir.

1- Kosor nâhiyesine â'id Ersinek [Arsenik], Ekidkom [Ekitkom], Kerkilik, Hegbesor, Balkaya, Ağundur, Köşk karyelerinin kısm-ı a'zamı ihrâk ve tahrîb edilmiştir.

2- Nâhiyeyi teşkîl eden otuz sekiz pâre kurânın eşyâ ve sâ'iresi yağma edildiği gibi hayvânâtından otuz bin davar ve on beş bin sığır, beş yüz binek hayvânı ve on bin liralık altun pâre ile banknot ve Rus manatı olarak ahâlî yedinden, öldürmek maksadıyla(?) gasbedildiği bi't-tahkîk anlaşmıştır.

3- Kosor nâhiyesi kurâlarında beş yüzü mütecâviz perâkende sûretiyle katli'âm edildiği gibi nâhiye civârı olan Göle'nin Toptaş, Kelpekor, Lavustan karyeleri kâmilen ihrâk ve tahrîb edilmiş ve altı yüz nüfûsdan ibâret olan ahâlî-i İslâmiyyesinin erkek-kadın, çoluk-çocuğun bir kısmını hâne içerisine doldurarak ihrâk sûretiyle imhâ edilmiş, diğer kısmından genç gelin, kız tefrîk edilerek götürmüşler, mütebâkîsi de kurşunla öldürülmüştür.

4- Türkiye'ye ilticâ etmek maksadıyla muhâcereten Oltu'ya doğru gitmekte olan Kağızman eşrâfindan Bahri Bey ve rüfekâsının kırk hâne arabalarıyla Penek'in önünde şose üzerinde Ermeniler tarafından top ve makineli tüfenklerle ateş açarak iki yüzü mütecâviz efrâd-ı â'ileleriyle berâber katli'âm ve imhâ edilmiş ve ellerinde bulunan üç bini mütecâviz davar ve sığırlarıyla eşyâ ve nükûd ve arabaları, öküzleriyle kâmilen yağma ve talan edildiği netîce-i tahkîkâtta tezâhür etmiştir.

5- Bu fi'illerin icrâsı alay kumandanları Mazmanof ve Mirmanof emirleriyle çete kumandanlarından Oltulu Kör Artin'in oğlu Moradhan ve Muşlu Pilos ve Aşpidros nâm şahıslar tarafından icrâ-yı mezâlîme cür'et edildiği tahakkuk etmiştir.

Sâlifü'l-arz beş mâddeyi hâvî evrâk-ı tahkîkiyye nâhiyenin eşrâf ve ahâlî-i mu'teberânından bi't-tahkîk anlaşmış olmağla işbu evrâk-ı tahkîkiyye bi't-tanzîm tasdîk kılındı.

Fî 4 Kânûn-ı Evvel sene [1]336

Kosor Nâhiyesi Müdîri

Şerîf

IV/15-b

Sıra Numarası	Esâmî-i kurâ	Hâne	Nüfus	Ağnâm	Sığır	Zahîre	Kurşunla katl	İhrâk suretiyle katl	Harâb-1 hâne	İhrâk-1 hâne	At	Ermenilerin cebren götürdüğü kız ve gelinler	Hâne eşyası ve mikdâr-1 kıymeti	Ermeniler tarafından katledilen şehîd â'ileleri			Mülâhazât
														Kadın	Oğlan	Kız	
1	Bardız	70	670	3.000	440	13.800	10	—	—	—	10	—	100.000	6	10	7	Çetebaşı Mirmanof tarafından Fî 1 Eylül sene [13]36
2	Göreşgen	80	900	1.000	250	13.000	82	5	8	3	3	3	50.000	25	37	24	
3	Zakim	60	733	550	80	6.000	30	—	15	—	3	4	80.000	20	17	9	
4	Çermik	30	250	100	60	5.000	25	9	18	3	10	1	20.000	12	18	14	Fî 8 minh
5	Vartanut	20	125	300	80	9.000	38	5	10	5	12	2	30.000	13	11	7	Fî 8 minh
6	Kürkçü	30	300	850	300	15.000	50	33	20	30	22	5	150.000	33	22	11	Sivashlı Morad Paşa tarafından Fî 8 minh
7	Mitinder	25	150	150	60	5.000	16	—	25	10	18	2	17.000	9	12	5	
8	Ehriz	35	240	200	90	16.000	29	14	6	7	9	3	30.000	19	14	6	"
9	Posik	40	280	175	90	83.500	52	39	4	9	15	—	50.000	41	23	8	"
10	Demirkaşla	18	127	160	80	6.000	26	—	5	3	8	1	20.000	15	8	9	"
11	Vank	5	46	200	90	4.000	18	—	5	—	3	—	50.000	9	6	4	"
12	Nüsünk	110	950	300	190	8.000	125	84	9	12	14	6	100.000	70	34	22	Kumandan Mazmanof tarafından
13	Katris	40	330	250	80	12.000	16	20	—	—	7	1	80.000	12	9	4	
14	Pertos	150	345	100	60	5.000	96	50	14	30	14	—	103.000	54	7	33	"
15	Terpenk	40	240	100	50	4.300	15	3	—	—	8	1	50.000	11	3	10	"
16	Dakir (?)	15	125	150	35	2.700	23	—	—	—	4	—	10.000	7	4	9	"
	Yekûn	763	5.811	7.685	2.035	138.300	651	262	139	112	161*	29	940.000	356	235	182	

*Toplamda hata vardır.

Olur kazâsı dâhilinde ve hâricinde Ermeniler tarafından bir sene zarfında yapılan tahrîbât ve katli'âm ve gasb [ü] gârâtın defteridir.

Sıra Numarası	Esâmî-i kurâ	Sâbık vaz'iyeti					Zâyi'ât					Gasbolunan			Hâl-i hâzır vaz'iyeti					Mülâhazât
		Hâne	Nüfûs	Ağnâ m	Sığır	Zahîr e	Harâ b-1 hâne	İhrâk -1 hâne	Kurşu nla katl	İhrâk sûretiy le katl	Balta ile katl	Ağna m	Sığır	Zahîr e	Hâne	Nüfûs	Ağnâ m	Sığır	Zahîr e	
1	Pertuvan	70	500	1.200	800	5.000	32	20	142	18	80	1.200	800	5.000	18	260	—	—	—	Bu köy Ermeniler tarafından
2	Hanımkom	50	350	500	350	3.000	25	12	60	24	44	500	350	3.000	13	222	—	—	—	topa tutulmuşdur. Ahâlîsi
3	Kaban	30	260	300	200	2.000	12	11	60	30	20	300	200	2.000	7	150	—	—	—	muhâcirdir
4	Tecerek	45	450	1.500	1.000	4.500	15	14	100	50	50	1.500	1.000	4.500	16	250	—	—	—	"
5	Kuzukom	10	80	200	160	1.200	4	6	40	20	20	200	160	1.200	—	—	—	—	—	Bu köy tamâmiyle tahrîb ve
6	Kazihan [Gazihan]	4	35	400	100	300	4	—	12	10	13	400	100	300	—	—	—	—	—	ahâlîsi imhâ olunmuşdur.
7	Eğrikilise	15	200	500	300	1.500	15	—	50	40	60	500	300	1.500	—	50	—	—	—	Bu köy tamâmiyle tahrîb
8	Sakurit	5	80	200	100	1.000	5	—	25	12	15	200	100	1.000	—	30	—	—	—	edilmişdir
9	Köprübaşı	25	250	1.000	600	1.500	10	8	80	30	25	1.000	600	1.500	7	115	—	—	—	"
10	Yukarıpeneskirt	80	600	1.500	900	5.000	—	—	4	—	2	1.000	600	2.000	70	594	500	300	3.000	Bu köy yerindedir.
11	Aşağıpeneskirt	120	1.000	1.500	1.200	1.000	50	35	150	60	40	1.500	1.000	8.000	45	750	—	200	—	Bu köy topa tutulmuş, ahâlîsi
12	Örek	15	180	300	200	2.000	11	—	40	20	40	300	200	2.000	5	80	—	—	—	bir kısım muhâceretdedir.
13	Yukarıkızılköy	22	220	400	250	2.600	10	5	50	25	25	400	250	2.600	7	120	—	—	—	"

Sıra Numarası	Esâmî-i kurâ	Hâne	Nüfus	Ağnâ m	Sığır	Zahîre	Harâ b-1 hâne	İhrâk-1 hâne	Kurşun la katl	İhrâk sûretiyle katl	Balta ile katl	Ağnâ m	Sığır	Zahîre	Hâne	Nüfus	Ağnâ m	Sığır	Zahîre	Mülâhazât
14	Aşağı kızılıköy	25	260	800	400	2.800	10	5	60	40	30	800	400	2.800	10	130	—	—	—	"
15	Keleşot	12	160	500	350	1.900	6	2	40	26	24	500	350	1.900	4	70	—	—	—	"
16	Kab[Koban]	15	190	600	400	2.000	8	3	52	28	32	600	400	4.000	4	78	—	—	—	"
17	Mehenk	13	180	550	300	1.700	6	3	32	28	24	550	300	1.700	4	96	—	—	—	"
18	Cölegâr	30	460	160	600	6.000	10	6	100	60	60	1.600	600	6.000	14	240	—	—	—	Bu köy topa tutulmuş, ahâlisi katledilmiş, bir kısım muhâcirdir
19	Kesmane [Kesmanlı](?)	15	185	600	380	1.800	6	3	44	26	18	600	380	1.800	6	97	—	—	—	
20	Pertanus	50	660	2.000	1.100	9.000	—	50	120	80	50	2.000	11.000	9.000	—	410	—	—	—	Tamâmyla ihrâk edilmiştir. Birkaç hâne yeniden yapılmıştır.
21	Oğdadap	80	120	200	120	800	4	1	30	15	10	200	120	800	3	65	—	—	—	Bu köy topa tutulmuştur.
22	Haydos	8	116	220	100	900	4	1	33	12	9	220	100	900	3	62	—	—	—	"
23	Kamis	10	130	200	110	1.000	4	2	30	21	9	200	110	1.000	4	70	—	—	—	"
24	Arkünis	40	700	1.300	800	7.000	12	8	80	30	15	1.300	800	7.000	21	575	—	—	—	"
	Yekûn	707	7.366	10.870	10.820	73.500	262	195	1.424	705	703	17.570	1.320	73.200	261	4.524	500	500	3.000	

Numara: 175

Oltu Mutasarrıflığı Cânib-i Sâmîsine

1/12/[13]36 târîh ve 648 numaralı acele işâretli tahrîrât-ı sâmilinin arıza-i cevâbiyyesidir.

1-Nâhiyemiz dâhilinde bir seneden berü Ermenilerin yapmış olduğu tahrîbât, katli'âm, ihrâk, gasb [ü] gârât bâlâdaki cedvelin sûtûn-ı mahsûslarında gösterilmiştir.

2-Nâhiyemizin mensûb olduğu kurâda on altı karye, Ermenilerin ta'arruzuna ma'rûz kalmış ve bu karyelerden 763 hânedan 139'u harâb, 112'si ihrâk ve 5.811 nüfûsdan 651'i kurşunla 262'si ihrâk sûretiyle katl ve imhâ edilmiştir.

3-Kurâ-yı mezkûre emvâl-i menkûlesinden, Ermeniler 7.685 re's ağnâm ile 2.035 re's sığır ve 138.300 kod zahîre ve 161 re's at ile 940.000 gurûş kıymetinde hâne eşyâsını gasbeylemişlerdir.

4-Vartanut, Kürkçü karyeleri ahâlîsini amele nâmıyla götürerek katletmişler ve şühedâ içinde Kürkçü karyesi eşrâfindan Salih oğlu Süleyman ve Vartanut karyesi eşrâfindan Ali oğlu Mehmed ile Mitindir[Mitinder] karyesi eşrâfindan Kâmil oğlu Ahmed ile Terpenk karyeli Mehmed oğlu Behlül Ağa dahi dâhildir.

5-Ermenilerin mezkûr kurâyâ vâki' ta'arruzlarında yirmi dokuz nüfûs kız ve gelinin cebren ırzlarına tasallut ve berâberlerinde götürmüşler hattâ Göreşgen karyeli İsmail Ağa'nın kızı dahi bunlar miyânındadır.

6-Velîleri şehîd edilerek Kürkçü, Vartanut karyelerinde iskân ve i'âşe edilmekte olup Ermenilerin 1 Haziran sene [13]36 târîhinde mezkûr karyelere hîn-i ta'arruzlarında hicrete vakit bulamayan bu öksüzlerden 125 nüfûs çoluk-çocuk fecî' bir sûretle katledilmişlerdir.

7-Â'ile re'îsleri Ermeniler tarafından katledilmiş olan genç ve müsinn 356 avrat ile 235 oğlan ve 182 nüfûs kız bî-kes ve bî-vâye kalmışlardır.

8-İşbu fecâyî'in başlıca îkâ'ını idâre ve emreden alay kumandanı Mazmanof, Mirmanof ile Sivaslı Morad Paşa nâm şahıslardır.

9- Sâlifü'l-arz sekiz mâddeyi hâvî evrâk-ı tahkîkiyye, nâhiyenin eşrâf ve ahâlî-i mu'teberânından bi't-tahkîk anlaşılmağla bi't-tanzîm takdîm kılınır efendim.

Fî 4/12/[13]36

Bardız Nâhiye Müdürü
Mehmed Derviş

Oltu Mutasarrıflığı Huzûr-ı Sâmisine

1/12/[13]36 târîh ve 648 numaralu tahrîrât-ı sâmilârinin arıza-i cevâbiyyesidir.

1- Olur kazâsının hudûdu dâhilinde ve hâricinde Ermeniler bir seneden beri yapmış oldukları tahribât, katliâm, ihrâk, gasb ü gârât bâlâdaki cedvelin sûtûn-ı mahsûslarında gösterilmiştir.

2- Olur kazâsına merbût Peneskirt nâhiyesinin yirmi dört köyü Ermenilerin ta'arruz ve zulmlerine ma'rûz kalmıştır. Bu yirmi dört karyenin sâbık vaz'iyeti 707 hânedeki zükûr ve inâs olarak 7.366 nüfûs, 10.870 re's ağnâm, 10.820 re's sığır, 73.500 kile zahîre mevcûd olup bunlardan Ermeniler bir sene zarfında topa tutmak ve ihrâk etmek ve katleylemek sûretiyle 262 hâne tahrib, 195 hâne ateşle ihrâk ve bu hâneler derûnunda zükûr ve inâs olarak 1.424 nüfûs Müslümanı mitralyöz ve kurşunla, 705 nüfûsu da ihrâk etmek sûretiyle ve 703 nüfûsu da kama ve balta ile öldürmüşlerdir.

3- Bu kurâ emvâl-i menkûlesinden Ermeniler 17.570 re's ağnâm ve 1.320 re's sığır ve 73.200 kile zahîre gasbeylemişlerdir.

4- El-hâletü hâzihi bu yirmi dört karyenin 261 hânesi sağlam olup köylerinde ve muhâceretde bulunan 4.524 nüfûs kalmıştır. Muhâceretde bulunanlar pey-der-pey gelmekte iseler de zahîre vesâ'ir emvâlleri ve hâneler olmadığından perîşân bir hâledirler.

5- El-yevm Olur'da küşâd edilen öksüz mektebinde 100 garîb, bî-kes çocuk bulunmakta olup henüz sebt-i defter edilmeyen yüzden fazla öksüzler de nevâhîde derdest-i küşâd bulunan mekteblere yerleştirileceği veyâhûd vilâyet ve livâyâ sevkedileceği Ermeni ve Rumlardan hiç bir ferd olmadığı ma'rûzdur.

Fî 5/12/[13]36

Olur Kazâsı Kâ'im-i makâmı

BOA. HR. HU. 2878/66

18

ERMENİLERİN HARAMİVARTAN NAHİYESİNE BAĞLI KÖYLERDE YAPTIKLARI MEZÂLİM

General Osebyan'ın emriyle Ermenilerin Haramivartan nahiyesine bağlı sekiz köyde yaptıkları mezâlîm ve katliâm neticesi yirmi beşi kadın, onu çocuk olmak üzere yüz otuz sekiz kişinin feci şekilde katledildiği; üç bin yedi yüz elli sığır, dört bin beş yüz elli koyun ve yüz kırk dokuz atın gasbedildiği.

Atrocities Perpetrated by Armenians in the Villages Attached to the Township of Haramivartan

By order of the Armenian General Osebian, Armenians assaulted eight villages attached to the township of Haramivartan and perpetrated atrocities and cruelties savagely killing one hundred thirty persons among them twenty five women and ten children snatching away three thousand eight hundred cattle, four thousand and five hundred sheep and hundred forty nine horses.

11 R. 1339 (23. XII. 1920)

Harâmivartan nâhiyesi ve civâr karyelerinde geçen kış zarfından şimdiye kadar Ermeniler tarafından yapılan mezâlîme dâ'ir nâhiye-i mezkûr müdürü Mehmed Efendi tarafından ahzedilen ifâdesidir.

	Sığır	Koyun	At	Nakid lira	Emsâl-i sâ'ire	Öldürülen insan
Dirdik [Berdik] karyesi	800	500	50	10.000	10.000	15
Çamurlu	1.500	2.000	40	20.000	50.000	11
Gölbaşı karyesi	200	300	11	15.000	50.000	3
Kızılçakçak	150	350	11	8.000	30.000	5
Aynalı	600	500	17	20.000	30.000	25
Karapınar	100	100	6	4.000	5.000	5
Akkom	200	300	3	5.000	15.000	7
Semâvât	200	500	11	10.000	12.000	67

	3.750	4.550	149	92.000	202.000	138*
--	-------	-------	-----	--------	---------	------

Nâhiyemiz dâhilinde ve civâr karyelerindeki Ermeniler tarafından yapılan zayi'ât ber vech-i bâlâ ve bunlar Ceneral Osebyanın emriyle olduğu ma'rûzdur.

26/12/[13]36

Harâmîvartan Nâhiyesi Müdürü

Mehmed

Aslına mutâbıktır

BOA. HR. SYS. 2878/75

19

ŞERİL, SADEREK VE DEREİLYAS MINTIKALARINDAKİ YÜZ ON KÖYDE İKİ YIL ZARFINDA ERMENİLER TARAFINDAN YAPILAN YAĞMA VE SOYKIRIM

1918-1920 seneleri arasında Nahcivan'ın Şeril ve Saderek muntikalarında Ermeniler tarafından 56 köyde yapılan katliam ve yağmada; 428 kişi katl, 2.286 hâne yakılıp, 7.178 kişinin evsiz kaldığı, 6.740 kişinin açlık, çıplaklık ve hastalıktan ölüp, 24 kadına tecâvüz edilerek, 3.971.200 pot erzak, 731.500 pot pamuk, 169.250 koyun ve 47.367 karamal'ın da gasbedildiği ayrıca 360 dükkân, 21 okul, 38 mescid ile 21 imalâthânenin de yakılmış olduğu; Dereilyas muntikasında ise 54 köyde Ermenilerin uyguladığı soykırımda 57.240 kişinin katledilip, 9.735 hânenin yakılmış olduğunu gösteren liste halindeki raporlar.

Massacres and Pillages Perpetrated by Armenians in the Space of Two Years in One Hundred and Twenty Villages of The Districts of Şeril, Saderek and Dereilyas.

Lists reported showing that between the years 1918-1920 in the districts of Şeril and Saderek attached to Nahcivan Armenians perpetrated massacres and lootings in fifty six villages killing 428 persons, destroying 2286 households leaving 7.778 persons homeless and as a consequence of 6.740 persons had fallen dead of famine, nakedness and maladies, 24 women had been raped 3.971.200 pots of provisions, 731.500 pots of cotton, 169.250 sheep and 47.367 heads of cattle seized and besides 360 shops, 21 schools and 38 small mosques and 21 workshops had been burnt; in the district of Dereilyas as a result of systematic extermination applied by Armenians in 54 villages 57.240 persons had been killed and 97.735 households destroyed.

15 R. 1339 (27. XII. 1920)

NAHCIVAN MINTIKASINDA ERMENİ MEZÂLİMİNE Â'İD VESÂ'İK

Karye Esâmîleri	Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi	Târîhi
Noraşen karyesi	Faruk oğlu İsmail	1 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Bero oğlu Abdullah	"
"	Ali oğlu Ali	12 Haziran sene [13]35
"	Abbas oğlu Hüseyin	"
"	Zeynelabidin oğlu Cabbar	"

Ermeniler Noraşen karyesinden aldıkları mevâşî, erzâk	Târîhi
---	--------

* *Bundan yirmi beşi kadın olup onu da çocukdur. Pek fecî' sûretde katledilmişlerdir.

Koyun aded	3000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	500	"
Erzâk pot	50.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından anbârları alınan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Çeltük pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>
Noraşen karyesi	Nasuh oğlu Behlül	25.000	8.000	Temmuz sene [13]36
"	Kurban oğlu Hasan	6.000	3.000	"
"	Esed oğlu Abbas	2.000	—	"
"	Bağçeli oğlu Tâğî	2.000	2.000	"
"	Pireli oğlu Başah	2.000	1.500	"
"	Hasan Ali oğlu Fetullah	—	2.500	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Karyeden hîn-i... lerinde Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Mahmud karyesi	Hızır Ali oğlu Ayvaş	Temmuz sene [13]36
"	Ali oğlu Ferman	"
"	Mehmed oğlu Haydar	9 Mart sene [13]35
"	Bayram Ali oğlu Faruk	Kânûn-ı Sâni sene [13]35
"	Hasan Ali oğlu Ali Ekber	Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Şükrü oğlu Beytullah	"
"	Hasan Ali oğlu Emîrullah	"
"	Sunkulu oğlu Mahyalı	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Karyelere hîn-i ta'arruzlarında Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Eksek karyesi	Mehmed Rahim oğlu Gülbe Ağa	Haziran sene [13]35
"	Mehmed Rahim oğlu Haydar	"
"	Ş[î]r Ali oğlu Allahverdi (Berây-ı vazîfe Azerbaycan'a giderken Ankalavut yolunda Ermeniler tarafından katledilmiştir.)	Eylül sene [13]36

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî erzâk</i>	<i>Târîhi</i>
Kara mâl aded	200
Erzâk pot	30.000
	7/7/[13]36
	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i müsâdemede Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Mefancak[Mevan cak]	Beybut (?) oğlu Kulu	2 Ağustos sene [13]35
Müslim karyesi	Emir oğlu Hüseyin Ali	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından esîr edilmiştir.</i>	<i>Târîhi</i>
Mefancak [Mevancak]	Mehmed oğlu İsmail	2 Ağustos sene [13]35
Müslim karyesi	Muharrem oğlu Mehmed	"
	Muharrem mahdûmları Abbas ve Cabbar	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Kara mâl aded	200	Temmuz sene [13]36
Erzâk pot	50.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiştir.</i>	<i>Târîhi</i>
Serhanlı karyesi	Tâğî oğlu Süleyman	Teşrîn-i Evvel sene [13]35

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından esâreten katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Serhanlı karyesi	Miyaskulu oğlu Bahçe Ali	Temmuz sene [13]36
"	" â'ilesi Tarlan	"
"	" kerîmesi Lütfiye	"
"	" kerîmesi Zühre	"
"	" mahdûmu Abbaskulu	"
"	" kerîmesi Safder	"
"	" kerîmesi Hânım	"
"	" kerîmesi Konca	"
"	" Ali oğlu Abbas	"
"	" Abbas oğlu Ekber	"
"	" oğlu vâlidesi Sernaz	"
"	" Abbas oğlu kerîmesi Berlele (?)	"
"	" Hasan oğlu Bayram Ali	"
"	" oğlu kerîmesi Maya Hânım	"
"	" oğlu mahdûmu Hasan	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Kara mâl aded	300	Temmuz sene [13]36
Erzâk pot	30.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Zeyve karyesi	Allahverdi oğlu Necef	Teşrîn-i Evvel sene [13]35
"	Haydar oğlu Kâsım	2 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Sunkulu oğlu İbrahim	Haziran sene [13]35

"	Ali oğlu Kerimhan	Kânûn-ı Evvel sene [13]35
"	Irzâ oğlu Fermân	"
"	Keleş oğlu kerîmesi Felek	"
"	Şiral oğlu Hüseyin	"
"	Mehmed oğlu Hüseyin	Haziran sene [13]35
"	Kağa oğlu Kerim	4 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Veli oğlu İsa	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşi, erzâk, pamuk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	3.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	500	"
Erzâk pot	50.000	"
Pamuk pot	6.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Dudenge karyesi	Kanber oğlu Emiral	1 Haziran sene [13]35
"	Irzâ oğlu Seyyâd	2 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Rahim oğlu Cevad	Haziran sene [13]35
"	Hasan oğlu Cafer	"
"	Ali oğlu Irzâ	"
"	Ali oğlu Hüseyin	"
"	Hüseyin oğlu Celil	"
"	Yusuf oğlu Hasan Ali	20 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Cafer oğlu Zeynel	"
"	Cafer oğlu Kaffâr	Haziran sene [13]35
"	Abdullah oğlu Hasan	17 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Ş[î]r Ali oğlu Hüseyin	"
"	Ahmed oğlu Aziz	"
"	Süleyman oğlu Oruç	"
"	Ahmed oğlu Himmet	Haziran sene [13]36

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esâreten katledilmişlerdir.</i>	<i>Târîhi</i>
Dudenge karyesi	Oruç oğlu Necef Ali	Haziran sene [13]36
	Zeynelabidin oğlu Veli	"
"	Mehmed oğlu Hasan	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşi, erzâk, pamuk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	5.000	Haziran sene [13]36
Kara mâl aded	1.500	"
Erzâk pot	90.000	"
Pamuk pot	8.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından an bârları alınan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Çeltük pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>

Dudenge karyesi	Oruc oğlu Abbas	3.000	2.000	Haziran sene [13]36
"	İbrahim oğlu Hamza	3.000	2.000	"
"	Hasan oğlu Ahmed	3.000	2.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermenilerin karyeye hîn-i ta'arruzlarında Ermeniler tarafından katledilmişlerdir</i>	<i>Târîhi</i>
Karhun karyesi	Mehdihan oğlu Habib	20 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Abbas oğlu Hüseyin	"
"	Süleyman oğlu İmâm Ali	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	5	20 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
Kara mâl aded	850	"
Erzâk pot	60.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından hicret esnâsında öldürülmüşdür.</i>	<i>Târîhi</i>
Mehmedsabur karyesi	Kâsım oğlu Mehmed	Ağustos sene [13]36

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	2.000	Temmuz sene [13]36
Erzâk pot	50.000	"
Pamuk pot	5.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Mefancak	Koyun aded	5.000	Temmuz sene [13]36
[Mevancak]	Kara mâl aded	2.000	"
mehrab (?) karyesi	Erzâk pot	30.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından nâmûslarına tecâvüz etmek üzere esîr edilip katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Daşarık[Daşarh] karyesi	Meşhed Abdullâh oğlu kerîmesi Dükâz (?)	Temmuz sene [13]36
"	Ali'nin kerîmesi Mehri	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından Nahcivan'a habsedilip otuz bin manat tarahhus edilmişdir.</i>	<i>Târîhi</i>
Siyakut karyesi	Hacı Cevad oğlu Halil	Haziran sene [13]35

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	2.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	200	"
Erzâk pot	60.000	"
Pamuk pot	5.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Anbârları Ermeniler tarafından alınan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Buğda y pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>
Siyakut karyesi	Cevad oğlu Halil	5.000	3.000	Temmuz sene [13]36
"	Cafer oğlu Hüseyin	3.000	2.500	"
"	Cafer oğlu Kâzım	2.000	1.500	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Hasâd esnâsında Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Ordataze karyesi	Süleyman oğlu Hacı	15 Ağustos sene [13]35
"	Emmo oğlu Eyüb	"
"	Cafer oğlu Abdullah	"
"	Musa oğlu Fethi	"
"	Faruk oğlu Mahmud	"
"	Musa oğlu Ağa	"
"	Maksud oğlu İsmail	"
"	Ağa oğlu İsmail	"
"	Arab oğlu Maho	"
"	Musa oğlu İsmail	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	3.000	15 Ağustos sene [13]35
Kara mâl aded	300	"
Erzâk pot	70.000	"
Pamuk pot	2.500	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Hasâd esnâsında Ermeniler mermi ile öldürmüş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Dere karyesi	Maho oğlu Temur	10 Ağustos sene [13]35
"	Ali oğlu Köroğlu	"
"	Ali Mehmed oğlu Ali Ümran	"
"	Ta[n]rıverdi oğlu Halil	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	3.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	150	"
Erzâk pot	40.000	"
Pamuk pot	000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilen neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Kösecan karyesi	Şeyh Ali oğlu Halil	Haziran sene [13]34
"	Receb oğlu Mikail	"
"	Şahbaz kızı Tavuz	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	3.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	300	"
Erzâk pot	90.000	"
Pamuk pot	3.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından öldürülmüş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Aralıkhan karyesi	Mehdi oğlu Baba	Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Mehmed oğlu Celil	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları erzâk, mevâşî, pamuk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	500	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	150	"
Erzâk pot	60.000	"
Pamuk pot	5.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Ara[lık]bey karyesi	Baba oğlu Hasan	1 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Ali oğlu Mehmed	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	4.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	150	"
Erzâk pot	150.000	"
Pamuk pot	10.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından anbârları alınan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Buğday pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>
Ara[lık]bey karyesi	Kaffâr oğlu Hüseyin	5.000	2.000	Temmuz sene [13]36
"	Mehmed oğlu Hasan	3.000	3.000	"
"	Bağçeli oğlu Habib	5.000	4.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından esnâ-i [muhâceretde] öldürülmüş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Yengice karyesi	İbrahim oğlu Yakub	Teşrîn-i Evvel sene [13]34
"	Ekber oğlu Mehmed	"
"	Hacı Ali oğlu Mehmed	"
"	Fetullah oğlu Nasrullah	"
"	Mustafa kerîmesi Fâtıma	"

<i>Mezkûr karye temter (?) muhâsaraya alup Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmisi</i>	<i>Târîhi</i>
Aziz oğlu Mehmed Cafer	10 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
Mehmed oğlu Veli	"
Hıyelli (?) oğlu Hüseyin	"
Ali oğlu Cabbar	"
Timur oğlu Haydar	"
Ali oğlu Halil	"
Tâğî oğlu Hüseyin	"
İsmail oğlu Kâzım	"
Hasan oğlu Abbas	"
Ekberkulu oğlu Haydar	"
Cabbar oğlu Haydar	"
Cafer oğlu Kâsım	"
Haydar oğlu Hüseyin	"
Hüseyin oğlu Ahmed	"
Cabbar oğlu Hüseyin	"
Ali oğlu Esedullah	"
Ahmed oğlu Süleyman	"
Hüseyin oğlu Ali	"

<i>Mezkûr Yengice karyesinden Ermenilere esir olup âkibetleri mechûl neferlerin esâmisi</i>	<i>Târîhi</i>
Cafer oğlu Sefer â'ilesi Sünbül	Temmuz sene [13]36
Mehmed oğlu Nuseyb â'ilesi Sehâb	"
Resul oğlu Tâğî â'ilesi Ümmî Leyla	"
Ali oğlu Kurban â'ilesi	"
Cafer oğlu İsmail â'ilesi Emine	"
Halil oğlu Mehmed Tâğî	"
Mehmed Tâğî oğlu Halil vâlidesi Fâtıma, kerîmeleri Sâkine ve Rukiye	"
Mehmed oğlu Alişan â'ilesi Hânım, kerîmeleri Peri	"
İbrahim oğlu Hasan â'ilesi Sâkine	"
Mehmed oğlu Hüseyin â'ilesi Fâtıma, kerîmeleri Leyla ve Mehri	"
Hüseyin oğlu Hasan büyük vâlidesi Nisa	"
Cabbar oğlu Allahverdi	"
Fetih Ali oğlu Nevruz	"
Mehmed Ali oğlu Ali Rıza â'ilesi Huri, hafîdesi Sakine	"
Zeynelabidin oğlu Tâğî	"
Hüseyin oğlu Aziz	"

<i>Mezkûr karyenin esnâ-i muhâceretinde Ermeniler tarafından öldürülmüş neferlerin esâmisi</i>	<i>Târîhi</i>
Hüseyin oğlu Mirnazır	Temmuz sene [13]36
Mehmed oğlu Ağarıza	"
Abdullah oğlu Ali	"
Mehmed oğlu Ali	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler aldıkları erzâk, mevâşî, pamuk</i>	<i>Târîhi</i>
Yengice karyesi	Koyun aded 10.000	Temmuz sene [13]36

"	Kara mâl aded	4.000	"
"	Erzâk pot	150.000	"
"	Pamuk pot	100.000	"

<i>Mezkûr karyeden anbârları alınan neferlerin esâmîleri</i>	<i>Buğday pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>
Nazır oğlu Kurban	0000	15.00 0	Temmuz sene [13]36
Kâsım oğlu Hüseyin	3.000	5.000	"
Hamza oğlu Celâl	15.00 0	10.00 0	"
Ağa oğlu Hâdi	15.00 0	5.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i hicretde Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Dize karyesi	Hüseyin oğlu Mehmed	Temmuz sene [13]36
"	Mehmed Kerim oğlu Kuseyb	"
"	Ahmed oğlu Mustafa	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, mîkdârı</i>	<i>Târîhi</i>	
Koyun aded	2.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	200	"
Erzâk pot	50.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından öldürülmüş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Cömertli karyesi	Baba oğlu Hasankulu	Temmuz sene [13]36
"	Ali Asker oğlu Ali Ekber	"
"	Alikulu oğlu Kulu	"
"	Mirza Ali oğlu Ali	"
"	Fetullah oğlu Musa	"
"	Velican oğlu Hüseyin	"
"	Beşir oğlu Bayram	"
"	Cabbar oğlu Veli	"
"	Rıza oğlu Hüdaverdi	"
"	Fetullah oğlu Hüseyin	"

<i>Mezkûr karyeden esîr olup âkibetleri ma'lûm olmayan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Aziz oğlu Hüseyin	Temmuz sene [13]36
İbrahim oğlu Ali	"
Meşhed Mehmed oğlu Meşhed Allahverdi	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından nâmûslarına tecâvüzlük etmek şartıyla esîr edilmişlerdir.</i>	<i>Târîhi</i>
------------------------	---	---------------

Cömertli karyesi	Meşhed Mehmed oğlu Molla Rıza â'ilesi Hânım	Temmuz sene [13]36
"	Molla Rıza oğlu Ayvaş â'ilesi Zehra	"
"	Tâgî oğlu Ali hemşiresi Nargiz	"
"	Osop oğlu Hüseyin vâlidesi Fâtıma	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdâr</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	5.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	800	"
Erzâk pot	90.000	"
Pamuk pot	10.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından [katl]edilmiştir.</i>	<i>Târîhi</i>
Devrişler	Kağa oğlu Caferhan	Temmuz sene [13]36
karyesi	Hasan oğlu Behmân	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Nâmûslarına tecâvüzlük etmek üzere esîr edilmişlerdir.</i>	<i>Târîhi</i>
Devrişler	Mehmed oğlu Ali â'ilesi Kanek Yano	Temmuz sene [13]36
karyesi	Ali oğlu Ağa birâderi Abbâskulu hemşiresi Kamer	"
"	Mehmed oğlu Ali Eşref	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdâr[ı]</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	300	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	100	"
Erzâk pot	100.000	"
Pamuk pot	5.000	"

<i>Ermeniler tarafından anbârları alınan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Buğday pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>
Kerim oğlu Rıza	3.000	2.000	Temmuz sene [13]36

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Çerçibogol	Hüseyin oğlu Müslim	Kânûn-ı Evvel sene [13]34
karyesi	Ali oğlu Hasan	"
"	Hasan oğlu Ahmed	"
"	Hüseyin oğlu Beşir	"
"	Beşir oğlu Mehmed	"
"	Muharrem oğlu Kerim	"
"	Mehmed oğlu Heyda	"
"	Hasan oğlu Ali	"
"	Hasan oğlu Ahmed	"
"	Kerim oğlu İbrahim	"

<i>Çerçibogol karyesinden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdârı</i>	<i>Târîhi</i>
--	---------------

Koyun aded	5.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	500	"
Erzâk pot	150.000	"
Pamuk pot	20.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Kürtcülü [Gürcülü]	Bahçeli oğlu Tâğî	Kânûn-ı Evvel sene [13]34
karyesi	Musa oğlu Rüstem	"
"	Nasuh oğlu Fetullah	"
"	Sadık oğlu Oruç	"
"	Mehmed Hasan oğlu Muharrem	"
"	Mahmud oğlu Kulu	"
"	İmam Ali oğlu Rahim	"
"	Ehreb'in kerîmesi Leyla	"
"	Rahim'in kerîmesi Mihne	"
"	Muhtar'in kerîmesi Nezâli	"

<i>Mezkûr karye [a]hâlî ric 'atde iken Ermeniler karyelerinden aldıkları mevâsî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	1.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	600	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından anbârları alınan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Buğday pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>
Kürtcülü [Gürcülü]	Cennet oğlu Celil	5.000	3.000	Temmuz sene [13]36
karyesi	Halil oğlu Sultan	6.000	3.500	"
"	Mustafa oğlu Oruç	6.000	4.000	"
"	Musa oğlu İsa	3.000	2.000	"
"	Ali oğlu Mehmed	3.000	2.500	"
"	Hızır oğlu Abbas	2.000	1.500	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i zirâ 'atde Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîleri</i>	<i>Târîhi</i>
Alişa[r] karyesi	İsmail oğlu Cebrail	Teşrîn-i Evvel sene [13]34
"	Veli oğlu Kurban	"
"	Sadık oğlu Aziz	"
"	Ali oğlu Kurban	"
"	Emân oğlu Ekber Ali	"
"	Ali oğlu Bağır	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından esîr olanların esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Alişa[r] karyesi	Mehmed oğlu Muzaffer	Teşrîn-i Evvel sene [13]34
"	Ali oğlu Mehmed	"
"	Hüseyin oğlu Kulu	"
"	Hasan oğlu Ebulhasan	"
"	Resul oğlu Abo	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	4.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	300	"
Buğday pot	45.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Anbârları Ermeniler tarafından alınan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Buğday pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>
Alişa[r] karyesi	Emân oğlu Ali Ekber	3.000	2.000	Temmuz sene [13]36
"	Mehmed Ali oğlu Aliş	2.000	1.500	"
"	Cafer oğlu Hüseyin	1.500	1.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i zirâ'atde Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Taze karyesi	Rızaoğlu Abbas	Teşrîn-i Evvel sene [13]34
"	Hasan oğlu Ali	"
"	Abdullah oğlu Necef	"
"	İsa oğlu İsmail	"
"	Hasan oğlu Ali	"
"	Safder oğlu İsa	"
"	Rıza oğlu Ahmed	"
"	Esed oğlu Hüseyin	"
"	Korkmaz oğlu Veli	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından esîr edilen</i>	<i>Târîhi</i>
Taze karyesi	Başah oğlu Hüseyin Ali	Temmuz sene [13]36
"	Bayram Ali oğlu Selim	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	6.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	700	"
Erzâk pot	60.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından anbârları alınan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Buğday pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>
Taze karyesi	Sadık oğlu İmamkulu	3.000	2.500	Temmuz sene [13]36
"	Sadık oğlu Hüseyin Ali	2.000	1.500	"
"	Abdullah oğlu Ali Ekber	3.000	2.000	"
"	Hayati oğlu Ebuzer	1.500	1.000	"
"	Mahmud oğlu Muharrem	2.000	1.500	"
"	Baba oğlu Mehmed Tâğî	2.000	1.500	"
"	Ağa oğlu Mitohan	3.000	2.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i hasâdda Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Akahmed karyesi	Ali Ekber oğlu Ali	Teşrîn-i Evvel sene [13]34
"	Kâsım oğlu Abdullah	"
"	Ahmed oğlu Hüseyin	"
"	Süleyman oğlu Hüseyin	"
"	İtibar oğlu Mehmed Cafer	"
"	Kerim'in kerîmesi Telli	"

"	Mamo'nun kerîmesi Huri (<i>Ermeniler tarafından nâmûsuna tecâvüzlük ederek katledilmiştir</i>)	Ağustos sene [13]36
---	--	---------------------

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i hicretde Ermeniler tarafından esîr olup âkîbetler ma'lûm olmayan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Akahmed karyesi	Tâgî oğlu Fetullah	Temmuz sene [13]36
"	Mehmed oğlu Mehmed	"
"	Ali Ekber oğlu Âkil	"
"	İsmail oğlu Abdullah	"
"	Mustafa oğlu Tâgî	"
"	Mustafa oğlu Cafer	"
"	Veli oğlu Emânkulu	"

<i>Akahmed karyesinden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	3.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	700	"
Erzâk pot	3.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiştir.</i>	<i>Târîhi</i>
Karaburc karyesi	Oruc oğlu Behram	Temmuz sene [13]36

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları erzâk, mevâşî</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	3.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	1.000	"
Erzâk pot	30.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Kürt karyesi	Abbas oğlu Tarverdi	10 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Baba oğlu Bayramkulu	"
"	Ali oğlu Allahverdi	"
"	Ferzeli oğlu Hüseyin	"
"	Hacı Ali oğlu Nakkaş Ali	"
"	Muharrem oğlu Ahmed	"
"	Muharrem oğlu Mehmed	"
"	Ali oğlu Mehmed	"
"	Yûsuf oğlu Abbas	"
"	Kâzım oğlu Kerim	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	2.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	1.500	"
Erzâk pot	50.000	"
Pamuk pot	6.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Karyeyi muhâsara edüp Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
İbâdullâh karyesi	Rahim oğlu Abbas	Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Sadık oğlu Mehmed Ali	"
"	Kurban oğlu Cihangir	"
"	Mihralı oğlu Cevad	"
"	Hüseyin oğlu Şah Hüseyin	"
"	Allahverdi oğlu İbrahim	"
"	Rıza oğlu Hazm	"
"	Dede oğlu İshak	"
"	İbrahim oğlu Karaman	Kânûn-ı Evvel sene [13]36
"	İbrahim oğlu Kahraman	"
"	Mehmed oğlu Cebrail	"

<i>Mezkûr karyeyi Ermeniler muhâsara edüp nâmûslarına tecâvüzlük ederek katletmişlerdir</i>	<i>Târîhi</i>
Eczalı oğlu Mehmed â'ilesi Azder Hanım	Kânûn-ı Evvel sene [13]36
Eczalı oğlu Ali kerîmesi Gülsüm	"
Dellâl oğlu İbrahim kerîmesi Tarlan	"
Dellâl oğlu Necef kerîmesi Melek	"
Dellâl oğlu Aziz kerîmesi Miyar	"
Rahim oğlu Rahim kerîmesi Sâze	"
Mehmed Hasan oğlu Hüseyinkulu kerîmesi Mihne	"
Hacı Bâğî oğlu Mehmed Hüseyin kerîmesi Dilber	"
Mehmed Hüseyin oğlu Hasan kerîmesi Nargiz	"
İmâm oğlu Mehmed kerîmesi Zeyneb	"
Musa oğlu Mehmed kerîmesi Zeyneb	"
Süleyman oğlu Hüseyin â'ilesi Nene Hanım	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdârı</i>	<i>Târîhi</i>	
Koyun aded	2.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	500	"
Erzâk pot	90.000	"
Pamuk pot	15.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i hasâdda Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Kışlaabbas [Kışlakabbas] karyesi	Halil oğlu Cabbar	Teşrîn-i Evvel sene [13]34
"	Mehmed oğlu Veli	"
"	Abdullah oğlu Ferman	"
"	Tâğî oğlu Mehmed Tâğî	"
"	Kavzer oğlu Ali	"
"	Ali Ekber oğlu Ali Asker â'ilesi Dükaz kerîmesi Sâkine	"
"	Cabbar oğlu Fetullah kerîmesi Zühre	"
"	Kerim oğlu Timur	"
"	Mehmed Ali oğlu Necef kerîmesi Gülsüm	"
"	Mehmed oğlu Allahverdi kerîmesi Müştak, mahdûmu Abdullah	"
"	Kâzım oğlu Abbas kerîmesi Mihne	"
"	Resul oğlu Mehdî	"
"	Allahverdi oğlu Ahmed	"

"	Ahmed oğlu Cemal	"
"	Ferac oğlu Muhtar	"

<i>Mezkûr İbâdullâh karyesinden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	4.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	500	"
Erzâk pot	120.000	"
Pamuk pot	10.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından anbârları alınan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Koyun aded</i>	<i>Buğda y pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>
Kışla[k]abb as karyesi	Talibof oğlu Meşhed Sâdik	500	8.000	3.500	Temmuz sene [13]36

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i hicretde Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Tayadin karyesi	Süleyman oğlu Necib	Temmuz sene [13]36
"	Muharrem oğlu Mehmed Ali	"
"	Abdulkerim oğlu Caferkulu	"
"	Ali Mirza oğlu Abdullah	"
"	Ali Mirza oğlu Hüseyin	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdâr</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	2.800	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	500	"
Erzâk pot	90.000	"
Pamuk pot	1.500	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i hicretde Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Vayhı [Vayhır] karyesi	Bâğî oğlu Mehmed Sadık	Temmuz sene [13]36
"	Bâğî oğlu Musa	"
"	Baba oğlu Rüstem	"
"	Baba oğlu Veli	"
"	Baba oğlu Haşim	"
"	Celil oğlu İsmail	"
"	Kanber oğlu Ahmed	"
"	Mehmed oğlu Ahmed	"
"	Selim oğlu Allahkulu	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	800	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	100	"
Erzâk pot	60.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i zirâ'atde Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Leştas karyesi	Mehmed Hasan oğlu Abdullah	Teşrin-i Evvel sene [13]35
	Süleyman oğlu Mehmed	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	00	Temmuz sene [13]36

Kara mâl aded	00	"
Erzâk pot	30.000	"
Pamuk pot	1.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i hicretde Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Busyan karyesi	Bâği oğlu İskender	Temmuz sene [13]36
"	Danyal oğlu Kâsım	"
"	Abbas oğlu Abbas	"
"	Zâl oğlu Kafur	"
"	Mehmed oğlu Süleyman	"
"	Ahmed oğlu Ahmed	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşi, erzâk, pamuk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	14.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	2.000	"
Erzâk pot	200.000	"
Pamuk pot	6.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Yolnuzağaç	Tâği oğlu Hüseyin	11 Kânûn-ı Evvel sene [13]34
[Yalnız ağaç]	Asker oğlu Ekber	"
karyesi	Hüseyinkulu oğlu Kâsım	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşi, erzâk, pamuk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	2.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	150	"
Erzâk pot	60.000	"
Pamuk pot	10.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i hicretde Ermeniler tarafından katledilen neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Taze karyesi	Abbas oğlu Mehmed Ali	Temmuz sene [13]36
"	Ali oğlu İskender	"
"	Abbas oğlu Kanber	"
"	Hüseyin Ali oğlu Ali	"
"	Amo oğlu İmamkulu	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşi, erzâk, pamuk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	2.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	200	"
Erzâk pot	60.000	"
Pamuk pot	2.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Barcı karyesi	Hüdaverdi oğlu Abbas	Kânûn-ı Evvel sene [13]36
"	Ahmed oğlu Ali	"
"	Veli oğlu Ahmed	"
"	Hamdullah oğlu Ali	"

<i>Bâlâda mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk ve pamuk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	400	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	70	"
Erzâk pot	30.000	"
Pamuk pot	1.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmişdir.</i>	<i>Târîhi</i>
Arabyengice karyesi	Asker oğlu Caferkulu	Teşrîn-i Evvel sene [13]35

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdâr</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	900	Teşrîn-i Evvel sene [13]35
Kara mâl aded	200	"
Erzâk pot	200.000	"
Pamuk pot	3.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Anbârî Ermeniler tarafından alınmış neferlerin esâmîsi</i>	<i>Buğday pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>
Arabyengice karyesi	Molla Ali oğlu Hüseyin	4.000	1.000	2.000	Teşrîn-i Evvel sene [13]35

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Karahasanlı	Ahmed oğlu Kanber	Teşrîn-i Evvel sene [13]35
karyesi	Mecnûn oğlu Halil	Teşrîn-i Evvel sene [13]35

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	1.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	150	"
Erzâk pot	100.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Babakin [Babaki]	Koyun aded	200	Temmuz sene [13]36
karyesi	Kara mâl aded	50	"
"	Erzâk pot	30.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından öl[dürül]müş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Mahta [Makda]	Hasan oğlu Fatih Ali	Temmuz sene [13]36
karyesi	Hasan oğlu Ağa	"
"	Mehmed oğlu Abbas	"
"	Mehmed oğlu Mehmed	"
"	Zeynel oğlu İsmail	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından esîr olup âkîbetleri mechûl olan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Mahta [Makda]	Naryuz oğlu Sağır Ali	Temmuz sene [13]36
karyesi	İskender oğlu Kalender	"
"	İmamverdi oğlu Abdullah	"
"	Kaffâr oğlu Mehmed Hasan	"

"	Asker oğlu Aziz	"
---	-----------------	---

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Nâmûslarına tecâvüzlük etmekle berâber Ermeniler tarafından esîr edilmişlerdir.</i>	<i>Târîhi</i>
Mahta [Makda] karyesi	Kulî'nin kerîmesi Hânım Ali Mehmed kerîmesi Fâtıma	Temmuz sene [13]36 "

<i>Mahta [Makda] karyesinden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	8.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	2.500	"
Erzâk pot	150.000	"
Pamuk pot	18.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından an bârları alınan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Buğday pot</i>	<i>Pamuk pot</i>	<i>Târîhi</i>
Mahta [Makda] karyesi	Nevruz oğlu Hacı Ağa Sonkulu oğlu Kurban Ali	3.000 6.000	2.000 3.000	Temmuz sene [13]36 "
"	Tursun oğlu Güllü Ahmed	4.000	2.000	"
"	Mehmed oğlu Ali	5.000	4.000	"
"	Kâsım oğlu İsmail	2.000	1.000	"
"	Mürhedim(?) oğlu Mehmed	3.000	1.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Ahura karyesi	Hasan oğlu Kaffâr	Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Bağır oğlu Üsüb	"
"	Bağır oğlu Halil	"
"	Ferzali oğlu Asker	"
"	Zeynelabidin oğlu Hüseyin	"
"	Mustafa oğlu Celil	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından esîr olup âkîbetleri mechûl olan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Ahura karyesi	Hüseyin oğlu Mehmed	Temmuz sene [13]36
"	Mustafa oğlu Halil	"
"	Ekber oğlu Celal	"
"	Rüstem oğlu Oruc Ali	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Nâmûslarına tecâvüz ederek esîr edilmişlerdir.</i>	<i>Târîhi</i>
Ahura karyesi	Ali Ekber'in kerîmesi Şeraşir(?) Hanım	Temmuz sene [13]36
"	Cabbar'ın kerîmesi Müştak	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	4.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	2.500	"
Erzâk pot	70.000	"
Pamuk pot	10.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Esnâ-i zirâ'atde Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>

Mefanlı karyesi	Mehmed oğlu Hüseyin	Nisan sene [13]35
"	Cabbar oğlu Halil	"
"	Hasan Ali oğlu Kulu	"
"	Mahmud oğlu Hasan	"

<i>Mezkûr karyeden alınan mevâşî erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	6.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	1.500	"
Erzâk pot	90.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Develen karyesi	Koyun aded	1.500	Temmuz sene [13]36
"	Kara mâl aded	50	"
"	Erzâk pot	20.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk pot, pamuk pot</i>		<i>Târîhi</i>
Aşağıdanzek karyesi	Koyun aded	500	Temmuz sene [13]36
	Kara mâl aded	60	"
"	Erzâk pot	60.000	"
"	Pamuk pot	5.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Korculu karyesi	Sinan oğlu Eman	Kânûn-ı Evvel sene [13]34
"	Safer oğlu Ağa	"
"	Mehmed oğlu Tarverdi	"
"	Necef oğlu Musa	"
"	Muharrem oğlu Aziz	"
"	Receb oğlu Celil	"
"	Hasan oğlu Mehmed	"
"	Mahmud oğlu Hüseyin	"
"	Fatih Ali oğlu İbrahim	"
"	Mehmed Ali oğlu Ali	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından esîr olup âkibetleri ma'lûm olmayan neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Korculu karyesi	İbrahim oğlu Ali	Temmuz sene [13]36
"	Resul oğlu Mecid	"
	Abdullah oğlu Halil kerîmesi Zühre mahdûmu Abdullah	
	Kâsım oğlu Aziz â'ilesi Hânım	
"	Veli oğlu Bağır	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından esîr olup âkibetleri mechûl olan neferlerin esâmîsi</i>		<i>Târîhi</i>
Korculu karyesi	Haşim oğlu İbrahim	mahdûmu Muharrem	Temmuz sene [13]36
"	Nasır oğlu Celil	kerîmesi Banu	"
"	Rahim oğlu Cevad		"
"	Abdullah oğlu Oruc	kerîmesi Sâkine	"

<i>Korculu karyesinden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	600	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	200	"
Erzâk pot	7.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından esnâ-i hasâdda katledilen neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Yağcı karyesi	Abbas oğlu Hüseyin	Teşrîn-i Evvel sene [13]34
"	Cafer oğlu Kâsım	"
"	Cafer oğlu Mehmed	"
"	Hüseyin oğlu Ali	"
"	Kâzım oğlu Cabbar	"
"	Mehmed oğlu Ali	"
"	Hasankulu oğlu Mahmud	"
"	Cabbar oğlu Neftullah [Nimetullah]	"
"	Cafer oğlu Mehmed	"
"	Hasan oğlu Ali	"
"	Abdullah oğlu Mehmed	"
"	Kulu oğlu Sadık	"
"	Neftullah [Nimetullah] oğlu Cabbar	"
"	Bayramkulu Cabbar	"
"	Abbas oğlu Kâsım	"
"	Cafer oğlu Sadık	"
"	Mehmed oğlu Kurban	"
"	Tâğî oğlu Kulu	"
"	Asker oğlu Mehmed	"
"	İsmail oğlu Cabbar	"
"	Mahmud oğlu Ali	"
"	Ali oğlu Sonkulu	"
<i>Yağcı karyesinden esâmîleri ma'lum olmayan elli nefer Ermeniler tarafından esîr edilip âkibetleri mechûldür.</i>		Kânûn-ı Evvel sene [13]34

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	6.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	2.000	"
Erzâk pot	150.000	"
Pamuk pot	10.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk, pamuk mikdârı</i>		<i>Târîhi</i>
Yukarıdanzek	Koyun aded	2.000	Temmuz sene [13]36
karyesi	Kara mâl aded	500	"
"	Erzâk pot	70.000	"
"	Pamuk pot	5.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler aldıkları erzâk mevâşî, pamuk</i>		<i>Târîhi</i>
Hamzalı karyesi	Koyun aded	3.000	Temmuz sene [13]36
"	Kara mâl aded	250	"
"	Erzâk pot	50.000	"
"	Pamuk pot	5.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Sıraclı karyesi	Koyun aded	5.000	Temmuz sene [13]36

"	Kara mâl aded	1.500	"
"	Erzâk pot	50.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Kerimbeyli karyesi	Koyun aded	6.000	Temmuz sene [13]36
	Kara mâl aded	2.000	"
"	Erzâk pot	90.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler tarafından katledilmiş neferlerin esâmîsi</i>	<i>Târîhi</i>
Denenem karyesi	Cabbar oğlu Hüseyin	Ağustos sene [13]36
"	Kulu oğlu Mehmed	"
"	Mehmed Ali oğlu Tâğî	"
"	Mahmud oğlu Hüseyinkulu	"
"	Ahmed oğlu Sultan	"
"	Meytikulu oğlu Mehmed	"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	4.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	1.500	"
Erzâk pot	100.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Bello karyesi	Koyun aded	4.250	Temmuz sene [13]36
"	Kara mâl aded	2.000	"
"	Erzâk pot	60.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>		<i>Târîhi</i>
Saderek karyesi	<i>Kânûn-ı Evvel sene [13]34'den Temmuz sene [13]36'ya kadar mezkûr karyeden Ermeniler katl ve esîr etdikleri (202) neferin esâmîleri karyelerince ma'lûm olmadığından esâmîleri tahrîr edilememiştir.</i>	Kânûn-ı Evvel sene [13]34 Temmuz sene [13]36

<i>Mezkûr karye ahâlisine karşı Ermeniler tarafından i'dâm edilmiş neferlerin esâmîsi</i>		<i>Târîhi</i>
Mehmed Hasan oğlu Rıza		Temmuz sene [13]35
Abdullah oğlu Şükrü		"

<i>Mezkûr karyeden Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Koyun aded	5.000	Temmuz sene [13]36
Kara mâl aded	2.500	"
Erzâk pot	300.000	"
Pamuk pot	250.000	"

<i>Karye Esâmîleri</i>	<i>Ermeniler aldıkları mevâşî, erzâk</i>		<i>Târîhi</i>
Tazekerimbeyli karyesi	Koyun aded	100	
	Kara mâl aded	25	
"	Erzâk pot	1.000	

..... Kumandanlığına

Verilen emr mücebince Şeril ve Saderek mıntikasında otuz dört târîhinden otuz altı târîhine kadar Ermeniler tarafından yapılan mezâlîm tahrîren takdîm kılındığı ma'rûzdur.

27/12/[13]36

Devrişler karyesinden

Rıza Efendi

Noraşen karyesinden

Yoldaş

Fethullah

34. Alay, 2. Tabur

7. K.[Bölük]'da Mülâzım

Ali

NAHCIVAN MINTIKASINDA ERMENİ MEZÂLİMİNE Â'İD VESÂ'İK

Karye Esâmileri	İhrâk edilen hâne	Yekûn	Mikdâr-ı nüfus	Mikdâr	Mikdâr	İstân i'âşe edilen mahall	Tahrîb edilen hâne	Ermenciler Tarafından Esir Edilen	İhrâk edilen hâne	Yekûn	Mikdâr-ı nüfus	Mikdâr	Mikdâr	İstân i'âşe edilen mahall	İhrâk Edilen Mescid	Ermenciler Tarafından Alınan Erzak Pot	Ermenciler Tarafından Alınan Koyun	Ermenciler Tarafından [Alınan] Karamel	Mübâhârikten Evvel Karyenin Nüfus Mikdârı
Noraşen karyesi	30	2	200	61	5	55				1	390	10	93	1	1	17.00 0	3.000	500	506
Mahmûd karyesi	250	3		150	9	55					150	30							599
Eksek karyesinden	30			21	3	67					15			1	30.00 0			300	151
Mevancak Müslim karyesi	28		34	25	6	3					80	4		1	50.00 0			200	183
Serhanlı karyesi	9		50	15	16	10					150			1	30.00 0			300	180
Zeyve karyesi	84		200	120	10	29					390	50				50.00 0	3.000	500	610
Dudenge karyesi	203	1	80	450	18	9			1	1	850	80	2	1	1	99.00 0	5.000	1.500	1.450
Karhun karyesi	91		10	89	3	8				1	344			1	1	60.00 0	500	150	433
Mehmedsabur karyesi	10		17	14	1	8				1	87			1	1	50.00 0	2.000		102
Mevancak Mihrab (?) karyesi	20		11	16		7					63					30.00 0	500	200	91
Daşarık karyesi	8		200	100	2	53	2		1	1	200	14	2			50.00 0	3.000	500	326
Siyakut karyesi	32	1	150	50		37			1		260	1	5			70.00 0	2.000	200	325
Tazekend karyesi	59		10	60		10					178	1				70.00 0	3.000	300	250

Dere karyesi	4		180	26	4	27					170	1				40.00 0	3.000	150	222	
Kösecan karyesi	56		136	43	3	24					267	1				50.00 0	3.000	300	310	
Aralıkhan karyesi	30		90	28	2	12					172	2				60.00 0	500	150	210	
Aralıkbey karyesi	30		70	23	2	12				1	157			1		163.0 00		1.500	180	
[Yekûn]	964	7	1.438	1.291	84	426	2			3	6	3.925	194	102	5	7	919.000	28.50 0	6.750	6.528
Karyenin Esâmisi	Hâne el-yerim Mevâdın	Yanan ve Yıkılan İmâlihâne Mevâdın	Hânesiz Kalan Nüfus	Açlıktan, Çıplaklıktan, Hastalıktan Ölen	Ermemler Tırafindan Katledilen	İhrâk Edilen Hâne	İrza, Nâmûsuna Teckiriz Edilen Eşhâs	Ermemler Tırafindan Esir Edilen	Mahbûs Edilen	İhrâk ve Yıkılan Değirmen	Yiyeceksiz Kalan Nüfus	Muhâceretden Gel- dikden Sonra Ölen	İhrâk Edilen Dükkan	[İhrâk Edilen] Mekteb	[İhrâk Edilen] Mescid	Ermemler Tırafindan Abnan Karamal	Ermemler Tırafindan Abnan Koyun	Ermemler Tırafindan Abnan Erzâk Pot	Pamuk Pot	
Yengice karyesi	250	8	0	200	28	35					1.100	30	200	1	2	4.000	10.00 0	198.0 00	135.0 00	
Dize karyesi	6		200	25	3	48					236		1		1	300	2.000	50.00 0		
Çömarlı [Cömertli] karyesi	40		200	100	11	41	4			3	500	18	1	1	2	800	5.000	90.00 0	10.00 0	
Devrişler karyesi	60			134	2	2	2				336	4	1	1	1	100	300	13.00 0	7.000	
Cerçibogol karyesi	315		80	117	10	10				1	538	30				500	5.000	15.00 0	20.00 0	
Gürcülü karyesi	104			100	10	2				1	250					600	1.000	39.70 0	16.50 0	
Alışar karyesi	99			120	6	1		4		1	300					300	400	51.50 0	4.500	
Taze karyesi	47			163	10	20		1		1	230		6	1	1	700	6.000	72.00 0	16.50 0	
Akahmed karyesi	70	1		37	8		1	7		1	343					700	3.000	30.00 0		

Karaburc karyesi	44			27		3					167				1	1.000	3.000	30.00 0	
Kürt karyesi	40		100	110	10	16					200				1	1.500	2.000	50.00 0	60.00 0
Yekûn	<i>1.075</i>	<i>9</i>	<i>580</i>	<i>1.033</i>	<i>88</i>	<i>178</i>	<i>7</i>	<i>12</i>		<i>8</i>	<i>4.200</i>	<i>82</i>	<i>209</i>	<i>4</i>	<i>9</i>	<i>10.50 0</i>	<i>37.70 0</i>	<i>639.2 00</i>	<i>269.5 00</i>

Karyenin Esâmisi	Hâne el-yevm Mevâidü	Yanan ve Yıkılan İmâkâtâne Mevâidü	Hânesiz Kalan Nüfus	Açlıktan, Çıplıklıktan, Hastalıktan Ölen	Ermeler Tarafından Katledilen	İrşak Edilen Hâne	İza, Mâmûsuna Teşkür Edilen Eşyas	Ermeler Tarafından Esir Edilen	Mebûs Edilen	İrşak ve Yıkılan Değirmen	Yiyeksiz Kalan Nüfus	Muhâceretden Geldikten Sonra Ölen	İrşak Edilen Dükkan	[İrşak Edilen] Mescid	Ermeler Tarafından Ahman Kasmal	Ermeler Tarafından Ahman Koyun	Ermeler Tarafından Ahman Erâk	Pot	Pot
İbâdullah karyesi	60	4	120	140	23	22	11				340			1	1	500	2.000	50.000	15.000
Kışla[k]abbas karyesi	100		500	341	18	100				1	442	10		1	1.800	4.000	80.000	15.000	
Kormashı (?) karyesi	100			140	7					1	220	22			512	4.000	128.000	12.500	
Diyadin karyesi			250	50	5	70					250	17		1	1	500	2.800	90.000	1.500
Vayhı[r] karyesi	60			70	9						300	16			100	800	60.000		
Geşdas (?) karyesi	60			50	2	6					250	10					30.000	1.000	
Postyan [Busyan] karyesi	500		500	250	6	50					2.900	100		1	2.000	14.000	200.000	6.000	
Yalnız karyesi	00		200	30	6						200	15			1.500	2.000	60.000	10.000	
Taze karyesi	100		200	50	5	30					550	60		1	200	2.000	60.000	2.000	
Barcı karyesi	5		200	35	4	90				1	200	14			70	400	30.000	1.000	
Arabyengice karyesi	150		250	100	1	55				1	800	60		1	200	900	204.000	4.000	

Karahasanlı karyesi	50		100	60	2	150				1	400	100	4		1	100	1.000	100.0 00	2.000
Yekûn	2.260	12	2.900	2.449	176	751	[11]*			13[5] *	11.012	426	213	6	16	17.98 2	71.600	1.547.60 0	349.50 0

---

* Toplamlarda hatalar vardır.

Karye Esâmileri	El-yevm Mevâüd Hâne	Yıkılan İbrâk Edile: İ'mâlât hâne	Hânesiz Kalan Nüfus	Açlıktan, Çıplaklıktan, Hastalıktan Ölen	Ermenciler Tarafından Katledilen	İbrâk Edilen Hâne	Irza, Nâmûsa Tecâvüz Edilen Eşhâs	Ermenciler Tarafından Esir Edilen	Ermenciler Tarafından Mahbûs Edilen	Yıkılan İbrâk Edilen Değirmen	Muhâceretden Geldikten Sonra Ölen	Yıyeesiz Kalan Hürûs	İbrâk Edilen Dükkan	İbrâk Edilen Mekteb	İbrâk Edilen Mescid	Ermenciler Tarafından Alınan Karamel Aded	Ermenciler Tarafından Alınan Erşâk Pot	Ermenciler Tarafından Alınan Pamuk Pot	Ermenciler Tarafından Alınan Koyun Aded
Babaki karyesi	50			30							2	168				50	30.000		2.000
Makda karyesi	147		300	85	6	53	2	6		2		650	5	1		2.500	173.000	31.000	8.000
Ahura karyesi	58		300	140	7	68	2	5		7		442		1	2	2.500	70.000	10.000	4.000
Mefanlı karyesi	80			70	4	50			1			375		1		1.500	90.000		6.000
Develen karyesi	15			15								60				50	20.000		1.500
Aşağıdanzek karyesi	20		20	30		5				1		100				60	60.000	5.000	500
Korculu karyesi	100		80	100	11	15		13			30	300		1	1	200	7.000		600
Yağcı karyesi	300		300	500	22	150		50		7		2.000	20	2	3	3.000	150.000	10.000	6.000
Yukarıdanzek karyesi	40			100						3		300				500	70.000	5.000	2.000
Hamzalı karyesi	50		50	50		20				2		250			1	250	50.000		5.000
Siraçlı karyesi		1	400	100		90						400			1	1.500	50.000		5.000
Kerimbeyli karyesi	50		190	60		30						500		1	1	2.000	90.000		6.000
Denenem karyesi	50		90	120	6	10				2		300			1	1.500	100.000		4.000
Bello karyesi	50		50	100		12						300		1	1	5.000	60.000		4.250
Saderek karyesi	1.000		1.000	1500	102	600	00	100		6		3.000	20	2	3	2.500	300.000	250.000	5.000
Tazekerimbeyli karyesi	00		60	000	00	6	00	00			00	60		00	1	25	1.000		100
[Yekûn]	2.020	1	2.780	3000	158	1209	4	174	1	30	32	9.205	45	9	15	22.635	1.301.000	306.000	59.950

.... (?) Kumandanlığına

Verilen emir mücebince Şeril ve Saderek mıntıkasında otuz dört târîhinden otuz altı târîhine kadar Ermeniler tarafından yapılan mezâlîm tahrîren takdîm kılındığı ma'rûzdur.

26/12/[13]36

Devrişler karyesinden
Rıza Efendi

Noraşen karyesinden
Yoldaş Fethullah

34. Alay 2. Tabur 7. K [Bölük]'de
Mülâzım Ali Rıza

Karye Esâmileri	Ermenciler Tarafından İhrâk Edilen Hâne Mikdârı	Ermenciler Tarafından Kaldırılan Nüfus Mikdârı	Târih
Amooğlu karyesi	300	2.000	Kânûn-ı Evvel sene [13]34
Haviş karyesi	70	250	"
Ardeş karyesi	70	500	"
Kurbankesen karyesi	80	250	"
Gürcülü karyesi	40	300	"
Demirciler karyesi	40	300	"
Kömürlü karyesi	60	400	"
Kabut karyesi	40	250	Haziran sene [13]35
Derekent karyesi	50	300	"
Col karyesi	2.500	7.000	"
Meredüz karyesi	70	400	"
Köş karyesi	1.000	4.000	"
Kaysırı karyesi	35	200	"
Leylikaçan karyesi	80	400	"
Gümüşhan karyesi	100	600	"
Kendidas karyesi	90	450	"
Tarab karyesi	70	285	"
Türab karyesi	90	500	Eylül sene [13]35
Çıraklı karyesi	30	200	"
Arınc karyesi	70	350	"
Çaykent karyesi	100	600	"
Kayalı karyesi	80	400	"
Ümmürzakışlak karyesi	30	250	"
Yekûn	4.085	20.185	

Karye Esâmileri	Ermenciler Tarafından İhrâk Edilen Hâne Mikdârı	Ermenciler Tarafından Kaldırılan Nüfus Mikdârı	Târih
Zeydencabacumah	60	200	Teşrîn-i Evvel sene [13]34
Horhor karyesi	200	1.500	"
Güdenli karyesi	300	2.500	"
Kindere karyesi	250	2.000	"
Başahuznadar karyesi	40	250	"
Navl [Novlu] karyesi	60	300	"
Ergez karyesi	400	3.000	"

Karavenk karyesi	70	400	"
Zeyrek karyesi	90	2.000	Teşrîn-i Sâni sene [13]35
İssisu karyesi	50	250	"
Ceranlı karyesi	30	180	"
Cani karyesi	100	1.500	"
Kabanlı karyesi	100	2.000	"
Kotuhvenk karyesi	70	1.000	Haziran sene [13]35
Keldüz (?) karyesi	100	2.500	"
Karakaya karyesi	70	1.000	"
Kavşuk karyesi	50	500	"
Kalayer karyesi	70	550	"
Günayvenk karyesi	30	200	"
Alayaz karyesi	250	3.000	"
Akkent karyesi	70	300	"
Yukarıakkent karyesi	90	900	"
Hurbadık karyesi	90	950	"
Hurdis karyesi	1.500	6.000	"
Yekûn	3.110	33.270	

Karye Esâmileri	Ermenciler Tarafından İhrâk Edilen Hâne Mikdarı	Ermenciler Tarafından Katledilen Nüfus Mikdarı	Târîh
Almalı karyesi	40	500	
Ardıarz karyesi	50	450	
Kömürlü karyesi	30	300	
Akkilise karyesi	30	325	
Kuzulca karyesi	200	1.500	
Cıva karyesi	150	1.000	
Yekûn	500	4.075	

.....(?) Kumandanlığı

Üç yüz otuz dört târîhinden otuz altı târîhine kadar Teresiz [Dereilyas] mntıkasında Ermeniler tarafından ihrâk edilen hâne ve katledilmiş olan nüfus tahrîren takdîm kılındığı ma'rûzdur.

26/12/[13]36

Devrişler karyesinden

Rıza Efendi

BOA. HR. SYS. 2878/76

Noraşen karyesinden

Yoldaş Fethullah

34. Alay, 2. Tabur, 7. K

[Bölük]'de

Mülâzım Ali

**ZARUŞAD VE CİVARINDAKİ ELLİ BEŞ KÖYDE ERMENİLER TARAFINDAN YAPILAN YAĞMA VE
KATLİÂM**

Kars'a bağlı Zaruşad ve civarındaki elli beş köyde Ermenilerce gerçekleştirilen katliâmda bin yirmi altı Müslümanın öldürüldüğü; inek, öküz ve davarlardan elli yedi bin beş yüz yirmi dokuz baş hayvan ve iki yüz yetmiş dört bin dört yüz altmış bir pot hububatın gasbedildiği ayrıca talan edilen muhtelif eşyanın da altı milyon dokuz yüz yetmiş üç bin doksan dört lira tutarında olduğu; bu katliâmların General Osebyanis, Miralay Şakotof, Necelik (?) Aram ve Kars Valisi Karkanof emriyle Maradhan, Şokaf ve General Sirob tarafından yaptırıldığının tesbit edildiği.

**Massacres and Pillages Perpetrated by Armenians in Zaruşad and Fifty five Villages Situated in Its
Neighborhood**

During a whosale massacre perpetrated by Armenians in Zaruşad and fifty five villages in its neighborhood a thousand and twenty six Muslims had been killed. Fifty seven thousand five hundred and twenty heads of oxes and calves and two hundred thousand two hundred and seventy four pots of grains plundered and sundry goods and objects worth six million nine hundred thousand and ninety liras looted; it has been proved that these massacres and pillages had been perpetrated upon orders of the General Osebyanis, the colonel Şakotof, Necelik Aram and the governor of Kars Karkanof by Maradhan, Şokaf and the General Sirob.

22 R. 1339 (3. I. 1921)

Kars Mutasarrıflığı

Tahrîrât Kalemi

Numara: 18

Leffi: 1

Şark Cebhesi Kumandanlığına

Zaruşad ahâlsine yapılan mezâlim hakkında kazâ-i mezkûr kâ'im-i makâmlığından gönderilen 29 Teşrîn-i Sâni sene [13]36 târîhli ve 19 numaralı cedvel leffen takdîm kılındığı ma'rûzdur.

3/1/[13]37

Mutasarrıf

İmzâ

Kars vilâyetine tâbi' Zaruşad kazâsi ahâlsine Ermeniler tarafından icrâ edilen mezâlim ile gasbedilen makûlelerinin defteridir.

Esâmî-i Kurâ	Gasbât							Esb	Mezâlimi yaptıran kumandanın rütbe ve ismi	
	Telefât-ı Müfûs	Öküz Müfûs	İnek Re's	Davar Re's	Hubûbât Pot	Eşya-ya muhtelif Esmânu Lirası				
Güğercin	70	50	600	1.000	10.000	1.500.000	—	Cenaral	Bir kısmı harâbdır.	
Künbet	15	98	200	1.150	4.150	8.000	24	Osebyan ve		
İğnezor	29	150	200	900	2.100	500.000	28	Miralay Şakotof	Bir kısmı tahrîb olunmuşdur.	
Bocalı	34	120	160	290	1.200	8.000	19	"		

Kemerköy [Kemahköy]	28	80	98	650	8.000	9.500	20	"	
Dağköy	30	90	180	482	2.800	7.500	46	"	
Zuhrabyayla sı	17	60	125	280	170	2.150	13	"	
Ağzıaçık	13	68	82	267	2.300	1.800	17	"	
Kızılkilise	31	90	170	6.700	6.400	13.700	28	"	Bir kısmı tahribdir.
Mamaş	10	115	180	185	2.600	2.600	24	"	
Bendivan	34	89	115	9.800	4.200	9.600	34	"	
Kal'acık	4	24	36	73	1.600	3.015	6	"	
Pertik	37	75	98	471	371	4.160	21	"	
Mahocuk [Maksutçuk]	27	74	95	790	3.140	2.850	17	"	
İncilipınar	8	47	68	280	1.160	6.067	13	Necelik (?) Aram	
Gülviran	19	48	82	310	750	3.150	16	Kâ'im-i makâm	
Kiçili	17	27	48	187	150	716	7	"	
Karakal'a	11	37	85	215	180	1.815	7	"	
Çamık	19	58	85	380	657	1.850	19	"	
Küçükçatak	21	67	82	612	461	2.731	22	"	
Büyükçatak	43	98	185	516	672	4.900	41	"	
Kızık [Kara] pınar	23	87	120	870	2.700	6.800	17	"	
Esâmî-i Kurâ	Telefât-ı Nüfus	Öküz Fütüs	İnek Re's	Davar Re's	Hübûât Pot	Eşyâ-yı muhtelifi Esâmî-i İnce'si	Esb	Mezâlim-i veytrevan kumâdenn rütbe ve ismi	
Kızıroğlu	27	110	260	1.540	8.600	6.400	28	"	
Kızık [Kara] kilise	3	25	54	120	250	2.400	2	"	
Okcuoğlu	29	120	290	900	8.000	1.040.000	29	"	
Tilek [Telek]	15	100	200	300	3.500	80.000	41	"	
Tepecik	13	80	100	209	2.000	90.000	29	"	
Poladköy	11	80	100	500	2.600	100.000	53	"	
Carıcı	23	60	90	400	15.000	300.000	20	"	
Kuzgunlu	12	100	150	300	9.200	200.000	32	"	
Vaneze	29	120	200	900	10.000	380.000	85	"	
[Yekûn]	702	2447	4538	31.537	114.911	3.399.704	758		
Söğüdü	8	90	110	190	13.000	200.000	35	Kars vâlisi	Harâbdır
Cedere	50	200	300	1.000	15.000	400.000	90	Karkanof emriyle	"

Karaorgan	30	100	300	1.50 0	20.00 0	200.00 0	20	Moradhan ve alay	"
Seydican	20	850	200	700	9.000	150.00 0	100	kumandanlar 1	"
Bardaklı	17	100	200	200	10.00 0	180.00 0	50	Şokaf (?)	"
Kürdü	29	80	200	200	3.000	280.00 0	21	tarafından	"
Koçköy	35	200	200	1.20 0	18.00 0	300.00 0	95	"	"
Tepeköy	22	100	100	1.00 0	3.000	100.00 0	20	"	"
Kıraç	20	90	80	3.00 0	4.000	100.00 0	35	"	"
Karakal'a	16	100	150	1.00 0	4.000	80.000	100	"	"
Hasançavuş	6	30	35	150	1.200	50.000	12	"	"
Melekköyü	17	100	100	1.00 0	4.800	200.00 0	50	"	"
Kürdköyü	19	100	150	750	3.000	300.00 0	35	"	"
Keçebörk [Küçük Perkit]	20	130	450	700	12.80 0	18.700	42	"	Umûmiyetle harâbdır.
Mescidli	15	60	250	300	10.00 0	14.500	25	"	Bir kısmı tahrîb olunmuştur.
Zaruşad	—	35	27	105	2.600	11.655	65	"	

Esâmî-i Kurâ	Telefat-ı Mürûs	Öküz Fütûs	İnek Re's	Davar Re's	Hubûbât Pot	Eşyâ-yı muhtelifi Esmâni Lirası	Esb	Mezâlimi yapan kumandanın rütbe ve ismi	
Meydancık	—	12	9	25	8.000	10.373	98	General Sirob	
Zuhrab	—	18	14		9.000	5.655	46	zamanında	
Akçalar	—	6	8	12	200	2.164	15	"	
Porsuhlu [Porsuklu]	—	21	9	75	1.500	10.365	87	"	
Zaim [Zakim ?]	—	68	50		1.950	22.430	120	"	
Çamçavuş	—	28	42	64	1.000	17.535	157	"	
İnesu	—	22	41	170	3.000	11.366	70	"	
Susuz	—	40	11	10	1.500	8.647	55	"	
	1.02 2	4.327	757 4	45.86 3	259.200	6.268.00 4	2.20 1		

1- 27/11/[13]36 ve 371 numaralı emirnâme-i vilâyet-penâhî mücebince Ermeniler tarafından yapılan mezâlim ve tahrîbât zîr-i cedvelde arz ve irâ'e edilmiştir ve bu mezâlim ve tahrîbâtı hangi kumandanlar emriyle ve kimin zamânında yapıldığı dahi her karyenin hizâsında yazılmıştır.

2- İmhâ edilen insan 1.022, gasbedilen öküz 4.327, inek 7.574, davar 45.863, muhtelifül-cins hubûbât 259.200 pot ve gasbedilen eşyâ-yı muhtelifi esmâni râyic-i hâzıra göre Osmanlı pâresiyle 6.268.004 liradan ibârettir.

3- Hey'et-i umûmiyyesi tahrîb edilen köy kırk hâneli olarak iki köydür. Kısmen tahrîb edilen altışar hâneli olmak üzere dört köydür.

4 - Şûrâ-yı Millî a'zâsından Zaruşad'da mukîm Nûhuddîn(?) Efendi Malta'ya nefyedilmiş olup kazâ dâhilinde bu gibi zevâtdan başka ber-hayât ve imhâ edilen olmadığı ma'rûzdur. Fermân

Fî 29 Teşrîn-i Sâni sene [1]336

Zaruşad Kazâsı Kâ'im-i makâmı

İmzâ

BOA. HR. SYS. 2878/57

21

ERMENİLERİN ERİVAN MINTIKASINDA YENİDEN MEZÂLİM BAŞLATTIKLARI

Ermeniler tarafından Erivan mıntikasındaki Müslümanlara yeniden mezâlîm uygulanmaya başlanmış olup Zengibasars mıntikasındaki Şulludemirci, Aşağıbahtlı, Hacılyas, Tomuziyen, Şullumihmandar, Yukarıbahtlı köylerinde ahâleden birçok kişinin öldürüldüğü, hemen bütün evlerin ve camilerin tahrip edildiği, halkın nakit paralarının zorla alınıp, eşyalarının yağmalandığı, kadınlara tecâvüz edildiği ve zulme uğrayanların Osmanlı Hükümeti'nden yardım istediği.

New Atrocities Are Being Perpetrated By Armenians in Erivan

Armenians started committing new atrocities against Muslims in the Reigon of Erivan (Yerevan); Lots of people had been killed in the villages of Şulludemirci, Aşağıbahtlı, Hacılyas, Tomuziyen, Şullumihmandar and Yukarıbahtlı situated in the region of Zengibasars; almost the entire houses and mosques had been destroyed, moneys extorted, goods looted and women assaulted and raped; the population asked the Ottoman Government for help.

3 Ca. 1339 (13. I. 1921)

Şark Cebhesi Kumandanlığı Erkân-ı Harbiyye

Sekizinci Şu'besi'ne Mahsûs Müsvedde Varakasıdır

Şu'be Numarası: 113

Dosya Numarası: 1

Târîh-i Tesvîdi: 13/1/[13]37

Hülâsa: Erivan mıntikasındaki ahâli-i İslâmiyyeye yapılan Ermeni mezâlîminin protesto edilmesi için Hariciyeye yazılan tahrîrât.

Hâriciye Vekâletine

1- Ermeniler Erivan mıntikasındaki ahâli-i İslâmiyyeye ahîren yeniden bir çok tecâvüzâtta bulunmuşlar ve mezâlîm icrâ etmişlerdir.

a- Bir seneden beri Erivan'da ticâretle iştigâl eden dört İslâmdan üçü katl ve birisi ağır sûretde cerhedilmişdir.

b- Zengibasars mıntikasındaki Şulludemirci karyesinden Rahîm Meşhed Kerim'in hânesine 1/2/[13]37 gecesi birisi asker diğerleri sivil olmak üzere altı Ermeni girmiş, familyasını ve kendisini fenâ hâlde darbetdikden sonra bütün eşyalarını talan etmişler 120.000 Kafkas ve 3.000 Nikola manatını gasbetmişlerdir.

c- Aynı karyeden Gül Mehmed oğlu Kerbelâi Haydar ve Abdullah oğlu Habîb'in hâneleri ve karyenin mescidi tahrîb edilmişdir. Tahrîbâta uğramayan sâ'ir hâne sâhibleri de yerlerinden çıkarılarak Karabağ Ermenileri iskân edilmişdir. Ot biçmeğe giden İslâm köylülere de Ermeniler tarafından kurşun atılmışdır.

d- Aşağıbahtılı karyesinden Hasan oğlu Nebî'nin hânesini kâmilten yıkarak ağaçlarını götürmüşlerdir. Amuczâdesi Barut Ali oğlu Mehmed'in evine giren müsellaah Ermeni askerleri merkûmu tehdîdle pâresini almışlar ve köydeki bütün binâları ve mescidi yıkmışlardır.

e- Şullumihmandâr karyesinden Kerbelâyî Ali Hasan oğlu Mehmed'in hâneleri yıkılmış Kerbelâyî Mehmed oğlu Mehmed'in on beş hayvânı gasbedilmiş, kardaşı Tayyâr ve amcası oğlu Abdubaki de on beş gündenberi gâ'ib edilmiştir. Bunun öldürüldüğü zannolunuyor.

f- Yukarıbahtılı karyesinde İbrahim oğlu Kerbelâî Asker'in üç evi tahrîb edilmiş karyeye gidüp gelenler yollarda tutularak darbedilmiş ve soyulmuşdur. Kadınlara da ta'arruz edilmiş ve bütün köy halkı korkularından bir kaç hâneye toplanarak dışarı çıkamamışlardır.

g- Hacıilyas köyünden Mehmed Hacı Oruc'un evi basılarak 16.000 Nikola manatı 31/1/[13]37'de Hacı İbrahim oğlu Hasan'm da 12.000 Nikola manatı ve tekmil eşyâları gasbolunmuşdur.

h- Bahtılı yanındaki Tomuziyen köyünde de bazı hâneler tahrîb olunmuş ve şâyed bu hâller İslâmlar tarafından şikâyet edilirse müştekîlerin kâmilten katledileceği de makâm-ı tehdîdde bildirilmiştir.

2- Himâyesiz ahâlî-i İslâmiyyeye karşı el-ân ikâ'-ı zulmden geri durmayan Ermenilerin yaygarasına ve Beyzâdeyânın notasına karşı müskit bir cevâb teşkil edecek olan bu mezâlimin Ermeni hükûmeti nezdinde protesto edilmesini muvâfık görmekte olduğum ma'rûzdur.

Iğdır Kumandanlığı Hazretlerine!

Zengibasâr ahâlîsi tarafından arzuhâl

Biz Zengibasâr ahâlîsi Daşnak eşkiyâ destelerinin zulmünden kovularak binlerce kadınlarımız çocuklarımız Aras çayında ve çöllerde ısıtı sayukdan aç yalavac mahvolduk. Sonra Türk arkadaşlarımızın gelmesini istedik. Vatan deyüp geldik, fakat bizim bedbahtâneliğimizden dolayı Aras boyu hudûd oldu. Şimdi hemen Daşnaklar yine iş başında oldukları sebebine biz mahvoluyoruz, niceki Sarbanlar köyünde:

1- Kânûn-ı Sânînin beşinde üç nefer Ekber Kerbelâyî İbrâhîm oğlu ve Ali Kahraman oğlu ve Hüseyin Mehmed oğlu'nu şurada evvelden Ermeniler Zengi kenârına aparup korkuşuma [kurşuna] yakmışlar ikisi ölmüş Hüseyin Mehmed oğlu yaralanmış hâlde kaçmış.

2- 12'sinde Şullumihmandâr köyünde Muharrem Mehmed Bâkır oğlu'nu üç nefer yoldaşıyla beş mâl ile giderken tutmuşlar. Onlardan şimdiye gibi bir haber de yokdur .....(?) öldürmüşler.

3- Kânûn-ı Sânînin 17'sinde Rahimabad köyünde gece Meşhedî Ali Ekber Hacı Abdul oğlu'nun evine gidüp talan etmişler eşyâlarını ve üç dâne de ineğini aparmışlar.

4- Yine Kânûn-ı Sânînin 20'sinde Şulludemirci köyünde Rahim Meşhed Kerim oğlu'nun evini talan etmişler 20 bin manat Nikolay pulunu, 30 bin manat Kafkaz pulunu ve ev eşyâlarını aparmışlar.

5- Kânûn-ı Sânînin 25'inde Karakışlak köyünde Mehmed Hacı Selman oğlu'nun evini talan etmişler üç yüz bin manat Ermeni pulunu, ellibin manat Azerbaycan pulunu aparmışlar.

6- Şubat ayının 4'ünde Sarbanlar köyünden Şurkend köyüne giderken Şurkendlileri bir araba ile iki avrat yanlarında Nefî Kerbelâyî Ali Ekberoğlu, Oruç Kerbelâyî Ali oğlu, Veli Kali (?) oğlu, Hano Mehmed oğlu, İbrahim Haydar oğlu, Mecid Samed oğlu, Kâzım Haşim oğlu, Memuş Hıdır oğlu bir nefer de Kargabazarlı Ahmed Allahverdi oğlu işbu adamları dutmuşlar aparup Karasuyun kenârında kurşuna yakmışlar. Bolardan birce nefer Kargabazarlı Ahmed Allahverdi oğlu özünü suya atmış kurtulmuş onun da ayaklarını soyuk almış, dirilmek mümkün değildir. Binlerce vak'alar olur kalem yazmaktan âcizdir. Bizim Zengibasâr köyünde bir ev kalmamış. Hepsini söküp ağaçlarını Erivan'a taşıyorlar. Ve mescid ve câmi'lerimizi harâb edüp hetk-i hürmet etmişler. Bunların hepsini biz savt-ı hükûmeti adlananlara mürâca'at ve ma'lûm etdik, cevâb da vermediler. Şimdi binlerce hürmetli kadınlarımız, çocuklarımız Erivan'da yolculuk ediyorlar. Hiçbir taraftan mu'âvenet yokdur. Ne hükûmet ve ne gayrîsi biz hemdemiz. Kadınlı, çocuklu, erkekli elimizi uzadırik öz Türk arkadaşlarımıza nereden olur ise bize bir çâre arayınız. Bize bu yakın zamânda bir çâre olmazsa hepimiz mahvolacağız.

Yemekden giymekden insanı dolandıran eşyâlardan hiç bir şeyimiz yoktur. Ne edeceğimizi bilemiyoruk. Yukarıda Allahu te'âlâ hazretlerinden, aşağıda Türk kardaşlarımızdan başka bir ümidgâhımız yoktur.

10 Şubat 1920

Umûm Zengibasar ahâlisi tarafından yazıldı.

BOA. HR. SYS. 2878/77

22

*UĞRUCA VE PERCİNİS NAHİYELERİNE BAĞLI ALTMİŞ İKİ KÖYDE ERMENİLERCE
GERÇEKLEŞTİRİLEN KATLÎÂM*

Ermenilerin, Alikamerli'li Haçetor Ağa, Iğdır'da bulunan General Dero, Yezîdilerden Cihangir Ağa, Hasan oğlu Yusuf ve kardeşinin emirleriyle Kulp kazasına bağlı Uğruca nahiyesinin yirmi bir köyünde 880 hâneyi; yine Percinis nahiyesine bağlı 41 köyde de 1096 hâneyi mahvederek mezâlim yaptıkları.

Massacre Perpetrated by Armenians in Sixty Two Villages Attached to the Townships of Uğruca and Percinis.

By order of General Dero who is staying at Iğdır and Haçetor Ağa from Alikamerli the Yezidis Cihangir Ağa and the named Yusuf and his brother son of Hasan, 880 households pertaining to twenty one villages of the township of Uğruca attached to the district of Kulp together with 1096 households of forty one villages attached to the township of Percinis had been exterminated and their population exposed to atrocities.

14 Ca. 1339 (24. I. 1921)

Kulp Kazâsının Uğruca Nâhiyesi Ermenilerin Şimdiye Kadar Yapmış Oldukları Mezâlimin Derecesini İrâ'e Eder Cedveldir

Esâmî-i kurâ	Ruslar esâmîlerindeki nüfusları hâne	Şimdiki nüfusları	Mülâhazât
Pernavud	150	90	60 hâne Ermeniler tarafından mahvolmuştur.
Alhanlu	30	6	24 hâne Ermeniler tarafından mahvolmuştur.
Aktaş	60	40	20 hâne Ermeniler tarafından mahvolmuştur.
Ağabey	12	3	9 hâne Ermeniler tarafından mahvolmuştur.
Çıraklı	30	—	Büsbütün mahvolmuştur.
Şami	30	7	23 hâne mahvolmuştur.
Yukarıağdaş [Yukarıaktaş]	25	10	15 hâne mahvolmuştur.
Cıvanlıacem	20	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Tekalti	50	30	20 hânesi mahvolmuştur.
Mirzahan	20	6	14 hânesi mahvolmuştur.
Uğruca	40	13	27 hânesi mahvolmuştur.
Karataş	24	15	9 hânesi mahvolmuştur.
Kirempe	30	17	13 hânesi mahvolmuştur.

Harâbe	28	16	12 hânesi mahvolmuştur.
Kalaça	60	28	32 hânesi mahvolmuştur.
Kırkbulak	250	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Almalık	24	7	17 hânesi mahvolmuştur.
Hayırbeyli	130	20	110 hânesi mahvolmuştur.
Hacıbayram	160	35	125 hânesi mahvolmuştur.
Şovard (?)	30	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Hisar	20	—	Cümlesi mahvolmuştur.

İsimleri yazılı olan köylerde kezâ Alikamerlili Haçador Ağa ile Ceneral Dero ve Yezîdilerden Cihangir Ağa ve Yusuf Ağa ve Âkid beyler taraflarından mahvedildikleri ahâlînin ifâdâtıyla sâbit olmakla sûreti takdîm kılınmıştır efendim.

Fî 24 Kânûn-i Sâni sene [13]37

Süvârî 11 K. [Bölük]

K. [Kumandanı] Yüzbaşı

İmzâ

Kulp Kazasında Ermenilerin Şimdiye Kadar Tatbik Etmiş Oldukları Mezâlimi İrâ'e Eder Cedveldir

Esâmî-i kurâ	Ruslar esâmîsindeki nüfus hâne	Şimdiki nüfus hâne	Mülâhazât
Sürmeli	40	20	Yirmi hâne Ermeniler tarafından mahvedilmiştir.
Pirli	35	—	Büsbütün mahvolmuştur.
Aşağışingavat [Aşağıcincavat]	20	—	Büsbütün mahvolmuştur.
Yukarışingavat [Yukarıcincavat]	25	—	Büsbütün mahvolmuştur.
Kamışlı	50	20	30 hâne mahvolmuştur.
Karabulak[Kırkbulak]	20	—	Büsbütün mahvolmuştur ve köyleri de harâbdır.
Pirsah	20	10	[10] hâne kalmıştır
İki Katırlı	40	—	Hiç kalmamıştır. İki köy de harâbdır.
Tavuskün	60	—	Büsbütün mahvolmuştur köyleri de harâbdır.
İnce	20	5	15 hâne mahvolmuştur köyleri de harâbdır.
Karakoyunlu	25	—	Büsbütün mahvolmuştur.
Aliköse	40	10	30 hâne mahvolup köyleri de harâbdır.
Sökü	45	20	15 hâne mahvolup köyleri de harâbdır.
Ekerek	200	120	80 hâne mahvolmuştur.
Kağın	30	5	25 hâne mahvolmuştur.
Hadimli	20	10	10 hâne mahvolmuştur.
İki Kenzehler [Kenzekler]	40	4	36 hâne mahvolub iki köy de harâbdır.
Kuruğağaç	40	20	20 hâne mahvolmuştur.
Esâmî-i kurâ	Ruslar esâmîsindeki nüfus hâne	Şimdiki nüfus hâne	Mülâhazât
Demishan	50	20	30 hâne mahvolmuştur.

Karacaören	20	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Kayaharabesi	15	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Canderviş	20	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Ağdis [Ağdiz]	40	20	20 hâne mahvolmuştur.
Hüseyinkend [Hasankend]	20	10	10 hâne mahvolmuştur.
Kumbulak	20	—	Cümlesi Ermeniler tarafından mahvolub köyleri harâbdır.
Kelekli	20	—	Cümlesi Ermeniler tarafından mahvolub köyleri harâbdır.
Çiçekli	40	10	10 [30] hâne mahvolmuştur.
Sarıabdâl	20	5	15 hâne mahvolmuştur.
Percanis [Percinis]	40	20	20 hâne mahvolmuştur.
Harâbe	60	20	40 hâne mahvolmuştur.
Hamurkesen	30	10	20 hâne mahvolmuştur.
Kayakışlak	30	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Gülâbî	20	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Kızılkule [Kızıлкеfe]	40	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Gülahmed	20	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Yağlı	40	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Karahisar	20	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Taşlıca	20	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Sıçanlı	30	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Asma	50	—	Cümlesi mahvolmuştur.
Kuyucuk	50	—	Cümlesi mahvolmuştur.

Kulp kazâsının nefsi-i Kulp'a â'id kurâ ile Percanis [Percinis] nâhiyesini ihtivâ eden isimleri bâlâda muharrer 41 kurânın Ermenilerin mezâlimine uğrayarak Ruslar zamânındaki nüfûsuyla hâl-i hâzır nüfûs-ı mevcûdlarını irâ'e eder cedvelin tanzîm ve takdîm kılınmış olduğu ve bunlara yapılan mezâlimin en büyük müsebbibi Alikamerlili Haçador Ağa ile İğdir'da bulunan Ceneral Dero ve Yezîdîlerden Cihangir Ağa, Hasan Ağa oğlu Yusuf Ağa, Yusuf Ağa'nın kardeşi oğlu Âkid Bey taraflarından yapıldığı ahâlinin ifâdâtıyla sâbit olmağla ma'rûzdur.

Fî 24 Kânûn-i Sâni sene [13]37

Süvârî 11 K. [Bölük] K. [Kumândanı]

Yüzbaşı

imzâ

BOA. HR. SYS. 2878/78

23

NAHCIVAN VE İĞDIR HAVALİSİNDE MÜSLÜMAN HALKIN ERMENİ SOYKIRIMINA UĞRADIĞI

Katliâma maruz kalan Nahcivan ve İğdir civarındaki Bulakbaşı, Nevruz, Uluhanlı, Kamerli, Cilehan, Şeyhler, Koçak, Fakirler, Alimehmed ve Hızırlı köyleri ahâlisinden bazılarının ifadesinden; İngilizlerin Kars'a girmesiyle beraber barış imzalandığı ve isteyenlerin köyelerine dönebilecekleri ilan edildiği halde dönmek için yola çıkan birçok kişinin, Ermeniler tarafından yollarda katledildiği ve Ermenilerin bu katliâmı yaparken kadın, çocuk ayırdetmediği gibi önlerine çıkan herkesi süngülerle delik deşik ederek, top ve makinalı tüfeklerle toplu katliâm yaptıkları, kundaktaki çocukların bacaklarını ayırarak başlarını taşlarla ezdikleri, kadınların doğmamış çocuklarını karınlarından süngülerle çıkardıkları; Koçak köyünde kadın ve çocukları birer birer kestikten sonra üzerlerine gazyağı döküp yakarak, ihtiyarların sakallarını kısıkaçlı maşa

ile çekerek yüzlerinin derilerini soydukları, çocukların balta ve hançerlerle kafalarının parçalanıp gözlerinin çıkarıldığı ve yine çocukların şişlere geçirildiği; bütün mal ve hayvanların yağmalandığı, binlerce Müslüman'ın soykırımı tabi tutularak Aras nehrinin kesilen ve boğulan insan cesetleriyle dolup taşıdığı.]

Extermination of the Muslim Population in the Neighborhoods of Nahcivan and Iğdır by the Armenians.

According to the deposition made by some individuals from the population of the villages of Bulakbaşı, Nevruz, Uluhanlı, Kamerli, Cilehan, Şeyhler, Koçak, Fakirler, Alimehmed and Hızırlı which had been exposed to Armenian attacks and masskilling, following the occupation of Kars by the British army a peace accord had been signed and it was declared that those who want to return to their villages can go back home but Armenians, assaulted and killed the people returning back to their villages women and children and anyone they encountered on the roads, perforating and lacerating without distinction their bodies with bayonets, massacring the population with their artillery and machine guns, tearing to pieces by quartering the legs of baby in arms and crushing their skulls and even cutting and ripping open the abdomen of pregnant women and extracting unborn young with bayonets; in the village of Koçak Armenians after slitting the throats of women and children soaked with Kerosene their bodies and burned them, grabbing and pulling with clawed pincers the beards of old men until the whole skin of their faces were stripped off, the heads of children cut with axes and daggers and broken to pieces their eyes gouged, some of them pierced and skewered, all goods and cattle looted, thousands of Muslim people had ben massacred, to such a degree that the Aras River was overflowing full of massacred and drowned bodies.

18 Ca. 1339 (28. I. 1921)

On Birinci Kafkas
Fırkası Kumandanı
Erkân-ı Harbiyesi
Şu'be: 1
Husûsî: 360
Umûmî: 83

Fırka Karârgâhı
28/1/[1]337

Şark Cebhesi Kumandanlığına

Mukaddemâ Nahcivan, Iğdır ve havâlisinde Ermenilerin ahâlî-i İslâmiyyeye revâ gördükleri mezâlim ve yaptıkları tahrîbâtın vüs'at ve derecesini takdîr ve tevsîki te'mîn için icrâ etdirilen tahkîkâtdan istihsâl olunabilen ma'lûmât leffen arz u takdîm kılındı.

Kafkas

II. Fırka Kumandanı ve

Kâ'im-i makâm

KAFKASDAKİ İSLÂMLARIN AVÂKIB-I AHVÂLİ

KATLİ'ÂMLAR

Bulakbaşı köyünden Hacı Rasul oğlu İsa'nın ifâdesidir

[1]335 senesi Mart'ının on ikinci günü Iğdır ve civârından ba'zı muhâcirler Kars'a mülhak Sarıkamış'ın Bağbasan nâhiyesinde oturuyorduk. Kars hükûmeti dağılmış, İngilizler Kars'a gelmişlerdir diye ahâlîye i'lânât yapmışlardı. Bunun üzerine Bulakbaşı obaları Kağızman'a hareket etdik, göçün nihâyetinde ben kalmışdım. Bayamha'ya(?) yakın bir yerde yol üstünde giderken Kağızmanlı Karabet Efendi on kadar Ermeni neferiyle nereye gidiyorsun diye su'âl etdi. Sulh olduğu için İngilizler köyümüze gitmeye müsâ'ade etdi, gidiyoruz dedik. Bu Ermeni zâbiti (Karabet Efendi) hemen askerlere emretti, üzerimize ateş etdiler. Din ve îmâna sebbederek çocuk ve kadınlarımıza kılıçla urmağa başladılar, zevcem vücûdu kalbur

gibi olmuş kanlar içerisinde yere düşmüştü. Artık ben atımı sürerek kurtarmağa savaştım, üzerime ateş etdiler. Atım vuruldu. Yaya olarak dağlara düşdüm. Bütün mâllarımı civânlarımı götürdüler. 250 koyun, 3 at, 12 araba, koca bir â'ileden yalnız ben kurtuldum. Kağızman'da Ermeni hükûmetine dehâlet ve şikâyet etdim, ehemmiyyet bile vermediler. Hakkımı arayacak yerde dayak atarak hapse tıkdılar. Bir gün mahbûshânedan kaçarak hükûmet-i Osmâniyye'nin himâyesine dehâlet etdim.

Bulakbaşı'nda Portu oğlu Mehmed'in şikâyeti

1 Mayıs sene [13]35 Salı günü Sarıkamış'ın Çatak karyesinde otururken İngilizler Kars'dan bize beyânnâme gönderdi. Sulh olduğundan herkes öz kentine gidebilir diye emr verdi. Biz de Bulakbaşı'na gelüp on üç çadır halkı kendi köylerimize gitmeye başladık. Mayıs'ın on ikinci günü akşamı Har köyünün altındaki çayırılıkta çadır kurarak kaldık. Geceyi orada geçirdik. Sabahleyin erken Kağızman Naça Beyi (Karabet Efendi) yirmi süvârî neferiyle çadırlarımız önüne geldi, bizi çağırdı. Bütün erkeklere sözümlerim vardır diye emretti. Biz de on kişi yanlarına gitdik, nereye gidiyorsunuz diye su'âl etdi. Daha cevâb vermeden Karabet Efendi tabancasını kardeşim Musa'nın omuzuna dayadı ateş etdi. Kardeşim kanlar içerisinde yere yuvarlandı. Bu sırada bütün süvârîler ateşe başlamıştı. Biz hemen çadırlara koşmağa başladık. Dört kişi şehîd oldu. Ben iki yerimden yaralandım. Çadırlarımıza yaklaşırken arka taraftaki tepeden iki yüz kadar Ermeni piyâdesi çadırları ateşe başladı. Arkadan süvârî ta'kîbi, cebheden top ve makineli tüfenk ateşleri bütün çadır halkını şaşırtdı. Çoluk çocuk ateş yağmuru altında kalmıştık. Mecrûh ve şehîd erkek ve kadınlarımızın çadırlara binlerce koyun, atlarımızı, eşyâlarımızı terk ederek pek yakındaki dağa tırmanmağa başladık. Ta'kîb ediliyorduk. En büyüğü dört yaşında olmak [üzre] muhtelif yaşındaki çocuklarımız ve geride yürüyemiyen dört beş kadar kadınlarımızı da süngülerle paraladılar. Yüz seksen kişiden on bir kişi ve yalnız iki kadın kaçabildik. Mütebâkîsi düşmana bırakılmıştır. İki gece dağda kaldık. Taşlar arasından bi'l-istifâde Osmânlı hudûduna geçtik. Osmânlı hükûmetinin âgûş-ı şefkatine kavuştuk. Adâletine güvendiğimiz İngilizlerin emriyle hareket eden on iki hâne halkı binlerce koyun ve eşyâmızla mahv u perîşân olduk. Bu vak'ada esîr kalan genç kızlarımızdan bir ikisinin Revân'da bulunduğunu haber aldık.

Bulakbaşı Köyünden Timur oğlu Hano'nun âh ü zârı

[1]335 senesi Kânûn'un onuncu günü birkaç ev çadır halkı Taşburun'un gerisinde kayalar arasında ikâmet etmekte idik. Taşburun'lu Mülâzım Asator oğlu Aleksan Efendi [şimdi Revân'dadır], Yezîdîlerden Cihângir Ağa da berâber olduğu hâlde yüz yirmi kadar piyâde neferiyle sabâhleyin erkenden bizim çadırların etrâfını sararak erkekleri yanlarına çağırdılar. Birkaç kişi gitdi. Gider gitmez hemân anları öldürdüler diğerlerimizi muhâsara eden piyâde askerleri de süngü hücumuna kalktı. Dîn, îmân sebbederek mahvolsun İslâmlar yaşasun Ermenistan diye bağırarak çoluk çocuk önlerine kim rastgelirse parçalamağa başladılar. Çadırlarımız kanlar içerüsünde kalmıştı. O kadar fecî'âne hareket etdiler ki gözümüz önünde yaralı kadınlarımıza fi'l-i şenî' yapmak, kadınlarımızın karınlarındaki altı aylık çocukları süngüleri ucuna saplayarak suratımıza urmakta hayâ bile etmediler. Bu esnâda dört kişi kayalardan bi'l-istifâde kaçmağa başladık. Yaralı olduğumuzdan Ağrı dağına ilticâ etdik. Bütün koyun, mâl, çadırlar eşyâlarımızı kâmilan talan eden Ermenilerden tahlîs-i cân ederek Bâyezîd'deki Osmanlı hükûmetine dehâlet etdik.

Bulakbaşı Köyünden Hamid oğlu Seyyâd'ın feryâdı

[1]335 Mart'ında hükûmet-i Osmâniyye'ye dehâlet etmek ve Ermeni mezâliminden kurtulmak üzere Karakoyun'lu altındaki yoldan Barbara'ya doğru on beş hâneli bir göçümüzle gitmekte idik. Tamam Karakoyunlu'nun altındaki su kenârına geldiğimizde Ermenilerin yol üstündeki yaptıkları lağımlar on yerden ateş aldı, bütün kadın ve çocuklarımız, erkeklerimizin kol ve bacakları havaya saçıldı. Birçok koyun ve mâllarımız kırıldı. Sağ kalan birkaç kişi bu belâdan kurtulmak üzere geri kaçarken Ermeni askerleri etrâfımızı çevirdiler, üzerimize makineli ateşleri yağdırmağa başladı. Yalnız ben yaralı olduğum hâlde yakamı kurtardım pek yakın olan tepeye çıktım. Her tarafım kan içinde kalmış yere serilmişim. Pek yakınımızda olan vak'a mahalli çoluk çocuğumuza Ermenilerin yaptıkları işkenceyi görmekte idim. O kadar vahşetler icrâ edildiki ez-cümle karılarımızın memesini kestiler. Başlarını taşla ezenler, fenâlık yapanları görüyordum. Su başı kanlara boyanmış, melhame olmuştu, Ermeni kumandanı Asador oğlu Aleksan bî-rûh kanlar içerisinde yatan şehîdlerimizin içerisinde at oynatıyor. Henüz ölmemiş olanların can çekişdirmekte olanların kafalarını taşla ezdiriyordu. Bu kıtâl dört sâ'at kadar devâm etdi. Sonra mâl, eşyâlarımızı ayırdıkları birkaç genç kızları götürdüler. Ben bir iki gün bî-mecâl olduğumdan dağlara süründüm. Köyde kalup da geriden gelen kardaşımın oğlu Memo'yu gördüm. Yanıma çağırdım. Beni omuzuna alarak Osmanlı hudûduna aşırtdı. Orada Osmanlı pâdişâhının idâre-i âdilânesine tâbi' oldum. İşte bu sûretle hânümânlarımız mahvoldu gitdi.

Hacı Rasul oğlu İsa'nın derdi

Mart [1]334

Birgün otururken Ömer oğlu Mustafa feryâd ederek yanımıza gelerek ber-vech-i âtî vukû'âtı yana yakıla anlatup bizden istimdâd taleb etdi. Ruslar Osmanlı toprağından geri çekildikten sonra Ermeniler hergün bizim köylere mezâlîm yapıyorlardı. İki gün evvel Kürd Kano, Ermeni kumandanı askerleriyle köyün bir tarafını Iğdırlı Mardiros Ağa'nın oğlu Dero [Şimdiki re'îs-i cumhûr nasbedilen Sopran Efendi] bir kısım askerle köyün alt tarafını kuşatdılar. Elli yedi hânelik köy ahâlisini meydanlığa toplamağa başladılar. Ben köyün altındaki dereye gizlice kaçdım. Oradaki kayanın arkasından köye bakıyordum. Ermeniler köyün kadınlarını bir evin önüne, erkeklerini bir evin önüne topladılar. Evvelâ köyün ağası Hacı Mahmud Ağa'nın oğullarını ba'dehû diğer erkekleri sırasıyla kadın ve çocukları tavuk ve horos gibi birer birer kesdiler. Kuş urur gibi vücûdlarını delik deşik etdiler. Sonra hepsinin vücûdları üzerine gazyağı dökerek yakdılar. Ermeniler gitdikden sonra kaçarak yanımıza geldim, dedi. Biz de geceleyin Koçağa gitdik, köyü aradık, kimseyi bulamadık, yalnız zavallı köy adamlarının yanmış kemiklerini, sağa sola sıçramış ba'zı bacak, kafa kemiklerini gördük. Ermenilerin Koçak Müslümânlarına yaptıkları bu mezâlîme şâhid olduk.

Bulakbaşı'lı Nebi oğlu Ömer'in şikâyetnâmesi

[1]336 Ağustos'unda bizi himâyeye gelen Bulakbaşı'ndaki Osmanlı askeri Bâyezîd'e gitdikden sonra Ermeniler her tarafda yine Müslüman öldürmek için diş bilemişler, dağlara çıkmışlardı. Ben Bulakbaşı'nın arkasında Ağrı dağının eteğinde on ev çadır halkı ile yaylada bulunuyordum. Dokuz çadır halkı mezâlîmenden kurtulmak üzre kaçdı. Ben de bir gün sonra aynı yolu ta'kîbe başladım. Topol tepeye çıkarken Depo'nun ve Cihangir Ağa'nın askerlerinden yirmi kadar süvârî yanımızdan birdenbire çıkup ateşe başladı. Annemle iki çocuğum yaralanup yere düşdüler. Ben yalnız kaçabildim. Yüksek tepeden bakıyordum, bu hûnhârlar, bu mecrûhları kayalardan aşağıya yuvarladılar. Parça parça etdiler. Koyun ve eşyâmızı götürdüler. Ben yaralı olarak kurtuldum. Osmanlı hudûduna can atdım.

Bulakbaşı'ndan Acem oğlu Eyüb'ün acı bir mektûbu

[1]335 Şubat'ında idi, İngilizler Iğdır'da da adâleti i'lân etmiş, herkesin refâh, sa'âdetini te'mîn edeceğini va'd etmişdi. Biz o vakit Amuran köyünde birkaç ev oturmakta hayvânâtımızı gütmekte idik. İngilizlerin bu te'mînâtına inanmış serbest bulunmuşduk. Şubat onda Ermeniler bizden koyun, inek, öküz istediler. Biz esâsen mâlımızın sâyesinde geçindiğimizden matlûbâtlarını vermedik. Bi'z-zarûr köyümüze gece kaçmağa başladık. Taşburun'a yaklaşmışdık. Taşburun'daki Taşnaklardan Ardaş ismindeki Ermeni kumandanı askerleriyle yola düşmüşdü. Bize yaklaşırken üzerimize ani bir ateş ederek göçümüzü târ ü mâr etdiler. Benimle beraber kardeşim bir de amucamın kızı kurtulabildik. Mütebâkî erkek ve çocuklarımız kâmilen kurşun ve süngü altında mahvoldular. Biz öteden beri himâyesiyle iftihâr ettiğimiz Osmanlı pâdişâhının merhametine dehâlet etdik. Şimdi Ermeniler köyümüzden çekilmiş olduğundan avdet etdikse de evlerimizi harâb bir hâlde bulduk.

Bulakbaşı'nda Ömer oğlu Hoti'nin şifâhî ifâdeleri

[1]335 Mayıs'ın yedisinde biz Bulakbaşı'nda on üç ev Iğdır yakınındaki Argacı[Arhacı] tepelerinde çadırlarda idik. Sabâhleyin erken Iğdır tarafından galabalık geliyordular. Bize yakın geldiklerinde Taşnak alayı olduğunu anladık. Bu gelen kuvvet etrâfımızı sarmaya başlayup evlerimize, çadırlarımıza ateşe başladılar. Evvelki komşumuz Iğdırlı Dero da başlarında idi. Bir sâ'at kadar makineli tüfenk, bomba ve piyâde ateşleri içerisinde kaldık. Nihâyet süngü hücumuna kalkdılar. Biz üç kişi mecrûh olduğumuz hâlde on kişi kaçabildik. Şeyhmirze etrâfında yayılmakta olan bir sürü koyunumuzu kurtarmağa koşduk. Ermeniler bizi ta'kîbden vazgeçdiler. Biz akşama üç sâ'at kalıncaya kadar dağda kaldık. Eski çadırlarımızda kimseyi görmeyince acaba neyimiz kalmışdır diye çadırlara gitdik. Orada bir Ermeni neferi kalıyor, su'âl etdik. Kendisi Vanlı Agob isminde birisi idi. Ta'arruz eden kuvvetin de Vaniskipoto [Vaniskipolik]'da olduğunu söyledi. Bu Ermeni neferi bir kadın tarafından urularak baltanın açtığı büyük yaradan dolayı gidememiş kalmışdı. Mezkûre kadını da Agob süngü ile yaralamış yanbaşına uzatmışdı. Çadırlarımızın bezi âdetâ bir kan deryâsı hâlini almış, etrâfına kol ve bacak parçaları saçılmışdı. Akşam karanlığı olmakda idi. Iğdır'dan gelen yoldan bir ağlamak sedâsı geldi. Oraya koşduk. Bu sabâh Ermenilerin esîr olarak götürdüğü bir ihtiyârın [Aksakallı İsmail Şemo] geldiğini görerek sarıldık. İhtiyâr feryâd ederek, kan ağlayarak başlarına gelen felâketi birer birer anlattı. Ermeniler erkeklerle kadınların ihtiyâr olanlarını, çocukları öldürdükden sonra ve tefrîk etdikleri güzel genç kızları ve bu ihtiyârları, bütün mâl ve kıymetli eşyâlarıyla Iğdır'a götürmüşler, Iğdır'ın şimâl-i cenûbundaki meydânlığa bütün asker-i zâbitân Iğdır'ın erkek kadın tekmîl ahâlisini sıra ile dizilmişler, genç kızların elbiseleri soyulmuş çıplak bir hâlde ortaya çıkarılmış ve bir iskemle üzerine ihtiyâr oturdurulmuş davullar, zurnalar çalınarak cebren bu çıplak kızlar oynatdırılmış, mahcûbiyetden hayâ etdiklerinden elleriyle edeb yerlerini kapamak isteyen kızların kollarına süngüler batırılmakta imiş. Ara sıra oyun ta'tîl edilerek Morad, Ardaş ve Dero

ismindeki Ermeni kumandanları konferanslar veriyor, hâzirûnun alkışları içerisinde sözlerine nihâyet veriyorlarmış. Tekrâr davullar, defler, zurnalar çalınmağa kızlar oynamağa başlıyormuş. Âdetâ maymûn veyâhûd ayı oynatmağa çıkmışlar, katı kalbleriyle gözlerinden kan gibi yaş akıtmakda olan kızları döğmekte imişler. En nihâyet ihtiyârdan bu nasıl toydur ya'ni nasıl bir düğündür diye sordukları zaman zavallı ihtiyâr ses çıkarmayınca döğmeye başlamışlar. Yol üstüne dikmişler. Bütün cemâ'at yüzüne tükürmüş. Bî-çârenin aksakalı tükürük ve sümükle yıkanmış olduğu hâlde haydi git Kürdlere söyle ikinci bir toya daha hazırlanıyoruz, haberleri olsun demişler. İhtiyârı yola salmışlardı. Bu ihtiyâr ağlaya ağlaya üç gün sonra Bâyezîd'de öldü. 750 koyun ve kuzu, 150 inek ve 37 kadar atımız Ermenilere kaldı. Şimdi sefil bir hâldeyiz. Köyümüzün harâb binâlarında sızlamakdayız. Cenâb-ı Hakk bizim âh [ü] zârımızı hâ'in düşmanımızdan alsın. Hazret-i Âdem'den şimdiye kadar gelüp geçen milletlerde bu gibi vahşiyâne zâlimâne hareketi acaba hangi devletin târîhi kaydetmiştir. Yoksa yalnız bizim başımıza mı gelmiştir.

Görülü (?) Kali oğlu Mehmed'in mürâca'atı

[1]335 Şubat'ında idi ki, dünyâya adâletini i'lân etmiş ma'sûmları himâyeye koşmuş bir İngiliz hükûmeti var idi. O vakit İngiliz zâbitânı İğdır'da ve Revân'da bulunmakta idi. Birgün sabâhleyin erkenden yataktan kalkmışdık. Mâllarımızı, koyunlarımızı yazılara, yaylalara otlamağa çıkaracaktık. Bir iki tüfenk sesi geldi. Bir de baktık ki köyün her tarafından Ermeni askerleri ilerlemekte ve köyün içerisine ateş etmekte idi. Makineli tüfenk, piyâde ateşleri yağmur gibi köye yağıyordu. Çoluk çocuk feryâdı vâveylâsı âsumâna çıkıyordu, ben hemân tarla kenarından firâr ederek köyün altındaki mağaraya girdim. Taşın kovuğuna gizlenmiş yatıyordum. Mardiros'un oğlu Dero [Siron Efendi] başında olduğu hâlde Ermeni askerleri köye hücum etdiler. Köy meyyit hâlini almışdı. Ermeniler ele geçenin hayâtına hâtıme çekiyorlar, süngüledikten sonra ayakları altında kafaları ezmekte idiler. Öteden süngülenmiş kadın sesleri arasında ihtiyâr babamın boğuk sesini işitmekte idim. Köyün ortasında gelinleri soymuş memelerini kesiyorlar, evlere ateş veriyorlar, bir taraftan da at, öküz ve davarların üzerlerine eşyâ yükleyüp, tefrik etmiş oldukları genç, güzel kızları sürüp köyden uzaklaşıyorlardı. Kıtâl sekiz sâ'at devâm etdi. Bütün köyü ateşlediler, gittiler. Sonra ben kimse olmadığını görünce köye geldim. Köy âdetâ bir selhâne şeklini almış, kan deryâsına dönmüşdü. Kapının yanında kanlara boyanmış ihtiyâr babamı görünce ağlayarak yanına serildim. Ellerini ayaklarını öpüyordum. Babamın sakalını kıskançla maşa ile diri diri çeküp, yüzünün derisini soymuşlardı. Kafasını kırmış, beynini dışarı dökmüşlerdi. Artık deli gibi köyün evlerini bağıra bağıra, ağlaya ağlaya dolaşdım. Sabahleyin Bâyezîd'e giderken hükûmet-i Osmâniyye'ye mürâca'atda bulundum. Şimdi köyümüz harâb, yıkılmış, bayguş yuvasına dönmüşdür. Bizi bu hâlde getirmeye sebep İngilizlerdir. İngiliz bizim kâtilimizdir. İngilizler bu lekeyi silmek isterse yüzlerce nüfûs öldürmüş, yakmış, hânümânları söndürmüş Dero'dan bu intikâmı alsın. Daha doğrusu cânî Dero'yu i'dâm etsin. Zâyi' olan 1.200 koyun, 100 at ve mâlımızı tazmîn etsin.

Bulakbaşı'ndan Ömer oğlu Hamid'in ifâdesi

[1]334 Teşrîn-i Sâni evâsıtında idi, Taşburun'da Van Alayı'ndan bir tabur asker oturmakta idi, kumandanları Bâyezîdli Karabet Efendi [vaktiyle Bâyezîd'de bakkallık eder idi].

Hased Gıyâs Memo oğlu Arab'ın ifâdesi

Osmânlı ordusu Kafkas'dan çekildi. [1]334 senesi Teşrîn-i Sâni nihâyetinde biz de Türkiye'ye çekilmek istemişdik. Fakat Osmanlı hükûmeti, Ermenilerin fenâlık yapmayacağı ve kendi köylerimizde kalmaklığımızı ve bizi hudûddan içeriye kabul etmeyeceklerini söylemişlerdi. Biz de kendi köyümüzde Mart'a kadar kaldık. Mart'dan i'tibâren Ermeni hükûmeti her tarafa sarkıntılığa başladılar. Ez-cümle Aras'ın o tarafındaki Hâlis, Alimehmed, Avşar, Develi köylerini yakıp yıkmakda, ahâlisini katli'âma başladılar. Ekserî ahâliyi Aras nehrinde boğmakdan lezzet aldığı kindâr düşman bize gösterdi. Biz korkumuzdan hemân bütün köylü yüz ev kadar halk müctemi'an Kağızman'a doğru hareket etdik. Kars'da bir Osmanlı zâbitinin mevcûd olduğunu işitdiğimizden Kars'a müteveccihen hareket etdik. Kağızman deresinde Ağça'ya geldik. Orada oturmaya karar vermişdik. [1]335 Eylül'ün Cum'a günü idi. Kağızman'dan İngiliz üniformasını lâbis bir Ermeni taburu top ve makineli oğün[obüs] tüfenkleriyle berâber üzerimize geldi. İngiliz hükûmetinden emîn bulunduğumuzdan ehemmiyet bile vermedik. Çadırlarımıza yaklaştıkları vakit konuşmalarından İngiliz üniformalı bir Ermeni kıt'ası olduğunu hissetdik. Kendilerini istikbâl etmek ve uğurlamak için çadırlardan ayrıldığımız zamân üzerimize ateşlerini yağmur gibi yağdırmaya başladılar. Hurra diyerek hücumla kaldılar. Biz canımızı kurtarmağa savaştık. Dağlara tırmandık. Çadırlardaki eşyâmızın yarısını bir de dağdaki bir sürü koyunumuzu kurtarabildik. On kadar şehîdimiz oldu. Beş erkek ile üç kadını esir aldılar. Beş-altı çocuğumuz da süvârilerin hücumunda ezildi. Mütebâkîmiz dağa çıkarak süvârî hücumundan ve ateşden kurtararak, Sinek yaylasına gittik. Bir ay kadar yaylada kaldık. Teşrîn-i Evvel'de Ayas Gölü yakınında otururken İğdır tarafından Siron [Dero] kumandasında bir müfreze ve ortadan Yezîdilerden Cihângir ve Kağızman tarafından Hasan Ağa'nın oğlu Yusuf

Bey çeteleriyle bize üç koldan ta'arruz etdiler. Top ve makineli tüfenk ve bomba ateşlerine karşı durmak mümkün olmadı. Biz bu yoldan kurtulmağa çâre ancak Osmanlı tarafını bulabildik. Binlerce koyunumuz kaldığı gibi yüz hânedan ancak on iki hâne halkı sağlıklı Osmanlı toprağına yetişdik. Mütebâkîsi esîr kalmışdı. Yüz elli gün sonra çadırlarımızda bir şeyimiz kalmış mı diye bakmağa gitdiğimiz zaman kafaları parçalanmış ufak yavrularla vücûdları süngü yarasıyla delik deşik olmuş ba'zı erkek ve kadınlarımızı bulabildik. Kızlarımızın kâmilen esîr olarak götürüldüğünü anladık. Şimdiye kadar sefil bir hâlde yaşamakta idik. Bu def'a köyümüze geldik. Bütün evlerimizi yanmış bulduk. Harâbe köşelerinde kaldık.

Hüseyin oğlu Haydo'nun ifâdesi

Biz, Osmanlı ordusu Kafkas'da tren hattı civârında bulunurken biz de Gökçeğöl civârındaki dağlarda [Aktaş, Sıçanlı, Kızıllharâbe] bu üç köy ahâlîsi yaylada idik. [1]334 Ağustos on beşinde Ermeni kuvvetleri sabâhleyin erken yaylada çadırlarımızı ihâta etdiler. Hiçbir kabâhatimiz olmadığı hâlde üzerimize ateş etmeğe ve biraz sonra hücûma başladılar. Rus hükûmeti ordusu çekilirken bütün eslihâsını Ermenilere terketmiş bizlere bir tek tüfenk bile vermemişdi. Biz bu düşmanın bir tarafını yarararak kaçdık. Üç köy ahâlîsinden ancak yirmi hâne yalnız erkeklerle kuvvetli olan kadınlar bir kaç çocukla canımızı kurtarmış eşyâ ve mâllarımızla mütebâkî insanlar kâmilen Ermenilere kalmışdı. Biz Develi'ye geldik, oturduk. Bir ay sonra Osmanlı ordusu çekildi. Bir ay kadar daha Develi'de oturabildik. Güntepe Güvarlı Deli Hartin oğlu Haço ismindeki bir Ermeni zâbiti Develi'de köyün içerisindeki İslâmları Kafkas'da mahvetmek Ermenistan'ın istikbâli için Ermenilere büyük bir vazîfedir diyerek muhtârın kafasını yaraladı. Bir gün sonra da yine köyden yol yaptıracağız diye Kamerli'ye götürüp balta ve hançerle kafalarını parçalamış, gözlerini çıkarmışlardı. Biz fenâ hâlde korkmuş Allah'a yalvarmağa başlamışdık. Teşrîn-i Evvel'de Matos Ağa'nın oğlu Peryam Ağa kumandasında Ermeni taburları top ve makineli kuvvetleriyle köye hücûm etdiler. Biz hemen Başkend civârına geçmek üzere Aras'a koşduk. Ermenilerin bir kısmı köydekilerini öldürürken diğer bir kısmı da bizi ta'kîben Aras'a kadar geldiler. Karırlarla, küçüklerin bir kısmını su götürdü. Üç yüz kişi karı[b]i de Ermeni süngüleyüp Aras nehrine atdılar. Sulara katdılar. Aras nehrini ve kenârını mazlûmların bî-günâh ma'sûmcukların ve kadınların âh ü enîni suda boğulurken husûle gelen boğunuk seslerle ve kırmızı renge boyanmış çehresiyle âdetâ mahşerden bir numûne idi. Develilerden pekçok telefât olduğu gibi bizim kendlilerden de ancak altı erkek ile dört kadın kendimizi kurtarabildik. Ağrı dağına çıplak ve perîşân bir hâlde kavuşduk. Şimdi perîşân bir hâlde gurbet yerlerde dolaşmakdayız.

Alıkızılı Güllü oğlu Maho'nun ifâdesi

[1]335 senesi Mayıs ibtidâsında bütün köy halkı biz Taşburun'un gerisindeki yaylada idik. Mayısın onuncu günü idi. Başkendliler Mardiros kumandasında üç yüz kadar bir Ermeni kuvveti bizim komşumuz olan Ermeni Alıkızılı köyünden Azis oğlu Rubin ve arkadaşları önünde kulağuz olduğu hâlde çadırlarımıza yanaşup etrâfımıza dağıldılar. Bize gülle atmaya başladılar. Biz uykudan kalkmış olanlardan yirmi erkekle, dördü mecrûh olmak üzere on bir kadın iki çocuk Ağrı dağına kaçabildik. Yatakda kalanlar ihtiyâr olup kaçamayanlar, kundakdaki çocuklarımız bile, altmış kadar at, bin kadar koyunumuz, eşyâ ve mâllarımız Ermenilere kaldı. Biz bir ay kadar dağlarda dolaşdıktan sonra yine vak'a mahallini boş bulduğumuzdan avdet etdik. Esîr kalanların süngülerle, bıçaklarla kâmilen parçalandığını gördük, bu şehîdlerin kemikleri çadırlarında açıkdır. Ermeniler köyümüzü de yakmış, şimdiki gibi harâbe bir hâlde bırakmışdır.

Cevâd Bey oğlu Ahmed Bey'in ifâdesi

Biz [1]334 Eylül'de Revan'a üç dört sâ'atlik mesâfedeki Burunluk köyünde idik. Eylülde Osmanlı ordusu kendi hudûduna çekildiği zaman bize bundan sonra sulh oldu. Ermenilerle kardaş gibi Nikola zamânında nasılsa öyle geçinegeliniz diye tenbîhâtda bulundu gitdi. Teşrîn-i Evvel ortasında Ermeni hükûmeti tarafından Mardiros oğlu Dero bizim köye geldi. Ahâlîyi başına toplayarak nutuk söyledi; "Artık şimdiden sonra Ermenilerle İslâmlar rahat rahat yaşayacaklar, düşmanlık kalmamıştır" gibi sözlerle bizi aldatdı. Beş gün sonra sabâhleyin birdenbire köyün her tarafının sarıldığını üzerimize top ateşinin atıldığını gördük, şaşırđık. Bir sâ'at geçmemişdi, süngülerle hurra diye hücûma kalkdılar. Biz Aras nehrine koşduk. Suyun öbür tarafına geçdik. Kırk erkekle yirmi beş kadın elli çocuğumuz süngülerle parçalandı. Mâl, eşyâ, at ve develerimiz kâmilen orada kaldı. Yirmi erkekle, on bir kadın, dört çocuk kurtulmuşduk. Çocukları Aras nehri boğdu. Bu felâketden sonra şimdiye kadar Ağrı dağı ve civârında perîşân yaşadık. Şimdi de harâb köylerin, ıssız duvar köşelerinin ortalarında bulunmakdayız. Hânümânımızı Ermeniler böylece mahvetdi.

Abdî Ağa oğlu Ramazan kendin ifâdesi

[1]336 Haziran'da idi, Zengibasâr ahâlîsini Ermeniler öldürmeğe, kurdlar gibi parçalamağa başlamışdı. Birgün sabahleyin düşman, köyün üstünden on kadar topla köyü bombardumana başladı. Yıkılan evlerden köyün hâricine kaçanlar

da makineli tüfenk ateşleri altında kaldılar. Otuz adamımız öldü. Bütün eşyâ, mâllarımız, hayvânâtımız köyde kaldı. Biz yalnız kendimizi Ağrı dağına atabildik. O gün Zengibasar'dan kaçıp Aras nehri kenarına gelen yüzlerce İslâm Acem'i diri diri Aras nehrine atdı. Zavallılar suda boğulurken Ermeniler nişân ta'îmî yapıyormuş gibi kurşunla öldürmekte idiler. Biz bu zâlimâne hareketi seyrederken kendi derdimize ağlıyorduk. Şimdiye kadar çerge-perişân dolaşdık. Şimdi köyümüzü Ermeniler yakmışlar, harâb bir hâldedir. Sefil bir hâlde yaşamaktayız.

Nevruzlu Mehmed oğlu Abbas Ali'nin ifâdesi

[1]334 Teşrîn-i sâni'de Osmanlı ordusu Kafkas'dan çekildi. Biz özkendimizde kaldık. Aradan on beş gün geçmekte idi, Aram Paşa bizim köye geldi, Ermeni hükûmetine teslim olmaklığımızı söyledi. Biz de teslim olmaklığımıza karar verdik ve teslim olduk. Artık Ermeni hükûmetinin tâbi'i idik. Aram'dan sonra Revan hakanından Başgiritli meşhûr Dolu Gazar [Deli Kazar] ismindeki çetebaşı kende 300 kadar avaneleriyle köye geldi. Size sözüm var diyerek iki mahallenin bütün erkeklerini bir yere toplayup büyük bir eve koydu. Kadınları da bir eve topladı. Bizim aşağıdaki mahallenin başına nevbetçiler dikti. Bu iki mahalleye birimizi bırakmadı, hergün köy bağçelerinde tek tük silâh sesleri feryâd, vuku'âtlar işidiliyordu. Biz o taraflara bakmak için gitmek istediğimiz zaman Ermeni askeri süngüledi. Kimse evinden dışarıya çıkamazdı, en nihâyet bir gün bağçelere gittik. Orada iki kişinin bir ağaca bağlanarak yakılmış, öbür tarafda bir adamın büyük bir ağaca sarılarak kollarından ağaca çivilenmiş, gözleri oyulmuş, karnı delinmiş, ba'zı adamların kürekle kafaları parçalanmış, ötede on iki kişinin birbirine bağlandıktan sonra kurşuna dizilmiş diğeri bir tarafda birkaç ihtiyâr kadın saçından ağaca asılmış, kolları kesilmiş, on beş kadar küçük çocukların karınlarından geçmek sûretiyle bir uzun sırık uzatılmış, jimnastik ağacı gibi meydana dikilmiş ağaç bütün çocukların delinmiş karınlarından geçmiştir. O iki mahallenin muhtelif evleri yanıyor, ma'sûmların feryâd-ı âh ü zârî âsumâna çıkmış, kemik kokuları âfâkı sarmışdı. Bu fecî' manzaranın bizde husûle getirdiği korkutduran akılları âdetâ dünyâyâ geldiğimiz günden beri içerisinde yaşadığımız bağçeleri tanıyamaz olduk. Bağçelerden dışarı çıktığımız zaman köy ağasının kafası köşe başında bir ağaca dikilmiş gördük. Yaşadığımız bağçelere girmeğe artık tahammülümüz kalmadı. Sükûtu ihlâl ederek gayr-i ihtiyârî bağırup bu [me]zâlimden sâlim kalmış olan kendi mahallemize koşduk. İki gün evvel Serhatikof ismindeki Ermeni sergerdesinin birdenbire hiddet sâ'ikasıyla bize söylediği sözlerin doğru olduğu, Kafkas'da İslâmları imhâ etmek politikasının tatbîk edilmekte bulunduğunu bütün evlere i'lân etdim. Geceleyin sabaha karşı bütün çoluk çocuk, kadın erkek kâmilen eşyâmızı, mâl ve mülkümüzü bırakarak perişân bir vaz'iyette âbâ ve ecdâdımızdan kalup bizi besleyen güzel köyümüzü terketmiş, Aras nehrine gelmiş, suyu geçmeğe başlamışdık, ağlayan çocukların feryâdı, ihtiyâr kadınların sadâları, insafsız kalbi hâ'in Ermenilere kadar gitdi ki Ermeniler hücum ederek Aras nehri kenarında bomba ateşlerini yağdırmağa başladılar. Hepimiz kendimizi köpürmüş, kalkmış akan Aras deryâsına suya atmağa başladık. Bomba ateşinden süngü darbesinden kurtulanların ekserîsini zâlim su götürdü, suyu can kuvvetiyle yarup geçmek isteyenlerin makineli tüfenk ateşinden müte'essiren suya gark oldu, iki yüz elli hânelik bin nüfûslük bir cemâ'atden selâmetle yirmi kadar erkekle dört kadın kurtulabildik. Cümle eşyâ ve mâlımızı Ermenilere bıraktık. Başkend ahâlîsinin himmetine mürâca'atla ve sâhib-i nüfûzlara dehâlet etdik. Şimdiye kadar birçok devlete mâlik olduğumuz hâlde çobanlıkla ve amelelikle vakit geçirdik. İki ev Başkend ahâlîsi ile beraber Ermenilere teslim olduk. Berây-ı maslahat edilmiş müsâ'ade üzerine Revan'a gittiğim zaman o vak'ada Ermenilere esîr kalan bâkire kızlarımızdan dördünü Revan kârhânelerinde ülfet[d]e bulunduğu re'yü'l-'ayn gördüm. Gördüğümüz bu mezâlimi izhâr için büyük devletlere arzedilmek üzere ifâdede bulunuyorum.

Serrâcelerden Meşhedî Mehmed'in Bağrek (?) kızı Bala'nın ifâdesi

[1]336 Haziran ayında idi, öğle üzeri Dero ve Başkendli Hüseyin Bayralof kumandasında birçok Ermeni askerinin köyün altına geldiğini muhtârımız söyledi. Bir sâ'at geçmeden köye top gülleleri düşmeğe başladı. Bılumut (?) [makineli] kurşunları köye yağmur gibi yağıyordu. Köyün üç tarafı sarılmışdı. Biz erkek, kadın kâmilen Aras nehrine doğru kaçmağa başladık. Ermeni süvârîleri yolumuzu kesdiler. Birçoğumuzu kılınçdan geçirdiler. Biz bağ ve tarlalara dağıldık. Her taraftan yine Aras'a koşduk. Kendimizi suya atdık. Biz suyu geçmek için can çekişdirirken, Ermeniler kurşun ve bombalarla bizi boğmağa, mahvetmeğe çalışıyordu. Yüzlerce erkek ve kadınlarımızı su götürdü. Ekserimiz yaralı olarak yirmi erkekle, on bir kadın, dört-beş çocuk kurtulduk. Başkend'e canımızı atdık. Şimdiye kadar dilenmekle vakit geçirdim. Erim, anam, babam suda boğulmuşdu. Üç çocuğumdan ikisi aç ve çıplaklıktan öldü. Şimdi bir çocukla harâbelerde can çekişdirmekteyim.

Uluhanlı'dan Mehmed'in zevcesi Hamse (?) kadının ifâdesi

Ben köyde esâsen fakîr, bî-kes idim. İki yetim sâhibi idim. Bağ ve tarlalarda yemiş toplar, başak toplar iki yetim balamı besler idim. [1]336 Haziran'ın on beşinde idi. Deli Kazar ismindeki Ermeni zâbiti on kadar süvârî neferiyle tarlalarda

yanımıza geldi. Bize yaklaşır yaklaşmaz üzerimize kılıncı çekerek, üzerimize hücum etdiler. Yanımda çıplak iki evlâdımı kılıncı parçaladılar. Ben de omuzda açılan kılıncı yarasının te'sîriyle düştüm. Tarlada kanın içinde akşama kadar kaldım. Köyün her tarafında toplar atılıyor, muhârebe oluyordu. Gece sürüne sürüne Aras nehrine geldim. Başkendli Meşhed Bala'nın nökeri beni sırtına alarak Aras nehrinden geçirdi. Başkend'de o vakitten beri dilenmekle vakit geçirdim. Kocam da Uluhanlı'da öldürülmüştür.

Hasanverdi kerîmesi Haydar'ın zevcesi Zeyneb kadının ifâdesi

[1]336 Haziran'ında Ermeniler top ve makineli tüfenkle köye hücumla başladılar. Biz kendi koca ve çocuklarımız ve bir iki ev komşumuz ve mâllarımızı, eşyâlarımızı bırakarak kaçmağa başladık. Köyün alt yolunu kesen Ermeni süvârileri üzerimize hücum etdiler. Kocamla bir çocuğumu kılıncı kesdiler. İki ufak çocukdan başkasını kâmilen kırdılar. Dört kişiyiz, iki kadın başını alarak ağaçların dibine götürdüler. Bizim ırzımıza geçdiler. Ağaca bağlıyorlardı, zâbitleri bağdı, hemen bizi orada bırakarak atlarına binip gitdiler. Giderken iki çocuğumuzu da yol üstünde iki biçdiler. Akşam karanlığında bi'l-istifâde Kerimbeyli köyünün karşısına geldik. Aras nehrini geçdik. Başkend'e iki kariyla üç çocuk geldik. Şimdiye kadar sokaklarda dilendik. Bir çocuğum da şimdi açlıktan ölmektedir. İşte hâl-i sefâletimiz, perîşâniyetimizi gördüğünüz gibi. Dünyadaki kadınlara yazınız. Bize de şefkat etsin, acısınlar.

Kamerli'den Muharrem oğlu İmâm Ali'nin ifâdesi

[1]334 Teşrîn-i Evvel'de Osmanlı Ordusu çekildikten sonra Teşrîn-i Sâni'de Kamerli'den Hamail Baba Haton ismindeki Ermeni zâbiti ile üç yüz kadar Ermeni piyâdesi köye geldiler. Evvelâ genç erkekleri yol yaptıracağız diye topladılar. Bir iki kerre genç kızları bağırarak elimizden aldılar. Her gün köyümüzün önünde â'ile ve kızlarımızın nâmûsuna tecâvüz etdiler. Köyün ileri gelenlerini keserek yonmak sûretiyle etlerini koyun eti gibi parçaladılar. Hattâ köyün büyüklerinden Hacı Bayram ile Hacı Abidin ve Tahir Ağa'yı para vereceğiz diye el ve kollarından ağaçlara çivilediler. Bonaparşan isminde bir doktor evvelâ kalbi açmak, ciğerlerini çıkarmak, dudaklarını kesmek gibi envâ'-ı işkencelerle her üçünü de öldürdüler. S..lerini keserek ağızlarına koydular. İki gün köyün pazarında teşhîr etdiler. Ba'dehu karılarını bunların karşısında uzun bir ağaçdan saçlarından asdılar. Kamerlili Boğosek Hayko ismindeki Iramof familyasından bir yüzbaşı, Tahir Ağa'nın kızını mescide götürüp orada cebren ırzına geçmiş ve hançerle kızı boğazlamıştı. Biz bu fenâlıkları görür, kolları kırılmış kuşlar gibi çırpınarak, bir gün sonra bizim İslâm mahallesini abluka etdiler. Balta ile, destere ile adamlarımızı kesmeğe başladılar. Birçok adamları toplayup hemân bir eve dıkarak yakmakda idiler. Biz damlardan bağçe duvarlarından bi'l-istifâde mâl ve eşyâlarımızı bırakarak kaçmağa başladık. Bizi ta'kîb etdiler. İki yüz hânelik İslâm mahallesinden ancak yirmi hâne Aras nehrine gelmiş iken bizi süvâriler dutup dutup Aras nehrine atdılar. Biz kaçanlardan onsekiz kişi kurtulabildik. Mütebâkîsi kâmilen öldürülmüş, sulara boğulmuşdur. El-yevm Revan kârhânelerinde mevcûd kızlarımız vardır. Bunları her ne kadar almak istedik ise de vermediler.

Cilehan köyünden Hasan oğlu Mehmed'in ifâdesi

[1]334 Teşrîn-i Evvel'de Osmanlı Ordusu gitdi. Biz Ermenilere teslim olmuşduk. Ermeniler evvelâ bizim silâhlarımızı topladı. Birgün köyümüze 600 nefer kadar Ermeni saltadı geldi. Derilerli Simon'un oğlu Arşak, Kamerlili Baba Hanof oğlu Aram, Kamerlili Bogos oğlu Çakhof kumandanları idi. Bizi kâmilen köyün altında erkek kadın, çoluk çocuk bir bağçeye topladılar. Üzerimize makineli ateşleri yağdırmağa başladılar. Kırılan kırıldı, biz kurtulanlar bağçelere dağıldık. Aras kenarına geldik. Aras nehrinde Ermeni askerleri vardı. Tutduklarını suya atıyor, genç kızları dutup bağlıyorlardı. Biz sağdan soldan gizlice suyu geçüp kurtulanlar iki yüz hânelik köyden ancak yirmi iki kişi, dört kadın idik. Eşyâ, mâl, hayvânâtımız da Ermenilere kaldı. Bir çöp bile kurtaramadık.

Şeyhler köyünden Mansur oğlu Rüstem'in ifâdesi

[1]334 Teşrîn-i Evvel'de Develili Livan Ağa, Ebrehanlı Yüzbaşı Koğas, Yüzbaşı Davud Bey oğlu Timur Bey yedi yüz kişilik bir kuvvetle bizim köye geldiler. Sabahleyin erken hiçbir şey söylemeden, anlatmadan katli'âma başladılar. Ben büyük oğlumla beraber samanın içerisine girdim, saklandım. İki gün köyde katli'âm devâm etdi. Silâh sesleri kesilmedi. Kurtlar, ayılar gibi çoluk çocukları ve ihtiyâr kadınları yerlere sürüyüp parçaladıklarını samanlığın penceresinden gizlice bakarak görürdüm. Artık köyde sükûnet bulunca yavaşca dışarıya çıkdım. Kimseyi görmeyince Aras nehrine koşdum. Nehrin kenarına kadar şehîdlerin üzerinden geçdim. Tarla kenarından giden su harkı kan rengini gâ'ib etmemiş, Aras nehrine kırmızı sular akıyordu. Aras'dan geçerken oğlumu da su götürdü. Suyun öbür geçesinde kenarında bir şişmiş cesed gördüm. Bu benim küçük kızım idi. Ermenilerin suda boğdukları bu güzel kızı bağrıma basup ağlarken gözüm karşı yakada

bir lâşeye rastgeldi. Bu da Hacı dayım idi. Bütün Aras nehrinde boğulup suyun kenara atdıklarını saymışdım. Tamam iki yüz yirmi adam idi. Sonra Başkend'e geldim. Benim gibi saklanup da belâdan kurtulanların adedini on sekiz kişi, on kadın, dokuz çocuk sayabildim. Köyümüzün bütün nüfusu bin üç yüz olduğu hâlde şimdi kırk kişi kadar ancak kalabildik. Şu hâlde bin iki yüz küsür adamımızı hûn-hâr Ermeniler kan içerisinde bırakup öldürdüler. Hiçbir kimse köyden bir tek hayvân veyâhûd bir parça eşyâ kurtaramadık. Hepsi Ermenilere talan oldu. Şimdi sefil, bî-kes, aç, çıplak, garîb zokak köşelerinde beklemekdeyiz.

Fakirler köyünden Hasan oğlu Oruc'un ifâdesi

[1]336 Teşrîn-i Sâni'de Nevruzlu Asador Sako oğlu Arşin, Mobrez oğlu Nekabet, Zalo oğlu ismindeki Ermeni zâbitleri kumandasında 250 Ermeni neferi bir topla köyümüzü sabahleyin sardılar. Beş yüz erkek toplayarak, bir iki eve toplayup kapatdılar. Birer birer yanımızdaki evden çıkarup öldürmekte idiler. Biz iki yüz kişi mescidde idik. Gice arka duvarı delerek Aras nehrine geldik. Ermenilerden arkamızdan koşmağa başladılar. Su kenarında tutabildiklerini öldürüp suya atdılar. Tutamadıklarını su üzerinden geçerken öldürdüler. İki yüz kişiden ancak on dört kişi kurtarabildik. Biz Kerimbeyli'de on gün kadar oturduk. Bir gün köye yakın olan Aras kenarından birisi geldi. Gittik, bir genç kızımızı su aparmakda idi. Kızı sudan kurtardık, getirdik, istirahat ettirdik. Sabahleyin Emine ismindeki bu hocanın kızı yana yakıla ber-vech-i âtî anlattı; "Ermeniler eve topladıkları 300 kadar kişiyi birer birer boğazladıktan sonra evle beraber yakdılar. Çocukların kafalarını ezmek sûretiyle yok etdiler. Kundakdaki çocukları bacaklarından ayırup taşlarda parçaladılar. İhtiyâr kadınları ağaçdan asdılar hattâ köyün mezârlığından üç gün sonra Âliye Hanımı mezârdan çıkarup Avadis isminde bir asker vaktiyle bu karıda gözüm kalmışdı diyerek bî-rûh âhiretine kavuşmuş bir kimsenin ırzına bile geçmişti. Benim dört gün mütemâdiyen on beş nefer sıra sıra gelerek ırzıma geçmişlerdi. Beni Revan'a götürüyorlardı, köyün içinden kaçarak dayımın evinde ahırda saklandım. Birgün bekledikten sonra kaçarak buraya geldim. Bütün mâl, eşyâ, davar ve sâ'iremizi Ermeniler beş gün mütemâdiyen Kamerli'ye, Nevruzlu'ya taşıdılar" diye kadıncağız hikâye etmişti. Şimdi aç, çıplak mahalle köşelerinde dolaşmakdayız.

Alimehmed köyünden Kurban Ali oğlu Fethullah'ın ifâdesi

[1]334 Teşrîn-i Sâni'sinde Ermenilere teslim olmuşduk. Ermeniler köylere ara sıra hücum eder, adam keser, kız kaçıtır, mâl götürürlerdi. Bir gün sonra bizim köyde katli'âm yapılacağını hissettik. Mâl ve eşyâmızı bırakarak İran'a kaçtık. İran'da kaldık. [1]336'da edilen müsâ'ade üzerine tekrar Zengibasara'a geldik. [1]336 Haziran'da bin kadar piyâde ve süvârî kuvvetiyle Ermeniler köye hücum etdiler. Katli'âma başladılar. Ben tüfenk patlamağa başlarken mescidin kubbesine girüp gizlendim. Üç gün katli'âm devam etti. Bütün ileri gelenleri, erkek kadın kesdiler. Ayırdıkları genç kızları ve mâl, eşyâ, koyunlarımızı götürdüler. El ayakdan çekildikten iki gün sonra ben suyu geçerek Başkend'e geldim. Bin beş yüz kadar nüfûsdan köyden kaçup da kurtulan elli erkek, yirmi kadın, on beş çocuk olduğunu işittik. Bu sûretle bir imhâ politikasını hedefi olarak şimdi pek sefil ve aç bir hâldeyiz.

Başkendli Meşhedî Bilâl Bey'in ifâdesi

[1]334 Teşrîn-i Sâni'de Osmanlı ordusu Kafkas'dan çekildikten sonra Ermeniler Zengibasara, Kernibasara (?) ve Yedibasara ve havâlisindeki köyler ahâlisini katli'âma başladı. Kafkas'daki İslâmlar aleyhine Ermeni çete hükûmete bir imhâ politikasının tatbik edileceğini işitmişdik. Bu sıralarda hakîkati tatbikinden anladık. O kadar fecî'âne hareket icrâ ediliyordu ki, yeryüzünde yaşayan insânlardan Ermenilerden başkasının açmayacağına şübhemiz yokdur. Ne rezâlet, ne fenâlık. Ba'zen yanbaşıımızdaki Aras nehri, Erzurum'dan geçerken hâ'iz olduğu güzel rengini Ermenilerin mıntikasında değışdirmiş, kan rengini almış, çok zamanlar köpük yerine insan cesedlerini götürmüştü. Suyun insanları boğduktan sonra petek gibi şişmiş cesedleri kenarına atması ve bu cesedlerden husûle gelen müte'arrız koku o muhitteki havayı izâ'a ederdi. Gün geçdikçe bir vak'aya şahid oluyor, biz işkence yapıldığını işidiyorduk. Bi't-tab' bu denâ'et mıntikası büyüdü, genişledi. En nihâyet bizim köye dayandı. Üç gün evvel komşumuza revâ görülen hâlâtın bizlere de yapılacağını hissettiğimizden bir sabah bütün eşyâlarımızı kıymetli mâllarımızı köyde terkedüp firâr etmek, İran'a geçmek mecbûriyetinde kaldık. Aras kenarına ta'biye edilen toplarla köyümüz bombarduman edilir, birçok ma'sûm, bî-günâh kimseler harâbeler ve enkâz altında kalır idi. Köyden hârice çıkanlar da makineli tüfenk ateşiyle imhâ ediliyor idi. Biz İran'a gitdik. Sonra [1]336'da tekrar köyümüze geldik. Köyü harâb bir hâlde bulduk. İşte gördüğünüz bu köy sefiller, açlar yurdu olmuş, baykuş yuvasına dönmüştür. Hiç olmazsa günde dört kişi açlıktan ölüyor, suyun o kenarındaki bir fikr-i sakîm sâhibi milletin refâh, sa'âdeti te'mîn edilmişken bu taraftaki mazlûmânın açlıktan ölmesine hangi nev' benî-beşer râzıdır. Hangi millet ve devletin

târîhinde esîr olan bir düşmanın hattâ kadınların bile binâ dâhiline koyularak yakıldığı, kül edildiği kaydedilmiş ve hikâye kılınmıştır. Acaba bu mazlûmânın âh ü zârlarını, intikâmlarını Cenâb-ı Hakk ne zaman Ermeni kâtillerinden alacaktır.

Abdullah oğlu İskender Cennetâbâd

[1]334'de Osmanlı ordusu Kafkas'ı tahliye mecbûr olarak çekildi. Ermeniler Bülbül oğlu Meleküm, Aleksan oğlu Bekarat, Mardiros oğlu Dero [Siron] Efendi kumandanları başlarında olduğu hâlde iki bin kadar süvârî ve piyâde kuvvetiyle top ve makineli tüfenkleriyle gayr-i müsellağ olarak Şıracı Gökçeli, Duhanşalu, Bayat, Kaçar, Zülfikar, Karakoyunlu köylerine ta'arruz edüp, Ağrı dağı eteklerine kadar köylerde, yazılarda tuttuklarını kездiler. Birçok kadın ve çocuklarımız koyun gibi kurban edildi. Pek az kimseler kurtulabildi. Şimdi bile âsârı ile müsbettir. Bütün yazılar kafa kemikleriyle, kol ve bacak kemikleriyle doludur. Sürmeli ve havâlsî bir kassâbhâne olmuş idi. Hâl-i hâzırdaki manzara buna bir delîldir. Bütün mâl, eşyâlarımız da Ermeniler almıştır.

Hızırlı köyünden Ali oğlu Vezre Bey'in ifâdesi

Rus Hükûmeti inhilâle yüz tutmuş ordusu perîşân olarak dâhile gitmiş, Ermeni zulmü başlamıştı. [1]334 bidâyetinde Osmanlı ordusu biz Kafkas Müslümânlarını tahlîs-i girîbân eyledi. Bizi himâyesine aldı. [1]334 Teşrîn-i Sâni'sinde hâricî te'sîrle bu şanlı, şefkatli Osmanlı ordusu Kafkas'dan çekildi. Başımıza bir Ermeni çete hükûmeti çıktı. Artık bir belâ-yı cürm kesildiler. Muhtelif gün ve zamanlarda başlarında zâbitleri olduğu hâlde bölük bölük askerleri köylerimize ta'arruz eder, eline geçirebildikleri adamlarımızı boğazlarlar, envâ'-ı denâ'etle bir rezâletle parçalar, mâl, eşyâmızı götürürlerdi. Bize teslim olmağı teklîf etdiler. Teslim olmağa karar verdik. Fakat o günlerde Kağızman ve civârındaki teslim olmuş köyleri ve ahâlsini katli'âm yaparak mahvedtiklerini haber aldık. Bunun üzerine insan öldürmekle lezzet-yâb olmuş, cinâyetle iftihâr etmekte bulunmuş hûn-hâr bir millete, denî bir hükûmete, zâlim Ermenilere teslim olmak imkânı kalmadı. Evvelce İngilizlerin adâletine güvenmişdik. Onunda bir blöfden başka birşey olmadığını çabuk anladık. Kağızman tarafına firâr etdik. Bütün ahâlî müctemi'an gitdik. Dağlar başında olsun rahat yaşamak arzu etmişdik. Heyhât ki Ermeniler Kağızman, Penek ve Kulp mıntıklarında barbarlıklarda bulunmağa yeltendiler. Vaniskopolik'den bir tabur Ermeni askeri Morad Bey'in kumandasında birtakım Yezîdî çeteleri de ağaları Cihangir ve Mahmud Beylerin kumandasında obalarımıza, çadırlarımıza ânî bir ateş basğını ile top ve makineli tüfenklerle ta'arruza başladılar. Ermeni süvârîleri bu köylerde insan lâşeleri üstünde maneş (?) ta'lîmi yapmağa başlamış, ufak yavruları ihtiyâr kadınları, köyün en meşhûr delikanlılarını boyunlarından bir def'ada kılınla kesmek, ba'zısının bağırını mızrakla deşmek sûretiyle idmân ta'lîmleri yapmakda âdetâ bu ameliyâtla âdetâ teftiş edilmekte idiler. O dağ ve taşlar barut kokuları içinde kaldı. Vâveylâlar, feryâd-ı zârlar âsumâna çıkmış yükselmişdi. Te'essüf olunur ki, hemde o sıralarda Kafkas'da müsâvât i'lân etmiş koca İngiliz me'mûrları pek yakında oldukları hâlde bu kokuyu hissetmemiş, bu velveleyi duyup da imdâdımıza koşmamıştı. Yalnız belki mu'âvenet ve himâyeye koşar diye Osmanlı ordusu hudûduna tecessüs ediyorlardı. İşte bu hâl ile de diyebiliriz ki icrâ edilen mu'âmele-i hûnrîzâne yapılan katli'âm karar verilmiş bir program, çizilmiş bir plân icâbâtı idi. Buna şübhemiz kalmadı. Artık bu denâ'et ve bu âdîliği dünyanın her mıntıkasına i'lân etmeğe hâmîsi bulunduğumuz müşfik, âdil pek büyük Osmanlı hükûmetine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bir vazîfe biliriz. Bu muhârebelerde 150 kadar erkek, 400 kadın, 270 ufak yavrucuklarını parçalanmış, 30.000'den fazla koyun, 1.200 inek, 75 at, 900 öküzümüz zâyî' olmuş, bütün köylerimiz yakılmış, yıkılmış, harâb edilmiştir. Biz şimdi harâbe köşelerinde imrâr-ı hayât etmekdeyiz. Acından ölenlerimiz var. Sefil kalanlarımız çokdur. Artık merhamet, adâlet!..

Meşhed oğlu Hüseyin oğlu Zülfikâr'ın Meşhedî Şükri'nün ifâdesi

Osmanlı taburları Kafkas'dan gitdikden sonra biz öz kendimizde idik. Kendi iş ve ticâretimizle meşgûl idik. Kafkas'da adâlet i'lân edilmişdi. Tâbi' olduğumuz Ermeni hükûmeti bizden para, mâl, davar, eşyâmızı vergi olarak ister, ba'zen cebren götürürdü. Hattâ üniformalı zâbitler bize para ile mâl satar, arkasından bir diğerk jandarma veya Ermeni askeri bu mâl benimdir diye elimizden çeker alırdı. Sonra şulluk (kargaşalık) tamamıyla baş gösterdi. Bağçede, tarlada, yolda nerde rastgelirse adamlarımızı öldürür, soyar envâ'-ı fecâyî' yaparlardı. Adamlarımızın kesilmiş parçalarını İğdır'daki Naçali'nin Haçator Ağa'ya, Melek Moradof'a gösterüp artık fenâliğe nihâyet verilmesini ricâ etdiğimiz zaman, şikâyetimiz nazar-ı i'tibâra alınmadığı gibi dayakla bizi habse bile tıklarlardı. Bu hâlât bir ay kadar devâm etdi. Hattâ bir gün Sadık oğlu Hacı Rıza Ağa, Meşhedî İsmail oğlu Meşhedî Muhtar ve daha iki kişiyi Mülâzım Ardaş da'vet etmişdi. Da'vetde bir parça yemeği getirmişler, ağalar yemek yerken içinde insan parmağı görmüşler, hemen korkarak yemekden vaz' geçmişler. Ermeni zâbitinden su'âl etdikleri zaman, Ardaş, Ermeni hükûmetinin her istediğinde vermezseniz kızlarınızı geceleri bize göndermezseniz, üç gün evvel Karakoyunlu'dan Yarma'ya giden bir adamınız gibi hepinizi kesüp, böyle çorba yapar

köylülere yediririz diye cevap vermiş ve ağalarımızın ağzını, yüzünü kanlar içerisinde bırakup göndermişlerdir. Bir gün sonra o zâbit köye geldi. Büyük iki ağayı da köyde süngülediler. Aynı günlerde Külek köyü vak'ası zuhûr etdi. Külek köyünde erkek, kadın ve çocukları evlere doldurup yakmak, su kuyularına atup boğmak, susuz kuyulara gömmek, doldurarak üzerlerini diri diri toprakla doldurup öldürmek gibi zulümlerin yapılmış olduğunu ma'a't-te'essüf işitdik. Bir gün sonra üç Ermeni zâbiti on bir askerle sarhoş olarak köye geldiler. Davul-zurna çaldırarak Kербela Ali Paşa'nın kerîmesi Gül'izâr Hâtûn'u çırılçıplak edüp oynatdılar. Bu mezâlime, fecâyî'a tahammülümüz kalmadı. Ne İngiliz ne mingiliz Ermenilerin bilünmüş, keskinlenmiş hançer-i kakhârlarına karşı duramayacaklardı. Bir gece Ermenilerden gizli bütün köy ahâlîsi mâl, eşyâ, davar ve koyunlarımızı bile köyde bırakup yalnız kendi canımızı bu belâdan kurtarmağa başladık ve Ağrı dağına doğru kaçdık. Ermeniler bu hareketimizi haber almış Yarma karakolundan yollarımızı kesmişlerdi. Biz bu Ermeni pusularına yanaşmışdık. Her taraftan makineli tüfenkler, bombalar ateş edilmeye başladı. Yarma mıntıkasında vâveylâlar kopdu. Artık süngü ile öldürülenler, kılıncıla parçalananlar, beyinleri deşilenlerin haddi var, hesâbı yok idi. On kişi kadar mecrûh ve zedelenmiş erkekle bir kadın kurtarabildik. Mütebâkî insanlarımız yırtıcıların elinde kalmışdı. Ağrı dağından Bâyezîd'e geçdik. Hattâ bir zaman sonra büyük Amerika hükûmeti tarafından Bâyezîd'e gönderilmiş paşalara, kumandanlara ricâ etdik. Derdimizi anlatdık. Hiçbir kimse, hiçbir millet ve devlet bize acımadı. Yalnız Osmanlı hükûmeti bizi şimdiye kadar âğûş-ı şefkatinde besledi. Şimdi köyümüze geldik. Yıkık duvarlardan başka birşey bulamadık. Bi'z-zarûr sağlam kalmış olan büyük Ermeni köylerinde barınıyoruz. Acıklı bir vaz'iyetdeyiz.

Kafkas'ın İslâm köyleri azîm bir melhameye dönmüş,

Bütün vukû'âta şâhid yanık, kırık kemikler meydânda yığılmış,

Mazlûmânın intikâmını almak Allâh'a kalmıştır.

BOA. HR. SYS. 2878/79

24

ERMENİLERCE CEMİL VE MÖKÜZ KÖYLERİNDE YAPILAN KATLIÂM

Eski adı İslamkarakilisesi olan Cemil köyünde Ermeniler tarafından tahrib edilen 66 hânede bir günde öldürülenlerle yağmalanan mallarının miktarı; Möküz köyünde de esir alındıktan sonra 150 kadar erkek, kadın ve çocuğun katledildiği ve bu katliamda Ermeni askerlerine refakat eden yerli Ermenilerin isimleriyle katliamdan kurtulup Kızılçakçak karyesine yerleşen Müslümanların gasbedilen mal ve eşyalarını gösteren cetveller.

Massacre Perpetrated by Armenians in the Villages of Cemil and Möküz.

Lists showing the number of persons killed and quantity of goods looted by Armenians in the village of Cemil, formerly named İslamkarakilisesi, where 66 houses had been destroyed goods pillaged, and many persons killed; in the village of Möküz after being taken as prisoners about 150 men, women and children had been killed; the names of native Armenians who participated with Armenians soldiers are also recorded in these lists also are recorded the quantity of goods and belongings seized from the Muslim population who had succeeded to escape from the massacre and settled in the village of Kızılçakçak.

3 C. 1339 (12. II. 1921)

Numara: 154

Horum

12/2/[13]37

Otuz Dördüncü Alay Kumandanlığına

10/2/[13]37 târîh ve 461 numaralı zeylnâmeleriyle mübelliğ 1/134 numaralı firka ve Şark Cebhesi Kumandanlıklarının emirnâmelerine tevfiқан Cemil köyü ahâlîsi hakkında Ermeniler tarafından yapılan mezâlîm ve ta'addiyât ile katilleri hâvî alınan vesâ'ik merbûtan arz u takdîm kılınır.

2. Tabur Kumandanı

Binbaşı

Ahmed Halid

İmzâ

Merbûtu aded-i evrâk: 2/ yalnız iki parçadır

On İkinci Fırka kumandanına takdîm kılınır.

12/2/[13]37

Otuz Dördüncü Alay Kumandanı
Kâ'im-i makâm
Hüseyin Subhi

Esâmî	<i>CEMÎL KÖYÜ</i> Ermenilerin yaptıkları
Mehmed oğlu Abbas	26/Şubat/[13]36 târîhinde vâlidesi, kadını, iki erkek çocuğu, iki kız çocuğu Ermeniler tarafından esîr edilmiş ve Gümrü'de esîr iken ölmüşlerdir. Bir çift öküz, iki inek, bir düğe, bir manda, 3 tosunu, 12 koyun ve keçisi ve hânesindeki eşyası ve erzâkı kâmilen talan edilmiştir.
Muharrem oğlu Veli	26/2/[13]36'da familyası, bir kızı, birâderinin kızı, bir mahdûmu, Ermeniler tarafından esîr edilerek Gümrü'de vefât etmişlerdir. 92 sığır ve ineği ve 50 dana, koyun ve keçisi ve hânesinin erzâk ve eşyası kâmilen talan edilmiştir.
Cafer oğlu Kurban	Vâlidesi, üç çocuğu, kendisi aynı târîhde esîr iken Gümrü'de vefât etmiştir. Kırk re's mevâşisi, yüz dana, koyun ve keçisi ve hânesindeki yetmiş homar (?) erzâkı ve eşyası kâmilen talan edilmiştir. Bir milyon Nikola manatı yağma edilmiştir.
Cafer oğlu Esad	Bir mahdûmu kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Aynı târîhde hemşiresi esâretde Gümrü'de vefât etmiştir. 15 sığır, on koyun ve keçisi ve hânesindeki erzâk ve eşyası kâmilen talan edilmiştir. Hânesinin bir kısmı harâb edilmiştir.

Esâmî	<i>CEMÎL KÖYÜ</i> Ermenilerin yaptıkları
Rüstem oğlu Ali Rıza	Bir mahdûmu aynı târîhde kurşunla öldürüldü. Bir hemşiresi kezâ kurşunla öldürüldü. Vâlidesi esâretde Gümrü'de vefât etmiş. 14 re's sığırı, yirmi re's koyun ve keçisi ve hânesindeki eşya ve erzâkı kâmilen talan edilmiş ve hânesi kâmilen harâb edilmiştir.
Kulu oğlu Mehmed	Bir birâderi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Kendisi esâretde Gümrü'de vefât etmiştir. Mâl ve erzâk ve eşyası kâmilen talan edilmiştir. Hânesi de kâmilen harâb edilmiştir.
Danyamalı(?) oğlu Mehmed	Bir mahdûmu, bir kızı kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde de kendisi vefât etdi. Mâl, erzâk ve eşyası kâmilen talan, hânesinin bir kısmı harâb edildi.
Bağır oğlu Nasûr	Bir mahdûmu, bir kızı kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde kendisi ve familyası, hemşiresi Gümrü'de vefât etdi. Mâl, eşya ve erzâkı kâmilen talan ve hânesinin bir kısmı harâb edildi.
Aziz oğlu İbrahim	Bir birâderi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde familyası ve kendisi Gümrü'de vefât etdi. Mâl, eşya ve erzâkı kâmilen ve hânesi kâmilen harâb edildi.
Şâmil oğlu Mehmed	Bir birâderi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Kendisi, familyası ve bir çocuğu esâretde Gümrü'de vefât etdi. Mâl ve sâ'iresi kâmilen yağma ve hânesi kâmilen harâb edildi.
Cabbar oğlu Ağacan	Bir birâderi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Kurşunla öldürülen birâderinin iki çocuğu ve kendisinin iki çocuğu esâretde Gümrü'de öldüler. Mâl ve sâ'iresi kâmilen yağma ve hânesinin bir kısmı harâb edildi.
Süleyman oğlu Paşa	Kendisi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Mahdûmu ve vâlidesi ve familyası Gümrü'de esâretde ölmüşlerdir. Kezâ mâl ve sâ'iresi kâmilen talan ve hânesi kâmilen harâb edilmiştir.

Rıza oğlu Murad	Bir mahdûmu ile bir kızı kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Ve familyasını Ermeniler götürmüş ve el-yevm ber-hayât olup olmadığı ma'lûm değildir. Mâl ve sâ'iresi kâmilan talan ve hânesi kâmilan harâb edilmiştir.
Reşid oğlu Hüseyin	İki birâderi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde vâlidesi, familyası ve bir kızı Gümrü'de vefât etmiştir. Mâl ve sâ'iresi kâmilan yağma ve hânesinin bir kısmı harâb edilmiştir.
İbo oğlu Cafer	Bir kızı, bir mahdûmu kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde familyası ve kendisi Gümrü'de vefât etdi. Mâl ve eşyâsı kâmilan ve hânesinin bir kısmı harâb edildi.
İsa oğlu Hüseyin	Kendisi ve birâderi ve bir de familyası aynı târîhde, kendisinin iki çocuğu ve kardaşının bir mahdûmu Acemistan tarafından trenle götürülürken tren içerisinde fi 27 Mayıs sene [13]36 târihinde kurşunla öldürüldü. Ve mahdûmlarının iki karısı Ermeniler tarafından götürülmüş ve el-yevm nerede oldukları ma'lûm değildir. Mâl ve sâ'iresi kâmilan ve hânesi kâmilan harâb edilmiştir.
Esâmî	CEMÎL KÖYÜ Ermenilerin yaptıkları
Muharrem oğlu İbrahim	Bir mahdûmu aynı târîhde bir mahdûmu fi 27 Mayıs sene [13]36'da trenle Acemistan'a giderken kurşunla öldürüldü. Esâretde iki çocuğu Gümrü'de ölmüştür. Mahdûmunun familyası Ermeniler tarafından götürülmüş ve nerede olduğu ma'lûm değildir. Mâl ve sâ'iresi kâmilan yağma ve hânesi kâmilan harâb edilmiştir.
Necef oğlu Ebûzer	Bir kızı, familyası, kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Birâderi Allahyar'ın kızı Ermeniler tarafından götürülmüştür. Mâl ve sâ'iresi kâmilan yağma ve hânesinin bir kısmı harâb edilmiştir.
Hasan oğlu Mevlüd	Bir mahdûmu kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Familyası Ermeniler tarafından götürülmüştür. Mâl ve sâ'iresi kâmilan talan hânesi kâmilan harâb edilmiştir.
Neccâr oğlu Sadık	Kendisi kurşunla aynı târîhte öldürüldü. Mâl ve sâ'iresi kâmilan ve hânesi kâmilan harâb edilmiştir.
İskender oğlu Hasan	Bir mahdûmu aynı târîhde kurşunla öldürüldü. Esâretde de bir kızı Gümrü'de vefât etdi. Mâl ve sâ'iresi kâmilan ve hânesi kâmilan harâb edilmiştir. Birâderi Ali'nin karısı kurşunla aynı târîhde esâretde ve bir kızı Gümrü'de vefât etdi. Birâderi Hüseyin'in bir mahdûmunun familyası kurşunla aynı târîhde öldürüldü.
Ekber oğlu Cemâlî	İki çocuğu kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Familyası ve bir kızı esâretde Gümrü'de öldü. Mâl ve sâ'iresi talan ve hânesi kâmilan harâb edildi.
Temraz (?) oğlu İsmail	Bir vâlidesi ve kızı, bir mahdûmu kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde kardaşı Gümrü'de öldü. Ve kendisi familyası Ermeniler tarafından götürüldü. Mâl ve sâ'iresi talan ve hânesi bir kısmı harâb edildi.
Zülfikâr oğlu Meded	Bir çocuğu ve bir de birâderi Merdan'ın çocuğu aynı târîhde kurşunla öldürüldü. Elli re's sığır, yüz koyun ve keçi ve yetmiş kırmızı Rus lirası ve yüz lira Osmanlı banknotu ve yüz bin manat da Nikola ve Kafkas manatı talan edilmiş ve hânesindeki erzâk ve eşyâsı ve altmış homar (?) erzâkı yağma ve hânesinin kısm-ı a'zamı harâb edilmiştir. Birâderi Aziz'in bir çocuğunu kurşunla öldürdüler. Ve iki kızını Ermeniler götürdü. Ve kendisi ve iki familyası ve iki de ayrıca çocuğu esâretde Gümrü'de öldü.
Mustafa oğlu Ahmed	Kendisi ve familyası aynı târîhde kurşunla öldürüldü. Bir kızını Ermeniler götürdü. Mâl ve sâ'iresi kâmilan yağma ve hânesi kâmilan harâb edildi.

Mehmed oğlu Rüstem	Birâderi Mustafa, Kâzım ve kendisi, bir mahdûmu kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Mustafa'nın bir kızını Ermeniler götürdü. Esâretde de Mustafa familyası, vâlidesi, üç çocuğu, Kâzım'ın familyası, iki çocuğu Gümrü'de öldüler. Erzâk ve eşyaları kâmilen yağma ve hâneleri kâmilen harâb edildi.
Esâmî	CEMÎL KÖYÜ Ermenilerin yaptıkları
Esad oğlu Musa	Kendisi, familyası, bir kızı, bir mahdûmu kurşunla aynı târîhde öldürdüler. Bir kızını Ermeniler götürdü. Bir çocuğu ile bir de kızı esâretde Gümrü'de öldü. Eşyâ ve erzâkı kâmilen yağma ve hânesi kâmilen harâb edildi.
Emrah oğlu Hızır	Kendisi, birâderi familyası, bir kızı kurşunla aynı târîhde öldürdüler. Hızır'ın iki mahdûmu, iki kızı esâretde Gümrü'de öldü. Hânesi kâmilen harâb, eşyâ ve erzâkı kâmilen yağma edilmiştir.
Fakı oğlu Kerim	İki birâderi, bir de familyası kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde iki mahdûmu, iki birâderinin oğlu, bir de kızı Gümrü'de ölmüşlerdir. Kezâ mâl ve sâ'iresi kâmilen yağma ve hânesi kâmilen harâb edilmiştir.
Fakı oğlu Kurban Ali	Birâderi Danyalı (?) ve kendisi, familyası, bir de mahdûmu kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Bir de kızını Ermeniler götürdü. İki mahdûmu ve bir de kızı esâretde Gümrü'de ölmüşdür. Mâl ve sâ'iresi yağma ve hânesi kâmilen harâb edildi.
Zeynel oğlu Hüseyin	Birâderi Hasan ve kendisi, bir mahdûmu, iki kızı ve familyası kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde iki mahdûmları, iki kızları ve Hüseyin'in familyası Gümrü'de vefât etdiler. Mâlları, eşyâ ve sâ'ireleri kâmilen yağma ve hâneleri kâmilen harâb edildi.
Hasan oğlu Hüseyin	Kendisi, birâderi Rıza, vâlidesi, familyası kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde bir mahdûmları, iki kızları ve Rıza'nın familyası Gümrü'de vefât etdiler.
Mirza oğlu Ali	Kendisi, birâderi Velî, familyası, kızı, mahdûmu kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Velî'nin familyası bir kızı, bir mahdûmu esâretde Gümrü'de öldüler. Mâl ve sâ'iresi kâmilen yağma ve hânesi kâmilen harâb edildi.
Hasan Ali oğlu Sefer Ali	Kendisi, birâderi Allahverdi ve Bayram, Ağakişi ve familyaları bir kızı bir mahdûmu kurşunla aynı târîhde öldürüldü. İki mahdûmları, iki kızları ve Sefer'in familyası esâretde Gümrü'de öldü.
Abbas oğlu Mehdi	Çocuklarının iki familyası bir kızı kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde bir kardaşının familyası bir çocuğu bir de birâderzâdesi Gümrü'de öldüler. Mâl ve sâ'iresi kâmilen yağma ve hânesinin kısm-ı a'zamı harâb edildi.
Nebi oğlu İsa	Bir birâderinin bir de kendisinin çocuğu aynı târîhde kurşunla öldürüldü. Mâl ve sâ'iresi bir kısmı yağma ve hânesinin bir kısmı harâb edildi.
Mehmed oğlu Mustafa	Bir kızı, bir de kar[da]şının mahdûmu ve kardaşının gelini kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde kardaşının iki mahdûmu bir kızı Gümrü'de öldü. Mâl ve sâ'iresi kâmilen yağma ve hânesi kâmilen harâb edildi.

Esâmî	CEMÎL KÖYÜ Ermenilerin yaptıkları
Hüseyin oğlu Ali	İki mahdûmu, bir familyası bir de gelini kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde kendisi, bir de kızı, bir çocuğu Gümrü'de öldü. Mâl ve sâ'iresi kâmilen yağma ve hânesi kâmilen harâb edildi.

Mehmed Hasan oğlu Abbas	Kendisi, iki mahdûmu kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde familyası, bir kızı, birâderi Ahmed'in familyası, iki kızı Gümrü'de öldüler. Diğer birâderi Tahsin Ali'nin familyası, iki hemşiresi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Mâl ve sâ'iresi bir kısmı yağma ve hânesinin bir kısmı harâb edildi.
Ali oğlu Ali Asker	İki mahdûmu, kendisi, familyası kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Çocuğunun familyasını Ermeniler götürdü. Esâretde iki kızı, bir mahdûmu Gümrü'de öldüler. Mâl ve sâ'iresi kâmilen yağma ve hânesi kâmilen harâb edildi.
Ali Asker oğlu Zülfikâr	Kendisi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde bir familyası, iki kızı Gümrü'de öldüler. Çocuğunun familyasını Ermeniler götürdü. Mâl ve sâ'iresi kâmilen yağma ve hânesi kâmilen harâb edildi. Birâderi Ali'nin iki kızı, mahdûmunun familyası kurşunla aynı târîhde ve kendisi Acemistan'a giderken trende kurşunla öldürüldü. Mâl ve sâ'iresi ve hânesi kezâ harâb ve yağma edildi.
Hüseyin oğlu Mehmed	Bir mahdûmu, bir kızı kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Mahdûmunun bir mahdûmu ve kendisinin bir kızı esâretde Gümrü'de öldüler. Hânesi kâmilen harâb ve eşyâ ve erzâkı ve mâli kâmilen yağma edilmiştir.
Abbas oğlu Zeynelabidin	Bir hemşiresiyle bir de vâlidesi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Mâlları ve eşyası kâmilen yağma ve hânesinin bir kısmı harâb edilmiştir.
Abdullah oğlu Ramazan	Bir mahdûmu ve kendisi ve mahdûmunun familyası bir de kızı kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Ve familyası da esâretde Gümrü'de vefât etdi. Mâlî ve sâ'iresi yağma ve hânesi kâmilen harâb edilmiştir.
Musa oğlu Hüseyin	Kendisi, bir mahdûmu ve bir kızı ve bir de familyası kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Mahdûmlarının kızları ve mahdûmu ve birâderzâdesi esâretde Gümrü'de öldü. Mâl ve eşyası kâmilen yağma ve hânesi kısmen harâb edildi.
Mehdî oğlu Ali Ekber	Bir vâlidesi ve babası kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Bir de kardaşı Mehmed'in familyasını Ermeniler götürdü. Mâl ve sâ'iresi kâmilen yağma ve hânesi harâb edildi.
Kâsım oğlu Keleş	Bir mahdûmu, bir kızı, kardaşı Nevruz ve Nevruz'un iki kızı, bir mahdûmu, kardaşı Budak ve Budak'ın bir mahdûmu ve diğer kardaşı İsmail bunun da bir kız ve bir mahdûmu, birâderi Kerim, vâlidesi ve familyası kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde Keleş'in birâderi Timur, familyası, vâlidesi, üç de çocuğu Gümrü'de vefât etmişlerdir. Timur'un hemşiresi Ermeniler tarafından götürüldü. Mâlları ve eşyâ ve sâ'ireleri kâmilen yağma ve hâneleri kâmilen harâb edildi.

Esâmî	CEMÎL KÖYÜ Ermenilerin yaptıkları
Kerem oğlu Muhtâr	Vâlidesi, üç de birâderleri ve iki de familyaları, iki de çocukları kâmilen kurşunla aynı târîhde öldürüldüler. Mâlları ve sâ'ireleri kâmilen yağma ve hâneleri kâmilen harâb edildi.
Mustafa oğlu Necef	İki mahdûmu, bir kızı, bir de mahdûmunun familyası kurşunla aynı târîhde öldürüldüler. Esâretde kendi familyası Gümrü'de vefât etdi. Eşyâ ve sâ'iresi yağma ve hânesi harâb edildi.
Hasan oğlu Rıza	Bir familyası, iki kardaşı bir de birâderzâdesi, iki amucazâdesi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde kardaşının familyası, iki kızı Gümrü'de öldü. Kezâ eşyâ ve sâ'ireleri yağma ve hâneleri harâb edildi.
Ramazan oğlu Mehmed	İki mahdûmu, bir kızı kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Familyasını Ermeniler götürdü. Hânesinin kısm-ı a'zamı harâb ve eşyâ ve sâ'iresi kâmilen yağma edildi.

Ruşen oğlu Rıza	Familyası, birâderi Mehdî, üç mahdûmu, bir kızı kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde bir mahdûmu ve kendisi Gümrü'de öldü. Eşyâ ve sâ'ireleri kâmilen ve hâneleri kâmilen harâb edildi.
Karib oğlu Bayram	Vâlidesi, bir birâderi, iki çocuğu, bir de pederi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Bir de amucazâdesi, amucazâdesinin iki kızı bir mahdûmu kezâ kurşunla öldürüldü. Mâl ve sâ'ireleri kâmilen yağma ve hânesi kısmen harâb edildi.
Rıza oğlu Karib	Familyası, bir kızı, bir de kendisi kurşunla öldürüldü. Eşyâları kezâ yağma edildi.
Abbas oğlu Sadık	Kendisi, familyası, bir de kızı kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde mahdûmlarının iki familyası Gümrü'de vefât etdi. Hâneleri harâb ve eşyâları yağma edildi.
Hüseyin oğlu Bayram	İki birâderi, bir de birâderzâdesi kurşunla aynı târîhde öldürüldü. Esâretde kendisi, iki birâderzâdesi, iki ayrıca birâderlerinin iki kızları Gümrü'de vefât etdi. Mâlları yağma ve hâneleri kısmen harâb edildi.
Mustafa oğlu Kulu	Kendisi, familyası ve dört mahdûmu ve dört kızı esâretde Gümrü'de vefât etmiştir. Birâderi ve birâderinin iki mahdûmu ve iki kızı ve familyası kezâ esâretde Gümrü'de vefât etmişlerdir. Diğer birâderi, üç dâne de onun çocuğu ve familyası kezâ esâretde ölmüştür. Mâlları yağma ve hânelerinin kısm-ı a'zamı harâb edilmiştir.
Musa oğlu Arslan	Kendisi, familyası, iki mahdûmu ve iki kızı, bir de amucası ve bunun familyası, üç mahdûmu ve dört kızı esâretde Gümrü'de ölmüşlerdir. Mâlları talan ve hâneleri kâmilen harâb edilmiştir.
Bayaş (?) oğlu Kahraman	Kendisi, familyası iki mahdûmu ve üç kızı birâderzâdesi ve bunun iki mahdûmu, üç kızı kâmilen esâretde Gümrü'de ölmüşlerdir. Mâlları talan ve hâneleri kâmilen harâb edilmiştir.
Mehmed Hasan oğlu Süleyman	Kendisi, familyası, bir mahdûmu iki kızı kâmilen esâretde Gümrü'de ölmüşlerdir. Hâneleri harâb ve mâlları yağma edilmiştir.
Esâmî	CEMÎL KÖYÜ Ermenilerin yaptıkları
Mahmud oğlu Mehdi	Kendisi, familyası, beş mahdûmu, üç kızı kâmilen esâretde Gümrü'de ölmüşlerdir. Hâneleri harâb ve mâlları yağma edilmiştir.
Abbas oğlu İsmail	İki kardaşının familyaları, üç mahdûmu kâmilen esâretde Gümrü'de ölmüşlerdir. Hâneleri harâb ve mâlları yağma edilmiştir.
Abdullah oğlu Hüseyin	Familyası, üç kızı, bir de birâderzâdesi ve birâderzâdesinin üç mahdûmu, iki kızı esâretde Gümrü'de ölmüştür. Ve Hüseyin'in birâderi Mehmed kurşunla aynı târîhde öldürülmüştür. Mâlları talan ve hâneleri harâb edilmiştir.
Ali oğlu Paşa	Kendisi, familyası kurşunla aynı târîhde öldürülmüştür. Esâretde iki mahdûmu, üç kızı ve birâderi Ali ve Ali'nin üç mahdûmu, iki kızı Gümrü'de ölmüşlerdir. Hâneleri harâb ve mâlları yağma edilmiştir.
Keleş oğlu Abbas	Familyası bir çocuğu kurşunla aynı târîhde öldürülmüşlerdir. Esâretde kendisi, bir mahdûmu, bir de mahdûmunun familyası iki de çocuğu Gümrü'de vefât etmiştir. Mâlları talan ve kezâ hâneleri kâmilen harâb edilmiştir.
Musa oğlu İbrahim	Bir hemşiresi, familyası Acemistan'a trenle giderken yolda kurşunla öldürülmüşlerdir. Hâneleri harâb ve mâlları yağma edilmiştir.

Ber-vech-i bâlâ altmış altı hâne re'îslerinin isimleri yazılmış ve Ermeniler tarafından kimleri öldürüldüğü karşılığın işâret verilmiştir. Dört sahîfeden ibârettir. Fî 26 Şubat [13]36 târîhinde köyümüzü ihâta edüp aynı gün öldürülenlerin

mikdârı yazılmış ve Acemistan'a ve Gürcistan'a kaçıp yollarda telef olanlar bildirilmemiştir. Ber-vech-i bâlâ yazdıklarımızı tasdik eyleriz.

Fî 11/2/[13]37

Eşrâfdan Mühür	Eşrâfdan İmzâ	A'zâ İmzâ	İmâm İskender oğlu Hasan
Eski ismi İslâmkarakilisesi yeni ismi Cemil köyü Muhtârı			
Kudret (?) oğlu Rüstem			

Möküz karyesi ahâlîsinden olup hâneleri tahrîb olduğundan Kızılçakçak'da sâkin ahâlîlerin ifâdeleri.

Geçen sene şubat'ın üçüncü günü karyemize Ermenilerin ta'arruzlarında Osebof Janeral diğer Janeral Hamtorof emirleri altında bulunan Sasonlu Farov (?), Karsi Kopertatı'nın (?) vekîli Janeral Karibof Erzurum Ermenilerinden Loros, Arşak Bolayanis, Rupen bâlâda gösterilen Ermeni kumandanları top ile karyemizi tahrîb etdirerek karyemizin ahâlîsinden köyden hurûcunda elli nefer erkek, 25 nefer de kadın, 40 nefer de çocuk esîr kalarak yekûnu 150 kadar nefer katlettiği ve kadınların güzellerinden bir kısmını Kars'a sevkedüp birçok ihânetler edüp yedi nefer geriye gönderdiler. Diğerleri de Kars'da katlettiler ve karyemizin hayvânâtı ve hâne içerilerinde bulunan eşyâ ve erzâklarını Kızılçakçak ahâlîsinden Hatem Arşakoğlu, Nikol Arşakof ve Yerbasanof (?), Kaynar Kalayof Kokoyof, Misak Kalayof Kokoyof, Aron Mihoyof Eleşgirdli, Safokan Kigoryof (?) Ciğerbaşı (?) Sabat Akoyof Dalanyanis (?), Benam Ağabekof Mozikof, Tomas Ohannesof Ciğerbaşı, Aron ve Aros of Tapanof, Nikol Polof Ağafalof, Agob Kırkorof Guzşof (?) Vahan Agabekof Taşlyanis, Loros Hagoyof Taşlyanis, Bologakof Taşlyanis, Nazar Arot of Taşlyanis, Karabet Minof Çölekyanis, Ardaş Sarobof, Nazarof Karakin, Ciğerbaşı Bayburdlu Palo Ermeni askerlerinin önlerine düşerek hem canlarımız ve mâllarımız ve erzâklarımız yağma etdirdiklerini temhîren tasdik eyleriz.

A'zâ	A'zâ	A'zâ	A'zâ
		İmzâ	Kerîm oğlu Ağa
Kızılçakçak Muhtârı		Kızılçakçak Karyesi İmâmı	
Arslan		Molla Ali b. Molla Mûsa	

Möküz ahâlîsi olup Kızılçakçak karyesinde sâkin

1- Hızır Veli oğlu 100 god zahîre 4 dört kat yatak Bir pot bakır (?) 8 halı, Hıvanî (?) 1 furgon (?)	2- Mahmud oğlu Kâmil 80 god zahîre 4 öküz, çift 6 inek 8 koyun	3- Mihran Ahmo oğlu 60 god zahîre 2 öküz, çift 5 inek 20 koyun 5 yatak, kat 2 bakır (?), pot	4- Arslan Amo oğlu 80 god zahîre 4 inek, aded 2 öküz, çift 13 koyun, aded 8 tavuk 1 at 1 bakır (?) 6 yatak, kat 2 furgon
5- Ağa Kerim oğlu 90 god zahîre 6 inek 3 öküz, çift 7 yedi kat yatak 4 halı, aded 2 kilim 3 keçe 5 bakır (?), pod 2 furgon 1 araba	6- Mevlûd Ado oğlu 70 god zahîre 3 inek 1 öküz, çift 15 koyun 1 yağ, pot 7 yatak, kat 1 bakır (?), pot	7- Şerif oğlu Ahmed oğlu 150 god zahîre 1 öküz, çift 4 inek 20 koyun 6 yatak, kat 1 bakır (?), pot 1 yağ 2 kilim 4 halı	8- Namaz Hasan oğlu 80 god zahîre 4 öküz, aded 6 inek, aded 20 koyun, aded 6 yatak, kat 1 bakır (?), pot

9- Mevlûd Hasan oğlu 68 god zahîre 3 yatak, kat 5 inek, aded 4 öküz, aded 12 koyun 2 bakır (?), pot 2 kilim, aded 4 halı, aded	10- Safer Eyüb oğlu 2 öküz, çift 6 inek, aded 30 koyun 190 zahîre, god 6 kadın elbisesi, kat 2 bakır (?), pot 4 kilim, aded 2 halı, aded 2 furgon	11- Şamil oğlu Şamil 1 öküz, çift 5 inek 1 dana 100 koyun 5 yatak 100 [god] zahîre	12- Mehmed İskender oğlu 80 zahîre, god 2 öküz, çift 4 inek 5 koyun 2 kilim 1 bakır (?), pot 2 yağ, pot 2 araba
13- Safer oğlu Tâhâr 80 god zahîre 2 öküz, çift 8 inek 16 koyun 2 yağ, pot 4 kilim, aded 1 halı 10 yatak, kat 2 araba	14- Meded oğlu Şako 68 god zahîre 2 öküz, çift 5 inek 50 koyun 5 yatak, kat 1 bakır (?), pot 1 yağ, pot 2 furgon [furgon]	15- İlbeyi oğlu Celîl 8 zahîre, god 4 inek 3 dana 1 kilim 1 halı 4 yatak, kat	16- Cebrâil Mamo oğlu 70 god zahîre 2 öküz, aded 3 inek, aded 3 dana, aded 20 koyun 3 yatak, kat 1 bakır (?), pot 2 araba 8 keçe
17- Belâ Bey Kerim oğlu 1 öküz, çift 4 inek, aded 100 [god] zahîre 1 bakır (?), pot 5 yatak, kat 20 koyun 7 tavuk 2 furgon	18- Şako Mahmud oğlu 2 öküz, çift 7 inek, aded 80 koyun 5 bakır (?), pot 150 zahîre, god 7 yedi kat, yatak 30 tavuk, aded 2 furgon	19- Ağa oğlu Şevket 80 buğday, god 150 arpa, god 3 öküz, çift 12 inek 8 dana 4 halı 5 kilim 850 koyun 8 yatak, kat 1 araba 2 furgon 4 bakır (?), pot 2 yağ, pot	20- Emrah oğlu Hacı'nın zevcesi Zühre 40 god arpa 50 god buğday 1 öküz, çift 4 inek 50 koyun 4 yatak, kat 1 bakır (?), pot 1 araba
21- Reşid İbrahim oğlu 64 zahîre, god 1 öküz, çift 4 inek 4 dana 5 yatak, kat 2 bakır (?), pot 4 kilim 2 halı	22- Ali Davud oğlu 40 god arpa 3 öküz, aded 2 inek 80 koyun 3 yatak, kat 2 yağ, pot	23- Haydar Muharrem oğlu 1 öküz, çift 4 inek 4 dana 60 [god] zahîre 2 yatak, kat	24- Hurşid oğlu Yunus 30 homar (?) zahîre buğday ve arpa 4 öküz çift 8 inek 8 dana 2 tosun 4 düğge 2 camuş 8 yatak 5 kilim 2 halı 3 semaver (?) 3 yağ, pot 10 bakır (?), pot 6 elbise, kadın ve erkek 150 koyun 2 furgon 2 araba 3 sâ'at 3 kemer 7 kaz, aded 30 tavuk

<p>25- Muhyi oğlu Mehmed 1 öküz, çift 4 inek 80 zahîre, god 4 yatak, kat 2 kilim 1 halı</p>	<p>26- Ramazan Ado oğlu 1 öküz, çift 4 inek 4 dana 40 koyun 2 yatak, kat 1 kilim 2 bakır (?), pot 1 yağ, pot</p>	<p>27- Kahraman oğlu Bayram 2 öküz, çift 6 inek, aded 6 dana 4 yatak, kat 4 kilim 1 halı 1 furgon 1 araba 1 yağ, pot</p>	<p>28- Belâ Hanım Dilân kerîmesi 1 öküz, çift 4 inek 12 koyun 8 yatak, kat 3 kilim 4 bakır (?), pot 18 tavuk 5 kaz</p>
<p>29- Hacipîri karyesinden Memo oğlu Paşa 4 öküz, aded 8 inek 150 zahîre, god 2 düğe 1 tosun 5 yatak 8 kilim 1 halı 18 arı peteği, yaş</p>	<p>30- Süleyman oğlu İsmail 45 zahîre, god 2 öküz, çift 8 inek 62 koyun 5 dana 6 yatak 20 tavuk 7 araba</p>	<p>31- Hacipîri karyesinden Mamo oğlu Arslan 3 öküz, çift 8 inek 8 dana 5 halı 9 kilim 90 koyun 5 yatak, kat</p>	<p>32- Hacipîri karyesi ahâlîsinden olup Kızılçakçak'da sâkin Mehmed oğlu Mihrânî 4 öküz, çift 1 camus, çift 6 inek 1 medek 7 ufak halı 6 dana 45 koyun 200 god buğday 150 god arpa 5 yağ, pot 8 bal, pot 40 petek, aded 4 halı 8 kilim 3 keçe 10 yatak 5 elbiseleri (?) 2 araba 3 semaver (?)</p>
<p>33- Bu dahi Musa Ali oğlu 3 öküz, çift 1 camus, çift 6 inek 140 koyun 2 furgon 10 yorgan ma'a döşek 3 keçe 2 halı 1 kilim 200 erzâk arpa 150 erzâk buğday 10 bakır (?), pot</p>	<p>34- Aralık karyesi ahâlîsinden Kızılçakçak'da sâkin Mehmed oğlu Kulu 1 öküz, çift 3 inek, aded 3 dana, aded 1 at 60 god buğday 70 [god] arpa 2 pod yağ 7 yatak, kat 1 furgon</p>	<p>35- Oruc Mehmed oğlu 2 öküz, çift 7 inek 6 şar (?) 4 dana 1 camuş 1 furgon 150 araba, pot erzâk 1 yağ, pot 3 bakır (?), pot</p>	<p>36- Haşim Oruç oğlu 1 öküz, çift 4 inek, aded 2 şar (?) 4 dana 1 at 1 yağ, pot 1 araba 70 pot zahîre 4 yatak, kat</p>

37- <i>Monlamusa</i> [<i>Mollamusa</i>] <i>karyesi</i> <i>ahâlisinden</i> <i>Kızılçakçak'da sâkin</i> <i>Mehmed oğlu</i> <i>Mükerrem</i> 2 öküz, çift 4 inek 1 camuş 5 yatak, kat 80 god arpa ve buğday Furgon	38- <i>Şahnalar karyesi</i> <i>ahâlisinden</i> <i>Kızılçakçak'da sâkin</i> <i>Halil oğlu İsa</i> 4 at 1 furgon 2 öküz, çift 5 inek 5 yatak, kat 100 zahîre, pot 1 yağ, pot	39- <i>Şahnalar karyesi</i> <i>ahâlisinden</i> <i>Kızılçakçak'da sâkin</i> <i>Esad Ahmed oğlu</i> 5 öküz, çift 12 inek 3 at, çift 2 furgon 1 araba 2 zanka (?) 150 god arpa buğday 4 halı 3 seccâde 7 kilim 10 bakır (?) 15 yatak, kat 7 elbise, kat Gümüş-altun beş yüz lira kıymetinde	40- <i>Karakilise</i> <i>ahâlisinden olup</i> <i>Kızılçakçak'da sâkin</i> <i>Mevlûd Sâlih oğlu</i> 4 öküz, çift 8 inek 65 koyun 4 dahdan çıkma (?) 8 dana 1 at 150 god zahîre 12 pirinç, pot 3 yağ, pot 6 yatak, kat 4 halı 8 kilim 5 bakır (?), pot 4 keçe 30 tavuk 20 kaz 3 furgon 1 araba
41- <i>Bacıoğlu karyesi</i> <i>ahâlisinden olup</i> <i>Kızılçakçak'da sâkin</i> <i>İsa Ferze oğlu</i> 1 öküz, çift 4 inek 3 dana 30 koyun 4 yatak 100 zahîre, god 2 kilim 2 bakır (?), pot 1 yağ, pot	42- <i>Bu dahi</i> <i>Resûl Osman oğlu</i> 2 öküz, çift 8 inek 5 dana 10 yatak 3 keçe 1 bakır (?), pot 1 yağ, pot 100 koyun 1 furgon	43- <i>Revan</i> <i>muhâcirlerinden</i> <i>olup Kızılçakçak'da</i> <i>sâkin İsmail oğlu</i> <i>Receb</i> 5 öküz, çift 8 yatak, kat 4 kemer, aded 12 inek 150 zahîre, god 2 kilim 1 halı 2 bakır (?), pot 8 petek, aded	

BOA. HR. SYS. 2878/80

25

*BOLŞEVİK ERMENİLERİN BORCALI CİVARINDA MÜSLÜMAN AHÂLİYE KARŞI BAŞLATTIKLARI
MEZÂLİM*

Borcalı Müslüman ahâlisinden alınan bir mektupta Bolşevikler arasında bulunan Ermenilerin Tiflis'de girdikleri köylerde zalimce hareketlerde buldukları, ahâliyi göçe zorladıkları, halkın can ve mallarını koruyamadığı; Bolşeviklerin Ermeni köylerinden asker topladıkları, bölgenin Müslüman halkının kendilerine ancak Türklerin yardım edebileceğini belirterek mektuplarının en üst makamlara ulaştırılmasını istedikleri; Ermenilerin Borcalı mıntakasındaki Savukbulak, Cücekend, Karahisarlı, Erhali ve diğer köylerde oturan Müslüman ahâliye de saldıracak bir çoğunu katlettikleri.

Armenian Bolshovik Began to Commit Atrocities Against Muslims in the Neighborhood of Borcalı.

According to a letter received from the Muslim population of Borcalı, Armenians among the occupying Bolshevik forces entering the villages of Tiflis (Tbilisi) had behaved with cruelties against the said population and forced them to emigrate; the population was in despair unable to defend and protect their lives and goods Bolsheviks were recruiting soldiers from Armenians villages; the Muslim population are

convinced that only the Turks can help them and are asking their letter be submitted to the highest authorities; Armenians also attacked, in the region of Borçalı, the villages of Savukbulak, Cücekend, Karahisarlı, Erhali and other villages killing large number of their Muslim inhabitants.

28 C. 1339 (9. III. 1921)

Gayet Müsta'celdir

Borşalı'dan

6/3/[13]37

9. Fırka Kumandanlığı vasıtasıyla Kafkas Kolordu Kumandanlığına

Ma'rûzâtımızdır

Fî 6 Mart [1]337 târîh ve Müslüman karyeleri bulunan cihetlerden aldığımız ma'lûmât ber-vech-i âtî arzolunduğu ma'rûzdur.

Bugün aldığımız ma'lûmât bundan anlaşıldığı her ne kadar ki Bolşevikler Tiflis vilâyeti dâhilinde 133 karyelerden her hangi karyelere ayak basdı ise zâlimâne bir hareketde bulunurlar ve o karyelerde dahi ne kadar gözde görünen ze[n]gin ve a'zâlar ve monlâları cümleten bir çoban hükmüne koyarak bu vaz'iyetde ahâlî dahi perîşân hâllere dûçâr eyliyor ve buralarını da der-hâtır eden ve ba'zı karyelerde buralarını böyle gördükçe umûmen göze görünen ve ileride olan adamlar fakîr libâsına girerek firâr edüp hemen karyelerimize gelüp yüzlerce adamlar bizlerden niyâz eyliyorlarki bizim bu ahvâlimizi Türklere bildiriniz görelim bizlere ne gûna yol ve ne gûna hareket edeceğimizi bizlere bildirmeleri için ricâlarını kumandan beyimize ma'lûmât vermeğe mecbûr olduk ve ne kadar ki canımızda can vardır. Kanlarımızın son damlasına kadar gayret etmeğe dahi mecbûruz. Bu felâketler içerüsün dolanmak nâ-mümkin olduğundan ne gûna hareket edileceğini ve ahâlînin pey-der-pey muhâcir olup ric'at etmeğe meydân vermeksizin buraların önünü almanızı ve bu felâketlerden bütün İslâmları kurtarmanızı son derece Türklerin büyük ve şanlı gayretlerinden bekler ve ümîdimizi kat' etmeyerek gözlüyoruz:

Bununla beraber evini (?) küffâr elinde mâllarımız canlarımız helâk olacaktır. Bir an evvel Türklerin buralarını yed-i kuvvesine alup canımız da mâlımız da cümleten Devlet-i Osmâniyye'ye fedâdır. Bunu da âşikâr bilirsiniz. Bu âna kadar ki Türkler bî-nâmûs olmamışdır. Bundan böyle de gerçi İslâmiyet gayreti dolacak olursa yine de olmaz inşaallah. Lâkin günden güne rahatımız ve mâllarımız haddinden tecâvüz etmeğe başlamışdır ve Borşalı'da binlerce ahâlî kapılarda kalmışdır. Varlarını dağıtarak özleri de var ile idâre etmekte iken fakîr bir hâle giriftâr olmuştur.

Ve Gürcüler dahi Tiflis'den çıkup Bolşevikler'e teslîm eylemişlerdir. Bu Bolşeviklerin her ne kadar nâmûsumuza tecâvüz ediyorlar ise de içerisinde karışık olan Ermeniler haddinden ziyâde tecâvüzâtında bulunuyorlar. Cümle İslâmların ricâ budur ki Allâhın nusreti olursa bir an evvel ırz ve nâmûsumuz giden gitti, gitmeyenleri dahi bu felâketlere ma'rûz kalmamış kurtarmanızı ve şâyed ki emrolmayacak olursa bu arızalarımızı en büyük kumandanlara bildirilmesini son derece insâniyetinizden bekleriz ve bu İslâmları dahi hâtırdan ferâmûş buyurmayup ne gûna hareket edeceğimizin ve bir suhûlet gösterilmesine müsâ'ade-i kumandanîlerine yüzlerce bundan evvel gönderilen arızalarımızda bildirmişdik ve yine bir gûna haberdâr olmadığımızdan tekrar bunu dahi yazmağa mecbûr olmuşuz bu yolda biz İslâmların ve sabî-sıbyânların perîşânlığına meydân verilmemesi için ne gûn suhûlet gösterilmesine müsâ'ade-i kumandanîleri buyurulmasını istihâm eyleyiz. Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerindir.

Borşalı Hey'etlerinin Re'îsleri

Ali Karakurban oğlu

Ali Bayram oğlu

Karakurban oğullarından Ali oğlu Ahmed

Tekmez kulu Hüseyin oğlu

Mustafa oğlu Monlâ İsa

Monlâ Halil

Monlâ Mahmud Ömer oğlu

Kerim oğlu Hacı Bayram

Hacı Mahmud Efendi Hacı İsmail oğlu

Ahmed Ali oğlu

6/7 [Mart] gecesi alınan haberlerimiz Bolşevikler Ermeni karyelerinden on sekiz yaşından yirmi sekiz-yirmi dokuz ilâ-nihâye 30 sinnindeki efrâdının silâh altına almaya başladılar ve ne tarafa sevkolunduğu henüz ma'lûmât olmamıştır [Karakiliseye sevk etmişler].

**Karakurban oğullarından
Ali oğlu Ahmed Cücekendî**

**Şark Cebhesi Kumandanlığı Erkân-ı Harbiyye
Sekizinci Şu'besine Mahsûs Müsvedde Varakasıdır
Şu'be Numarası: 176
Dosya Numarası: 22
Târîh-i Tesvîdi: 8/3/[13]37**

Tiflisde On Birinci Kızılordu Kumandanı Kekekere

Borcalı mintakasındaki Savukbulak [Soğukbulak], Cücekend, Kespenkeçi, Bergancak, Karahisarlı, Erhali, Hamamlı köylerinde meskûn Müslüman ahâlîye Celâl oğlu Vaso ve Behmi nâmındaki Ermenilerin taht-ı kumandalarında bulunan Ermeni çeteleri tecâvüz ve ta'arruz etmişlerdir. Bu Ermeni çeteleri Kızılordu efrâdını dahi iğfâl ve Bolşevik maskesi altında mezkûr köylerde, kendi hâllerıyla oturan Müslüman ahâlî-i mutî'asından bir çoğunu katleylemişlerdir.

Bolşevik maskesini takmış Ermenilere i'timâd olunmaması ve İslâmlara karşı yapılan mezâlimin müsebbiblerinin tecziyesini ricâ ederim.

Yazılan tahrîrâtı İrtibât Hey'eti Re'îsi Yüzbaşı Hüsameddin Bey'e teslimen gönderilmiştir.

9/3/[13]37

İmzâ

BOA. HR. SYS. 2878/82

26

ERİVAN VE KARS'A BAĞLI İSLAM KÖYLERİNDE ERMENİLERCE YAPILAN SOYKIRIM

Ermeniler tarafından Erivan'ın Kızılkule köyünde elli nüfustan özellikle genç ve çocukların baltalarla öldürüldüğü, gözlerinin kızdırılmış şişlerle çıkarıldığı ve cesetlerinin kazanlarda yakıldığı; Sabuncu köyünde yüz kırk iki kişinin ağızları ve burunlarının kesilip, gözlerinin oyulduğu; genç kız ve kadınların ırzlarına geçildiği, yeni doğum yapmış gelinlerin kazanlarda bebekleri ile beraber yakıldığı, yakılan kadının eşine bu durum zorla seyrettirildikten sonra kendisinin de yakılarak öldürüldüğü; Karagola, Tirlik, Pozbir, Taşnik, Subatan, Ani ve Danyalık köylerinde Müslüman halkın neredeyse tamamı çeşitli işkencelerle katledilmiş olup, ahâlinin sahip olduğu bütün hayvan, kıymetli eşya ve paralarının gasbedildiği.

Masskillings Perpetrated By Armenians in Muslim Villages Attached to Kars and Erivan.

In the Kızılkule village attached to Erivan, Armenians slaughtered with axes especialy youths and children gouging out their eyes with heated broken bottles and then burning their corpses in cauldrons; in the village of Sabuncu one hundred and forty two persons had their mouths and noses cut and their eyes gouged out; young women and girls had been raped, parturient women (newly giving birth to young) thrown into cauldron with their new born babies and burnt forcing her husband to look on and then, he also was put to death and burnt; almost all of the Muslim population of the villages of Karagola, Tirlik, Pozbir, Taşnik, Subatan, Ani and Daynalık had been killed after they have undergone different kinds of tortures; all the cattle, valuables and moneys of the population had been seized.

I B. 1339 (11. III. 1921)

Şark Cebhesi Kumandanlığına

*On İkinci Fırka Kumandanı
Mîralay Osman Nuri Bey tarafından*

Ermenilerin mezâlimine ma'rûz kalan kurâ ahâlî-i İslâmiyyesinden alınan vesâ'ik ol bâbdaki emr-i sâmilere mücebince leffen arz u takdîm kılındı.

On İkinci Fırka Kumandanı
Mîralay
İmzâ

12/Teşrîn-i Sâni [1]336 Târîhinde Erivan'ın Kızılkule Karyesinde Ermeniler Tarafından Müslüman Halka Revâ Görülen Mezâlim:

Mezkûr karye evvelce on bir hâneli olup Osmanlı ordusunun ileri harekâtı dolayısıyla mevcûd altmış nüfusun on nüfusu kurtulabilmiştir. Sığır olarak 101 mâl, koyun 400, at 8, eşyâ ve erzâklarımız tamamen Ermeniler tarafından yağma edilmiştir. Bu yağma esnâsında da bütün kızların ırzları sûret-i vahşiyânede pâ-y-mâl edilerek gençler ve çocuklar baltalarla öldürülmüş olduğu gibi gözleri kızdırılmış şişlerle çıkarılmış ve kazganlara konarak yakılmışdır.

Kızılkule karyesinden
Alo oğlu Sano Ağa

13/Teşrîn-i Sâni/[1]336 Târîhinde Erivan'ın Sabuncu Karyesinde Ermeniler Tarafından Yapılan Mezâlim:

Mezkûr karye evvelce 30 hâneli olup 150 nüfusu mevcûd idi. 119 mâl, 320 koyun, 15 at, eşyâ ve erzâklarımız tamâmen yağma edilmiştir. 150 nüfûsden 8 nüfûsu Ermeni kılıncından kurtulabilmiştir. Diğerlerinin ağızları, burunları kesilerek gözleri oyularak imhâ edilmiştir. Pek fecî manzaralardan birisini söylüyorum. Yeni doğurmuş gelinler kazganların içine konarak ateşlenmiş, yanmak esnâsında kundakdaki çocuğunu babasının eliyle yanan annesinin kucağına koydurmak ve sonra babalarını yakmak sûretiyle mahvedilmiştir.

Sabuncu karyesinden
Naho oğlu Süleyman

15/Teşrîn-i Sâni/[1]336 Târîhinde Erivan'ın Karagola Karyesinde Ermeniler Tarafından Yapılan Mezâlim:

Mezkûr karye evvelce 15 hâneli olup 90 nüfûsu mevcûd idi. 103 mâl, 500 koyun, 12 at, eşyâ ve erzâklarımız tamamen Ermeniler tarafından yağma edilmiştir. Bu on beş hâneden bir hâne kurtulabilmiştir. Diğerleri kâmilen baltalarla ve fecî bir sûretde Ermeniler tarafından itlâf edilmiştir.

Karagola karyesinden
Ahmed oğlu Ali

15/Teşrîn-i Sâni/[1]336 Târîhinde Erivan'ın Tirlik Karyesinde Ermeniler Tarafından Yapılan Mezâlim:

Mezkûr karye evvelce 10 hâneli olup 75 nüfûsu mevcûd idi. 75 mâl, 382 koyun, 9 at, eşyâ ve erzâklarımız tamamen Ermeniler tarafından yağma edilmiştir. On hâneden bir hâne kurtulabilmiştir. Diğerleri kâmilen vahşî bir sûretde Ermeniler tarafından itlâf edilmiştir.

Tirlik karyesinden
Hüseyin oğlu Hamza Ağa

17/Teşrîn-i Sâni/[1]336 Târîhinde Erivan'ın Pozbir Karyesinde Ermeniler Tarafından Yapılan Mezâlim:

Mezkûr karye evvelce 6 hâne olup 50 nüfûsu mevcûd idi. 28 mâl, 219 koyun, 3 at, eşyâ ve erzâklarımız Ermeniler tarafından tamamen yağma edilmiştir. Bu altı hâneden bir hânesi Ermeni kılıncından ve mezâliminden kurtulabilmiştir. Diğerleri sûret-i vahşiyânede itlâf edilmiştir.

Pozbir karyesinden
Haso oğlu Murad

22 Teşrîn-i Sâni [1]336 Târîhinde Kars'ın Taşnik Karyesinde Ermeniler Tarafından Yapılan Mezâlim:

Mezkûr karye evvelce 60 hâne olup 300 nüfûsu mevcûd idi. 295 mâl, 600 koyun, 50 at Ermeniler tarafından yağma edilmiştir. Bu 60 hânedan 3 hâne kurtulabilmiştir. Diğerleri tamâmen itlâf edilmiştir.

Taşnik karyesi ağalarından
Mehmed Hasan oğlu Hasan Ağa

23 Teşrîn-i Sâni sene [1]336 Târihinde Kars'ın Subatan Karyesinde Ermeniler Tarafından Yapılan Mezâlim:

Mezkûr karye evvelce 100 hâneli olup 516 nüfûsu mevcûd idi. 800 mâl, 1.500 koyun, 93 at, eşyâ ve erzâklarımız tamamen Ermeniler tarafından yağma edilmiştir. Bu talandan kurtulabilen 10 hânedir. Diğerleri evlere doldurularak yakılmış ve genç kızların ırzları pây-mâl edilerek, memeleri ve ağız, burunları kesilmek sûretiyle itlâf edilmişlerdir.

Subatan karyesinden
Ali oğlu İsmail Ağa

3 Teşrîn-i Sâni sene [1]336 Târihinde Kars'ın Ani ve Daynalık [Daynalık] Karyelerinde Ermeniler Tarafından Yapılan Mezâlim:

Korhane, Daynalık ahâlisi tamamen itlâf, mâlları, erzâkları, eşyâları kâmilen yağma edilmiştir. Kezâlik Ani karyesi ahâlisinin de kısm-ı a'zamı itlâf ve pek cüz'î kısmı firâr edebilmişlerdir. Emvâl ve eşyâsı kâmilen talan edilmiştir. Ani karyesindeki câmi'de el-ân İslâm iskeletleri pek çoktur.

Ani karyesinden
Burhan oğlu Taşdemir

Daynalık karyesinden
Mehmed b. Zeynel Ağa

BOA. HR. SYS. 2878/81

27

**KARAKİLİS VE CELALOĞLU MINTIKALARINDAKİ İSLAM KÖYLERİNİN KITLIK TEHLİKESİNE
MARUZ KALDIKLARI**

Karakilis havalisi İslam köylerinin üç senedir ekin ekemedikleri ve ellerindeki mevcut erzakında kızillar tarafından götürüldüğünden perişan oldukları, büyük bir kıtlığa maruz kalmamak için ahalinin köylerini terk ile Kars mintikasına göç edecekleri, Kars-Kağızman ahalisinden olup göç edenlerin tekrar geri döndükleri ve köylerine gönderildikleri; Karakilise ve Celaloğlu mintikalarındaki köylerde daha önce bulunan 27.000 nüfustan ancak 18.000'in kaldığı, geri kalanların zulüm ve felaketler sebebiyle hayatlarını kaybettikleri.

Muslim Villages Situated in the Regions of Karakilis and Celaloğlu are Exposed to Famine

Population of villages in the neighborhood of Karakilis deprived for the third year of the means to till and cultivate their lands and besides their stocks of provisions had been seized by the Reds, are exposed to famine and are contemplating to leave their villages and to emigrate to the region of Kars; people from Kars and Kağızman who had emigrated were returning and are dispatched to their villages; in villages of the regions of Karakilis and Celaloğlu where formerly 27.000 people had lived, actually only 10.000 people live, the remainder had perished as a result of atrocities perpetrated against them and of other calamities.

24 B. 1339 (3. IV. 1921)

Numara: 473

Şark Cebhesi Başkumandanlığına

Karakilis

3/4/[13]37

1- 1 Şubat [13]37 târihli emr-i âlîlerine tevffikan Karakilis civârındaki İslâm köyleri ahâlisine icâb eden tebligât ve tenbîhât sûret-i münâsibede icrâ kılınmıştır. Her karyenin intihâb ettiği refkom(?) a'zâları ahâlînin muhâfaza-i hukûkuna imkânın müsâ'adesi derecesinde çalışmakta iseler de bütün bu köylerin mürâca'atgâhı olan Karakilis refkomu hiç bir şikâyeti dinlemiyor ve köylü hukûku ayak altında kalıyor.

2- Bu köyler ahâlisi üç seneden beri ekin ekemediklerinden el-yevm onda birinde bile yiyecek erzâk bulunmadığından mevcûd erzâk ve mevâşînin de kısm-ı a'zamını son aylar zarfında kızillar götürdüğünden hâlleri pek perişandır... Şimdi zer'ıyyât zamânı olduğundan birer ikişer Arpaçayı garbına geçerek evvelce muvakkaten bulunmuş oldukları köylerin arâzisinde tohum ekmeğe gideceklerini arz ve bu sene de bir tarafda zer'ıyyât yapamazlar veya hudûdumuz dâhiline hicret

edemezlerse Amerikalıların Ermenilere yaptığı mu'âvenet gibi hiç bir taraftan zerre kadar yardım göremediklerinden büyük bir kaht u gılâya ma'rûz kalacaklarını beyân ve evvel ahir kendi köylerini terk ederek Kars mntikasına hicret mecbûriyetinde buldukları cihetle bir an evvel hicretleri esbâbının istikmâlini niyâz eylemekdedirler.

3- Kars-Kağızman mntıkları ahâlisinden Karakilis, Borcalı, Tiflis, Gence havâlisine hicret etmiş olanlar pey-der-pey gelmekte ve yedlerine vesîka verilerek köylerine gönderilmekdedirler. Şimdiye kadar otuz yedi nüfûs muhâcir hudûdumuz dâhiline geçmiştir. Kış münâsebetiyle hareket edemeyenler yollar açılır açılmaz geleceklerdir.

4- Yapılan tahkîkât netîcesinde Kalakilis[e] ve Celâloğlu mntıklarında mevcûd otuzu mütecâviz İslâm karyelerinden merbût cedvelde muharrer köyler hakkında elde edilen ma'lûmât hülâsası derc ve mikdârları tahmîni olarak ve ahâliden mürâca'atda bulunanların ifâdesine atfen kaydedilmiştir.

Cedvelden müstebân buyurulacağı üzere isimleri muharrer yirmi dört karyede evvelce yirmi yedi binden fazla nüfûs mevcûd iken el-yevm ancak on sekiz bin kadar nüfûs kalmış mütebâkîsi muhâceret ve felâketler zulm ve hakâretler altında mahvolub gitmiştir. Pek az bir kısmı da Tiflis, Gence taraflarında hâl-i muhâcerettedir. Celâloğlu mntikasına civâr bir kısım İslâm köyleri daha varsa da haklarında doğru bir ma'lûmât alınmadığından isimleri kaydedilmemiştir. Cedvel ber-vech-i zîr ma'rûzdur.

Karakilide
Şark Cebhesi Başkumandanlığının
İrtibât Zâbîti
Yüzbaşı
İmzâ

Köylerin İsimleri	Hâne Adedi	Nüfus u	Mülâhazat
Saral [Karakilis mntikasında]	170	950	
Arcut	140	750	
Korsalı	165	900	
Allaver	200	1600	
Hoyurlu	40	300	
Hancuğaz	120	750	
Vartanlı	190	0	Kâmilten harâb olmuştur. Sağ kalan ahâfi başka köylere gitmiştir.
Kızılören	50	0	
Yekûn	1075	5250	Karakilis mntikası
Karakilisa [Celâloğlu mntikası]	130	850	
Elmaslı	170	1000	
İrgacak	150	900	
Soğukbulak	140	850	
Keçeli	50	300	
Cücekend	130	800	
Kızılkilise	140	850	
Kamışlı	95	600	
Karakale	120	750	
Bizegeli	200	1500	
Memişli	130	900	
Hamamlı	210	1700	
Çamakçı	100	750	
Mollaeyüb	70	450	
Saatli	50	300	
Soğanlı	80	500	
Yekûn	1965	13000	Celâl oğlu mntikasında

BOA. HR. SYS. 2878/86

bulunan zahire ve hayvanlara el konulduğu, çalıştırılmak için götürülen araba ve arabacıların akibetlerinin bilinmediği; Ermeni saldırılarının engellenerek suçluların cezalandırılmasının istendiği.

Oppressions, and Looting Committed by Armenians in Villages Situated in the Neighborhood of Karakilis.

Communist Armenians began to oppress and massacre Muslims in the villages situated in the neighborhood of Karakilis casting into prisons many people including imams (Muslim leader of prayer); the villages of Allaver and Saral had been pillaged seven times and, all their provisions and cattle seized the destiny of the carriages and drivers taken away for works is unknown; measures are asked to stop Armenian attacks and punish the guilties.

1 Ş. 1339 (10. IV. 1921)

Şark Cebhesi Kumandanlığı Erkân-ı Harbiyye

Sekizinci Şu'besine mahsûs müsvedde varakasıdır

Şu'be Numarası: 272

Dosya Numarası: 14

Târîh-i Tesvîdi: 10/4/[13]37

On Birinci Kızılordu Kumandanı Yoldaş Kekekere, Berây-ı ma'lûmât Hüsameddin Beye

Karakilis civârındaki İslâm köyleri, Ermeni ahâlînin ihtirâ' ettiği desîse ve vesîlelerle yeniden tazyîk ve kîtâle ma'rûz kalmaktadır. Ez-cümle Galluvar [Allaver] karyesinden isimleri ma'lûm ve mukayyed olan köyün imâmı ile beraber dokuz kişi Karakilis mahbûshânesinde mevkûf bulunmaktadır. Karye-i mezkûreden üç kişi de yeniden habsedilmek üzere celbedilmiştir.

Galluvar ve Saral köylerinin komünist maskesi takınmış olan Ermeniler tarafından tam yedi def'a talan edildiği birçok mevâşînin cebren alındığı tohumluk zahîre dahi bırakılmamak şartıyla bütün zahîrelerinin alınarak medâr-ı i'âşe olarak hiçbir şey bırakılmadığı çalışdırmak için götürülen hayvan, araba ve arabacıların henüz avdet etmediği, arabacıların da hayat ve memâtının gayr-i ma'lûm olduğu kat'iyyen sâbit olmuştur. İmhâ, gâ'ib ve habsedilen eşhâs ile talana uğrayan köylerin zarar u ziyân mikdârı da mu'ayyen ve mukayyedir.

Birçok vekâyi'le de anlaşıldığı vechile Bolşevik perdesi arkasında Taşnak âmâline doğru yürüyen sahte ve yalancı Ermeni komünistlerinin İslâm ahâlîye karşı yaptıkları mezâlîme nihâyet verdirilmesini ricâ eyler ve pek sağlam esâslar üzerine kurulan ittifâkımıza karşı hıyânet eden Ermenilerin teczîyesini ve bu gibi harekât-ı vahşîyânenin tekerrürünün men'ini temennî ve ümîd eylerim.

İmzâ

BOA. HR. SYS. 2878/87

29

ERZURUM KÖYLERİNDE ERMENİLERCE KATLEDİLEN İSLÂM NÜFUSU İLE YAKILAN KÖY VE HÂNELERİ GÖSTERİR CETVEL

Pasinler kazası dahilindeki Müslüman ahâliden elli üç kişinin katledildiği, yalnızca otuz bir kişiden beş milyon altı yüz yetmiş bin liralık nakit para ile bin dokuz yüz on üç hayvanın gasbedildiği; Erzurum'a bağlı otuz dokuz köyde toplam bin yüz sekiz hânenin yakılıp tahrip edildiği, bin iki yüz on beş kişinin öldürüldüğü, yüz yetmiş üç kimsesiz çocuğun kaza dahilindeki çeşitli hayır kurumlarında geçimlerinin temin edildiği.

Lists Showing the Number of Muslim Population Killed and Villages Burned Down by Armenians in the Villages Attached to Erzerum

Fifty three persons of the muslim population of the district of Pasinler had been killed, cash money seized from only thirty one Muslims totalled five million and six hundred seventy thousand liras, thousand and nine hundred thirteen heads of cattle had also been seized, in thirty nine villages attached to Erzerum a total of one thousand a hundred and eight house-holds had been burnt out and torn down, thousand two hundred fifteen persons killed; a hundred and seventy three homeless children had been settled in different charitable establishments.

20 Ra. 1340 (21. XI. 1921)

Pasinler Kazası Kâ'im-i makâmlığı

Tahrîrât Kalemi

Umûmî: 674

Şark Cebhesi Kumandanlığına

Ermenilerin kazâ sâhasında bulunan ahâlî-i İslâmiyyeye îkâ' etdikleri mezâlim ve zararları hakkındaki evrâkın doğruca cebheye irsâli vilâyet-i celfileden emr ü izbâr buyrulmakla bu kerre elde edilen ma'lûmâtı hâvî tanzîm edilen evrâk merbûten arz u takdîm kılınmış olduğu ma'rûzdur efendim.

Fî 21 Teşrîn-i Sâni sene [13]37

Pasinler Kâi'm-i makâm vekîli

Mühür

Sıra Numarası	Ma'edûrun ismi pederinin ismi	Memleketi	Hâl-i bâzır iskân ettiği köyü	Ermeniler tarafından hayvânât eşyâ vesâ'înin zâyî'ât bedelî gırtuş	Devede	Koyun	İnek	Esb	Medek	Hayvânât yekûnu	Nükûd Yekûnu guruş	Mülâhazât
1	Zeynel oğlu Ali	Revan	Şeyhköy	—	2	—	4	—	2	8		
2	Esad oğlu Mehmed	"	"	—	—	1.700	85	10	20	1815		Kars'da Ermeniler tarafından otuz altı nüfus da katlolunmuşdur.
3	Süleyman oğlu Abbas	"	"	—	4	—	10	—	4	18		
4	Kasım oğlu Mustafa	"	"	—	—	50	15	2	5	72		
5	Ahmed Bey oğlu Karabey	Ardahan	Sitavuk	200.000							200.000	
6	Kâmil oğlu Abbas	"	"	300.000							300.000	Bu kabîlenin Ermeniler tarafından on yedi nüfusu erkek ve kadınları katli'âm edilmişdir.
7	Murad oğlu Bahri	"	"	60.000							60.000	
8	Ağa oğlu Mustafa	"	"	130.000							130.000	
9	Hüseyin oğlu Rüstem	"	"	50.000							50.000	
10	Mustafa oğlu Ali	"	"	80.000							80.000	
11	Musa oğlu Hasan Ağa	"	"	200.000							200.000	
12	Monlâ oğlu Abbas	Kars	Sitavuk	80.000							80.000	
13	Ferhad Ağa	Göle	"	120.000							120.000	
14	Mahmud Ağa	"	"	200.000							200.000	
15	Arslan oğlu Kâzım	Ardahan	Arzuti	200.000							200.000	

Sıra Numarası	Ma'edûrun ismiyle pederinin ismi	Memleketi	Hâl-i bâzır iskân ettiği köyü	Ermeniler tarafından hayvânât eşyâ vesâ'înin zâyî'ât bedelî gırtuş	Devede	Koyun	İnek	Esb	Medek	Hayvânât yekûnu	Nükûd Yekûnu guruş	Mülâhazât
16	Eyüb oğlu Arslan	"	"	150.000							150.000	
17	İsmail oğlu Mehmed	"	"	100.000							100.000	
18	Safer oğlu Rıza	"	"	100.000							100.000	
19	Aziz oğlu Hüseyin	Göle	Kızılvenk	200.000							200.000	

Kelevürt	27	—	—	27	6	Kelevürt karyesinde	—	—	—	—	—	—
Ağdağ	12	—	—	12	6	Sitavuk'da katledilmiş	—	—	—	—	—	—
Kanber	—	—	—	—	2	Biri karyesinde biri Arzuti'de	—	—	—	—	—	—

Esâmî-i Kurâ	Tahrîr edilen hâne aded	İbrâk edilen hâne aded	Yağma edilen hâne aded	Yekûn aded	Mülkdar-ı rûfûc	Mevki'leri	Mülkdarı	Bulunduğu mahallin esâmîsi	Mükdârı	İstân işe edilen mahall		Mülâhazât
Hadelemek	3	—	1	4	1	Karyesinde	—	—	—	—	—	—
Dinarkom	15	—	—	15	9	Erzurum'da	—	—	—	—	—	—
Arzuti	15	—	—	15	100	60'ı Arzuti'de 40'ı Mülk'de	—	—	—	—	—	Hayvânât ve malları yağma edilmiştir.
Tufanç	70	—	—	70	20	10'u Erzurum'da 10'u Sitavuk'da	—	—	—	—	—	—
Sitavuk	190	—	—	190	10	Erzurum'da ve Dinarkom'da	—	—	—	—	—	—
Ümidim	52	—	—	52	56	Ümidim karyesinde	—	—	—	—	—	Bütün hayvânât ve malları yağma edilmiştir.
Kurnuç	50	—	—	50	12	Bundan 7 Ümidim karyesinde üç Kurnuç karyesinde 2 Kevahor karyesinde	—	—	—	—	—	—
Kercankos	30	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—
Kızılkilise	20	—	—	20	28	Karyesinde katledilmiştir.	—	—	—	—	—	—
Zağgi	25	—	—	25	38	Zağgi karyesinde katledilmiştir.	—	—	—	—	—	—
Karagöbek	49	—	—	49	55	Karagöbek karyesinde	—	—	—	—	—	—
Giregösek	17	—	—	17	7	Karyesinde	—	—	—	—	—	—
Güngörmez	15	—	—	15	19	Güngörmez karyesinde katledilmiştir.	—	—	—	—	—	—
Yekûn	645	—	[1]*	645*	385		—	—	—	—	—	—

Fî 17 Teşrîn-i Sâni sene [13]37
Erzurum Jandarma Bölüğü Kumandanlığı

* Toplamlarda hata vardır.

Esâmi-i Kur'a	Hudûd dâhilinde bir sene zarfında Ermeniler tarafından tahrib ve ihrâk ve yağma edilen İslâm köylerinin isim ve mikdârı.				Ahâlisi katli-âma uğrayan İslâm nüfusun mikdârı ve mevki'leri.		Mikdârı	Bulunduğu mahallin esâmisi	Mikdârı	İstikân i'âşe edilen mahall	Mülâhazât
	Tahrîb edilen hâne	İhrâk edilen hâne	Yağma edilen hâne	Yekûn	Mikdâr-ı nüfus	Mevki'leri					
Tuzcu	43	2	38	83	490	Tuzcu karyesinde	—	—	—	—	Kâmilen katli'âm edilmiştir.
Yarımcı	5	—	—	5	14	Karyelerinde	32	Köylü tarafından i'âşe edilir.	—	—	—
Gez	50	—	—	50	2	Karyelerinde	4	"	—	—	—
Çiftlik	30	3	9	42	11	Beşi Erzurum'da mütebâkisi karyelerde	17	"	—	—	—

Esâmi-i Kur'a	Tahrîb edilen hâne	İhrâk edilen hâne	Yağma edilen hâne	Yekûn	Mikdâr-ı nüfus	Mevki'leri	Mikdârı	Bulunduğu mahallin esâmisi	Mikdârı	İstikân i'âşe edilen mahall	Mülâhazât
Badişin	3	—	3	6	14	Karyelerinde	8	Yedisi karye ahâlisi tarafından i'âşe edilmekte.	1	Cem'iyet-i Hayriyye'de	—
Könk	40	—	2	42	1	Erzurum'da	2	Karyelerinde i'âşe edilmekte.	—	—	—
Terekuti	10	—	2	12	8	Dördü Erzurum'da diğeri karyelerinde	12	Köylü tarafından i'âşe edilmekte.	—	—	—
Ortuzu	12	—	10	22	53	Karyelerinde	—	—	—	—	—

İğdasor	6		8	14	55	"	10	Köylü tarafından i'âşe edilmekte.	—	—	—	
Haçkevank	5	—	2	7	14	"	8	"	—	—	—	
Erginis	10	—	3	13	9	"	4	"	—	—	—	
Tivnik	30	—	1	31	15	Nısfı Erzurum'da diğeri karyelerinde	14	"	—	—	—	
Mülk	6	—	3	9	18	Sekizi karyelerinde mütebâkisi Erzurum'da	9	"	—	—	—	
Kevahor	5		2	7	11	Karyelerinde	11	"	—	—	—	
Kân	30	—	4	34	18	Erzurum'da istasyonda	16	"	1	Dârü'l-eytâm mektebinde müdâvim	—	
Şeyhköy	15	—	3	18	20	Onu Erzurum'da diğeri karyede	4	"	—	—	—	
Soğukçermik	40	—	—	40	25	Erzurum istasyonunda	7	"	1	Gürbüz Mektebinde	—	
Müdürge	15	—	4	19	46	Erzurum istasyonunda ve karyede	7	"	—	—	—	
Kösemeşmed	6	—	2	8	6	Karyelerinde	9	"	—	—	—	
Yekûnu	361	5	96	462	830		173		3	—	—	

Fî 17 Teşrîn-i Sâni sene [13]37 Erzurum Jandarma Bölüğü Kumandanlığı

Sıra No	Muta'arrız-aleyh	Muta'arrız	Derece-i Mahkûmiyet	Mülâhazât
1	Kavak mahalleli Mustafa oğlu Tayyar ve Feto(?) ve Meta(?) ve Zehra ve Kel Ağa ve Nusret ve birâderi Hüsnü ve Müslime ve İsmet	İsimleri mechûl on dört nefer Ermeni saldatı	Mağsûbâtın derece-i mikdârı gayr-ı mu'ayyendir .	Ahâlinin emval ve eşyalarının gasb ve katl ve kadınlara fi'l-i şeni' icrâ ve bikirlerin i izâle etmek mâddesi.
2	Topcuoğlu mahalleli Abdulvahid ve Abdurrahman ve Emin ve Muhtar Hayri ve Tortum'un Arnis karyeli on dokuz ism-i mechûl İslâm	Mikdârı gayr-ı ma'lûm Ermeni saldatı	Bu dahi	Bu dahi
3	Aşkal'alı Mahmûd ve Şevket Efendi ve efrâd-ı a'ileleri	Aşkal'alı Oseb ve Ayranosu ve Antranik	İ'dâm	Bu dahi
4	Müdürge karyesi ahâlî-i İslâmiyesinden Salih ve Agâh ve Halis ve kırk dört İslâm	Müdürge karyeli Hamayil ve Karabet ve Yaro oğlu diğer Karabet ve Mıgırdıç ve Pala ve Arman ve Serkis ve Naro ve Kiron oğlu Hozanet ve Azat ve Sirvaned ve Karabet ve yirmi nefer rüfekâsı	İ'dâm	Bu dahi
5	Ilıca karyeli İzzet veKurban Ağa ve kerîme ve hafîdeleriyle yüz seksen bir nüfûs ahâlî-i İslâmiye	Ilıca karyeli Tadik ve Hiro ve Agasar ve Minas ve Arot ve Karaarz karyeli Loros ve Ovidis ve Oyguniş	İ'dâm	Bu dahi
6	Taşmescid mahalleli Şahin Bey zevcesi Takiye ve hizmetkârı İbrahim	Erzurumlu Sa'atci oğlu Serkis ve Kân karyeli Ohannes ve Şeyhköylü Mıgırdıç ve Mescidli karyeli Arot oğlu Ohannes ve Serkis ve Ohan ve Bogos ve Toro ve Vasil, Hınıslı Bediros.	İ'dâm	Bu dahi
7	Müceldi karyeli Şükrü ve Ziya ve Bekir beyler	Karye-i mezkûreli Hampar, Ohan, Ohannes Kahya, Agob, Kigork oğlu Dikran, Aynok, Arşak, Tagor, Deli Erakil ve Sapo ve Toro ve İsfıya(?)	On beşer sene	Bu dahi

Sıra No	Muta'arrız-aleyh	Muta'arrız	Derece-i Mahkûmiyet	Mülâhazât
---------	------------------	------------	---------------------	-----------

8	Nureşin ve Terkini karyesi ahâli-i İslâmiyyesi	Terkini karyeli Bogos oğlu Tatos, birâderi Aristakis ve Ohan, Tatos, birâderi Misak, Sogo oğlu Martuvan, Arot oğlu İbratens, Bedo oğlu Ohannes, Melkon'un torunu Maşenk, Vahan, Ako İkovan, oğlu Aram ve Rapail torunu Misak, oğlu Arutek, Varcabetoğlu Haykazar, Mıgırdıç, Leon, Deli Haço, Pasetli Vartan, Kazar oğlu Armin, Tercanlı Nişan, Hırant, Kara Arşak, Küçük Arşak, Rupen, Hamparsum, Aco, İkovan, Togo oğlu Hemptar, Arot oğlu Kelos, Ohannes, birâderi Arşak, Horin yeğeni Ohannes, Mokosi oğlu Kayiril, Mado oğlu Armenak, birâderi Avin, Toro oğlu Manek, Kirkor oğlu Varcabet, birâderi Ohannes, yeğeni Mikan, Keşiş oğlu Agob, Misak, Karakin, Surin, Kôr Bogos, Avak, Hayk, Hozin, Mikail.	İ'dâm	Bu dâhi
9	Tuzcu ve Mahanda ve Tepeköy karyelerinden doksanı mütecâviz ahâli-i İslâmiyye	Ermeni komite başlarından Tercanlı Antranik Müte'ahhid Vahan, çete re'îsi Bayburdlu Arşak, Tuzkadlı Morad, Muşlu Tirek, Erivanlı Hacı, Sivaslı Canpolad, Pasinler'in Alvar karyeli Tavo, Sitavuk Varcabet Setrak, Narmanlı Oskar oğlu Apit	İ'dâm	Katl ve ahâlinin hayvan ve eşya ve nakidlerini gasbetmek maddeleri.
10	Kiğının Hasköy karyeli Mustafa ve Palulu Halis ve rüfekâsı	Kiğı'nın Sivgelik karyeli Daniyel ve Dardan ve Serkis ve Arot	İ'dâm	Bu dahi
11	Kavak mahalleli Ahmed ve dokuz yüz nefer ahâli-i İslâmiyye	Ermeni komite başlarından Antranik, Sivaslı Morad, Nahcivanlı Canpolad, Erzurumlu Çaparların Surup, Şayo, Kavak mahalleli Terzi Karakin, Bakırcı Haço, Abdurrahmanağa mahalleli Bayek ve Mosiss ve Mafok, Çermikli Yakazar ve Müdürgeli Leon ve Minor ve Karakin ve Karatene ve Agayab, Mikail ve Melkon ve Artin ve Ardaş ve Samuel ve Kahveci Kalsak ve Çopo oğlu Kirkor ve attar Kirkor ve Bakırcı Arman ve Basdırmacı Kiyork, Meyhaneci Lirvaned ve Yağcı Akoyek ve Aşçı Avenk ve yeğeni Bilasak ve Avdaks, oğlu Ohannes, birâderi Mado ve Erzincanlı Setrak	On beşer sene	Bu dahi
Sıra No	Muta'arrız-aleyh	Muta'arrız	Derece-i Mahkûmiyet	Mülâhazât

12	Veysi efendi mahalleli Mustafa oğlu Hüseyin ve yeğeni Mehmed ve Fırıncı Ömer oğlu Mehmed ve Faik ve Emin	Narmanlı Oskan oğlu Apet kardeşi Filosi, damadı Aleksan, Çiriş karyeli Davit ve Muşlu Setrak, Çiftlik karyeli Karabet ve Miran ve Mardiros, Tufanlı Avit, Tivnik karyeli Karabet, Karaarlı Avit, Erzurumlu Kôr Erakil ve Çaparların Sirob ve Şayo ve Sitavuklu Milo	On beşer sene	Bu dahi
13	Tivnik karyeli Mikdad Bey ve Tosik karyeli Emin ve Abdulkadir.	Tivnik karyeli Keşiş oğlu Mardiros ve Amûcazâdesi Haçator ve Kirob oğlu Aram ve Sirob oğlu Serkis ve Sogo	On beşer sene	Bu dahi
14	Erzurum'un Sitavuk karyeli Reşid oğlu Mevlüd ve Mahmud ve yüz kadar ahâlî-i İslâmiyye ve Abbas kızı Güldane ve Ziya kızı Seher ve Şekibe ve Ziyet ve Refika ve Kurban'ın zevcesi ve kerîmesi Kadriye ve Naime ve Şefika ve Tayfur'un kerîmesi.	Sitavuk karyeli Anayet'in oğlu Setrak ve Varcabet, yeğeni Ovakim ve Oseb oğlu Taypan ve Makdis, İpel ve Kapril oğlu Milo ve Haço oğlu Oskak ve Zakar, Hamaz, Zarabet, Opel ve Nişan ve Karabet ve Kalost ve Horin oğlu Korahin ve Zarkos ve Kalost ve Aktanos ve Mardiros ve İprik ve Erut ve Misak ve Oksan ve Mıgırdıç ve Çıpan ve Ardaş ve Simon ve Medros ve Nazarit, oğlu Arot ve Agob oğlu Mıgırdıç ve Sahak ve Mihal ve yeğeni Serkis ve Arot oğlu Amik ve Mardiros oğlu Mosis ve Horin ve Mıgırdıç yeğeni Dirin ve Misor oğlu Nikorin, birâderi Zaron ve Mıgırdıç ve Kevork ve Akadenik ve Davit oğlu Karaşe ve Toros oğlu Paylak ve Kapril oğlu Mediros ve Karavin oğlu Ardaş ve Estitas ve Mıgırdıç ve Haçin ve Bogos ve Hesamo ve Rupen ve Mihail ve Vahan ve Hamparsum ve Bayek oğlu Nişan, Toros oğlu Ohannes Mıgırdıç ve Minas ve Kirob oğlu Karabet nâm-ı diğeri Yano ve Antranik ve Arşak oğlu Pirsim ve Arot ve Nazarit oğlu Horin ve Haço ve Mıgırdıç ve Mikak veled-i Sihak ve Hamo ve kardaşı Makdar ve Arot oğlu ..... ve Tirdad oğlu Çabik ve Mardiros veled-i Ohannes ve kardaşı Halikar ve Karaer ve Osib ve	On beşer sene	Bu dahi

Sıra No	Muta'arrız-aleyh	Muta'arrız	Derece-i Mahkûmiyet	Mülâhazât
---------	------------------	------------	---------------------	-----------

		<p>Palas Sisak ve Ablişe ve kardaşları Haço ve Tanos ve Milo veled-i Azol ve Aleksan oğlu Nişan ve Kapril ve Ohannes veled-i Avidis ve Sogoson ve birâderi Kalus ve Ananek oğulları Misak ve Kivork veled-i Ovan ve Arakim veled-i Kirkor ve Dikran ve Tomas ve Arslan oğlu Avidis ve Kazar veled-i Kirkor ve Osib oğlu Sehav ve birâderi Ohannes ve Arot oğlu Dikran ve Avakim ve Hamo veled-i Babek ve Misak oğlu Tovaper ve Rapael oğlu Ohannes ve Arot veled-i Kirkor ve Tardad oğlu Ohannes ve Kapril ve Mikail veled-i Mepdic ve Torsini oğlu Arot ve kardaşı Terdik</p> <p>ve Serkis veled-i Aprim ve Nikodisi oğulları Karabet ve Serkis ve Nazarit oğlu Hamyo ve Mardiros oğlu Morat ve Apar oğulları Kirkor ve Tanos ve Sirob ve Vaziris ve Anrik oğlu Arot ve Mardiros veled-i Arot ve Simo veled-i Babek ve Arşak ve Markar ve Mirson ve Vapil veled-i Haço ve Armenak veled-i Tiyanos ve Barın veled-i Varhan ve Baritic oğlu Vahan ve Nişan veled-i Kigork ve Hamo veled-i Kukas ve Setrak oğlu Arot ve İrsin ve Maskan oğlu Horin ve Mosis ve İfişa ve Mifak ve Vahan veled-i Ananek ve Nişan veled-i Haço ve Kalost oğulları Nazar ve Kirkor ve Aprim oğulları Mıgırdıç ve Nazar ve Iğış veled-i Bogos ve Arot oğulları Akob ve Şahan ve Yervanek veled-i Mıgırdıç ve Pargo ve Avadis ve Hako ve Ardan veled-i Aprim</p>		
15	Pasinler'in Mescidli karyeli Ömer oğlu Ağa ve yirmi üç nefer ahâlî-i İslâmiyye	Karye-i mezkûreli Ako, Arot, Ovak veled-i Kigork ve Ako oğlu Ohannes ve Toro ve Bogos ve Arşak ve Serkis ve Yüzviren karyeli Hepar.	On beşer sene	Karye-i mezkûre ahâlisind en mikdârı muharrer eşhâs katlı ve mallarını gasbetmek maddesi.
16	Kadana mahalleli Haşim ve Nazım ve kerîmeleri sâhibeler	Mikdâr ve isimleri meçhûl Ermeni saldatları	İ'dâm	Bu dahi
Sıra No	Muta'arrız-aleyh	Muta'arrız	Derece-i Mahkûmiyet	Mülâhazât

17	Bayburd'un Karasakal mahallesinden İbrahim oğlu Halil ve Bayburd'un Kirzi-yi Süflâ karyesinden on beş nefer İslâm ve yirmi kadın	Bayburd'un Niv karyeli Karakin ve Lusnuk karyeli Antranik ve Kirzi-yi ulya karyeli Babek oğlu Serkis ve Arot ve Artin ve Zanker oğlu Ahta ve Mıgırdıç Ohan oğlu Kurgi ve Haçin oğlu Dikran ve Agam oğlu Arot ve Hakim oğlu Ağyak.	On beşer sene	Bu dahi
18	Bayburd'un Câmî'-i Kebîr mahalleli Ahmed oğlu Hamdi	Bayburd'un Kısanta karyeli Milkişet oğlu Kirkor ve Sirab oğlu Zagıyos ve Hayik-ı süfla karyeli Mediros	Te'cîle tâbî' olmak üzere muvakkat kürek ve yirmi bin manat tazmînât	Hâne ihrâkı mâddesi.
19	Bayburd'un Cibre karyesinden Hamid Ağa	Gümüştane'nin İmera karyesinden Aryas oğlu Agya ve Filibos oğlu Mıgırdic	Te'cîle tâbî' olmak üzere mü'ebbeden kürek ve iki bin lira tazmînât	Hâne ihrâkı
20	Bayburd kasabasından müfti-i sâbık Said ve birâderi Ali Rıza	Bayburd'un Siptoros karyesinden Andon oğlu Kirkor, oğlu Mıgır ve İvan oğlu Dikran ve Tumla-i süfla karyeli Parnad oğlu Masok	Te'cîle tâbî' olmak üzere mü'ebbeden kürek ve on iki bin lira tazmînât	Bu dahi
21	Bayburd'un Pülürek karyesinde meskûn Fikri Bey	Karye-i mezkûreli Karabet oğlu Kazar	Bu dahi üç bin lira tazmînât	Bu dahi
22	Bayburd'un Malansa karyeli Haşlak oğullarından Süleyman oğlu Rıdvan	Karye-i mezkûreli Arot oğlu Sogomon ve Samuel oğlu Ahan ve Agiya oğlu Karnik	Bu dahi yirmi beş bin guruş tazmînât	Bu dahi
23	Tortum kazâsının Virinkiğ ve kurâ-yı sâ'ire ahâlîsinden dört yüzü mütecâviz ahâlî-i İslâmiyye ve Vimnik karyeli Ahmet zevcesi Esmâ ve Şipek karyeli Fatma ve Melek ve Hospirik karyeli Badiye ve Vesile ve Kihitik karyeli Hadice ve Zeliha ve Katieris karyeli Ziyet ve Fatma ve Hadice.	Tortum'un Virinkiğ karyeli Keşiş oğlu Nahabet ve Asto oğlu İspo ve Serkis ve Keşiş oğlu Melkon ve Hampar oğlu Kirkor ve Sirob oğlu Akob ve Haço oğlu Davit ve Tanil oğlu Ohannes ve Keşiş oğlu Mediros ve Nureşin karyeli Mersob oğlu Arot ve Bogos ve Zakar ve Hamparsum ve Simon ve Akob ve Karabet oğlu Ohannes ve Şipek karyeli Çerkes oğlu Ohannes ve Şatar oğlu Akob ve Saboz oğlu Karabet ve Aleksan ve Kapril oğlu Kagel, Hamparsum oğlu Akob ve Mardiros ve Ohannes oğlu Homor, Kör Terzi oğlu Akob ve Arşak ve Kürekçi oğlu Kukas ve Kalost ve Arbat karyeli Ohannes ve Nikogos oğlu Osan ve Pilo oğlu Sirob ve Kirob ve Aleksan oğlu	Evrâk henüz mahkemeye gelmiş ve muhâkemele ri der-dest-i icrâ olunmuştur.	İsimleri muharrer ahâlî-i İslâmiyye yi katl ve kızlarla kadınların bikirlerin i izâle ve tahrîb-i büyüv ve gasb-ı emvâl mâddeleri.
Sıra No	Muta'arrız-aleyh	Muta'arrız	Derece-i Mahkûmiyet	Mülâhazât

	<p>Davit ve Sirob ve Karabet ve Hampar oğlu Kirkor ve Terzi oğlu Akob ve Demirci oğlu Sahak ve Hamparsum oğlu Otan ve Bedros oğlu Kirkor ve Aleksan oğlu Vartuvan ve Hamparsum oğlu Babek ve Terzi Savakan ve Palyos ve Ohannes oğlu Kirkor ve Akob oğlu Ohan ve Minas oğlu Anderyas ve Hafomon ve Dartad ve Haranet ve Erzurumlu Karabet oğlu Seto ve Haço ve Demirci Miran oğlu Tatos Kân karyeli Vartuvan oğlu Hırço ve Hins karyeli Bogos ve Tufanç karyeli Aseb ve Haçador ve Bogos ve Terzi oğlu Religan ve Minas ve Sarakan ve Artoili ve Değirmenci oğullarından Bedros ve Gürcü oğlu Arakin ve Kirkor ve Parşenih ve Atam ve Oltu'nun Cücürüş karyeli Akob ve Manik ve Ağacan ve Mardiros ve Kirkor ve Zerdenis karyeli</p> <p>Bağdasor ve Mikail ve Yusufeli'nin Karmirik karyeli Karabet ve Hodiçar karyeli Varcabet ve Artun ve Kirkor oğlu Vartan ve Seto oğlu Karabet ve Devarsabeş oğlu Karabet ve Serkis oğlu Mihail ve Serkis ve Ohannes ve Kodreşin karyeli Hamparsum ve Sahak ve Sirob ve Serkis ve Berdos ve Kiğı'nın Dirik karyeli Arot ve Serkis oğlu Mıgırdıç ve Nikogos oğlu Karabet ve Ağacan ve İspir'in Çator(?) karyeli Şamol ve Erivanlı Meşik ve Avak ve Şahin ve Vanlı Haçador.</p>		
--	--	--	--

Ermeni neferen

472 Yekûn
354 Mahkûm

-----

118 Muhakemeleri der-dest ve isimler gayr-ı ma'lûm eşhâs.

Kayıddan çıkarıldığı musaddaktır

Mühür

BOA. HR. SYS. 2878/90

30

ERMENİLERİN HİNİS'TA İSLAM AHALİYE YAPTIKLARI MEZALİM

1918 yılında Rusların işgal ettikleri Hınıs'tan çekilmelerinden sonra Ermenilerin bölgedeki Müslüman halka yaptıkları mezalimin giderek arttığı, Hınıs'ın toplam 16 köyünde Ermenilerin ahaliyi bir araya toplayıp, hayvanlarıyla beraber ateşe verip 682 kişiyi katlederek bütün hayvan ve eşyalarının yağma edildiği gibi kadın ve bakire kızların ırzlarına tasallut ettikleri; Söylemez'de bir haneye topladıkları kadın, erkek ve çocukların üzerine, ateşe verdikleri bir boğayı salarak tamamını katlattıkları; Ermenilerin köylerdeki mezalimleri sonucu binlerce İslam nüfusun katledildiği, gerek Rus işgali sırasında gerekse Rusların çekilmesinden sonra Ermenilerin Erzurum'un Tekederesi köyünde de 60, Oyuklu köyünde ise 30 İslamı

katlettikleri ve Erzurum'da katledilen ve hatta hanelere doldurularak yakılan, ırzlarına tecavüz edilen kadın ve kızlara yapılan işkenceleri tarif etmenin mümkün olmadığı.

Atrocities Perpetrated by Armenians Against Muslim Population in Hınıs

In 1918 after the withdrawal of Russians from occupied Hınıs the atrocities committed by Armenians against Muslim population went increasing, they had gathered up the population of 16 villages and killed 682 people with their cattles by burning them up and looted all their goods and the remaining cattles and raped women and virgin girls; in the village of Söylemez Armenians assembled women, men and children in a house and, lighting a bull like a torch it loose to run over and kill all these people; As a consequence of the atrocities perpetrated by Armenians thousands of Muslims perished; after the withdrawal of the Russians from Erzerum Armenians killed 60 Muslims in the village of Tekederesi and 30 in Oyuklu village in Erzerum; words are not sufficient to express the ineffable horrors of tortures inflicted by Armenians in Erzerum upon the victims who had been even crammed into houses and burnt, women and young girls being raped and tortured.

21 Ra. 1340 (22. XI. 1921)

Hınıs Kâ'im-i makâmlığı

Tahrîrât Kalemi

Aded: 5135

723

Şark Cebhesi Kumandanlığına

Vilâyet-i celîlenin ol bâbdaki iş'ârına atfen kâzâ dâhilinde Ermeniler tarafından ahâlî-i İslâmiyyeye icrâ ve ikâ' edilen mezâlim hakkında elde edilebilen ma'lûmâtı hâvî rapor leffen takdîm-i huzûr-ı sâmilere kılınmış olduğu ma'rûzdur.

Fi 22 Teşrîn-i sâni [13]37

Hınıs Kâ'im-i makâmı

İmzâ

Hınıs Kâ'im-i makâmlığı

Tahrîrât Kalemi

Ermeni Mezâlimi Hakkında

[1]334 senesi Rusların Hınıs mntıkası işgâl ederek gerek Rusların taht-ı işgâllerinde ve gerekse dâhil-i ihtilâlleri dolayısıyla bir muhîtden çekildikleri müddet Ermenilerin yed-i idâresinde olduğu zaman Ermenilerin çıkamayarak dâhilde kalan ahâlî-i İslâmiyyeye yaptıkları hakâret ve mezâlim ber-vech-i âtî arz olunur.

Şöyle ki:

1- İdâre-i hükûmet Rusların ellerinden çıkarak Ermenilerin yed-i idâresine geçtiği zaman Başköy, Tayarkomi, Kal'acık, Heyran, Meydan, Sildiz, Kazancı, Kösan(?), Güzeldere ve daha bir kaç köy muhtar ve hey'et-i ihtiyâriyyelerini bir bahâne ile Hınıs merkezine celbetdiklerinde merkeze ictimâ' eden kurâ muhtârân ve hey'et-i ihtiyâriyye mes'elenin mühlik bir vaz'iyette olduğunu hissederek umûmîyetle merkezden firâren karyelerine gitmelerini müte'âkib iki yüz elli atlı Ermeni süvârîsi Şuşar'daki anbarlara bakmak bahânesiyle bâlâdaki köylere hücum etmişler ise de bu köy ahâlîsi umûmîyetle silâha sarılarak muhârebe, müsâdeme ve müdafâ'a etdiklerinden köylere girmeğe muvaffak olamayup fırsat intizârında buldukları bir sırada diğer taraftan merkez karyesini ansızın basdıklarında yine gerek köylü ve gerekse etrâfdan mu'annidâne vukû' bulan mukâvemet üzerine orada bir şey yapamayup aynı günde Karataş karyesini basarak bu köyde otuz zükûr inâs çoluk çocuk olmak üzere kırk ve aynı günde Tekman'ın Zoğnu karyesine hücumla bu köyden de kırk-elli ve Çevirme karyesinden otuz Gülli karyesinden kırk Hacıömer karyesinde mutavattın olanların umûmîyetle ve Künrevi karyesinin kâmilen hayvanlarıyla beraber ahura doldurup ateş vermek sûretiyle imhâ edildiği Hanik(?) karyesinde otuz ve Aşağısöylemez karyesinden yüz ile yüz elli Söylemez-i ulyâ karyesinden iki yüz elli Nimetağakömü'nden elli Çagılğan(?) karyesinden kırk Kazancı'dan beş Sildiz karyesinden on iki Mirseyid karyesinden on beş Başköy'den dört Tayarkomi'nden muhtar ve dört adamın fecî' bir sûretde katledildiği gibi bütün hayvânât ve eşyâ-yı sâ'ireleri yağma ve talan olduğu ve Ermenilerin Ruslarla bu mntıkaya girdiklerinde senevî 100-150 İslâm katledilirken idâre-i hükûmet yed-i mezâlimânelerine

geçtiğinde artık fırsat bularak buralardaki ahâlî-i İslâma revâ ve tatbik etdikleri mezâlim, hakâret binlerce olmağla beraber nikâh altında bulunan kadın ve bâkîre kızların ırzlarına tasallut ve nâmuslarını pâ-y-mâl etmek kaçırmak hattâ ahz ü sâr makâsidiyle kadınların hüsnâ olanlarına vâki' olan tasallutâtı az görerek kendilerini ağaçdan ihzâr olunmuş kazıklara kadar vurdukları Başköy karyeli olup esnâ-yı istilâda hicret edemeyen Hasan Ağa'nın ifâdesinden!

2- Gerek Rusların buldukları ve gerekse Rusların çekildiklerinden sonra Ermenilerin Erzurum ovasında kâ'in Tekederesi nâm karyede altmış erkek Kortu'nun Oyuklu karyesinde tahmînen otuz İslâmın ma'a-â' ile katledildiği ve zâten Erzurum'da katledilen ve hattâ hânelere doldurularak yakılan İslâm ve kaçırılarak ırz ve nâmuslarına tecâvüz edilen nikâhlı kadın bâkîre kızların bi'l-âhire katl ve hattâ memelerini kat' etmek gibi yapılan mezâlimin ta'rifî gayr-ı kâbil bulunduğu Keçelan karyesi imâmı Molla Arif Efendi'nin cümle-i ma'lûmâtından bulunduğu!

3- Hıms'a onbeş dakîka mesâfede kâ'in Kilisederesi'nden değirmenci ... oğlu Arto nâm şahıs Tapu, Ortaköy, Şeyhpir, Kızıllan ve Bingöl eteğinde olan köy ahâlîlerinden elli dokuz zükuru tesâdüf ettiği mahalde katl bir çoklarının hayvânâtlarını bir ahura doldurup yakdıktan sonra tûfengi kaldırıp duvara asarak "sen artık vazîfeni ifâ etdin" dediği kasabalı Celâl Bey'in istihsâl ettiği ma'lûmât-ı mevsûkadan anlaşıldığı!

4- Ermeni Kozlu karyesinden Samel, Haşato, Bado, Karaçoban karyeli Simon nâm şahıslarla refâkatlarında tahminen iki yüz elli kişi ile Rusya'nın kazâyı tahliyesinden sonra ahâlî-i İslâmiyyeye ikâ'-ı mezâlîme başlayarak en evvel Künrevi karyesini basarak oradan otuz üç kişiyi müte'ammiden kurşunla katl ve iki kadını da kasab hayvânı üzercesine canavarca memelerini soyarak gözlerini oymak ve sâ'ir mafsallarını birbirinden kat' etmek sûretiyle fecî'âne katledtikleri Söylemez Muammer (?) kömü Yukarı ve Aşağı Söylemezlerle Nimet[ağa]kömü, Çağılğan(?), Gülli, Çevirme, Zoğnu, Karataş, Germik köylerinde iki bin beş yüze karîb nüfûs-ı İslâmiyyeyi bilâ-tefrîk katli'âm sûretiyle ve her fecâyî' ve mezâlimin nihân olarak topladıkları insanları odun yakar gibi bir dama doldurmuş ve ateş vererek yakmış oldukları ve bu miyânda hayret-engiz mâcerâ dahâ vardır ki Hıms Ermenilerinin intihâb ve esas re'isleri olan Muşlu Ayro'nun muvâfakatı üzerine Söylemez'de altmış kişiyi mütecâviz erkek kadın ve sabîleri toplayup bir hâneye doldurularak bir erkek boğa çamuşu gazyağıyla yağlayup kapu içerüsünde ateşleyerek o doldurulmuş olan nüfûsu bırakmak ve hayvanın ve çile(?) ve ıztırâbı üzerine mevcûd nüfûsu kâmilten boynuzuyla telef ettiği re'yü'l-ayn müşâhade eden Söylemez nâhiyesinin Künrevi karyesinden Mehmed oğlu Hüseyin'in ifâde-i vâki'asından anlaşıldığı ma'rûzdur.

Fî 22 Teşrin-i sâni [13]37

Hıms Kâ'im-i makâmı

BOA. HR. SYS. 2878/91

31

ERMENİLERİN TERCAN KAZASI HAVALİSİNDE YAPTIKLARI MEZALİM

Ermenilerin Tercan kazası ve civarında yaptıkları mezalimle ilgili olarak köylerde oturan ahalinin verdiği bilgilere göre; Yavi nahiyesinin 70 köyünde 300 kadar hanenin tahrip edilerek yakıldığı ve yollarda çalıştırılmak üzere evlerinden alınan ahalinin çoğunun öldürüldüğü; Mans nahiyesine bağlı 40 kadar köyde 200 kadar hanenin yakıldığı ve 60 kişinin katledildiği; Karakulak nahiyesinin 30 köyünde yüz yirmi hane yakılıp, kırk kişinin öldürüldüğü; merkez nahiyesinin 60 köyünde 1000 hane tahrip edilip 120 kişinin katledildiği; Mamahatun kasabasında IV. Murad'ın inşa ettirdiği cami, hükümet binası ve mektebin yakıldığı, 300'den fazla ahalinin kuyulara doldurularak katledildikleri.

Atrocities Committed by Armenians in the Neighborhood of the Subdistrict of Tercan

According to informations given by the population residing in the district of Tercan which had been exposed to Armenians atrocities: in the subdistrict of Yavi 300 households of 70 villages had been demolished and set fire to, the greater part of the population taken away from their homes under the pretext of working on public roads had been killed; in the subdistrict of Mans fire had been set to more than 200 households in about forty villages and 60 persons had been killed; in 30 villages situated in the township of Karakulak hundred and twenty households had been burnt and forty persons killed; in 60 villages of the subdistrict's seat thousand households had been destroyed and 120 persons killed; in the village of Mamahatun a mosque built by the Sultan Murad IV had been demolished, the government house and the school burnt and more than three hundred people thrown into wells and killed.

28 Ra. 1340 (29. XI. 1921)

Tercan Kazâsı Kâ'im-i makâmı

Tahrîrât Kalemi

Aded

Umûmî: 525

Husûsî

Leffi

29/11/37

Şark Cebhesi Kumandanlığı Cânib-i Âlîsine

1918 ve daha mukaddemki işgâli senelerinden Ermenilerin Tercan kazâsı muhîtinde îkâ' ve icrâ ettikleri mezâlîme â'id sinîn-i mezkûre dosyalarında bir vesâ'ik mevcûd değilse de nevâhî müdîrânı ve jandarma kumandanı vesâtatıyla kurâ sekenesinden istihsâl olunan ma'lûmâta nazaran Ermenilerin Yavi nâhiyesinin yetmiş karyesinde üç yüz hâne hedm ve tahrîb ve ihrâk altmış insanı yollarda çalışdırmak üzere köylerinden götürüp yollarda fecî'âne şehîd ve Mans nâhiyesinde kırk karyede iki yüz hâneyi ihrâk altmış insânı katl ve Karakulak nâhiyesinde otuz karyede yüz yirmi hâneyi yakarak kırk insânı itlâf ve merkez nâhiyesinde altmış karyede bin hâneyi mahv ve nâ-bûd yüz yirmi İslâmî kurşuna dizerek şehîd ettikleri ve bundan mâ'adâ Mamahatun kasabasında Sultan Murad-ı Râbî' hazretlerinin inşâ-kerdesi olan câmi'-i şerîf ve mekteb ve hükûmet binâsı ve eşrâf-ı mahalliyyeye â'id on beş yirmi cesim hâneleri ihrâk ve 300 [ü] mütecâviz ahâlîyi kuyulara doldurarak itlâf eyledikleri ve bu manzaranın tahkîk ve mezâlîm hey'etlerinin dosyasına geçmiş olduğu vilâyet-i celîleden mübellîğ 16 Teşrîn-i Sâni [13]37 târîh ve 503 numaralı şifreli telgrafnâme üzerine arz olunur ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Kâ'im-i makâm

İmzâ

BOA. HR. SYS. 2878/84

32

ERMENİLERİN NAHCIVAN VE CİVARINDAKİ TÜRK KÖYLERİNDE KATLİÂM YAPTIKLARI

Kırk beş İslâm köyünün merkezi olan Büyükvedi, dört bin silahlı Ermeni tarafından kuşatılmış olup, ahâlisinin birçoğunun katledildiği, Ermenilerin birtek Müslümanı hayatta bırakmayarak Aras'a dökmeyi hedefledikleri; buna karşılık Müslüman halkın da kendisini müdafaa etmeye gayret gösterdiği; esir alınan Ermenilere iyi davranıldığı; Nahcivan halkının can ve mallarını korumak için Azerbaycan Cumhuriyeti'ne iltihak olduğu, bunun üzerine Ermenilerin silahlanarak Ordubad, Ahuraciva muntikasındaki Müslümanlara taarruza başladıkları, kırk kişilik bir Ermeni askerî kuvvetinin Aras geçidinden gelip geçen Müslümanları katlettikleri; Revan'dan hareket eden bir trenin Gümrü'de durdurulup, Müslüman yolculardan beş yüzünün öldürüldüğü; Gürcülerle savaştan Rus-Ermeni Bolşeviklerinin Şulavird, Çıkarak, Saraclu, Koşakilise, Haçinler, Kepenekçi, Bağılca, Lori, Başgeçid ve diğer birçok Müslüman köyüne katliâm uygulayıp, kadınlara tecâvüz ettikleri ve büyük miktarlarda kıymetli eşya ile paralarını yağma edip binlerce baş hayvanı çaldıkları.

Massacres Perpetrated by Armenians Against Muslim Population in Nahcivan and Its Vicinity 's villages

Büyükvedi the seat of forty five Muslim villages, is besieged by four thousand armed Armenians, many of their inhabitants had already been killed, the aim of the Armenians is to exterminate to the last one their muslim population while driving them into Aras(Arax) river; the Muslim population are gathering for self-defense; Armenians captured as prisoners are well treated; in order to protect the lives and goods of its people Nahcivan had joined the Republic of Azerbaijan thereupon Armenians took arms and started attacks against the Muslim population of the region of Ahuraciva and Ordubad and an Armenian military unit of forty soldiers killed Muslim people crossing through the pass of Arax; a train coming from Revan had been stopped at Gümrü and five hundred Muslim passengers killed; Russian and Armenians bolsheviks battling with georgians attacked Şulavird, Çıkarak, Saraclu, Koşakilise, Haçinler, Kepenekçi, Bağılca, Lori, Başgeçid and many order Muslim villages and perpetrated large massacres, ravished women, looted large amounts of valuables and moneys and robbed thousand heads of cattle.

21 R. 1340 (22. XII. 1921)

Nahcivan'da İl Ocağı ismindeki Müslüman komitelerinden alınan 29 Haziran sene 1335 târîhli mektûbda, Ermenilerin fazla mikyâsda ihzârâtda bulunarak Nahcivan civârındaki Müslümanlardan silâh cem'î vesîlesiyle katli'âm icrâsına başladıklarından bahisle mu'âvenet istenilmiştir. 15'inci Kolordu Kumandanlığı o sırada Erzincan'dan Sivas'a hareket eden Amerikalı zâbitile Erzurum'da İngiliz mümessili Kâ'im-i makâm Rawlinson'a iş'âr-ı keyfiyyet etmiştir.

Nahcivan havâlisi Re'îs Vekîli Sarı Bey Nakîzâde tarafından Bâyezîd'den verilen 12 Temmuz 1335 târîhli uzun bir telgrafnâmede: Ermeniler tarafından tahrîb edilen kırk beş pâre İslâm köyünün merkezi olan Büyükvidi [Büyükvedî] karyesini sekiz topla mücehhez dört bin kişilik bir Ermeni kuvveti kuşatmış olduğu, beş kilometre mesâfede kâ'in şimendüfer hattındaki zırhlı vagonlardan müdhiş bir sûrette mezkûr köyü topa tutarak ahâliden bir çoğunu itlâf eylediği ve Ermenilerin emel ve maksadları ancak havâlî-i mezkûrede ahâlî-i İslâmiyyeyi bir kişi kalıncaya kadar imhâ etmek ve Aras nehrine dökmek olduğu bildirilmiştir. Bâyezîd Mutasarrıflığı'na gelen 4 Temmuz [1]335 târîhli telgrafnâme ile Ermeni ta'arruz ve zulmleri te'eyyüd etmiştir.

Ermenilerin imhâ-yı İslâm için yaptıkları bu teşebbüs ve hareket-i zâlimânelerine karşı yerli ahâlî-i İslâmiyye muhâfaza-i nefis için son bir cehd ve gayret ibrazıyla 19 Temmuz [1]335'de Nahcivan'da şiddetle müdâfa'aya başlamışlardır. 21 Temmuz [1]335'de Şahtahtı'nda ve 22 Temmuz [1]339 'da dahi Yenice ve İslâm Noraşen köyleri civârında bulunan Ermeni kıta'âtı üzerine ta'arruz etmişlerdir. Vukû' bulan pek şedîd ve hûn-rîzâne müsâdemeye Ordubad, Culfa ve Şerur ahâlisi dahi iştirâk etmişlerdir. Ermenilerden dört yüz kadar telefât ve beş zâbit ile iki yüz on üç nefer esîr vâki' olmuşdur. Gâlib İslâmlar Ermeni esîrleri hakkında hüsn-i mu'âmele göstermişlerdir. İslâmlardan da pek çok telefât ve bir hayli mecrûhîn olmuşdur. Bu kanlı müsâdeme ve mücâdeleler netîcesinde Nahcivan ve havâlisinde mütemekkin İslâmlar muhâfaza-i cân ve mâl için Nahcivan ve havâlisinin Azerbaycan Cumhuriyeti'ne iltihâkını i'lân etmiş ve mezkûr cumhuriyet bayrağını çekmiştir.

Ermeniler bu kadarla da kalmamışlardır. 19 Mart [1]336 târîhinden i'tibâren tekrâr muvazzaf ve muhtelif sınıflardan mürekkep kuvvetler ile Nahcivan havâlisinde Ordubad, Ahuracıva ve Büyükvidi mntıklarında İslâm ahâlî üzerine ta'arruz ve ta'addîye başlamışlardır. Kırk kişilik bir Ermeni kıt'a-i askeriyyesi Kağızman'ın cenûb-ı garbîsinde ve Aras nehrinin şimâlinde kâ'in Şorlu karyesine gelmiş, gündüzleri Aras geçidinden gelen ve giden Müslüman yolcuları yakalayıp şehîd etmeğe ve geceleri muhtelif yollar üzerinde pusular kurup tecâvüzâtda bulunmuşdur. Revan Azerbaycan sefirinin vesîkasını hâmilen Azerbaycan ve sâ'ir mahallere gitmek üzere Revan civârından şimendüferle hareket eden 500 nefer İslâm Gümrü civârında vagonlardan indirilerek kâmilen katledilmiştir.

Geçen 6 Şubat 1337 târîhinde Rus-Ermeni bolşevikleri Gürcüler ile Celâloğlu semtinde harbe tutuşarak 2 Şubat [1]337'de Varonsofka'yı işgâl ve kurâ-yı İslâmiyyeye ta'arruz etmişlerdir. 8 Şubat [1]335'de Çubuklu'ya mülhak Karaisa karyesinden Süleyman oğlu Halil'in erzâk ve hubûbâtını zabt, 12 Şubat [1]335'de Kızılkilise karyesinden Ömer oğlu Kurban, Ali oğlu Mustafa, İbrahim oğlu İsa ve diğer Ali oğlu Mustafa nâm eşhâsın at, elbise ve silâhlarını aldıktan başka kendilerini kılıç ile sûret-i fecî'ada katl ve ayn-ı târîhde İlmezli karyesinden İbrahim oğlu Mehmed ile Halil oğlu Mahmud'un atlarını müsâdere etmişlerdir. Sâlifü'z-zıkr Rus-Ermeni bolşevikleri 24 Şubat [1]337'de Sa'atli karyesinde Gürcüler ile kavga ettikleri esnâda karye-i mezbûreden Mustafa oğlu Mahmud, Mahmud oğlu İbrahim Halil, Mahmud oğlu İsa, Halil oğlu Veli nâm kimseleri öldürmüşler ve bunların iki kız ve iki gelinini kaldırıp götürmek istedikleri zaman kızlar feryâda başlamağa bunların ırz ve nâmûslarına geçmişler ve sonra da bunları katletmişlerdir. Târîh-i mezkûrda Soğanlı karyesinden Mustafa oğlu İsmail ve Süleyman oğlu Bâlâ kişinin hânelerindeki eşyâlar ile beraber gümüşden ma'mûl ba'zı zî-kiymet eşyâyı ve yüzden fazla koyunlarını dahi götürmüşlerdir. 17 Şubat [1]337'de Borcalı'ya mülhak Gürarzi ve Sazvan köylerini basarak koyun, sığır, öküz, araba, at eşyâ-yı beytiyye gibi her ne var ise hepsini aşırıdından mâ'adâ pek çok kızların, gelinlerin ırz ve nâmûslarına sûret-i vahşiyânede tasallut ve tecâvüz etmişlerdir. 19 Şubat 1337'de dahi Gişeli ileri gelenlerinden Cırcıroğullarından Kerim oğlu Hacı Bayram'ı oğlu ile beraber tutarak Hacı Bayram'ın bir kulağını kesmişler ve yirmi milyon manatını, 1500 koyun ve birçok devesi ile erzâk ve ev eşyâsını kâmilen almışlardır. Ve bu baba ve oğlu birlikde Senak (?) Köprüsü tarîkiyle içeri taraflara götürmüşlerdir. İş yalnız bu kadarla kalmamıştır. Gişeli karyesinde deve, öküz, araba, koyun, sığır gibi emvâlî kâmilen aşırılmışlardır. Bolşevik Ermenileri diğer karyelere dahi saldırarak Baydar köyünden Sultanzâde Meşhedî Ağa'nın 400 re's koyununu, beş devesini, öküzleriyle beraber iki arabasını, 200 pot buğdayını, eşyâ-yı beytiyyesini ve karye-i mezkûrede koyun ve sığıra müte'allik bir çok mevâşîyi götürdükleri gibi 20 Şubat [1]337 târîhinde dahi Görenler (?) karyesinden Süleyman oğlu Mecid'in dokuz devesiyle 300 koyununu ve karyenin birçok koyun ve sığırını ve ev eşyâlarını almışlardır. Aynı târîhde Moganlar karyesinden Çopur oğlu Allahverdi'nin beş devesiyle 20 ineğini, 500 koyununu, dört çift öküzünü; Kuluzâde Paşa Ağa'nın altı deve, 250 koyun,

arabasıyla beraber beş çift öküzünü ve birçok eşhâsın da koyun ve sığır ve ev eşyalarını ve kezâlik aynı târîhde Kor nehri kenarında vâki' Kepenekçi karyesinden Kerim oğlu İlyas'ın katl ve itlâfiyla beraber koyun ve öküzlerini ve İlmezlü karyesinden dahi iki kişiyi katl; Karayazı Köseli karyesinden Hacı İskender oğlu Ali Bey'in 1250 koyun ve 870 sığırını; İmânî oğlu Osman'ın 1150 koyun ve 254 sığırını; Hacı Bayram oğlu Hazayen'in 800 koyun, 62 sığır ve sekiz atını zabt ve bir kardaşını katletmişler ve birçoğunun da koyun, sığır ve emvâlini yakalamışlardır. 23 Şubat [1]337 târîhinde Karatepe karyesinden Hoylu Ali'nin elli beş sığırını ve üç arabasını öküzleriyle beraber aldıkları gibi eşhâs-ı sâ'ireden dahi altı re's at ahz ve birçok evleri yağma ve gâret; Karayazı karyesinden Jandarma Çopur oğlu Mustafa'nın 72 sığır ve dört atını, öküzleriyle birlikte iki arabasını ve 150 pot buğdayını ve eşhâs-ı sâ'ireye â'id birçok hayvânât ve zehâ'iri; Ağtehle karyesinden Ali oğlu Asker'in 12 sığır, 350 koyun, iki at ve iki öküzüyle arabasını ve Emîrhan oğlu Meşhedî Nemâz'ın 850 koyun, 33 inek, yedi atıyla iki milyon manatını ve öküzleriyle beraber üç arabasını ve Tatar oğlu Mahmud'un 300 koyun, 420 inek, üç at ve öküzleriyle beraber iki arabasını ve birçok kimselerin de birçok hayvânâtını ve eşyasını talan eylemişlerdir. 24 Şubat'da mezkûr Karatehle karyesinden Hacı Hasan oğlu Meşhedî Kasım'ın 840 koyun, 72 sığırını ve öküzüyle beraber dört arabasını, sekiz atını ve altın ve gümüş olmak üzere 500.000 manatını, Hacı Hasan oğlu Meşhedî Kâzım'ın 520 koyun, 32 eşek, dört at ve bir arabasını alup götürmüş oldukdan başka Himmet oğlu Ali, Emîrhan oğlu Bayram ve diğer birkaç kişiyi katletmişlerdir.

16 Şubat târîhinde 600 nefer Ermeni süvârîsi Şulavird, Çıkarak, Saraclu karyesi üzerine yürüdükleri esnâda, ahâlî havf u hirâs ile evlerini bırakarak ormanlara ilticâ eylemişlerdir. Ermeniler mezkûr köyü talan ve birçok kız ve kadınların ırz ve nâmûslarına musallat oldukları gibi buradan dahi Eymir karyesine geçerek bu karyeyi kâmilen gâret etmişler ve Hacı Kurban oğlu Meşhedî Hüseyin'in 200 pot buğday ve 32 ineğini ve öküzleriyle beraber iki arabasını ve işbu karye ile civar karyelerden koyun satın alan Mollaeyüb karyeli Namâz oğlu Mehmed'in 240 koyununu, Bayram oğlu Yusuf'un 260 koyununu ve Horcu oğlu Kurban'ın 95 koyununu sürükleyüp götürmüşlerdir.

17 Şubat'da Koşakilise karyesine Ermeniler sarkarak hayvanat, zehâ'ir ve emvâl ve eşyâ-yı mevcûdeyi iğtinâm etmişlerdir. Ermeniler Kepenekçi karyesine dahi sokulmak istemişler ise de köylüler Ermenileri kabûl etmemişlerdir. Bunun üzerine çapulcular civarda bulunan Haçınler karyesine giderek Kepenekçi köyünden 200 pot un ile on iki re's sığır celbeyemişlerdir. Ermeniler Köseli karyesinden eşhâs-ı muhtelifeden 2800 koyun, 180 sığır, 15 at ve 24 Şubat'da işbu karyede Savukbulaklı Pîrî oğlu Kahraman'ın dört devesini yüklü erzâkıyla beraber ve bir milyon manatlık eşyâsını ve 150 koyununu, Kızılkilise karyeli Ali oğlu Molla İlyas'ın bir atı ile 250 koyununu ve Şahadlı karyesinden Hacı Veli oğlu Mehmed'in bir atı ile 350 koyununu ve eşhâs-ı sâ'irenin beherinden dahi üçer yüze kadar koyun almışlardır.

Ermenilerin şubat 16'dan 28 târîhine kadar Bağılca kışlağında boğazlayup yedikleri ve alup götürdükleri mevâşînin mikdârı hesâba sığmaz. 16 Şubat'da Şulavird yolunda Arınçlı karyesinden Hacı oğlu Cemal nâm kimesneyi soyduktan mâ'adâ beş yerinden de ağır sûretde yaralamışlardır.

Lori , Başgeçid ve umûm Borcalı köylerinin beherinden 2000 pot zahîre, 150 sığır ve 500 koyun verilmesini Ermeniler emâret târîhinde i'lân etmişler ve bir taraftan da gizliden gizli birçok İslâmları katl ve itlâfa başlamışlardır.

Borcalı mıntıkasında kâ'in İslâm köyleri halkları tarafından müte'addid imzâlar ile alınan 20/2/[13]37 târîhli iki kıt'a istimdâdnâmede Savuçbulak [Savukbulak], Çuhakend (?), Kepenekçi, Bergancak, Karahisarlı, Hamamlı, İlmezlü ve Arınçlı köylerinde ve posta yolları üzerinde bulunan sâ'ir köylerde sâkin ahâlî-i İslâmiyyeye Celâl oğlu Vaso ve Beyler nâmındaki Ermenilerin kumandaları altında bulunan Ermeni çeteleri ta'arruz ve tecâvüz ve mezkûr çeteler Kızılordu efrâdını dahi iğfâl ile Bolşevik maskesi altında ahâlî-i mezbûreden birçoğunu katletmiş oldukları anlaşılmışdır.

Ermeniler tarafından muhtelif mahall ve karyelerde îkâ' edilen muhtelif ve müta'addid mezâlim, ta'addiyât, gârât ve tahrîbâtı mübeyyin ayrıca bir kıt'a cedvel tanzîm ve leffen takdîm edilmiştir.

Sarıkamış, 2 Kânûn-ı Evvel [1]337

Müsevvidi

Şehbender Mehmed Ragıb

BOA. HR. SYS. 2878/93

**BAYBURD'TA RUS İŞGALİ SIRASINDA ERMENİ VE RUM ÇETELERİ TARAFINDAN YAPILAN
KATLİAM VE YAĞMALAMA**

Rusya'nın Bayburd'u işgalinden çekilmesine kadar geçen süre içinde Ermeni ve Rum çetelerinin kadın, çocuk ayırmadan ev ve sokaklarda ele geçirdikleri herkesi katlettikleri ve derilerini yüzdükleri, kadınlara tecâvüz edip hamile olanların karınlarını yararak ceninleri dışarı çıkardıkları, ekmek verme bahanesiyle Müslümanları zorla bir mağazaya toplayıp yaktıkları, kasaba ve köylerde toplam beş yüze yakın Müslümanı şehit ettikleri, zorla hânelere girip eşya ve hayvanlara el koydukları, çok sayıda köy ve nahiyede cami, mescid, mektep, medrese, tekke, otel, hamam, dükkân, hükümet ve belediye dairelerinin tümünü yaktıkları.

Massacres and Pillages Perpetrated by Armenians and Greeks During the Occupation of Bayburd by the Russian Army.

During of the occupation of Bayburd by the Russian army and its withdrawal Armenians and Greek bandits killed without distinction, women and children and everyone they encountered on the streets and in the houses, flaying skins, raping women and ripping the abdomen of those enceintes and extracting their fetuses, forcibly gathering Muslim people under the pretext of distributing breads and then cramming them into a store and setting fire to, killing about five hundred Muslims of the township and the villages' muslim population and breaking into houses seizing goods and cattles; in many township and villages' mosques, masjids, schools, coranic schools, dervishes convents, hotels, public baths, shops, goverment and municipalities' offices had also been entirely burnt up too.

24 Ra. 1340 (25. XII. 1921)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti
Şark Cebhesi Dokuzuncu Kolordu Kumandanlığı
Erkân-ı Harbiyesi
Şu'be: 1
Numara: 109

Dokuzuncu Kolordu Kumandan Vekîli
Rüşdü Paşa tarafından
Karargâh

Şark Cebhesi Kumandanlığına

Ermenilerin Bayburd ve kazasınca îkâ' eyledikleri mezâlim ve zararların tahkîkâtına â'id olup Erzurum Vilayeti'nden gönderilen mahallî kâ'im-i makâmlığının musaddak raporu leffen takdîm kılındı. İşbu raporun mütâla'asından müstebân buyurulacağı üzere mezkûr kazâ dâhilinde Ermenilerin pek fecî' olarak irtikâb etdikleri mezâlim umûm sûretde gösterilmiş; vak'a, zaman, târîh, mahal, isim, aded zikretmek sûretiyle tesbît edilmemiştir. Tahkîkâtın bu nokta-i nazardan olmak üzere mufassalan bildirilmesi Erzurum Vilayeti'ne yazıldığı ma'rûzdur.

25/ 12 / [13] 37

9. K. [Kolordu] Kumandan V.[Vekîli]
Rüşdü

Rusya'nın Bayburd'u işgâli târîhinden istihlâsa kadar Ermeniler tarafından İslâm aleyhine yapılan mezâlim ve îkâ' edilmiş zarâr ber-vech-i zîr arz olunur şöyle ki:

Rusya Devleti'nin bulunduğu müddetçe Ermeniler tarafından ale'l-husûs Varzahanlı Arşak David, Kısantalı Kirkor, Siptoroslu Misak, Nivli Hacı İbik oğlu Karakin, Hindili Kör Hamas, Lusnuklu Antranik, birâderi Gorgi, Kopuzlu Serkis, Hindili Yiğit, Azorkalı Sehak, Rumeli karyeli Masrup, Malansalı Boğos, Çakmaslı Zekyos, Hayikli Tulumbacıoğlu Bedros ve Kopuzlu Hamparsum, Çekerdışin(?) mahallesinden Abacı İstegan ve sâ'ir birçok hâtıra gelmeyen daha var ise de bunlar Ermenilerin ser-gerdesi ve çetebaşları olduğu ve merkûmun Ermenilerle müttefik yoluyla ve ma'an fecâyî' icrâ eden Rum

milletinden Meyhâneci Panço, Kunduracı Kosti birâderi K r Ayvaz, Furuncu Kosti ve mahdumu ve Yanka oğulları Yatmatidi Yanko, Talahporlu oğlu Yani ve diğeri Panço, Pavli'nin oğulları Panço ve Mardiros ve daha birçok Rum ve Ermeniler tarafından dünyada hiçbir milletin kab l etmeyeceği mezâlim ve fec yi' de irtikâb etdikleri hâne ve sokaklarda kadın erkek ve çocuklara varıncaya kadar katletmek ve derilerini  zerek g y  ibret-i m 'essire olmak üzre yapmadıkları den 'et kalmamış ve v s'alarının yetdiği mikd rda envâ'-ı hab setin İslâm aleyhinde ik ' etdikleri ve bununla berâber kur ya çıkararak İslâm tarafd rları bulunan kes nı tedkik ve tahkikle katli' m derecesine vardıkları ve tecâvüz-i ırzla kadınların karınlarını yararak isk t-ı cenin yapmak sûretiyle fec yi'de buldukları ve ilc ' t-ı zamân dolayısıyla mağd r bulunan b - areg n İslâm milletine dakik veyâhûd ekmek, para verileceği b h nesiyle  mer Ağaz de Hamdi Efendi'nin mağazalarına cebren doldurularak ihrâk etmek sûretiyle katli' m etmek fikr-i fes d tına bin 'en yalnız kasaba dâhiline iki yüz seksen nüfus telef etdikleri işbu mikd ra kurâ ve s 'irede dahi vukû' bulan kıtâl zammedilecek olursa beş yüzü tecâvüz edeceği hakikattir. Bin 'en-aleyh Rum ve Ermeniler tarafından İslâm hakkında rev  görülmemiş hiçbir fec yi' kalmadığı gibi hânelere cebren tasallutla m l ve eşyâ ve s 'ireyi gasb ve yağma etmek ve hayvânâtı beraberlerinde aşırmak ve ah lf-i İslâmiyyenin üzerlerinde bulunan sâ'at ve kiselerinde bulunan paralarını dahi cebren almak ve kable'l-istihl s Zâhid, Veysi, Delişaban, Karasakal, Tuzcu de ve şing h ve Ferecul h K dız de, Uzung z , Halkakal'a vesâ'ir mahall tda mevcûd bulunan dört aded k rg r câmi', yedi mescid,  c tekye, elli medrese, beş mahalle mektebi, bir debb ğh ne ma'a-muştemil t, iki bin hâne met n ve muhteşem fevk n  altı otel ve yüz otuz kahveh ne ve yirmi sekiz furun, elli hayv nh ne ,  c yüz mağaza, yedi yüz dükkân, iki ham m, bir dakik fabrikası, dört değirmen, sekiz  eşme, dev 'ir-i resmiyyeden yirmi gözü ş mil belediye d 'ireleri, h k met konağı, Ma'den nâhiyesinden yirmi karye, Pulur nâhiyesinden kırk, Hart nâhiyesinden on beş ve merkez nâhiyesinden otuz karyenin cev mi' ve mes cid, med ris, mek tib ve h nelerini kâmilen ihrâk ve tahrîb etdikleri tev t ren müsbet ve herkesin ma'lumu bulunduğu ve ayrıca yapılan tahkik tla m 'eyyed bir mes'ele olduğu belediyece de müsbettir.

30 Teşrîn-i S n  sene [1]337

Bayburd Kazası

Belediye Riy seti

Aslına mutabıktır.

BOA. HR. S YS. 2878/92

34

şüREGEL VE ARZUT  KÖYÜNDE MÜSLÜMAN AHÂLİNİN ERMENİLERCE KATLEDİLDİĞİ

şüregel ahâlisinden olup Arpaçay'dan memleketlerine dönerken Ermenilerle karşılaşan yirmi sekiz nüfus kadın, erkek ve çocuğun feci bir surette katledildiği ve Erzurum'dan  ekilmeye başlayan Ermenilerin Arzuti köyünde y z yirmi Müslümanı biraraya toplayarak hepsini kestikleri.

Killing by Armenians of Muslim People Living in the Villages of ş regel and Arzuti

Twenty eight persons, men, women and children from ş regel while on their way back home coming from Arpa ay had been savagely killed by Armenians they encountered; Armenians withdrawing from Erzerum gathered up hundred and twenty eight Muslims in the village of Arzuti and slaughtered them all.

15 Za. 1340 (10. VII. 1922)

Erzurum, Trabzon, Van vil yetlerine, Erzincan, Bâyezîd, Ardahan, Kars mutasarrıflıklarına, Oltu Mutasarrıflığına, 3. F., 9. F., 11. F., 12. F. K. [Fırka Kumandanlıklarına], Süvârî Fırkası K.[Kumandanlığı], 9. K. [Kolordu] Ahz-ı Asker Hey'et-i Riy setine, 29. F.[Fırka] Ahz-ı Asker Kalemi, Kars Mevki-'i Müstahkem K.[Kumandanlığı], Topcu 20. Y.[Alay], Erkân-ı Harbiyye-i Um miyye Riy setine, Dâhiliye Vekâletine, Ardahan, Artvin hav li kumandanlıklarına.

1- şüregel ahâlisi muh cirlerinden olup Arpaçay'ndan memleketlerine avdet etmekde bulunan 28 nüfus kadın, erkek ve çocuk İslâm Bozyokuş ile D zharabe arasında Ermeniler tarafından gadd r ne bir sûretde kâmilen şehid edilmiştir.

2- Dâhiliye Vek leti'ne, Erkân-ı Harbiyye-i Um miyye'ye, şark Cebhesi mntikasına

18/5/[13]37

şark Cebhesi Kumandanlığı Erkân-ı Harbiyye

İstihb r t şu'besi

Târîh-i İrs li: 10/7/[1]338

Hülâsa
Ermeni Mezâlimi

[1]334 senesi ileri harekâtında Ermeniler çekilirken Arzuti köyünde yaptıkları mezâlim hakkında mazlûmîn miyânında bulunup on sekiz yerinden yaralı olarak kurtulabilen 65 yaşında Dumlu oğlu Durak'ın ma'lûmâtı ber-vech-i zâirdir:

Erzurum'un sükûtundan sonra Ermeniler ric'ata başlamışlar bu sırada Arzuti köyünde bulunan 17 Ermeni 120 Müslümanı biraraya toplayarak kâmilen kesmişlerdir. Şühedâdan bir kısmının esâmisi şunlardır:

	Yaşı		Yaşı
Arab oğlu İsmail Ağa	80	Mustafa oğlu Mevlûd	65
Mevlûd oğlu Muharrem	40	Mustafa oğlu Kadir	55
Mevlûd oğlu Alişan	65	Mustafa oğlu Şerif	22
Alişan oğlu Nazım	16	Mustafa oğlu Arif	20
Hurşid oğlu Ziya	45	Mustafa oğlu Halim	17
Hoca oğlu Abdullah	70	Hamdullah oğlu Şevki	18
Mehmed oğlu Ramiz	55	Kadir oğlu Cemal	18
Rıdvan oğlu Ali	25	Osman oğlu Ali	75
Mehmed oğlu Hakkı	18	Ali oğlu Süleyman	50
Osman oğlu Hamza	25	Süleyman oğlu Münir	16
Tosun oğlu Kadir	15	Abdulkadir oğlu Mehmed	65
Ali oğlu Kürd İbrahim	60	İbrahim oğlu Mehmed Çavuş	45
İbrahim oğlu Halil	17	İbrahim oğlu Akif	60
Mehmed oğlu Musa	35	Akif oğlu Faik	18
Mehmed oğlu Receb	45	Akdağlı oğlu Abdurrahman	70
Hüseyin oğlu Mustafa	60	Mehmed oğlu Receb	55
Hüseyin oğlu Dursun	25	Mikdad oğlu İsmail	18
Mustafa oğlu Yusuf	20		

BOA. HR. SYS. 2878/89